

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06593

FARGESENE NIGUNIM

B. Gorin

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ב. גארין

(י. גוידא)

פערגעסענע נגזנים

ערשמער באנד.

יום טוב'דיגע ערצעהלונגען.

פערלאג ב. גארין, 77-79 בויערי, ניו יארק
1919.

Copyright by B. Gorin, 1919.

אִי נֶהְאָלֵט :

פ ס ח

זױט

7	די סימנים
13	פסח
18	דער ערשטער סדר
30	מצה דעם פריץ
35	חול המועד
40	פערשטערטע קניידלאך
49	דער סדר אין דער נייער היים
57	זיהי בחצי הלילה
63	דער חלום
72	והוא רחום
75	ספירה

ש ב ו ע ת

79	שבועות
84	ווען דער הימעל שפאלט זיך
88	געגעסען די בלינצעס
91	ניין טעג
95	סליחות

י מ ים נ ו ר א ים

101	ווען א פיש ציטערט אין וואסער
109	אלול
111	אפגעפאלענע בלעטער
115	המילך

זייט

118	מיין ערשטע ענטמווישונג
122	מיין פערשטערטער ראש השנה
131	די געוועזענע שותפים
136	דער שמש
139	יום כפור
153	מיין ערשטער תענית
158	נאך יום כפור
162	כרוך דין האמת

ס כות

167	דער סכות'דיגער קידוש
174	גיט אפגעביסען
179	ווען די קינדערשע יאהרען האָבען זיך געענדיגט
184	גשם
191	זיים בראקען טאַלער
195	אויס יום טוב
206	נאך סכות
209	שבת בראשית
212	מתתיהו
216	דאָס קריגעלע בוימאוויל
220	ערב שבת
228	שבת
235	שלוש סעודות
238	צוקערנע מענשעלאך
240	פורים
246	דער ערשטער ווארעמער שטראל
250	שבת הגדול

פסח

די סימנים.

(פון די קינדערשע יאהרען)

שוין עטליכע וואַכען פאר פסח האָב איך געוואוסט, אז אַדער דער שניידער אַדער דער שוסטער אַדער דער קירזשנער וועט האָר בען אויף יום טוב אַביסעל אַרבייט פון מיר און אפשר אַלע צוזאַ- מען. אַ גארניטערל, אַדער אַ פּאַר שטיוועלאַך איז געווען עפעס ניט קיין קלייניגקייט אין יענע מקומות, וואו איך האָב מיינע בעסטע קינדער יאהרען פערבראכט. דאָס איז געווען אַ גאַנצע געשעהע- ניס. האַסטו אַננעטהאַן אַ נייעם גאַרניטערל, האָט יעדער איינער געקאַנט זעהן, אז דאָס איז ערשט פון נאָדעל אַרויס און האָט עס בעטראכט פאר אַ ניט געוועהנליכע זאַך. עלטערע מאַנסביל, דעם טאַטענס אַדער מאַמעס קרובים אַדער זייערע גוטע בעקאַנטע האָ- בען זיך אָפגעשטעלט און געוואונשען דיר אַ „התחדש“ און אויס- געדריקט דערביי אַ פרייד, אַזוי ווי מי יודע וואָס עס וואָלט געשעהן. עלטערע ווייבער, קרובות אַדער בעקאַנטע האָבען צוגעוויינשעוועט : „געזונד זאָלסטו טראַגען“, אַדער „פערניץ געזונד“. חברים האָבען גערעט פון „אַבנעץ“ געלט. מיט איין וואָרט, אַ נייער בנדל האָט געמאַכט אַ גאַנצען רושם.

און שוין עטליכע וואַכען פאר פסח האָב איך געוואוסט, אז איך וועל זיך אויף יום טוב מיט עפעס „התחדש“ זיין. און נע- וואוסט האָב איך עס ניט מחמת עס איז אַ מוז צו מאַכען אויף יעדען יום טוב אַ נייעם בנד, ניין, דאָס דוקא ניט. ביי אונז אין שטעדטיל האָט יעדער בעל הבתישער איד געהאַט זיינע שבת'דיגע און יום- טוב'דיגע בנדים פון דער צייט וואָס ער איז צו דער חופּה געגאַנג- גען. זיי זיינען דערויף געווען שבת'דיגע און יום טוב'דיגע בנדים.

אז זיי זאלען געדויערען לכל הפחות א האלבען לעבען. אויך ניט פון עפעס אז אַנצוהערעניס — פערקעהרט, די מאמע האט דעם נאנצען ווינטער גערעט וועגען דערלעבען „אַריינצוברענגען דעם פסח אין שטוב“ מיט אזא קול, אזוי ווי דאָס וואָלט געווען א צווייטער קריעת ים סוף, און איהר פנים איז דערביי געווען אזוי פערקלערט און פערזארגט, אז איך האָב זיך דערפון געדארפט אַנשטויסען אז קיין בנדים'לאך וועלען ניט זיין. די מאמע האט שוין געהאט אזא טבע שטענדיג צו זאָרגען, און נאָך איידער זי האָט מיך רעכט אנט-וואוינט, האָט זי אַנגעהויבען צו דאגה'ן וועגען מיין פרויוו, ווייל איך בין קיין בכור ניט געווען און האָב קיין ליגאַטע ניט געהאַט.

נאָר איך האָב געוואוסט, אז איך וועל זיך מיט עפעס התחדש זיין, און שוין עטליכע וואָכען פאַר פסח בין איך דערין געווען זי-כער. מיר חדר אינלאך האָבען געהאט אונזערע אייגענע סימנים. עס האָבען זיך בעוויזען קליינע ווייסע פלעקען אונטער די נעגעל אויף א פאַר פינגער, און דאָס איז א כלל גדול, אז קוים בעווייזט זיך א בליהונג אונטער'ן נאָגעל, בעדייט עס אָדער א נייעם נאָר-ניטערל, אָדער א פאַר שטיוועלאך און אפשר ניט מעהר ווי א נייע היטעלע. און פערשטעהט זיך, אז דאָס קאן קומען נאָר אויף יום-טוב, אין מיטען ווינטער אָדער אין מיטען זומער וועט מען קיין נייע בנדים ניט מאכען.

די ווייסע בליהונג איז געווען דייטליך גענוג, נאָר ווען עס איז געקומען צום ריכטיגען אויסטייטשען, וואָס יעדע ווייסע פינגער מעלע בעדייט איז געוואָרען א חלוקי דעות. אפילו שלום פון דער גרעסערער כחה, א אינגעל מיט א נייגונג צו חקירה און דערפאַר טאקע האָבען מיר זיין נאָמען געלאָזט, ווי ער איז, אַהז א פערקלע-נערונג און אַהז א פערצוויגענקייט, — אפילו אַט דער כמעט-חקרן האָט ניט געקאָנט בעשטימען ריכטיג, וועלכע פינטעלע בעדייט אַ נאָרניטער און וועלכע א פאַר שטיוועלאך און וועלכע ניט מעהר ווי א היטעלע.

די שמחה פון בענייען זיך מיט עפעס אויף יום טוב איז ניט סתם א פרייד פון האָבען א נייעם מלבוש. דער אמת איז, אז איך האָב זיך קיין מאָל ניט געפיהלט אזוי אונגעלומפערט, אזוי שעמעווד

דיג, אזוי אונבעקוועם, ווי ווען איך האב אנגעטהאן א נייעם גאר-גימטערל. מײן מאמע, געזונד זאל זי זיין, איז ניט נאָר אן אויס-גערעכענטע אידענע נאָר איהר פראקטישער שכל פערלויפט אפילו דעם וועג איהר אויסגערעכענטקייט. ווען מען האָט געגעבען נײַ-הען עפעס א בגד'ל פאר מיר, האָט זי שוין אַכטונג געגעבען, אז ער זאל זיין ניט נאָר געראם נאָר טאקע ברייט און לאנג. און עס איז ניט געווען דער שניידער וואָס האָט מיר גענייהט א קאפאטקע, אז ווען ער האָט שוין געבראַכט דעם פארטיגען בגד, זאל זיך צווישען דער מאמע און איהם ניט אַנהויבען א סכסוך. ער האָט מעשה קינסטלער, מיט א געניטער האנט, וועלכע האָט זיך כמעט ניט בע-וועגט, מיך ארומגערעהט מיט'ן פנים און מיט'ן רוקען און מיט יעדען זייט בעזונדער צו דער מאמע און אליין בעוואונדערט זיין ארבייט, בעמערקענדיג מיט התפעלות: „א בגד'ל, הא? ווי אויסגער-נאַסען!“ און דערביי מיט דער צווייטער האנט געגלעט מיט ליעבע דעם קאַלנער, די קליאפעס, די ארבעל. און די מאמע איז געזע-סען מיט פערלענטע הענט און מיט א קריטישען אויג עקזא-מינירט יעדען טהייל פון דעם בגד בעזונדער, און זיך אויפגעהויבען, צוגעגאנגען צו מיר, א טאפ געטהאן אונטער א פאכווע און געזאגט קורץ:

— דא איז ענג.

— ניין, מאמע, — שריי איך אויס, — עס איז ניט ענג, און דעמאנסטריר דערביי מיט דער האנט און הויב אויף און לאז איהר אַרונטער.

דער שניידער שווייגט אויך ניט. ער לעגט אַרונטער זיין האנט אונטער דער פאכווע און מאכט א ברייטען פאלד.

— אַט דאָס הייסט ביי אייך ענג? איהר ווילט דאָך ניט אז איך זאל איהם אויפנייען א זאך!

די מאמע ווערט ניט נתפעל דערפון און שענקט איהם א בליי-קעלע, וואָס זאגט קלאָר און דייטליך, אז נײַהען קאָן ער אפשר, אָבער קיין שכל האָט ער ניט כי הוא זה. ווי פערשטעהט ער דאָס ניט, אַז אַ קינד וואקסט, און אַ כגד וואקסט ניט מיט. און זי ניט זיך גלייך אַ כאפ צו די ארבעל.

— נו, זאגט אליין, ווער מאכט עס פאר א קינד אזעלכע קורצע ארבעל. מירצעשעם, איבער אכטאג וועלען זיי שוין קאם דערגרייכען צו די עלענבויען.

דער שניידער וויל בשום אופן ניט נאכגעבען, אז די ארבעל זיינען קורץ, און איד האלט שטאל און אייזען מיט איהם, נאך דאס העלפט אונז ווי דער פאר א יאהריגען שניי, און דער סוף איז, אז די ארבעל איז מיין נייען בגד פערשטעלען כמעט דעם גראבען פינגער און איד פיהל זיך אומגעלומפערט און די ערשטע צייט, דאכט מיר, אז אלע קוקען אויף מיר און לאכען פון די לאנגע ארבעל. נאך דאס איז שוין העט'העט שפעטער, דערווייץ אבער עפענט די אויסזיכט פון א בענייאונג אויף עפעס א קוואל פון אונגעהערטע פערגעניגענס.

דער גרעסטער פערנגיגען איז ניט פון א בגד נאך פון נייע שטיוועלאך. דער שניידער איז עפעס א קאלטער נפש, א פער-קלערטער, א פערטראכטער, מיט איהם קאז מען זיך ניט חבר'ען, און מיט זיינע געזעלען איז מען קיין מאל ניט זיכער, צו זיי לאכען פון דיר הינטער דעם רוקען צו ניט. אבער מיין שוסטער איז נאך אנדערס. געהייסען האט ער חילקע און מיט איהם האט מען גלייך געקאנט ווערען א פאניבראט. ער איז קיין מאל ניט געזעסען שטיף : אדער ער האט געלאכט, אדער ער האט געזונגען, אדער ער האט געזאגט תורה - ווערטלאך, אדער געמייטשט עברי. ער איז געווען אזא לאכעדיגער, אז ווען ער האט אויסגעטהאן זיין קאפאטע און מען האט א קיצעל געטהאן דארטען וואו עס דארפען זיין די פאכוועס, איז ער פערנאטגען פון לאכען. ער האט זיך ניט בענוגענט מיט אזעלכע געוועהנליכע ווערטלאך ווי „אגיל ואשמח“ אדער „כלחוד השור“, נאך ער האט געהאט זיינע אייגענע. אז ער האט זיך געשאלטען אין גוטען מוסה, איז זיין קללה געווען „ויכון בחסד, עם זאל דיר אנדרעהען ווי א ראד“, „כל עצמותי תאמרנה, עם זאל דיר ברעכען און שמעכען“ און דאס גלייכען.

מיט חילקע'ן האב איד אויסגעפיהרט וואס איד האב געוואלט. אז איד האב איהם פערטרויט, אז איד וויל מיינע שטיוועלאך זאל

לען סקריפען, האָט ער מיר גלייך צוגעזאָגט, אז זיי וועלען שוין זיין „עומדים צפופים“. אז צווישען די אַכסאצען און אויבערסטע פּאַר דעשוועס זאָל זיין געפארבט מיט רויטען, האָב איד איהם שוין נאָר ניט געדאַרפט בעמען, דאָס האָט ער אליין געטהאָן. נאָר דער עיקר איז, אז ער האָט מיר ערלויבט צו שלאָגען הילצערנע טשוועמש-קעס, ניט אין קיין שיד, נאָר אין דעם הילצערנעם ברעטיל, אויף וועלכען ער האָט צוגעשניטען די לעדער, און יעדעס מאָל וואָס איד האָב דעם טשוועקעל אריינגעשלאָגען מיט איין קלאַפּ, האָט ער מיר צוגעשריען:

— גוט, גוט! א כוואַט א אינגעל. אַט דאָס הייסט וחלקלקות אַ גלאַטע שטיקעל ארבייט!

עס איז געווען פונקט דריי וואַכען פאר פסח ווען די מאַמע האָט מיך מיטגענומען אין שניט קראָם אויסקלייבען סחורה אויף א גארניטער און נאָך די זעלביגע וואָך האָט מען געשיקט נאָך חילקען, ער זאָל מיר נעהמען א מאָס אויף א פּאַר שטיוועלאַד. איד האָב געבעטען, אז די כאַלאוועס זאָלען אויבען זיין ארומגעלעגט מיט רויטען זאמש, נאָר אזוי ווי די מאַמע האָט דערפון ניט געיוואָלט הערען. האָט חילקע צו מיר א וואונק געטהאָן און געזאָגט:

— דאָס איז גר גרוד יגודנו!

אזוי ווי ער האָט ניט געפונען פאר נויטיג צו פערמייטשען אַזאַ כפירוש'ען פּסוק און אזוי ווי זיין טייטשונג איז געווען אַן אייגענאַרטיגע איז מיר ביז היינטיגען טאָג ניט קלאָר, וואָס ער האָט דערמיט געמיינט, נאָר איד שטויס זיך אָן, אז דאָס איז שוין געווען צופיעל געבעטען.

און יענע דריי וואַכען ביז פסח זיינען געווען פון די גליקליכס-טע אין די קינדערשע יאָהרען. דער גאַנצער פערשפארטער ווינטער איז חדר איז ווי מיט א רויך פערשוואונדען, די אייזערנע דיכציפ-לין וואָס האָט אונז געהאַלמען ווי צוגעשמידט צוועלף שעה א טאָג האָט מיט אמאָל געפלאַצט. מיר האָבען זיך פון חדר ארויסגעריי-סען און געאַקערט און געזוכט יעדע ארבייט, אבי נאָר זי זאָל ניט האָבען קיין שייכות מיט לערנען. ביי חילקען אין ברעטיל האָב איד הילצערנע טשוועקלאַך געשלאָגען, צום שניידער געדאַרפט לויפען

זעהן וואו עס האלט מיט מיין גארניטער, פון פאר'ן שטוב האט מען געדארפט דעם גאנצען אייז וואָס האָט זיך אָנגעקליבען און געוואק-
סען דעם גאנצען ווינטער צוהאַקען און אַבראַמען. מיט וואָס
פאַר אַ בייזקייט איך האָב געקוקט אויפ'ן טאַטען און עלטערן ברור
דער וואָס זיי האָבען צוגעלעגט אַ האנט צו דער ארבייט! און ועל
כלם געהן איז פאַרראד רעדלען מצה. לייבקע דער רעדלער איז
געווען אַ גוטער יונג, און אז מיר איז געלונגען צוצומאַכען זיך צום
ברודערס פאַפיראַסען און ברענגען איהם אַ צעהנדליג, האָט ער
מיר אַ רעדעל איז האנט געגעבען און געלאָזט שטעכען די מצה
און ער האָט נאָכדעם דעם גאנצען יאָהר די גרויסע טובה ניט פער-
געסען און דערמאָנט וועגען מיין ברודערס פאַפיראַסען...
און קיין כפוי טובה בין איך ניט געווען...
זאָל זיך איהם גרינג סלוקערצען, לייבקען.

די דריי וואָכען ביז פסח, וואָכען פול מיט קינדערשער טהע-
טיגקייט, זיינען ווי אַ זיסער חלום פערשוואונדען, און ערב פסח
פאַר נאכט, ווען איך האָב אָנגעטהאָן מיין נייען גארניטער, מיט די
אַרבעל ביז איבער די גראַבע פינגער און געראם, זעהר געראם אונ-
טער די פאכוועס, מיט דעם נייען היטעלע, וואָס האָט געהאט אוי-
בען אַ קנעפיל אין סאַמע מיטען, איז אפשר מיין גרויס נחת געווען
אַביסעל געשטערט פון מיין אונגעלומפערטקייט און איך בין דורכ-
געגאנגען אין בית המדרש פון דער טהיר צום אויבען אָן ווי דורך אַ
קאַסטראַי, נאָר דערפאַר האָב איך דעם גרעסטען פערגינגען גע-
האַט פון מיינע נייע שטיוועלאַד. דעם גאנצען וועג פון דער היים
ביז'ן בית המדרש האָב איך מיט דער גרעסטער פלינקייט אויסגע-
מיטען די קליינע לוזשעס, וואָס זיינען נאָך געבליבען פון דעם צו-
גאַנגענעם ווינטערדיגען אייז און שניי און קיין פלעק איז ניט גע-
פאלען ניט נאָר אויף די שטיוועלאַד פון אויבען, נאָר אפילו די הויטע
פאַרב צווישען אבסאַץ און דער אויבערסטער פאַדעשווע האָט אַני-
געהאַלטען איהר גלאַנץ, און ווען איך האָב זיך אַנידערגעזעצט אויף
אונזער שטאַט און געוואָלט זיך פערשאַפען אַ נחת רוח האָב איך
נאָר געדאַרפט אַ דריק טהאַן די פאַדעשווע און עס איז געוואָרען
„עומדים צופנים“.

פסח.

אָט שטעהט דער פסח אין מיין שטערטעל פאר מיינע אויגען.
ערב פסח נאָך איידער די זון האָט גענומען פערנעהן האָט זיך
דער מאַרק אָנגעהויבען אַבלעדיגען, די סעמערס זיינען פערשוואַנד-
דען איינער נאָכ'ן צווייטען און צוזאַמען מיט זיי דער גאַנצער וואָך
כעדיגער הוהאָ און טאַראַראַם. די קראַמען האָבען זיך אויך פער-
מאַכט בעצייטענס און מיט זיי זיינען אוועק די לעצטע שפורען
פון אונרוהיגקייט און קליינליכקייט.

נאָר ביי חנה'לע רב יאַסעלעס אין אכסניא האלט נאָך אַן אַן
אונגעוועהנליכע שפע. דאַרטען איז היינט דער אמת'ער יריד, דאָר-
טען פערקויפט מען וויין און מעד, און די שפע איז אזוי גרויס, אַז
אפילו רב יאַסעלע, וועלכער מישט זיך וועניג אין געשעפט און די
ווייב איז די אמת'ע עקרת הבית, כאפט זיך ניט ווי שפעט עס
ווערט, און אַהן א קאַפּאַטע, מיט פערקאַטשעטע אַרבעל מעסט ער
און ניסט דעם יין צמוקים אין די גרויסע גרינע בוטלעס.

די חשוב'ע בעלי בתים מיט די מאנטלען פערוואָרפען איבער
די אקסלען ציהען זיך שוין מיט גיכע טריט איבער'ן מאַרק צום
שוהל, צום בית המדרש, צום קלויז, און די פערשפעטיגטע אַרימערע
אידען שפּאַנען מיט די בוטלעס וויין אַהיים אין די הינטער-געסלאָך
און נאָך זיי לויפען זייערע קדישים, וועלכע האָבען דעם איינציגען
מאָג אין יאָהר אַן אומזיסטען כבוד מיט אַ גאַנצע גלעזעל וויין מיט
אַמאַל און טאַקע צוליעב דעם צוועק האָבען די טאַטעס זיי מיטגע-
נומען צום איינקויפען יין של פסח.

אין אַן אַרימען שטערטעל איז אַלץ געווען אַ קרו, און אַ גלע-
זעל יין צמוקים איז ניט גענאנגען צורפוס.

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז ווערט דער לעצטער וואַכעדיגער

גערודער פערשוואונדען און א שטילקייט פערשפרייט זיך איבער'ן גאנצען שטערמיג. די שטילקייט איז אבער אויסגעמישט מיט א בעהאלטענער פרייד, וואס שטראהלט ארויס פון אלע פענסטער. די שטילע פרייד איז אויסגעגאסען אויף די קליינע הייזלאך, אויף די גאסען און אפילו אויף די האלב אָבגעטריקענטע שטיינער פון ברוק. איהר פיהלט א מין שטילען טאָן, א מין שירה וואס די הייזער און די גאסען זינגען, פאר וואס זיי האבען זיך בעפרייט פון דעם שווערען איינגעקאוועטען שניי און אייז. די מילדע לופט פון אנהויב פריהלינג איז אָנגעפילט מיט א זיפץ פון ערלייכטערונג. די שוהל, דער בית המדרש, די קלויזען זיינען איצט בעגאסען מיט ליכט. דאָ האָט שוין דער יום טוב געקריגען א פּרעהליכען קבלת פנים ; א ברומען פון פרייד און גליק רייסט זיך אלץ העכער און העכער און פילט אַן אלע ווינקעלאך.

גוט יום טוב ! גוט יום טוב !

עס צוטראגט זיך דער גוט יום טוב פון שוהל, פון בית המדרש פון קלויז אין יעדען אידענס שטוב. דער יום טוב'דיגער גייסט דארף זיך שוין מעהר ניט שלאָגען מיט דער וואַכעדיגקייט. די זאַרען, דאנות, קאפּידרעהעניס, קלעמעניס פון א גאַנץ יאָהר זיינען ווי פון דער ערד אָבעווישט געוואָרען, יעדער איד פיהלט איצט די ברייטקייט פון א מלך. אין איילעניס האָט מען פּערגעסען חרוסת אָנצוגרייטען, און דער עלטערער אינגעל לויפט אַריבער צום רב מיט א קליין טעצעל. דער צייטליכער מלך טהוט אויס די יום-טוב'דיגע קאפּאטע און שטעלט זיך מיט אַ ריב-אייזען ביים אויווען אַנרייבען מרור. די מלכה גרייט צו די היסב בעט. אלע פּנימ'ער שטראהלען, אפילו די טרערען וואס שטעהען ביים מלך אין די אוי-גען פון דעם געריבענעם מרור נעהמען ניט אַוועק דעם אויסדרוק פון פרייד און גליק.

און באלד דערהערט זיך פון אלע אידישע הייזער דער בעקאנד טער סקארבאָווער נגון פון דער הגדה. וואס ווייטער דערווארעמען זיך מעהר די שטימען און עס וואקסט די בענייטערונג. די מעשה'לאך פון דער הגדה טראגען אריבער אין א צויבער-זוועלמעל און אלץ וואס ווערט געטהאָן און געזאָגט אין דעם אָבענד בעקומט

עפעס ניט קיין ערדישען כאראקטער. אלץ איז אזוי אונגעוואוינ'ליך, פאנטאסטיש, סימבאליסטיש.

נח דער מלמד, אן אמת'ע חסיד'ישע נשמה, קען זיך ניט צו פריעדענשמעלען מיט'ו זאגען און זינגען אליין. דאס איז נאך אלץ צו טרוקען פאר איהם. ער דארף בפועל איבערלעבען יציאת מצרים און דארף פיהלען אזוי ווי ער אליין איז ארויס פון פרעה'ס לאגד און אריבער דעם ים טרוקען. זיין ארימע ענגע שטיבעל ווערט ווי דורך א צויבער פערוואנדעלט אין א מרבה. מיט א שמע"ק קען אין האנט, מיט א פעקיל אויף די פלייצעס שפרייזט ער איבער'ן הייסען זאמד. די מולטער וואס איז צו דעם צוועק אוועקגעשטעלט איז מיטען שטוב בעקומט א פנים פון דעם גרויסען ים סוף און ער געהט איהם אריבער טרוקען און ווען ער דערנרייכט צו דער צווייטער זייט ווארפט ער ארונטער זיין פעקיל און שטעלט אנדער דעם שטעקען און מיט גרויס הרחבה ציהט ער זיך אויס אויף דעם היסב בעט און זינגט א שבח דעם בורא.

און ווען די פיער כוסות זיינען שוין אויסגעלעדיגט און די הגדה פערמאכט און שיר השירים אָבעזונגען און דער איד געהט ארויס אין דרויסען און זעהט די שעהנע קיילעכדיגע לבנה און א ריינעם פריהלינגס הימעל אהן א שום וואַלקענדעל, צוגיסט זיך א נחת איבער זיין גאַנצען הארצען. דאָס שיינט אזוי און שטראַהל'ט אזוי און גיסט אַזאַ צויבערליכען ליכט אונזער לבנה און קיינער האָט זיך נאָך קיין מאָל ניט געפיהלט אזוי יום טוב'דיג, אין אַזאַ וואונדערבאָרער שטימונג, אזוי אויפגעראַמט, אזוי תקיף, אזוי זיכער און אזוי פורכטלאָז, ווי אין דער דאָזיגער נאַכט פון פסח. עס איז פערשוואַנדען ניט נאָר יעדע מורא, יעדער פחד פאר'ן צווייטער גער און פאר'ן דריקער און פאר'ן פייניגער, וואָס דער לאַנגער און שווערער גלות האָט געגען אונז ארויסגעשטעלט, נאָר אויך פאר אלערליי סאַרטען מוזיקים און שדים און רוחות וואָס וואַרפען אן אויף אונז א שרעק דאָס גאַנצע יאָהר. אין דער דאָזיגער נאַכט פון פסח האַבען זיי קיינער אויף אונז קיין שליטה ניט.

און אויף מאַרגען אַז מען האָט געעפענט די אויגען, זיינען די נאַסען, דער מאַרק געווען לעדיג. א גרויסע הייליגע רוה האָט זיך

אראבעלעאזט אויפ'ן גאנצען שטערטיל. מען האט נאך געזעהן ווי פון אלע געסלאך האט זיך א שטראם מענשען געצויגען צום שוהל הויף. דאס גאנצע עפענטליכע לעבען איז איצט קאנצענטרירט אין און ארום די בתי מדרשים.

א גרויסע נאכפראגע נאכ'ן עמען ווערט אויף א שטיקעלע פיי-ער. א יונגער מאן מיט א פעררויכערטען פאפיראס אָדער עלטער-רעד איד מיט א פעררויכערטער לילקע איז איצט אן עולם ומלואה. מען שמעלט איהם אָב אויף שריט און טריט און מען בעט לייהען א שטיקעלע פייער. און איינער איז מוכה דעם צווייטען. שטעהט אן עלטערער איד פאר זיין טהיר מיט זיין לילקע אָנגעפילט מיט טאָבאק און קוקט אויס די אויגען אויף א פערבייגעהער, וואָס רויי-כערט. געהט אָן א יונגערמאן מיט א פעררויכערטען פאפיראס שטעלט ער-איהם אָב, געהמט אָהן מחילה דעם פאפיראס פון זיין האנט און שטופט דאָס פייער צו זיך אין לילקע, און דער יינגער-מאן ווארט געדולדיג, ביז דער טאָבאק צינדט זיך אָן, און פער-קעהרט, זוכט א יונגערמאן פייער פאר זיין פאפיראס און דערזעהט אן עלטערען אידען מיט א לילקע שטעלט ער איהם אָב און רוקט זיין פאפיראס צו יענעם אין לילקע אריין און גראָבט זיך אין דעם בערגעל אָש און אז דאָס פייער ווייזט זיך אלץ ניט, העלפט איהם דער עלטערער אויס און הויבט אָן ציהען און בלאָזען צוריק זיין ציבעק און הגם דער יונגערמאן קריגט אביסעל אָש אין די אויגען בעקומט ער אבער אויך דאָס פייער וואָס ער האט געזוכט און ביידע שוידען זיך צופריעדענע.

אין די ריינע אויפגעדאמטע הייזער קומען דערווייל פאר שטילע שמחות. דארטען וואו א זעהן איז פער'קנס'ט אין די כלה מיט די מחותנים פערבעטען און די גרויסע און די קליינע, און די אלטע און די יונגע פערטרייבען די צייט מיט שפיעלען אין וועלשענע ניס. נאָר די יונגע מיט פערפלאַמטע פנימ'ער, מיט א גייציגקייט צו געווינען, חת-כלה מיט א בושה און שעמעוודיגע בעוועגונגען און די עלטערע מיט אן אָפענעם קאמישען שטייכעל פון זיך גופא, וואָס מען מאַכט זיך נאָריש, ווייל ביי אונז אין שטערטעל איז יעדער סאָרט שפיעל געווען פעררעכענט פאר א נאָרישקייט.

די אינגערע אינגלאך זיינען אויפ'ן זיבעטען הימעל, זייל די מיידלאך און ווייבער ווארפען דעם ראש אזוי אונגעלומפערט, אז ער וועט קיין מאָל קיין נוס ניט טרעפען. און דער איינציגער וואָס פערדארבט זייער שמחה איז זייער ברודער דער חתן. ווען ניטער וואָל-טען זיי אָבגעוואונגען אלע נים און זיי מליצ'ען אין דער הויך, ווען ער שיקט ארויס דעם ראש, ספעציעל ווען עס האָט זיך אָנגעקליע-בען א גאַנצע פאָדלאַגע מיט נים. נאָר אפילו דאָס העלפט זיי זעהר זעלטען. נאָר דערפאר ווען דער חתן אליין טרעפט אמאָל ניט, הויבט זיך אויף אין שטוב אזא געפילדער פון פריידענסגעשרייען, אז מען קען טויב ווערען.

— היינטיגע קינדער! — זאָגט די מוטער און איהר פנים גלאַנצט פון פרייד. — עס קומט אויס, קוריץא יאיצא אומשיט. זיי זיינען קליגער פון אונז. איד געדענק, ווען איד בין נאָד א מיידעל געווען, האָט מען א כלה אויספרובירט מיט פראַסטע מיטלען. מען האָט איהר כלומרשט געבעטען העלפען פערנאָנדערוויקלען א פלאַג-טער און אז זי האָט ארויסגעווייעזען אונגעדולד, איז דאָס געווען א סימן, אז זי איז א כעס'ניצע. מען האָט בכיון עפעס אַרונטערגע-וואָרפען און אויב זי איז פערבייגעגאנגען און ניט אויפגעהויבען עס, איז דאָס געווען א סימן אז זי איז א פוילערקע. היינט וועלען אזעלכע מיטלען גארניט העלפען. די קינדער קענען אונז קויפען און פערקויפען...

דער ערשטער סדר.

1.

שוין אנהויב ווינטער האט סאסיען אָנגעהויבען צו דאַרען דער קאַפּ, ווי אזוי מען וועט אַריינברענגען דעם פּסח אין שטוב. און הגם זי האט גוט געוואוסט, אז דער וואָס שיקט דעם שפינער זיין פּלאַקס און דעם טרינקער זיין וויין און דער וואָס שפייזט דעם שור הבר און די מילכ. וועט זיי אויך ניט פּערלאָזען, האט זי דאָך ניט אויפגעהערט צו רעדען איבערן מאן אין די טעג ווען ער איז געווען אין דערהיים, ווי אזוי נאָך אזא ביטערען ווינטער וועט מען כח האַבען אָנצוגרייטען אלע נויטיגע זאַכען צום גרויסען יום טוב. פּלומאַל האַט, ווי סאסיע האט אויף איהם געזאָגט, פון קיין זאך דאָס הארץ זיך ניט אָבגעגעסען און אויף איהרע טענות האַט ער נאָר אַ ציה געטהאָן מיט די אַקסלען און געענטפּערט:

— איד ווייס ניט, וואָס דו דאגה'סט אזוי. עס איז נאָך פיוו ראַקו דאָ ראַקו און דו האַסט שוין קיין צייט ניט.

און ער האַט מיט דער לינקער האנט עטוואָס אויפגעהויבען זיין שווערע היטעל און מיט דער רעכטער אַ קראַץ געטהאָן זיך אין מיטען קאַפּ.

נאָר פונדעסטוועגען האַבען די ווייבס רייד איהם אין גאַנצען דוהיג ניט געלאָזט און דער געדאַנק וועגען פּסח האַט איהם גע-דופּעט.

פּלומאַל איז געווען אַ בעל העגלה און איז יעדע וואָך געפּאָהרען פון ראפּשאַנסק קיין ווילנא און צוריק. ער פּלעגט געוואוינליך אַרויספּאָהרען זונטאג אין דער פּריה און צוריקשעהרען זיך דאָ-נערשטאג, נאָר אויב דער יושג איז געווען אַ שלעכטער האַט ער קוים

פאספייט אַנצוקומען אהיים צו לכה דודי. ער האָט ליעב געהאַט אין די טעג וואָס ער איז אין דערהיים געווען, אז אין שטוב זאָל זיין ווי אין אַ בעדל. ער האָט זיך ערשט היימיש דערפיהלט, ווען ער האָט געקענט אַרונטערוואַרפען פון זיך די קאַפּאַטע און עסק'ענען זיך אַרום שטוב אין זיין רויטליכען קאַפּטעל. אָבער אז האַלץ איז אַזוי חריף און מען דאַרף האַבען אין זינען פּסח, האָט ער זיך ניט געקלאָגט, וואָס מען קען אַרומטרייבען וועלף איבער'ן שטוב, און האָט זיך פּערקליבען מיט די קינדער אויפ'ן אייווען און דאַרטען געשפּיעלט מיט זיי אין דוראַקעס, בשעת סאָסיע איז געזעסען אַי-בער אַ פּיער טאַפּ פּאַר'ן טיש און האָט געפּליקט פּעדערען.

סאָסיע האָט זיך ניט בענוגענט מיט'ן דאַנה'ן אליין. אַזוי גיך ווי דער ווינטער איז אָנגעקומען, האָט זי אָטגעהויבען צו האַנדלען מיט גענז און אויב זי האָט דערפון קיין גליקען ניט געמאַכט, האָט זי לכל הפּחות געהאַט גריבענעס אויף עטליכע מיטאַגס פאַר די קינדער צו ברויט און ביסלעכווייז אָנגעקליבען שמאַלץ אויף פּסח. פּלטיאל האָט קיין איבריגע רווחים ניט געקענט מאַכען, נאָר וויפּיעל ער האָט געקענט האָט ער זיך געסטאַרעט, אז אין שטוב זאָל אַריינפאַלען מיט עטליכע גראַשען מעהר אַ וואָך. ער האָט זיך קיינמאַל ניט אָבגעזאַגט צו נעהמען אַן איבריגען פּאַסאַזשיר אָדער אַן איבעריגען פּעקיל, ווען אפילו איהם איז אויסגעקומען אָבצוטערעמען זיין פּלאץ, און ניט זעלטען איז ער דעם גאַנצען וועג פון ראפּשאַנסק קיין ווילנאַ און צוריק געגאַנגען צורפּוס פּאָזע וואָגען און ווען דער וועג איז געווען אַ שלעכטער האָט ער זיין אַקסעל צו געשפּאַרט צום וואָגען און אַרויסגעהאַלפּען דעם פּערד, נאָר דער-פאַר האָט ער געקריגען אַ רגילות צו הויבען אַלע וויילע דעם רעכ-טען אַקסעל.

פון איבריגע פּאַסאַזשירען אָדער איבריגע משאות האָט דאָר-בער קיין רייד ניט געקענט זיין, נאָר איצט האָט ער זיך דערמאַנט, וועמעס אַ זעהן לערענט אין אַ ישיבה אין ווילנאַ אָדער וועמענס אַ טאַכטער האָט חתונה געהאַט אין ווילנאַ און ער האָט אָבגעזוכט די עלטערן און גענומען קליינע פּעקלאָד, וואָס זיינען בעשטאַנען פון אַ לעבעל ראָזעווען ברויט אָדער אַ קריגעלע פּוטער אָדער אַ

הארטען קען אדער גריבענעס — אזעלכע מאכלים וואס מען קען אזוי גרינג ניט קריגען אין דער גרויסער שטאָרט און ער האָט דער-מאָר געכאַפּט עטליכע גראַשען. געוועהנליך, האָט ער זיך נאָר אזעל-כע פערדיענסטען ניט געאַיגט און אין ראַפּשאַנסק האָט מען זיך ביי איהם קוים איינגעבעטען ער זאָל אזעלכע פּעקעלאָד מיטנעהמען. נאָר אז מען ערוואַרט אזא נאַסט איז קיין ברירה ניטאָ.

אַבער ווי סאָסיע האָט ניט געקאַרגט און געשפּאַרט איז פון די דאָזיגע אלע פערדיענסטען נאָר ניט געבליבען. דורך די לאַנגע ווינטער חדשים איז אַ קינד קראַנק געוואָרען און מען האָט געמוזט אַרײַנרופּען דעם פּעלשער, וועלכער געהאַט ניט וועניגער ווי צעהן גראַשען יעדעס מאָל וואָס ער קומט, און אין אפטייק רייסט מען ממש די הויט, און ארום פורים צייט האָט סאָסיע ערקלערט מיט אַ פּערצווייפּעלטען קול, אז סײַדען דורך אַ נס וועלען זיי קענען אַרײַן-ברענגען דעם פּסח.

פּלטיאל האָט איצט נאָר ניט געהאַט צו ענטפּערן אויף דעם. ער האָט אַ שטאַרקערן ציה געטהאָן פון דער ליולקע, וואָס ער האָט גערויכערט און אַרויסגעלאָזט אַ געדיכטערן רויך פון דער ביטערער מאַכאַרקע. סאָסיע האָט זיך פּערהוסט.

— און וואָס איז מכּח דעם פּאַדראַט? — האָט ער געפּרעגט.
— אײַך האָב שוין אַבגערעדט מיט אפּריס'ען: אײַך וועל זיין אַ וועלגערקע, וואָווקע אַ וואַסער גיסער און מירקע אַ מעהל שימערקע.
— פּי-פי-פי! האָט ער אַרויסגעלאָזט דעם רויך פון מויל, אַפּקעהערענדיג בשעת מעשה דעם קאַפּ אזוי, אז דער רויך זאָל ניט געהן סאָסיען אין פּנים. — שוטה, אויב אזוי, טאָ וואָס דאַגה'סטו?
— יא, אַבער אויף די קינדערשע פּערדיענסטען קען מען ניט בויען. אַ חוץ דעם, דאַרף וואָווקע אַ נייע פּאַר שטיוועלאָד, און מירעל אַ נייע קליידעל. זיי זיינען ניט מעהר ווי קינדער און מען קען ניט פּערשטערען זייער יום טוב.

— דאַגה ניט, מיר וועלען מיט נאַטס הילף האַבען אַ פּסח ניט ערגער ווי ביי אלע אידען. שמאַלץ האַסטו, פאַר'ן באַקען מצה וועסטו ניט דאַרפּען צאַהלען. דו וועסט זעהן, סאָסיע, מיר וועלען האַבען אזעלכע קניידלאָד, אז —

ער האָט האַסטיג אַרײַנגערוקט דעם ציבעק אין מויל ביים לעצ-
טען וואָרט, און ניט דערזאגט, וואָס פאַר אַ קניידלאַך זײ וועלען
האַבען.

יענע נאכט האָט סאַסיע לאנג ניט געקענט אײנשלאָפּען.
פּלטיאל האָט אָנהויב אבער געמאַכט אַ חשבון, פיעל זײ וועלען
פּערדיענען אין פּאַדראַד און זי האָט זיך ניט געקענט אב'הרוש'ען,
ווי קלוג דער אויבערסטער האָט די וועלט אײנגעאַרדענט. האָט ער
געגעבען די אירען אַ פּסח, האָט ער אויך געגעבען פּאַדראַטען, אַז
אַרימע לײט זאָלען קענען פּערדיענען עטליכע זײטיגע רובעל, אַז
זײ זאָלען האָבען אַ יום טוב ווי בײ אַלע אידען. אמת, די אַרבייט
איז אַ שווערע, מען דאַרף שטעהן פּיערצעהן שעה אין מעת לעת אויף
די פּיס און וועלגערען און וועלגערען ביז די הענט ווערען געשוואַר-
לען און אַלע גליעדער ברעכען. אבער מצה וועט שוין אַ דאַנק
דעם הענט ניט געוואשענעם ניט פּעהלען, און קניידלאַך וועלען אויך
זײן, און זי איז שפּעט אײנגעשלאָפּען מיט דעם רוהיגען געדאַנק,
אַז דער וואָס זיצט אויבען וואכט איבער אַלעמען.

א י נ פ א ד ר א ט

2.

זײ שטעהען אַלע ארום אַ לאנגען טיש און שאַקלען זיך, ווי די
שאַטענס, די פּיס זײנען ווי קלעצער, די הענט ווי בערג, די דאַ-
לאַניעס ווי קישעלאַך, די גליעדער צובראַכען, דער קאַפּ ווי מיט
בלײ אָנגענאַסען, דאַס פּנים פּערשלאָפּען, צוקראַכען, בלאַס, פּויל.
ס'איז שטײל. קײנער חכמה'ט זיך, קײנער וויצעלט זיך :
ס'הערט זיך נאָר אַ שטילער רוישען פּון די וואַלגער-העלצלאַך און
רעדלעך איבער די בלעך פּון די טישען און אָפּט אַ קרעכץ, אַ געניץ
— אַ לאַנגער געניץ.

ס'איז שרעקליך היים, אַלע פּנים'ער פּערשוויצט, נאָר קײנער
פאַכט זיך, ס'איז שווער אויפהויבען די האַנט אַבצוואווישען דעם
שווייס.

מען ענדיגט די לעצטע מיירע פון לעצטען בעל הבית'שען פעקיל, די קנעטערקע איז קוים געפאלען זיצען אויפ'ן ביינקעל, די וועלגענערקעס-מיידלאך האבען שוין זייער לעצטע טייגעל גע'פטר'ט, איין סאסיע האלט זיך נאך מיט איהר טייגעל און איהר דוכט, אז דאס איז ניט טייג, נאך אייזען...

די וועלגענערקעס זעצען זיך איינע נאך דער אנדערע אנדער, אויף זייער טיש האקט זיך אָב די ארבייט: דער רעדלער פיהרט זיך נאך ארום מיט די לעצטע פאָר מצות, נאך אַט וואַרפט ער אויף אוועק דאָס רעדעל, גיט פרעהלעך אַ פּוּיק מיט'ן וועלגענער-העלציל איבער'ן בלעך און ציהט זיך אויס אויף זיין באַנק, דער איין זע-צער בלייבט נאך שטעהן אויף אַ וויילע ביים אייווען.

מען נעהמט ארויס די לעצטע פאָר מצות פון אייווען, דער „מענש" קלייבט אויס די מצות פון'ם שלאָף-באַנק, דער זעצער שפארט זיך איין מיט די הענט אין די „באַקעס", גיט זיך אַ לאַנגען „פאַטשאַי". און זינגט אויס אַ „אוי", אַנגעהויבען פון דער העכס-טער אַקטאווע און געענדיגט מיט דער נידריגסטער.

מען „וואַרפט איבער" דעם אייווען, דער זעצער זעצט זיך אויפ'ן ראַג שלאָף-באַנק, פערלעגט אַ האַנט אויף אַ האַנט, פיפקעט די ליולקע און קוקט פערטראַכט אויפ'ן פייעריל.

וואווקע דער וואַסער גיסער קריכט אונטער דעם רעדלערס טיש און דרעמעלט דאָרט איין אויף דער סטאַלקע.

חיענקע די מעל-שיטערקע ליגט אַנגעשפארט מיט'ן קעפיל אויף אַ פעקעל און שלאָפט האַרט.

אַ שעה איז שטיף. עס ווערט פינסטערלאך, דער בעל הבית פון פאַרראַט צינדט אַן די לאַמפּען.

די קנעטערקע, וואווקע און חיענקע שטעהען שוין ביי דער מיירע, די וועלגענערקעס כאַפען זיך אויף, הויבען אַן צו מורמלען, ווער ס'האַט מעהר כח שרייט העכער.

— דאָס איז דאָך אַן אַקציע אין דער וועלט — שרייט איינע: צו בדיקת חמץ זאָל מען דאַרפען שטעהן אין פאַרראַט!
— אין דער וועלט פערלויפט ניט אַזאַ עולה, צו בדיקת חמץ זאָל מען מענשען מוטשען אַ גאַנצע נאַכט, — שרייט אַ צווייטע.

— נו, נו, צו בדיקת חמץ זאל מען שמעהן א נאנצע נאכט, שרייען און מורמלען אלע.
 דערווייל הויבט זיך אן די ארבייט, מען באקט איצט „חיובים“, די ארבייט געהט לעבעדיגער, דער רעדלער זינגט א וואלגארע ליעדעל, מיידלאך-וועלגערקעס לאכען, יונגע וויבלאך שמיכלען, עלטערע בטל'ען אויס אלע בייזע חלומות אויף זיין קאפ:
 — פארהאלושעט זאל ער ווערען! ס'זינגט זיך איהם — זינגען זאל ער א לעצטען מאָל!

— הא, הא, הא! — לאַכען נאָך העכער די מיידלאך.

פאר טאָג איז געוואָרען נאָך פרעהליכער, דער רעדלער האָט געזונגען און געשיט המצאות, די וועלגער-העלצלאך האָבען פרעה-ליך געקלאַפט איבער'ן טיש, דאָס רעדעל האָט געקוויטשערט, ס'איז בשום אופן געווען צו דערקענען אז אויף דער שמחה טאַנצען לע-בעדיגטויטע ברואים.

סאָסיע מיט איהרע צוויי קינדערלאַך, וואוּקע און חיענקע, ווי אויך אלע איבעריגע, האָבען בעקומען זייערע שכירות גלייך, ווי די ארבייט האָט זיך געענדיגט און זיינען הענדום-פענדום געלאַפען אַהיים אריינברענגען דעם פסח אין שטוב.

ע ר ב פ ס ח.

3.

סאָסיע האָט ניט געוואוסט צו וואָס זיך צו כאַפען פריהער, א שפּאַס פסח! ארבייט איבער'ן האַלז, ווען וועט זי אוספּיען מאַכען אלץ כשר? לייט האַרעווען וואַכען-לאַנג איידער מען מאַכט כשר די שטוב. עס לויפט איהר טאַקע ממש די שוים פון מויל. זי פערנעסט אין נאַנצען, אז זי איז אזוי צובראַכען, אז קוים וואָס זי האַלט זיך אויף די פיס; א נס וואָס שבת צו נאכט האָט זי פסח'דיג געמאַכט דאָס בעט, דעם טיש, די פּאַדלאַנע, אז ניט — איין גאַט ווייסט, וואָס ס'וואַלט געווען. חיענקע מיט וואוּקען לויפען ארום ווי פער'ס'טע, סאָסיע טרייבט ארום און לאָזט ניט

א מינוט רוהען: לויף, לויף א סטופע, לויף א זיפעלע, לויף דאס!
 לויף יענעם, זיי האָבען אפילו קיין צייט אראַבצוכאַפּען זיך צו די
 בעל מלאכה'ס, וואווקע חלש'ט צו זעהן די שטיוועלאַד, וואָס בערקע
 דער שוסטער נעהט פאר איהם, פאר וועלכע ער וועט בעצאָהלען
 מיט זיין אייגען געלט, וואָס ער האָט פערדיענט פון וואסער-גיסע-
 ריי, און חיענקע — דעם קארטונגעם יאקעל וואָס ביילע די ניי-
 טערקע נעהט פאר איהר.

מען דארף העלפּען דער מאמען.

און סאַסיע ארבייט פאר צעהן מענשען, ביז צוויי אזוינער
 איז שוין געווען דער חמץ ארויסגע'פטר'ט פון שטוב, דער זאַמד
 אראַבגעקעהרט פון דער ריינער פאָרלאַגע און פערבעט מיט א רא-
 גאַזשקע, די צושייערטע כלים צושטעלט אויף אן אָרט, דער שפייז
 אלמער אויסגעבעט, פון די בוריקלאַד אראַבגענומען די שווע פלע-
 ווע, דער אייווען גע'כשר'ט, דאָס פלייש, פיש גרייט צום קאַכען
 דאָך איז איהר דאָס הארץ ניט רוהיג, זי רייסט זיך אָפּט אָב פון
 איהר ארבייט, לויפט צו צום פענסטער און קוקט אין דרויסען...
 אויף דרויסען הערט זיך אַ גערויש פון רעדער, חיענקע און
 וואווקע האָבען זיך פלינג א וואָרף געטהאָן צום פענסטער און
 איידער סאַסיע האָט אוספּייעט אַבקעהרען דעם קאַפּ פון אייווען—
 האָבען זיי שוין אויסגעשריען פרעהליך:

— דער טאַטע, דער טאַטע איז געקומען!

סאַסיען האָט זיך דאָס פנים אַנגעצונדען פון פרייד, זי איז
 צוגעלאָפּען צום פענסטער, דערווייל איז וואָווקע געלאָפּען אין סטא-
 דאַלע און טוז נאָך איהם חיענקע און האָבען פערנאַנדער געעפענט
 דעם טהויער.

פּלטיאל האָט אַבגעווישט דאָס נאסע פערדיל און אריינגע-
 פיהרט אין סטאדאַלע.

— וואָס מאכט איהר? אה! אזוי פערשפעטיגט היינט, אזוי
 פערשפעטיגט! זיינען געווען פּלטיאל'ס ערשטע ווערטער, ווען ער
 איז אריין אין שטוב.

דאָס פנים, די הענט, די סערמינקע, וואָס איז אין העלפט גע-
 ווען פערגארטעלט מיט א רימען, די שטיוועל זיינען געווען גראַב

בעדעקט מיט בלאַטע, ס'וואַלט געווען א גרויסער יושר זיך אבצור-
וואַשען, נאָר ווער האָט צייט ?

ער האָט נאָך געדארפט פערנאָנדער טראַגען אביסעל סחורה
צווישען די קרעמער און בעקומען געלט.

דערווייל האָט זיך פערדרעהט א שטארקע שעה און דער זיי-
גער האָט געשלאָגען דריי.

איידער ער האָט זיך איספראוועט מיט דער שטוביגער אר-
בייט, אָנגריימען היי פאר'ן פערד, אַנשפאלטען האַלץ אויף יו"ט,
אראַבנעהמען די פסח'דיגע געפעס פון בוידעם, צוקויפען א פאָר
כוסות, אבסקראַבען און אויסשמירען די שטיוועל מיט דזענאכץ,
האָט דערווייל אריינגעטריבען אין פארנאכט.

— כאַפ א בולבע — בעט זיך ביי איהם סאַסיע וואָס האָט
דערוווען אַפצוקאַכען קארטאַפעל אויף „ביי טאַג“ : — כאַפ א בול-
בע ! ס'האַרץ מוז דיר חלש'ען.

ער טהוט איהר צוליעב, כאַפט א בולבע און בריהט זיך עסענ-
דיג.

— נו, וואווקע, נעהם די בוטלעס און קום נאָך וויין.

וואווקע נעהמט פּרעהליד די גרינע בוטלעס, איינע אויף מעד,
די צווייטע אויף וויין ; ער ווייסט אז דער שיינקער וועט איהם
געבען פּערזוכען א גאַנצע גלעזעל וויין. פלטיאל נעהמט אין קע-
שענע א קליין פלעשעלע אויף פסח'דיגען בראַנפען : זאָל יו"ט זיין,
ווי ביי לייטען !

און פלטיאל מיט וואווקען לויפען געשווינד : מען דארף נאָך
אראַבלויפען אין מרחץ.

פון מרחץ זיינען זיי געקומען רויט ווי צונטער, פלטיאל האָט
זיך אויפ'ן פאָל גוט אויסגעשמיסען, ס'איז שוין געווען גוט פינס-
טער, א נס וואָס פלטיאל און וואווקע האָבען פריהער מנחה געדא-
ווענט, אז ניט — וואַלט מען שוין ניט געמאָרט דאוונען.

— לויפט, איהר וועט נאָך אפשר כאַפען א ברכו, — טרייבט
סאַסיע די מאַנסכילען פון שטוב : — חרוסת ניט פּערגעסט צו
נעהמען ביים רב.

פֿלטיאל האָט אָנגעטאָן זיין געלע לאסטענע קאפּאַטע, וואוּקע
די נייע שטיוועלאַך און זיינען אוועקגעלאָפּען אין קלויז.
און אז זיי זיינען געקומען פון קלויז אין שוין דער טיש גע-
זען געדעקט מיט א ווייסען סערוועט איבער א ראגאשזע, צוויי
מה־נשתנה ליכטעלאך האָבען געברענט העל, די מצות זיינען גע-
לעגען גרויס, אין א טעלער זיינען געלעגען אָבעקאכטע אייער,
די זרוע; די כוסות מיט די פּולע בוטליעס זיינען געשטאנען, אַלץ
אין שוין געווען פּאַרטיג, אויסער חרין האָט מען נאָך געדאַרפט
אַנרייכען.
פֿלטיאל האָט אין קוימען אָנגעריבען א ביסעל חרין, אָנגע-
טהאַן דעם ווייסען קיטעל און זיך געזעצט אָנגעלענט אויף צוויי
קישענס צום טיש.
חיענקע האָט דערווייל אָנגעטהאַן דעם נייעם יאקעל, סאַסיע—
אַן אויסגעוואשענע ספּאַדניצע.

ד ע ר ס ד ר.

— ע-ע, דו שלאָפסט שוין — האָט סאַסיע געזאַגט, צוגעהערדיג
צום טיש.
— ווער, איך? ניין. — האָט פֿלטיאל געענטפּערט אויפֿ-
כאַפענדיג זיך פון דרעמעל.
ער האָט אָנגעגאסען די כוסות פאַר זיך, סאַסיע און אליהו
הנביא'ן מיט וויין, וואוּקע און חיענקען מיט מער און גענומען
פּראַווען דעם סדר.
— וואוּקע! דו דרעמעלסט שוין?
— ניין, ניין.
— קדש, אז מען קומט פון שוהל מאכט מען קרוש.
פֿלטיאל האָט אויפגעעפּענט א פּערשטויבטע הגדה, וואוּקע א
קליין סדור'ל, סאַסיע דעם קרבן מנחה און חיענקע אין אזוי גע-
זעסען אָנגעשפּאַרט ביי דער מאַמען אויפֿ'ן שוים.
— איך געפּין ניט די הגדה. — האָט סאַסיע געזאַגט.

פֿלטיאל האָט גענומען בלעטערן איהר קרבן מנחה. דערווייל
האָט סאָסיע איינגערדעמעלט.
— דו דרעמעלסט, האָ? — האָט פֿלטיאל געפרעגט, ווען ער
האָט שוין געהאט געפונען די הגדה.
— ס'קלעפען זיך מיר די אויגען.
— קינדערלאך, שלאָפט ניט, — האָט פֿלטיאל געזאָגט און
גענומען מאַכען קדוש.
ער האָט אָבגעזופט א רוב כות.
— מצ... מצ... געשמאקער וויין!
וואוּקע, סאָסיע און היענקע האָבען זיך אויך בעשמאקעוועט
פון מתיקות. דערנאָך, אז מען האָט גע'פטר'ט „ורחץ“, „כרפס“,
„יחץ“, האָט פֿלטיאל א קאמאנדעווע געטהאָן „מגיד“ און מען האָט
גענומען זאָגען די הגדה.
זיי האָבען אָבגעזאָגט „הא לחמא“, וואוּקע האָט געפרעגט די
פיער קשיות מיט א פערשלאָפען קול און פֿלטיאל האָט איהם גע-
ענטפערט מיט א האלבען מויל: עבדים היינו.
— עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלהינו משם
ביד חזקה... חררא!
— פֿלטיאל! דו שלאָפסט שוין? — וועקט איהם סאָסיע
מיט א פערשלאָפען קול.
— האָ? עבדים היינו לפרעה — לפרעה בימצריים...
— פֿלטיאל! וואוּקע! איהר שלאָפט?
— עבדים היינו לפרעה...
א וויילע איז שטיל.
— איהר שילא-א-פֿיט? הילא-א-א?
חררא!
חררראא!

ד ע ר ח ל ו ם

5.

ס'האָט אָנגעהויבען צו טאָגען. דאָס פערד אין שטאל האָט זיך
פערנאָנדער געהירושעט.

פֿלטיאל איז געשלאָפֿען האַרט און איהם האָט זיך געדוכט, אז ער איז אין וועג. דער וועג האָט געלאָזט, אומערום שטעהען ברייטע טיעפע לוזשעם; ביי די זייטען וועג ליגט דער שניי האַרט, ווי אייז און צוגעדעקט מיט אַ שוואַרצע פֿלעווע; די בלאַסע, וואַרעמע שטראַהלען פֿון דער זון פֿאלען אויף איהם און טרייבען פֿון זיינע זייטען אַ מוטנע וואַסער.

ער געהט פֿאזע וואַגען, דאָס בידנע פֿערד שליאפֿעט אין בלאַ-טע און שליאפֿעט, עס געהט שווער, אויפֿ'ן וואַגען איז זעהר פיעל משא: ס'ווילט זיך האַבען אַ יו"ט ווי ביי לייטען, נאָר ער האָט איצט שטארק חרטה, ער האָט מורא דאָס ער זאָל חס ושלום ניט פֿער-שפעטיגען מיט'ן קומען אַהיים. שוין צוויי מעת לַעת, ווי ער האָט מיט אַן אויג ניט צוגעמאכט, דאָס האַרץ רייסט איהם פֿאר'ן פֿער-דעל: ער קאָן איהם ניט לאָזען פֿאשען.

ס'זעהט זיך אַ ווערסט.

— נאָך דריי מייל ביז דערהיים.

דריי מייל ביי אזא וועג מיט אזוי פיעל משא קען אמאָל דויערן... אל תפתח פה לשטן. איבערהויפט אז דאָס פֿערדעל האָט זיך לאָנג ניט געפֿאשעט.

דער געדאַנק, אז ער קען חס ושלום בלייבען אויף יו"ט איז וועג, רופט ביי איהם אַרויס אלע זיינע כחות און מיט דער אויס-געמאַגערטער ברייטבייניגער פֿליצע העלפט ער שמופען דעם וואַ-גען.

דאָס פֿערדעל געהט טאקע גיכער, דער וואַגען ריהרט זיך גע-שווינדער, ער ווערט לעבעדיגער: דאָס בידנע פֿערד וועט זיך ניט אַרויסשלאָגען אזוי פֿון די כחות.

ס'זעהט זיך פֿון ווייטען נאָך אַ ווערסט: דער ווערסט איז גוט גענאנגען, נאָר פֿלוצים, סטאַי! דער וואַגען האָט זיך אַריינגעזעצט אין אַ גרוב, דאָס פֿערדעל מאַכט מיט די זייטען, וואַרפט זיך אַהין און אַהער און שטעהט פֿאַרט אויף אייז אַרט.

— נאָ, נאָ! — שרייט ער מיט אַ הייזעריג קול, ער בויגט זיך אַיז אין דרייען, רוקט אונטער דעם אַקסעל אונטער'ן דרענגעל פֿון

וואָגען און גיט איהם מיט די לעצטע כחות אַ הויב אין דער
לופט...

— ט ר ר ר א ד !

פֿלטיאל, סאַסיע, וואווקע און היענקע האַבען זיך אַ כאַפּ גע-
טהאַן ניט טויט, ניט לעבעדיג :
דער טיש איז גשווען אומגעקעהרט, די בוטלעס, די כוסות,
די טעלער צובראכען, דער וויין אויסגעגאַסען, איין איי האַט זיך
פערקייקעלט אַזש צום שוועל.

מצה דעם פריץ.

דער אמת איז, אז איז מיין אַרים שטערטעל איז מען געווען זעהר הינטערשטעליג אין הלכת אכילה. ניט נאָר האָט מען וועניג געגעסען, ווייל מען האָט פשוט ניט געהאט קיין איבריגע געלט צו קיבלען זיד, נאָר ווען אפילו די שפע וואָלט געווען איבער די פאָר דושקעס, וואָלט מען אויף ניט געוואוסט ווי צו קיבלען זיד. קיין זאָך האָט אזוי פּעראכטליך ניט געקלונגען אין דעם מויל פון אונד זערען א תושב, ווי ווען ער האָט געזאָגט „אַנשטאַפען דעם מאָנען“, „אַבגעבען זיד מיט דער אכילה“. און ווען מען האָט אויף איינעם געזאָגט זולל וסובא איז דאָס טאקע געווען פשוט געזידעלט. אזא איינער איז געשטאַנען אויף איין מדרגה מיט א פּערד גנב און א מסור. עס האָט נאָר ערנער ניט געקענט זיין ווי א טרפה'נע האַלן. ווי געזאָגט, האָט מען ביי אונז נאָר געגעסען צו דערהאַלטען די נשמה און פון קיין פאַטראוועס האָט מען ביי אונז ניט גע-וואוסט. דאָס בעקאנטע ליעדעל „זונטאג בולבעס, מאנטאג בול-בעס, דיענסטאג בולבעס, מיטוואך בולבעס, דאָנערשטאג און פריי טאג בולבעס, שבת א רויטינקער קוגעלע און זונטאג ווייטער בול-בעס“ איז ווי צוגעפאסט צו מיין שטערטעל, ווייל בולבע איז טאקע געווען אפשר דער איינציגער מאכל פון וועלכען מיר האָבען זיך געקליגט צו מאכען פּערשיעדענע פאַטראוועס. אזוי א שטיינער האָט מען געבאקט בולבעס אין פעלצלאך און דאָס איז געווען א פאַטראווע פון וועלכע אַרים בחורים האָבען געלעקט די פינגער. ווייטער זיינען געווען גאַנצע געקאכטע בולבעס, געוועהנליך איז דאָס געווען א פאַטראווע אין מיטען זומער און דאָס איז געווען א לאָבונג פאר'ן גאַנצען שטערטעל, סיי אַרים און סיי רייך, מעהר ניט, די אַרימע אידען האָבען די דאָזיגע בולבעס געגעסען מיט ראַסעל

פון אוגערקעם און די רייכע האַבען זיך פֿערגונען צו טונקען זיי אין פֿוטער. און וויעדער האָט מען פון בולבעס געמאכט קאשע, געוועהנליך פֿאר אַ מוזיניקעל אָדער מוזינקע אָדער בן יחיד אָדער בת יחידה. עלטערע מענשען האַבען זיך שוין אזאַ זולל וסובא'ריי ניט ערלויבט. און די בולבענע קאשע האָט מען אין אַרימען אופן פון אויבען בעשמירט מיט טוקעווע שמאַץ און אין רייכערען מיט הינהערשע אָדער גענזענע. און וויעדער איז געווען אַ פֿאַטראווע וואָס האָט געהייסען פיש בולבע. דער ראַזיגער נאָמען קען אַרייַן פֿיהרען אין טעות און קען מאַכען דעם איינדרוק, אַז מען האָט דאָ צו טהאַן מיט טרפּה'נע העלזער. דער גאַנצער קונץ פון פיש בול-בעס איז, וואָס די בולבעס זיינען אפילו קיין מאָל ניט געלשען לֶע-בען פיש.

דאָס זיינען אלץ פֿאַטראוועס פון בולבעס אַליון, אָהן אַ שום צומישונג פון אַנדערע שפייזען, און פון יענע קען מען וויעדער מאַכען נאָר אַ בעזונדער צעטעל.

די גאַנצע רייכקייט איז פֿאַטראוועס איז אוועק אויף די בול-בעס און ווייטער האָט מען ביי אונז נאָר אַ קליינע ידיעה געהאַט וועגען מאַכלים. אַ פֿאַרשטעלונג האָט מען ביי אונז געהאַט, אַז אין דער גרויסער וועלט זיינען פֿאַרהאַן זעהר רייכע מענשען און זיי קענען זיך פֿערגינען צו עסען אפילו מאַרצעפֿאַנעס. וואָס דאָס איז אַזוינס, האָט קיינער ניט געוואוסט, דאָס איז געווען עפעס פֿאַנ-טאַסטישעס, עפעס מעהר פון וואָס טריפּה'נע העלזער און זולל וסובא'ס קענען זיך פֿערגינען און דאָס איז געווען כמעט אויף דער זעלביגער מדרגה ווי היהנדעלאַך מיט פֿוטער.

הייסט עס, אַז אין הלכות אכילה איז מען ביי אונז געווען זעהר הינטערשטעליג. דאָס איז געווען ביי אונז, אַז עמיצער האָט גע-קויפט בויגעל, האָט מען געפרעגט, ווער איז ביי איהם קראַנק? דאָס האָט מען ביי אונז געשטעלט איינגעמאַכט, אַז מען זאָל עס ניט דאַרפען. נאָר פון דעסטוועגען זיינען מיר ניט נאָר ניט גע-ווען געפֿאַלען ביי זיך, נאָר מיר האַבען באַמונה שלמה געגלויבט, אַז צו אונזער טיש איז קיין גלייכען ניטאָ. דאָס הייסט ניט חס ושלום אַז מיר שטאַפען אונזער קישקע אָדער גיבען נאָך אונזער

האלז, דאס האט נאך געהייסען, אז ווען מיר דארפען, קענען מיר מאַכען אזעלכע פאַטראוועס, אנטקעגען וועלכע אלע מערני מלך דארפען זיך שעהמען.

וואס דארף מען האַכען אַ גרעסערען זולל וסוכא ווי דער פריץ ספאטשינסקי! ער אליין, זאָגט מען, הולטעוועט אין פאַרזין און קיין זאך איז ניט טהייער פאר זיין טריפה'נע האלז. ביי איהם זיינען שוין אפילו מארצעפאנעס א וואַכעדיגע אכילה. נאך ווען ער קומט א פאך מאַל אין יאָהר אין אונזער געגענד אויף זיין גיט, וואָס איז ארויסגעלאָזט אין ארעטרע צו לייבע דעם גאווער, איז די ערשטע זאך וואָס ער זאָגט איהם אָן, אז זיין ווייב זאל פאר איהם צוגרייטען געפילטע העלזעל. און ער וואָס הולטעוועט אין פאַרזין און דערווייזט די טהייערסטע מאכלים אין די טהייערסטע טע פאַרזיער רעסטאראנען קומט בכבודו ובעצמו צו לייבען אין שטוב, זעצט זיך ביי זיין טיש און לעקט ממש די פינגער פון די געפילטע העלזלאך. מען קען גרינג זעהן, אז דער דאָזיגער פריץ האָט נאָך קיין מאַל קיין אמת'ע גוטע פאַטראווע ניט פערזוכט. און ער שעהמט זיך ניט און זאָגט, אז אזא גוטע זאך האָט ער נאָך קיין מאַל ניט געגעסען.

איך דערמאָן ניט קיין געפילטע פיש, ניט מחמת מיר האַכען זיך דערמיט ניט איבערגענומען, אָדער ניט געוואוסט ווי ווייט די גוים ווערען אַ כפרה דערפאר, נאָך ווייל דאָס איז שוין אַ דבר ידוע.

ווען עס איז געקומען פסח האָט יעדער איד וואָס האָט אַ נאָהענטע פערבינדונג מיט א פריץ צורעכט געמאכט פאר איהם א מתנה, און וואָס פאר א מתנה קען אן אַרימער איד מאַכען אַ ריי-כען פריץ? עס פערשמעהט זיך, אז נאָר עפעס אזוינס. וואָס האָט צו טהאָן מיט אכילה.

און הנם ביים סדר האָט יעדער איד געזאָגט „הא לחמא עניא“ ווייזענדיג אויף די מצות, איז ער דאָך געווען איבערצייגט, אז דאָס וואָס איז לחמא עניא פאר אונז, דארף זיין די גרעסטע נאשעריי פאר דעם פריץ. און דעם צווייטען טאָג פסח נאָכ'ן מאַהלצייט. האָט מען ביי אונז אין שטוב אויסגעקליעבען די שעהנסטע פינה

מצות, ארויפגעלייגט זיי אויף א שעהנעם טעלער, איבערגעדעקט מיט א שעהנע סערוועטקעלע, אָנגעגאַסען פון דער גרויסער גרינער בוטלע אַ קאראַפינקע יין צמוקים און געטראָגען עס צום פרייז. דער פרייז האָט געוואָהנט עק שטאַדט, וואו עס זיינען געווען נאָך עטליכע פּריצישע הייזער. די דאָזיגע הייזער האָבען זיך אויס־געצייכענט ניט נאָר מיט זייער גרויסקייט, נאָר אויך מיט זייער פּערשטעלטקייט. דער אַרײַנגאַנג אין אַזאַ הויז איז געווען דורך אַ הויף, וואָס איז געווען אַרומגעצאַמט מיט אַ הויכען פּאַרקאַז, אַזוי ווי די פּריצים וואָלטען מורא געהאַט מען זאָל זיי קיין עין הרע ניט געבען, בשעת אלע אירישע הייזער אין גאַנצען שטערטעל האָבען די טהירען געהאַט גלייך אין גאַס אַרײַן.

עס פּערשטעהט זיך, אַז אין הויף איז געלעגען אַ הונד, דאַס איז געווען אַ גרויסער געלער הונד מיט ווייסע פּלעקען אויף די לאַפּקעס. ער איז געלעגען פּויל, אָנגעשפּאַרט מיט'ן קאַפּ אויף אַ פּאַדערשטער לאַפּקע, געוואַרעמט זיך אַנטקעגען דער זון און געדורע־מעלט. ווען דער טהויער האָט זיך געעפּענט, האָט ער פּויל עטוואָס אויפּגעהויבען דעם קאַפּ און האָט אפּילו ברעה ניט געהאַט אַרויס־צולאַזען אַ בול. נאָר ליתר בטחון האָט דער פּאַטער צו איהם אַ זאַג געטאַן „סוואַי, סוואַי“ און ער האָט צוריק אָנגענומען זיין פּריהערדיגע פּאַזע, נאָר איין אויג האָט ער געהאַלטען אַביסעל אַפּען. עפּעס זיינען איהם געווען קשה די רויטע משקה אין קאַראַ־פּין, אויף וועלכען עס האָבען איצט געשפּיעלט די שטראַהלען פון דער זון און די איבערגעדעקטע טעלער. זיין הינטישער קאַפּ האָט ניט געקענט געדענקען אַן ערשיינונג, וואָס ווייזט זיך נאָר איין מאַל אין אַ יאָהר. דער קאַראַפּין און די איבערגעדעקטע טעלער האָבען איהם אַביסעל אונרוהיג געמאַכט, און אפּשר איז אין דעם געווען שולדיג איד אַלײַן, וואָס האָב דעם ווייז און די מצה געטראָגען. איד האָב געהאַט אַן איינגעוואַרצעלטע מורא פאַר הינט און ער האָט בעמערקט מיין מורא און ער האָט זיך טאַקע גלייך אַ הויב געטאַן און זיין גאַנצע פּוילקייט איז מיט אַמאַל פּער־שוואַונדען געוואַרען. נאָר אין דער מינוט האָט זיך דערהערט אַ קול מיט אַ בייזער: „פּרעזידענט!“ און ער האָט אָנגעהויבען

צו דרעהען מיט'ן עק און בעגלייט אונז צו דער טהיר, ווי פערענט-
פערענדיג זיך פאר וואָס איהם האָט דער חוש געפעהלט צו אונטער-
שיידען פון „סוואַי“ ביז אַ פרעמדען.

די טהיר האָט פאר אונז געעפענט די דיענסט און אַריינגעפיהרט
אונז אין קיד, אַ אונגעהויער גרויסע, געראמע און זויבערע קיד.
זי האָט צום טאַמען געשמייכעלט מיט אַזאַ דאַנקבאַרקייט, אזוי ווי
די מתנה וואָלט געווען געמיינט ניט פאר'ן פרייז, נאָר פאר איהר.
זי איז באַלד ארויסגעלאָפּען און אַריינגערופען דעם פרייז. ער איז
געווען אַ שווערער, סאָלדער מענש מיט אַ רויטען פנים און אַ דאָ-
פעלטע מאָרדע וואָס האָט זיך אָנגעהויבען גלייך נאָך די אויערען
און איז ווי אַ שווערער פאלד געלעגען פון ביידע זייטען באַקען.
אויך איז אַזאַ שווערער פאלד געלעגען אויפ'ן נאָקען, און זיין איינ-
געטיעמער כּויד האָט געוויצען, אַז ער איז געווען אַ כּסי איז הלכות
פרעסעריי.

זיינע אויגען האָבען אָנגענומען אַ הומאַריסטישען אויסדרוק
און אַ צופריעדענקייט האָט זיך אויסגעגאַסען איבער זיין גאַנצען
פנים ווען ער האָט דערזעהן דעם קאַראַפּין און מען האָט געקענט
שווערען אַז מיט זיין גאַנצען באַדען זיך איז כּל טוב, האָט ער דאָך
ניט געקענט דערווייזען אַזאַ טהייערען ביסען, וואָס מיר האָבען גע-
רופען לחמא עניא. ער האָט עפעס שטיף אַ זאָג געטהאָן צו דער
דיענסט און זי איז אויף אַ וויילע פערשוואַונדען און באַלד אַרויסגע-
קומען מיט גאַנצען פעקעל פּאַמעראַנצען, ניס און נאָך אַזעלכע גוטע
זאַכען, דאָס איז געווען אַ בעלזוינג מיר פאר'ן טראַגען די מתנה
און דעם טאַמען האָט ער פּיין געדאַנקט בעזונדער.

און ווען מיר זיינען ארויס פון דאָרטען מיט'ן לעדיגען קאַראַ-
פּין און לעדיגען טעלער האָט דער טאַמע געפיהלט, אַז ער האָט דעם
פרייז געגעבען צו פּערווכען עפעס אזוינס, וואָס מיט אַלע זיינע מאַר-
צעפאַנעס האָט ער קיין מאָל ניט טועם טעם געווען.

חול המועד.

די גאס, דער מארק האָט אָנגענומען אַ נייען פנים.
געוועהנליך אטהעמט דער מארק מיט א פער'הב'עוועטקייט :
סיי עס איז פארהאן א יריד און סיי קיין יריד איז ניטאָ, איז דער
מאָרק קיין מאָל ניט לעדיג. אין דעם טאָג פון א יריד קען מען דעם
מאָרק פשוט ניט דורכגעהן און א גערויש פון מענשען־שטימען אויס־
געמישט מיט א הירזשען פון פערד הערט זיך איבער דער גאנצער
שטאָרט. אין די אנדערע טעג פעהלען די מחנות פויערים, עס איז
ניטאָ אזא גערויש, נאָר דער מארק איז לעבעדיג. די בעקער מיט
זייערע טישלאַך און די סעדיכעס מיט זייערע סעמערס פערנעהמען
א היבשען פלאץ. דאָ און דאָרט שטעהט א פויער מיט א וואַגען, און
די לופט־שלינגער דרעהען זיך ארום פון וואַגען צו וואַגען און
טאָפען ארום אפשר קען מען עפעס איינקויפען און פערדייענען עט
ליכע גראשען און ווען אפילו קיין זאך איז ניטאָ צו קויפען אָדער
פערקויפען אין די הב'עניש פארהאן.
חול המועד פסח ווערען די בעקאנטע סצענעס פון דעם מאָרק
פערשוואונדען און ער נעהמט אָן אַ נייען פנים.
דער פלאץ פון די בעקערשע טישלאַך איז איצט לעדיג און דער
גרעסטער טהייל פון די סעמערס פעהלען. די קראמען זיינען אָפען
און פון יעדען קוקט ארויס די גרויסע מחיצה, וואָס פערשטעלט
מעהר ווי א העלפט סחורה. די קרעמערקעס און קרעמער זיצען מעהר
פון יוצא ווענען און קוקען אפילו ניט אויס קיין קונים. אלץ וואָס
מען האָט געדארפט אויף דעם גרויסען יום טוב, האָט מען זיך אייניג
געשאפט פריהער און קיינער האָט ניט וואָס צו קויפען, סיידען א
קוואַרט מיִלך פאר א חול המועד־יגער מיִלכיגער וועטשערע מיט מצה
פארפעל. דער גאנגבארסטער ארטיקעל איז איצט די סטופע, וואָס

מען שלעפט פון שטוב צו שטוב אנצושטויסען מצה-מעהל און מצה-פארפעל.

דערפאר האָבען זיך אויפ'ן מאַרק איצט געוויזען פנים חדשות. די אייביגע לופט שלינגער וואָס בלאַנקען אַרום מיט אַ לאַנגען שטרוי צווישען די צייהנער זעהען זיך ניט און אנדערע פנים'ער וואָס ווייזען זיך נאָר פון חוץ המועד צו חוץ המועד פערנעהמען זייער פּלאַץ. אַלע מלמדים פון שטערטעל זיינען אַרויסגעקראַכען פון זייערע לעכער און האָבען זיך פּערזאַמעלט אין מאַרק. חוץ המועד איז זייער יריד. נאָר זיי פּיהלען זיך דאָ ניט היימיש, און זיי קליבען זיך צוזאַמען אין אַ קליינער גרופּע, אזוי ווי צוזאַמען וואַלטען זיי זיך געפּיהלט זיכערער. זיי האָבען וועניג וואָס צו רעדען איינער מיט'ן צווייטען. זיי זיינען אַהער ניט געקומען דעכאַטירען אַדער רעדען וועגען פּאַליטיק. זיי דאַרפען קוקען שאַרף צו עס געהט ניט פּערביי אַ בעל הבית, וועלכען זיי ווילען זעהען, אַדער אז יענער זאָל זיי דערזעהען. די עלטערע קרעכצען פון צייט צו צייט, וואָס מלמדות איז אזוי הפּקר און יעדער וואָס וויל טהוט אָן אזאַ עטרה. מען קרעכצט אויף, וואָס מיט יעדען יאָהר ווערט דער יקרות גרעסער און דער שכר למוד בלייבט שטענדיג דער זעלביגער און מען איז מכבד איינער דעם צווייטען מיט אַ שמעק טאַבאַק און מען שווייגט וויער-דער.

דאָס איז די פּערזאָרגסטע, אומעדיגסטע גרופּע אין גאַנצען

מאַרק.

ניט ווייט שטעהט אַן אנדער רעדעל, דאָס זיינען די שניידער פון שטערטעל. די גאַנצע אַרבייט וואָס זיי האָבען געהאַט איז אַרויסגע'פטר'ט געוואָרען ערב פּסח און אין שטוב איז אפילו קיין שטאָך ניט געבליבען. זיי האָבען געהאַט אַ שווערען ערב פּסח. פון פורים אָן האָט מען געאַרבייט פון אַ שפּראַץ אויף טאָג ביז שפּעט נאָך האַלבער נאַכט און די וואָך פאַר פּסח האָט מען זיך נאָר ניט אויסגעטאַן צו געהן שלאָפען. דאָס איז געווען זייער יריד און מען האָט געדאַרפט אַריינכאַפּען פּיעל מען האָט געקענט. איצט וועט שוין אזוי ניד קיין אַרבייט ניט זיין.

אין זייער רעדעל איז איצט לעבעדיג. מען רעדט אויף די

הויכע טענער און איינער שרייט איבער דעם צווייטען. העכער פון אלעמען שרייט אברהם איטשע, וועמען נאָט האָט געבענשט מיט א שוואַרצער באָרד וואָס וואַקסט אין דער לענג און אין דער ברייט, אזוי אז ווען מען זעהט זיין פנים דאכט זיך, אז מען זעהט נאָר א באָרד, פון וואנען עס שטעקט ארויס א נאָז און א פאָר אויגען. ער איז שטענדיג א פערשמאיעטער און דער בריילעך פון זיין היטעל קומט אויס איבער אן אויער.

אין שניידערשען קלייזעל וועט זיין היינט צו מאַרגען ביי-נאכט א קלפי און דאָס איז ניט קיין קלייניגקייט. וואָס די קלפי זאָל ניט מיינען, און ווער די בוררים זאָלען ניט זיין, האָבען שוין עטליכע צדדים בעצייטענס בעשלאַסען וועמען אויסצוקלייבען פאר גבאים. און די בעזונדערע צדדים ארבייטען אויף טיש און אויף ביינק פאר זייערע קאנדידאטען. אלע מאכען מיט די הענט און איינער דעם צווייטען כאפט אָן פאר דער קליאפע, כדי יענער זאָל זיך פון איהם ניט אַפּקעהרען און אויסהערען. א נס וואָס זיי טראָגען איצט זייערע שבת'דיגע בגדים, אז ניט וואַלטען פיעלע פינגער צושטאַכען גע-זואַרען, ווייל דער הימישער שניידער האָט שטענדיג א נאָרעל אַררינגעשטאַכען אין זיין קליאפע.

און די שניידער זיינען ניט די איינציגע וואָס האָבען א קלפי. אין די אַנדערע קלייזלאַד דארף אויך חול'המועד בעשטימט זוערען דער גורל פון די גבאים. און יעדער פאך בעזונדער האָט זיין דערעל אויפ'ן מאַרק, און יעדער רעדעל בעזונדער קאָכט זיך און ליארעמט.

נאָר עס זיינען אויך פארהאן אזעלכע וואָס האָבען ניט וואָס זיך צו קאָכען. זייער צעד איז צו קליין, אז זיי זאָלען קענען האָבען זייער בעזונדער קלייזעל, מיט בעזונדערע גבאים. אזעלכע זיינען ביי אונז, למשל, געווען די טאַקארעס: זיי האָבען פאר זיך קיין בע-זונדער רעדעל ניט געהאט און זיי זיינען געגאנגען איבער'ן מאַרק פון איין רעדעל צום צווייטען, צוגעהערט זיך צו די טענות און זוכחים, אבער אליין זיך ניט אריינגעמישט. פון אלע בעלי מלאכות זיינען זיי געווען די איינציגע, וואָס האָבען אויסגעזעהן ווי משגיחים, ניט אזוי דערפאר וואָס זיי האָבען זיך ניט געקאָכט און זיינען אַרומ-

געגאנגען אהן א בעשטימטען צוועק, נאָר מעהר מיט זייערע שטע-
קעלאַד.

די מלמדים האָבען אויך כמעט אלע געהאט שטעקעלאַד, נאָר
דאָס זיינען געווען קאָטשערקעס, געוועהנליכע שטעקלאַד מיט אויס-
געבויענע הענטלאַד, אבער די טאָקארעס האָבען געהאט אמת'ע
אנטיקלאַד, אזעלכע שטעקעלאַד וואָס קיין אנדער בעל מלאכה האָט
זיך ניט געקענט פּערגינען.

דאָס איז אלץ געווען ניט נאָר אייגענע האַנט-אַרבייט, נאָר
דאָס איז אפשר געווען דער איינציגער חפץ, אויף וועלכען זיי האָ-
בען זיך געסטאַרעט ארויסצואווייזען זייער קונסט. דעם טאָקער'ס
שטעקעלע איז געווען דער אויסדרוק פון דעם קינסטלער אין דעם
בעל מלאכה. די ארבייט וואָס ער האָט געמאַכט פאר אנדערע איז
געווען ניט מעהר ווי אַ מלאכה און האָט איהם בעפרידיגט נאָר
אויף אזוי פּיעל, ווי דאָס האָט איהם געגעבען כרויט. דער שטע-
קעלע וואָס ער האָט געמאַכט פאר זיך איז געווען זיין גייסטיגע
בעפרידיגונג.

יעדער טאָקער האָט אויסגעדריקט זיין אייגענע אינדיווידואַ-
ליטעט אין זיין שטעקעלע. שמואל גיטקעס, א געזונטער בחור, מיט
ברייטע פלייצעס און גראַבע רויטע באַקען האָט פאר זיך אויסגע-
טאַקט אַ דובינקעלע. זי האָט זיך ניט אויסגעצייכענט מיט קיין
גרויסען חן, נאָר דערפאר האָט שמואל אַנגעקוואַלען פון איהר וואָג.
יעדען בעקאַנטען וואָס ער האָט בעגעגענט, האָט ער געגעבען די דר-
בינקע יענער זאַל איהר אַ הויב טהאַן און צופריעדען געזאַגט:

— האָ? א בענש דערמיט אין קאַפּ? מען קען אַ קדוש ווערען.
זאנוועל דער טאָקער, א נידריגער, דארער אידעל מיט זעהר
א שיטערען בערדעל און זעהר אַ בלייכען פנים, האָט פאר זיך גע-
שאַפען אַ ביינערנעם שטעקעלע, אויסגעטאַקט פון שוואַרצליכע הער-
נער און שטאַרק פאַלירט, און אז ער האָט מיט איהם איצט אַרומגע-
שפאַצירט איבער'ן מאַרק, האָט מען בחוש געזעהן, אז איהם קומט
צו חיות פון טראַגען דעם שטעקעלע.

וואָס ווייטער איז דער מאַרק אלץ לעבעדיגער געוואָרען. איי-
ניגע האָבען זיך אָפּגעטהיילט פון די רעדלאַד און זיינען פּערשוואַונ-

דען איז די זייטיגע געסלאך, און פרישע זייגען פון דארטען צוגע-
קומען מיט נייע פאטשטען.

און דער וואַכעדיגער מארק האָט אָנגענומען א פאַנטאַסטישען
אויסזעהן. שבת'דיגע בנדרים, יום-טוב'דיגע פנימ'ער און קליינע
אינטערעסען. אן אויסמיש פון קודש מיט חול, א יריד פון מענשען
אַהן א שום מסחור, א הב'ענים אַהן פרנסה, א קאַכענים אַהן ביזנעס
געפיהלען.

עס הויבט זיך אָן צו זעצען די זון און די קיהלקייט ווערט
שארפער. די מלמדים, קאַרטשענדיג זיך פון קעלט איילען זיך די
ערשטע צו מנחה. די רעדלאך ווערען שיטערער און שיטערער און
אַלע ציהען זיך צום שוה-להויה. די קראַמען פערמאכען זיך איינע
נאָך די אנדערע. צו וואָס זיצען, אז עס איז ניטאָ קיין פדיון? און
דער מארק ווערט לעדיג, נאָר איצט איז אויף איהם ניט אויסגעגאָ-
סען די רוה פון ערב יום-טוב. אין די הייזלאך ווערען אָנגעצונדען
וואַכעדיגע ליכטלאך און פערשפרייטען ניט קיין פרעהליכען שיינ
ארום, פון אַלע פענסטער קען מען זעהן א קליינעם פייערעל אויפ'ן
פריפעטשאַק, און פאר'ן אויווען שמעהט די בעל הבית'טע און קאַכט
עפעס א וואַכעדיגע וועטשערע אויף שפענדלאך.
עס איז חול המועד פסת.

פערשטערטע קניידלאך.

עס איז געווען נאך א לאנגען ישוב הרעת, אז גאסי האט בע-
שלאסען מיט איהר מאן אראבצובריינגען איהר מוטער פון רוס-
לאנד. און זיי האבען געהאט דערביי זייער רעכנונג: גאסי איז
געווען א שניידערין פון דער-היים און האט דא געקאנט פערדיענען
גוטע געלט, ווען די צוויי קליינע קינדער איהרע זאלען איהר לאזען
ארבייטען. גאסי האט שוין געפרובט אריינגעהמען א דיענסט אין
שטוב, אבער אין אמעריקא זיינען די דיענסטען גאנצע פריצ'טעס,
מען דארף זיי בעדיענען, און דערצו געהט נאך די חלה אוועק אויף
המוציא. און אזוי ארבייטען אויף א דיענסט איז קיין פלאן ניט.
איז בעשלאסען געווארען אויסצושרייבען די מאמען, וועלכע וועט
זיין גליקליך צו ניאנטשען זיך מיט די אייניקלעך און צופריעדען אכ-
טונג צו געבען אין שטוב. דער ישוב הרעת איז נאך געווען: וואס
טהוט מען, וואס די מאמע איז א פרומע? זי וועט מאכען די
שטוב פאר א תפיסה. גאסי געדענקט נאך, ווי זי פלעגט איהר אין
דער היים ניט אויפהערען צו מוסר'ן פאר וואס זי וואשט זיך שבת
מיט זיף, פאר וואס זי פערקאמט זיך שבת, פאר וואס זי לייענט
ניט קיין קריאת שמע און כאפט א ביסען ברויט אומגעוואשען.
דאס איז געווען אין דער-היים, און דא וועט זי האבען נאך מעהר
צו מוסר'ן, ווייל אין די זעקס יאהר, וואס גאסי איז אין אמעריקא,
האט זי זיך אינגאנצען דערווייטערט פון אידישקייט. דאס איז
געווען א גרויסער ישוב הרעת, און דער מאן האט א לאנגע צייט
דערפון ניט געוואלט הערען. ער איז געקומען קיין אמעריקא —
האט ער גע'טענה'ט — ניט צו לעבען ווי א שקלאון, נאר ווי ער
פערשטעהט און ער וויל ניט האבען, אז מען זאל איהם איצט
אנהויבען צו מושטרעווען. נאך דאס ווייב האט אזוי לאנג גערעדט

איבער איהם און זיך געסטארעט איינצושמועסען, און מענשען זיין-
נען שוין איצט קליינער געווארען און זיינען שוין ניט אזוי ווילד, ווי
אמאל, ביז עס איז בעשלאסען געווארען אויסצושרייבען די מאמען.
גאָסי האָט אוועקגעשיקט דער מאמען א שיפסקארטע אין מיר-
טען זומער, נאָר עס האָט דער מאמען גענומען א היבשע צייט ביז
זי האָט זיך אויסגעקליבען אין אַזא ווייטע נסיעה. א שפּאַס איז
דאָס, זענענען זיך מיט אן אָרט וואו מען איז געבוירען, אויפגע-
האַדעוועט און ערצויגען געווארען און פּערבראכט כמעט דאָס גאַנצע
לעבען, יעדעס ווינקעלע איז פּערבינדען מיט די ווארימסטע זכרונות
און טויענדער פּעדים פּערבינדען זי מיט אלע שמחות און ליידען
פון אזוי פּיעל צעהנדליגער יאָהרען! עס איז שווער איבערצוריי-
סען די פּעדים און וואַנגלען אויף די עלטערע יאָהרען איז א פּרעמד
לאַנד, פון וועלכען מען דערצעהלט זיך אַן אזעלכע שרעקען, רחמנא
לצלן. נאָר די ליבע צום קינד, צו איהר איינציגער טאכטער, צו
די אונבעקאנטע אייניקלעך האָט זיך ארויסגעוויזען שטארקער ווי
אַלץ, און זי איז אראַבגעקומען קיין אמעריקא פּונקט א וואָך פאַר
פּסח.

די טאכטער האָט זיך באמת דערפּרעהט, און נאָך אַזא לאַנגע
צייט האָט זי ווידער דערזעהן די מאמען און געקענט איינאַטהעמען
פון דער זיסער, ליבער און טייערער היים. עס האָט אויף איהר
וויערד אמאל א בלאַז געטהאָן מיט עראינערונגען פון די גליקליכע
קינדערשע יאָהרען, און טרעהרען האָבען זיך איהר געשמעלט אין
די אויגען.

אויפ'ן וועג אהיים האָט גאָסי אויסגעפּרעגט דער מאמען וועגען
אלע קרובים, פריינד און בעקאנטע. די מוטער האָט איהר איבער-
געגעבען אלע גערוסען פון די בעקאנטע, האָט איהר דערצעהלט,
ווער האָט חתונה געהאַט און ווער איז געשטאַרבּען און אויף זייערע
פּנימ'ער האָט זיך אלע וויילע געביטען א פּרעהליכע מינע מיט אַ
טרויעריגער.

אין דערהיים האָט די מוטער שוין געטראָפּען צוגעגרייט אַ
טיש מיט פּרוכטען און צובייסען, זי האָט גענומען אן עפּעל פון
טיש און צושניטען און צוגערופּען דעם עלטערן אייניקעל, וועלכער

איז געשטאנען ניט ווייט מיט פערלעגטע הענטלעך און געקוקט אויף איהר מיט א פארשענדען בליק. נאָר ווי עס ווייזט אויס, איז די באַבע איהם ניט געפעלען געוואָרען, און ער איז מיט א כמורען בליק צוגעלאָפּען צו דער מאמען.

— געה, גאַרעלע, דאָס איז די גרענדר־מאָ! (באַבע).

— ניב איהם דו דעם עפעל, — האָט די מוטער געזאָגט צו

דער טאָכטער.

ביי דער מאמען האָט דאָס אינגעלע דעם עפעל גענומען און צוטויליגנדיג זיך צו איהרע קניע, האָט ער קייענדיג גענומען נאָכ־קוקען דער באַבען פון אונטער'ן שטערן.

— אפנים דו האָסט דאָ אַהן עין הרע בעקאנטע? — האָט די

אַלטע בעמערקט.

— פון וואנען ווייסטו?

די אַלטע האָט געוויזען אויף די פאַמעראנצען און געזאָגט:

— מסתמא פון שלח מנות געבליבען?

— שלח מנות? — האָט די טאָכטער איבערגעפרעגט און ניט

געקאָנט אָנפאנגס פערשטעהן, וואָס די מאמע מיינט, ענדליך האָט זי פערשטאנען און געענטפערט מיט א שמויבעל:

— דאָ אין אמעריקא וואָרט מען ניט אויף פורים, אז א בע־

קאנטער זאָל צושיקען פאַמעראנצען. ווען עס פערגלויסט זיך, קויפט מען זיי.

— נו, ביסטו ניט קיין נאָר? צו וואָס האָסטו געדארפט אויסגע־

בען אזוי פיעל געלט צוליעב מיר? דו ווייסט דאָך, איד בין, גאָט צו דאנקען, ניט קיין נאָשערקע, האָט די אַלטע געזאָגט אונצופריעדען.

— דאָ קאָסטען זיי וואָלוועל, ניט ווי אין דער־היים.

און איצט האָט זיך אָנגעהויבען אן אויספרעגונג, ווי טייער איז

ברויט, פוטער, הערינג, קארטאָפּעל; און איבערזעצענדיג יעדען

סענט אויף צוויי קאָפּיקעס, האָט זי פערמאכט שטייף די ליפּען, גע־

שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און ניט געקאָנט פערשטעהן — ווי אזוי מענ־

שען האַלטען אויס אזא יקרות.

— דאָס איז דאָך די הויט געריסען, רחמנא לְצַלָּן.

— איצט קוק אָן מיינע רומם, — האָט די טאָכטער געזאָגט, ווען די מוטער האָט עטוואָס צוגעביסען.

— דיינע, וואָס?

— מיינע צימערן.

זיי האָבען זיך אויפגעהויבען פון טיש און אריין פון קיך אין שלאָף-צימער.

— א חושד, רחמנא ל'צלן! — האָט געזאָגט די אַלטע און בער קוקט דאָס בעט מיט די בעפונגען.

זי האָט געקוועטשט מיט די פלייצעס.

— אזא קליין קאמער'ל, און מען שטעלט אריין אזא גרויסע

בעט! צו וואָס אזא משונה'דיגע ברייטקייט?

— אזוי איז שוין איינגעפיהרט אין אמעריקא.

פון דעם שלאָף-צימער זיינען זיי אריין אין דעם צווייטען. דאָ

איז אין א קליין, שמאַל בעטעל געשלאָפען דאָס יונגערע קינד. דאָס

פלעשעל איז געלעגען ביים קינד אויפ'ן הערצעל. זי איז צוגעגאנגן

גען צו איהם און האָט עס ארונטערגענומען.

פון דאנען זיינען זיי אריין אין זאָל. די מוטער איז געבליבען

שטעהן ביי דער טהיר.

— פאר וואָס האָסטו זיך אָבגעשטעלט?

זי האָט געקוקט אויפ'ן קאוויאָר און ניט געקאָנט זיך בעשלי-

סען צו טרעטען אויף איהם. זי האָט אין דער-היים געהאט עפעס

א טישטוד, וואָס האָט אויפ'ן ערשטען בליק געהאט עפעס אן עהנ-

ליכקייט צו דעם קאוויאָר, האָט זי זיך ניט פערנוגען צו פערשפריי-

טען איהם אפילו שבת אויפ'ן טיש, — און דאָ געה טרעט אזא זאָך

מיט די פיס! דאָך האָט זי אויפ'ן טאָכטער'ס רופען א קוק גע-

טהאָן אויף איהרע שיד און געמאכט א פאָר טריט, געהענדיג מיט

א זייט און אונטערשפארענדיג דעם קינבאק מיט צוויי פינגער פון

דער רעכטער האַנט, וועלכע זי האָט אונטערגעהאַלטען מיט דער

לינקער. זי האָט איהר בליק א וואָרף געטהאָן אויפ'ן נארניטור

זויכע מעבעל, דערנאָך אויף די גארדינען איבער די פענסטער און

אויפ'ן גרויסען שפיגעל, וואָס האָט דערגרייכט ביז צום סופיט. דאָ

האָט די אַלטע מאמע דערזעהן איהר פולע געשטאַלט אין איהר

גאַנצער ראַפּאַשנסקער אַרומקייט, אַרומגערינגעלט מיט אַזעלכע לוקס-סוס-זאַכען, און זי האָט אַ ציה געטהאַן מיט די אַקסלען און אַ גליק-ליכער שמייעל האָט זיך געוויזען אויף איהר געזיכט. דערביי האָט זי צורעכט געמאַכט דעם פאַרוק, וואָס האָט זיך איהר אַבי-סעל אַרויפגערוקט אויפ'ן קאַפּ, און דאָס יאַקעל, וואָס איז אַפּגע-שטאַנען פון קלייד.

גאַסי איז געווען גליקליך, וואָס זי האָט געקאַנט ווייזען איהר גרויסקייט דער אַרימער מאמע, און האָט איהר געבעטען זי זאָל ציגעהן נעהנטער. די מאמע האָט געפאַלגט און איז געגאַנגען ווי מיט באַרוועסע פיס איבער געהאַקטען גלאַז.

פון זאָל זיינען זיי צוריק אַריין אין שלאַף-צימער. די באַבע האָט אַ וויילע געקליבען נחת פון דעם שלאַפּעדיגען אייניקעל און האָט אַ היבשע צייט ניט געקאַנט אַברייסען פון איהם די אויגען, ווי ער האָט געמאַכט אין שלאַף מיט זיינע קליינע ליפּעלעך, און וואָלט איהם אויסגעקושט די גליעדער, נאָר אין שלאַף וועט זי איהם ניט טשעפען, און זי האָט זיך ענדליך מיט גוואַלד אַפּגעריסען פון איהם און איז אַריין אין ערשטען שלאַף-צימער.

— דו ווייסט, — האָט די מוטער געזאָגט צו גאַס'ן, איד בין נאָר אַ צוטומעלטע. נאָר אמאָל, וואָס איז דאָ?

זי האָט אַריינגערוקט דעם קאַפּ אין שלאַף-צימער, פון וואַנען זי איז איצט אַרויס, און דאָן ווידער אַ קוק געטהאַן אויפ'ן גרויסען בעט.

— קאָן אַ מאַנסביל שלאַפען אין אַזאַ בעטעל? — האָט די אַל-טע געפרעגט פּערוואַונדערט.
— וואָס מיינסטו?

די אַלטע האָט אַנגעוויזען אויפ'ן קליינעם בעטעל, וואו דאָס קינד איז געשלאַפען.

דאָס איז אויסגעקומען גאַס'ן אזוי קאַמיש, אַז זי האָט אויסגע-שאַסען אין אַ הויכען געלעכטער.

— האַ-האַ-חאַ! אַ פיינע מעשה, כ'לעבען! אַ מאַנסביל אין דעם בעטעל! דאָס איז אַ קינדערש בעטעל.
די אַלטע האָט זיך ווידער אַרומגעקוקט.

— און וואו שלאפט ער ?

— ווער ?

— דיין מאן.

— דא, — האט די טאכטער געענטפערט און האט אנגע-

וויזען מיט די אויגען אויפ'ן גרויסען בעט.

— דאָ-אַָ ? און דו ? ?

גאָסי איז רויט געוואָרען. די מאמע האט גענומען ריידען מיט

הייז, און אלץ, וואָס זי האָט גערעדט איז געווען עפעס גאָר נייעס

פאר גאָס'ן. זי האָט ביז איצטער גאָר ניט געוואוסט, ווי שווער עס

איז צו זיין אַ אידישע פרוי. די מאמע האָט גערעדט איבער איהר,

גערעדט מיט האַרץ, און עס האָט זיך געפיהלט, אז יעדעס וואָרט

קאָסט איהר געזונט. און וואָס מעהר די מאמע האָט גערעדט, האָט

אַלץ מעהר די טאָכטער בעגריפען, וואָס פאר אַ טיעפער תהום עס

ליעגט צווישען זיי ביידען, און איהר האָט וועה געטהאָן דאָס האַרץ,

פארוואָס דער תהום איז אזוי טיעף.

דער פּויעל יוצא פון דעם געשפרעך איז געווען, אז די מאמע

האָט איינגעזעהן, דאָס זי דארף קוקען שאַרף מיט ביידע אויגען.

אז זי אליין זאָל אקארשט ניט פערזינדיגען איהר נשמה. דער איידעם

ווען ער איז געקומען איז אבענד פון דער ארבייט, האָט נאָך פער-

שטארקט אָט דעם געדאַנק: זי האָט געזעהן, ווי ער עסט אָהן אַ

היטעל, אומגעוואָסען און בענשט ניט.

— עפעס זעהט מען ניט, אז איהר בריינגט אריין פסח אין

שטוב, — האָט די מוטער בעמערקט אויף מאַרגען: — האַסטו שוין

געגעבען באַקען מצה ?

גאָסי האָט צייט נאָך דער חתונה פון קיין פסח ניט געוואוסט.

אַ טאָג פאר פסח האָט זי געקויפט אַ פונט מצה, עס זאָל ליגען

לפנים וועגען, טאָמער קומט אַז עמיצער, וואָס דארף ניט וויסען,

אז די שטוב איז אַ חמצ'דיגע. נאָר זי האָט געוואוסט, אז דאָ גיט

מען ניט באַקען קיין מצה, און זי האָט געענטפערט:

— דאָ קויפט מען פארטיגע.

— און שמאַלץ האַסטו אַנגעגרייט ?

— דאָס קריגט מען אויך פארטיגע.

די מאמע האָט גענומען דעם פסח אין איהרע הענט און האָט אריינגעבראכט אלץ וואָס איז געווען נויטיג פאר דעם הייליגען יום-טוב. זי האָט געשייערט, גע'כשר'ט און קאמאנדעוועט, וואו מען זאָל שטעהן, וואו מען זאָל זיצען, וואו מען זאָל געהן, און כאַטש דער אידעם האָט שטילערהייד געמורמעלט: „א ניי אַנשיקעניש אויפ'ן קאָפּ“, האָט ער דאָך געפאָלגט און געטהאָן וואָס מען האָט איהם געהייסען.

צוויי טעג פאר יום-טוב האָט די מאמע פלוצים א פרעג גע-טהאָן:

— זאָג מיר, טאָכטער, וואו זיינען דייע פסח'דיגע כלים? עפעס זעה איד זיי ניט.

די טאָכטער איז געבליבען אין פערלעגענהייט און האָט ניט געוואוסט, וואָס צו ענטפערן גלייך.

— מיינע פסח'דיגע כלים? — האָט זי איבערגעפרעגט, אום צו געווינען צייט, און נאָך א קורצען נאָכדענקען געענטפערט:

— איד האָב זיי מסתמא נאָך ניט אָפגענומען.
— פון וואנען?

— ווען מיר האָבען זיך אריבערגעצויגען פון דער לעצטער דירה, האָב איד זיי איבערגעלאָזט ביי א בעקאנטער שכנה, ווייל איד האָב מורא געהאט, אז מען זאָל זיי ביים אריבערציהען ניט צו ברעכען.

— געה טאָקע און נעהם זיי אָפּ.

און גאָס איז אוועקגעגאנגען צו דער בעקאנטער שכנה, אָבער ניט אָפצונעהמען די כלים, וואָס זי האָט ביי איהר ניט איבערגע-לאָזט, נאָך אויסצופרעגען, וואָס פאר א כלים מען דארף האָבען אויף פסח, ווייל אין בעל-הבתיש'קייט, ווי אלע שניידערקעס, האָט זי גאָר ניט פיעל פערשטאנען.

די בעקאנטע, א געניטע בעל-הבית'טע, איז מיט איהר אוועק אין העסטער סטריט און זיי האָבען אויפגעקויפט פון כוסות ביי א קאָשעק.

גאָס איז געגאנגען אהיים און האָט זיך געוואונדערט, ווי אזוי איז דאָס איהר אויף דער מינוט איינגעפאלען אזא גלאַטער

תירוץ. זי שמעלט זיך פאר דעם עגמת-נפש, דעם פערשטערטען יום-טוב וואס די מאמע וואלט געהאט ווען נאך דעם אלעם, וואס ווי אלטע האט ביי איהר געטראפען אין שטוב, זאל זי נאך אויס-געפינען, אז קיין פסח האט מען ניט געהאלטען.

פון מיעדיגקייט האט די מוטער אין אבענד גארניט געקענט טהאן. דער איידעם האט געזאגט א פאר המצאות לכבוד פסח און געפרעגט, צי דארף מען לכבוד אזא הייליגען יום-טוב וואשען די קעשענעם, טאמער האט זיך אהין פער'גנב'עט א ברעקעל חמץ, און צי מען דארף דאס מויל'כשר'ן. נאך דער אלטער מאמען האט דאס ניט געארט, ווייל זי האט געוואוסט, אז דער פסח איז אריינגעפיהרט געווארען מיט אלע פיטשעווקעלעך און זי וועט שוין אכטונג געבען, אז אין די קעשענעם זאלען שוין קיין ברעקלעך חמץ ניט פער-בלייבען.

אויף מארגען האט זי גאנץ פריה ארויסגע'פטר'ט דעם חמץ און זי האט מיט א צופריעדענע מינע געקוועטשט מיט די פלייצעס אויף די היגע, „פאר'אנדקעס“: מצה פארטיגע, מצה-מעהל פארטיגע, מצה-פארפעלעך פארטיגע, א וואונדער וואס מען האט נאך ניט אויסגעקלערט קיין קניידלעך פארטיגע! א טשיקאווע זאך, אפילו די טעלער אין אמעריקא זיינען נאך אנדערש געמאכט, זיי נוצען זיך נאך ניט אפ, זיי זעהען אויס, ווי מען וואלט זיי ערשט פון קראם ארויסגענומען.

ווען זי האט געדארפט צושמעלען קאכען און זי האט בעקומען פון די פסח'דיגע כלים א פענדעל, איז זי געבליבען שטעהן אפ-הענדיג. זי האט דאס פענדעל בעקוקט פון אלע זייטען און א רוף געטהאן די טאכטער:

— גאָסי, קום אהער!

גאָסי איז צוגעגאנגען און געפרעגט, וואָס זי קען איהר העלפען.
— זאָג מיר, טאָכטער, זינט ווען ביסטו א בעל-הבית'טע פאר

זיך?

— זינט איך האָב חתונה געהאט.

— אזוי! שוין פינף יאָהר א בעל-הבית'טע. און זינט ווען

האַסטו דייע פסח'דיגע כלים?

— זינט איך בין א בעל־הבית'טע געווארען.

— און די פענדלעך?

— זינט דעמאלט.

— זינט דעמאלט! און די דאזיגע פענדלעך האסטו שוין פינף

יאהר געניצט?

די אלטע האט אויף איהר א שטרענגע קוק געטהאן און עט-ליכע סעקונדען נאכאנאנד האט זי פון איהר די אויגען ניט אראפ-געלאזט.

— אזוי, אפילו פסח אויך ניט! ...

די אלטע האט מעהר נאר ניט גערעדט, זי האט זיך דעם גאנץ צען טאג בעוועגט ווי א שאטען. זי האט געטהאן אלע ארבייט, האט אלץ צוגעגרייט צום סדר און קיין ווארט האט זיך ניט אראפגעריי-סען פון איהרע ליפען. עטליכע מאל האט זי דעם קאפ אפגעקעהרט און זייט און אויסגעווישט מיט'ן פארטוך א טרעהר, נאר זי האט זיך געהיט, אז קיינער זאל ניט בעמערקען.

ווען עס איז געקומען די צייט פון אפריכטען דעם סדר, האט זי געזעהן, אז דער סדר איז עפעס א נאכקרימעניש. קיין הסכרבעט, קיין קיטעל, עפעס מורמעלט דער איידעם אונטער דער נאז פון יוצא ווענען. און די גאנצע ענטווישונג, די גאנצע ביטערניש, וואס האט זיך אנגעקליבען אין די לעצטע עטליכע טעג ביי איהר אין הארצען, האט גענומען ארויסשווימען פון אויבען. זי האט זיך פלוצים דערפיהלט עפעס גאר א פרעמדע, אן איבעריגע און איהר האט אנגעכאפט א שווער ביינקעניש נאך דעם ארימען ווינקעל, וואו זי האט פערבראכט איהרע לעצטע יאהרען און וואו זי האט זיך געפונען מיט פרעמדע מענשען אזוי היימיש, אזוי נאהענט, אזוי צור-זאמענגעגאסען אין פריידען און ליידען; גרויסע טראפען טרעהר רען האבען זיך גענומען קיסקלען איבער איהר הגדה, און זי האט זיך געמוזט האסטיג אויפהויבען פון טיש, אריינגעהן אין פאדער-צימער און אויסוויינען איהר אנגעלאדען הארץ...

דער סדר אין דער נייער היים.

(נאך די פאגראמען)

די עטליכע טעג פאר יום־טוב, זינט די באַבע אין אראפגעקור מען צו זיי פון רוסלאנד האַבען זיך די צוויי אייניקלאך צוגעקוקט צו איהר מיט פערואונדערונג: איהר הלוד, איהר רעדען, איהרע תנועות, איהר אויפפיהרונג זיינען געווען פאר זיי עפעס משונה־דיג, און דאָס האָט זיי אויף אזוי פיעל געשראַקען, אז זיי האַבען זיך געהאלטען פון דערווייטענס פון איהר, און ווען זי האָט זיי גע־וואַלט אַ לאַסטמשע טהאַן, האַבען זיי זיך פון איהר אָפגעקעהרט מיט מורא און אין דער זעלביגער צייט זיינען זיי געווען אזוי נייגייעריג צו זעהן, ווי זי שטעהט יעדען אין דער פרייה און שאַקעלט זיך אים בער עפעס אַ בור, ווי זי ענטפערט אַ מאַל דער מאַמען מיט אזעל־כע תנועות אזוי ווי זי וואַלט געווען אַ שטומע, ווי זי וואַשט די הענט און רעדט צו זיך פאר'ן עסען און נאָכ'ן עסען אזוי ווי זי וואַלט געווען משוגע, — און דאָס אַלץ איז געווען אזוי טשיקאווע, אז זיי זיינען איהר נאָכגעגאנגען ווי אַ שאַטען און האַבען פון איהר ניט אראפגעלאָזט די אויגען.

רב פסח האַבען די קינדער געזעהן מעהר טשיקאווע זאכען, ווי אין די פריהערדיגע עטליכע טעג, און ווען די באַבע האָט גענו־מען צוגרייטען צום סדר, האָט שוין דאָס עלטערע קינד, אַ אינגעלע פון אַ יאהר פינף לענגער ניט געקענט בלייבען פון דערווייטענס און האָט געמאכט אַ פאַר שריט נעהנטער צום טיש. איהם זיינען געפעלען געוואָרען די פלעשער וויין און מעד וואָס די באַבע האָט געשמעלט אויפ'ן טיש, די כוסות, מצה, חרוסת, מרור, זרוע, די לייכטער מיט די מה־נשתנה לייכט, וואָס ער האָט געזעהן צום ערש־

מען מאַל, די היסב'כעט, יואָס זי האָט געמאכט אויבען אָן.
 וואָס מעהר די הכנות צום סדר זיינען געוואָרען פארטיג, אלץ
 מעהר צוטרוי האָט ער געקריעגען צו דער באַבען, וואָס האָט אריינ-
 געבראכט אזעלכע שענהע זאכען אין שטוב.

ווען מען האָט אָנגעצונדען די מה'נשתנה ליכט און די גאָר
 ליכט האַבען די קינדער דערפיהל'ט, ווי דער גייסט פון יום־טוב האָט
 א שוועב געטהאָן איבער אלע ווינקעלאך. הגם זיי האַבען ניט גע-
 וואוסט, וואָס אזוינס דאָס איז. די באַבע האָט שוין איצט מעהר ניט
 אויסגעוויזען משונה/דיג און דאָס עלטערע קינד איז צו איהר צו-
 געגאנגען און כרי צו שליסען פריינדשאפט האָט עס געזאָגט:

פיעל גלעזער!

— דאָס זיינען ניט ✓ ז גלעזער נאר כוסות.

— כוסות? — האָט דאָס קינד איבערגעפרעגט.

— יא, דאָס איז דיין כוס, דאָס איז רבקה'לעס כוס...

דאָס קלייניקע מיידעלע איז געוואָרען מוטהיגער, צוגעגאנגען
 געהנטער, האָט זיך אָנגעשפארט מיט די הענטלאך אָן טיש, גע-
 שטעלט זיך אויף די שפיץ פינגער און פערריסען דאָס קעפּעל, כדי
 בעסער צו קענען אַנקוקען דאָס, וואָס די באַבע רופט איהר כוס.

— דאָס איז דעם טאָטענס, דאָס איז דער מאַמעס, דאָס איז
 מיינער און דאָס איז אליהו הנביא'ס.

— וועמעס?

— אליהו הנביא'ס.

— הו איז דעט מען? (ווער איז דער מאן?)

די באַבע האָט ניט פערשטאָנען וואָס ער פרעגט און האָט אויף
 איהם געקוקט מיט א שולדיגען שמייכלע.

— ווער דער מאן? — האָט ער געבראכען זיין קליין צינגעל

צו רעדען אויף איהר לשון.

— וועלכער?

— לָאָהו הנביא?

— ס'טייטש, דו ווייסט ניט, ווער אליהו הנביא איז! — האָט

די אלטע געפרעגט און ארומגעקוקט זיך אין אלע זייטען, אזוי ווי
 פּרעגענדיג ביי די ווענט, ווי איז דאָס מעגליך, אז איהר אייניקעל

זאל ניט וויסען, ווער אליהו הנביא איז. — אליהו הנביא! ס'טייטש אליהו הנביא...

דאס קינד האט ווייט געעפענט די אויגען און געמאטערט זיך צו בעגרייפען וואס די באַבע זאָגט, נאָר צו זיין אידיש איז געווען צו וועניג, אז ער זאל פערשטעהן איהרע רעד, צו זי אליין איז ניט געווען קלאָר אין איהר בעגריף וועגען דעם נביא, וואָס איז ארויס פון דעם גדר מענש דורך זיין לעצטע נסיעה מיט'ן רייט-וואָגען גלייך אין הימעל, און וואָס איז דאָך געווען א ילוד אשה, אז מען זאל איהם גלייך קענען רעכענען פאר א מלאך, — מילא, ווי דאָס איז געווען, די באַבע האָט גערעדט אויף איהר לשון, דאָס קינד האָט איבערגעפרעגט אויף זיין לשון, נאָר דאָס בלאַנדזשענדע פיערל איז דעם קינדס אויגעלאָך האָט געוויזען, אז ער ווייסט נאָך אלץ ניט, ווער אליהו הנביא איז. זיין פאָטער איז אין דער צייט ארום געגאנגען מיט א סיגארעט אין זאל און האָט זיך מיט א שמייכעל צוגעהערט צום געשפרעד פון דער באַבען מיט'ן אייניקעל. און ווען דער שמייכעל האָט זיך ביי איהם פערוואַנדעלט אין א געלעכטער, איז ער אריין אין עס-צימער, האָט זיך אנידערגעזעצט לעבען קינד און גענומען איהם ערקלערען ווער אליהו הנביא איז.

די אויגעלאָך ביים קינד האַבען אָנגעהויבען צו שטראַהלען. די בעקעלאָך האַבען זיך דערוואַרעמט, און ער האָט פון צייט צו צייט א וואָרף געטהאָן א בליק אויף דער באַבען, ווי ער וואָלט איהר וועלען פרעגען צי דער טאָטע ערקלערט די זאך ריכטיג. דער טאָטע איז ביי איהם געווען אן אויטאָריטעט אין זאָר כען וואָס בעלאַנגען צו א נאָגל יאָהר, אָבער וואָס איז שייך צו אַזא יום טוב, וואָס די באַבע האָט אריינגעבראכט ווייסט זי מסתמא מעהר פון אלעמען.

ווען דער פאָטער איז פארטיג געוואָרען מיט זיין ערקלערונג, האָט זיך דאָס קינד א קעהר געטהאָן צו דער באַבען און געזאָגט:

— אַי'ל בי גלעד טו סי הים.

די באַבע האָט ניט פערשטאָנען, וואָס ער האָט געזאָגט, נאָר זי האָט געזעהן זיינע שטראַהלענדע אויגעלאָך, זיינע דערוואַרעמטע בעקעלאָך, און זי האָט איהם געענטפערט מיט א שמייכעל. זיין

אויפֿלעבונג, זיין דערוואַרעמטקייט איז טהיילֿווײַז אויף איבערנע-
גאַנגען צו איהר, און איהר פנים האָט אַנגענומען אַ גליקליכען אויס-
דרוק. מיט פֿולען צוטרוי איז ער, ניט פּרעגענדיג, ארויף צו איהר
אויפֿ'ן שוים און פּערשאַטען איהר מיט פּראַגען: ווען וועט ער
קומען, ווי זעהט ער אויס, טרינקט ער אזוי פיעל און דאָס גליי-
כען. דאָס קליינע מיידעלע רבקה, וואָס איז ביז איצט געשטאַנען
מיט'ן שפיץ פון דעם רעכטען צייגפּינגער אין מויל און צוגעקוקט
זיך מיט קנאה'דיגע אויגעלאָך, זוי איהר ברודער פיהרט עפעס
עסקים מיט'ן טאַטען און דער באַבען, איז מיט אַ בייזען אימפעט
צוגעלאָפּען צו איהר און אויך גענומען דראַפּען זיך צו איהר אויפֿ'ן
שוים, און מיט אַ קול אין וועלכען עס האַבען זיך שוין געהערט טרע-
רען האָט זי געזאָגט:

— איד וויל צו גרענר־מא.

דאָס האָט שיער ניט געבראַכט צו אַ געשלעג צווישען ביידע
קינדער, און זי האָט זיי קוים מיט צרות איינגעשטילט און האָט
איהר אויך ארויפּגענומען צו זיך אויפֿ'ן שוים.
— מיין גרענר־מא! — האָט רבקה'לע געזאָגט מיט אַ וויי-
גענדיגען קול.

— איט'ם מיי גרענר־מא! — האָט דאָס אינגעלע געענטפּערט
און אראַפּגעקוקט אויף דער שוועסטער פון אויבען אראַפּ, און ארומ-
גענומען די באַבען ארום האַלז.

— זי איז אייער בידענס גרענר־מא, — האָט די מוטער זיך
פּאָנגערופּען, אריינקומענדיג פון אַ זייטיגען צימער, אַנגעהאַזן יום-
טובֿ'דיג, מיט אַ גליקליכען שמייכלעך.

זי האָט רבקה'לען געוואָלט צוגעהמען צו זיך, נאָר יענע האָט
אַנגעהויבען צו מאַכען מיט די הענטלאַך און בריקען מיט די פּיסלאַך.
דערווייל האָט מען זיך געזעצט צום סדר.

פון ערשטען אויגענבליק איז געווען גרינג צו זעהן, אז דער
סדר איז געמאַכט געוואָרען פון יוצא וועגען. דער בעל הבית האָט
קיין קיטעל ניט אַנגעהאַזן, ער האָט געטראָגען זיין געוועהנליכען
גארניטור, האָט זיך אנידערגעזעצט ניט אַנגעלעהנט, ווי עס פּאַסט
פאַר אַ בוך־חורין, נאָר ווי אַ פּראַסטער כּשר ורם זיצט אַ גאַנץ יאָהר.

דעם קרוש האט ער אָפגעזופט כמעט אַהן אַ נגון, און דעם ורחץ. כרפס, יחץ האט ער אָפגע'פטר'ט אין אַ הרף עין, און די הגדה האט ער אָנגעהויבען צו זאָגען ניט מיט'ן פרעהליכען קול ווי מען זאָגט עס אין אלע פרומע אידישע הייזער, נאָר אזוי ווי עמיצער וואָלט איהם געשטאַנען איבער'ן קארק און געצוואונגען איהם דערצו. ביי די אלטע אין די אויגען איז אויסגעקומען, אז דער איידעם מאכט חוזק פון דער גאַנצער מעשה. עס האט איהר פערקוועמטט אין הארצען און אין מארד אין איהר דורכגעלאָפען א געדאַנק, ווי פאַר אַ יאָהרען איז זי געזעסען מיט פרעמדע מענשען, אָבער ווי היי־מיש זי האט זיך מיט זיי געפיהלט. דעמאלט איז געווען די איינ־ציגע זאך, וואָס האט געשטערט איהר שמחה, וואָס זי האט ניט איהר דע קינדער ביי דער זייט און דארף זיצען ביי אַ פרעמדען טיש, און איצט האט זי די קינדער ארום זיך און פיהלט זיך עפעס אזוי פרעמד.

זי האט גענומען לייענען די הגדה מיט'ן ריכטיגען נגון, אבער די התלהבות, דער אמת'ער ברען האט ביי איהר אויך געפעהלט. די קאלטקייט פון דעם איידעם האט איהר ווי אָפגעגאַסען מיט אַן עמער קאלטע וואסער.

„עבדים היינו לפרעה במצרים, קנעכט זיינען מיר געווען ביי פרעה'ן אין מצרים און גאט, אונזער גאט, האט אונז ארויסגעצויגן גען פון דארטען מיט אַ שטארקע האנט און אויסגעשטרעקטען ארעם“.

דאָס אינגעלע האט זיך אָנפאַנגס צוגעהערט אויפמערקזאם, מיט זעהר אַן ערנסטע מינע, נאָר אזוי ווי ער האט גאָר ניט פער־שטאַנען, איז ער אריבער צום פאטער און געפאָדערט ער זאָל איהם ערקלערען, וואָס זיי זאָגען. דער פאטער האט איהם אַ פאָר שטע־לעך ערקלערט און דאָס קינד איז געבליבען צופריעדען און האט זיך צוגעהערט ווייטער.

אַ היבשע וויילע האט מען געזאָגט די הגדה קאלטלאַך ביז מען איז געקומען צו „והיא שעמדה לאבותינו“.

„און די דאָזיגע פערזיכערונג איז בייגעשטאַנען אונזערע על־טערן און אויך אונז: ווארום ניט איינער נאָר האט זיך אויפגע־

הויבען געגען אונז צו פערטיליגען אונז: אין יעדען דור הויבט זיך עמיצער אויף געגען אונז און וויל אונז פערניכטען, נאָר הקדוש ברוך הוא ראטעוועט אונז פון זייערע הענט."

דער איידעם האָט די דאָזיגע ווערטער אָנגעהויבען צו זאָגען מיט'ן האַלב יוצאיוועגעדיגען נגון. נאָר ווען ער איז געקומען צו די ווערטער: „אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" האָט זיין מול א ציטער געטהאָן. די זכרונות פון די לעצטע מהומות אין רוס-לאַנד זיינען צו פריש, אז די ווערטער זאָלען איהם איבערלאָזען קאלט.

די אלטע האָט א שוידער געטהאָן. אלע שרעקען און גרוילען פון דער לעצטער צייט האָבען זיך בולט געשטעלט פאר איהרע אויגען, און זי איז ווידער א מאָל געווען אין דער היים, אָבער איצט האָט זי ניט געזעהן קיין סדר, געפראוועט מיט אלע צערע-מאָניעס, זי האָט איצט געזעהן מענשען צושראַקענע, ווי זיי נעהמט אַפּ הענט און פיס פון דעם מינדעסטען קלאַנג, פון דעם קלענסטען גערויש... די קיטלען האָבען שוין ניט מעהר קיין יום-טוב'דיגען אויסזעהן, נאָר זיי דערמאָנען לעבעדיג בעגראַבענע און די היסב-בעטס, און די מה נשתנה ליכטלאַך פערשפרייטען יענעם מרה שחורה'דיגען שוין פון די ליכט ארום א בר-מנז...

„און די מצרים האָבען אונז שלעכטס געטהאָן, און האָבען אונז געפייניגט..."

אוי, טאטעלע פאָטער, ווי שווער, ווי שווער זיי האָבען אונז געפייניגט, ווי שלעכט, ווי שלעכט זיי האָבען אונז בעהאנדעלט! נאָר די אלטע האָט איצט ניט געהאט אין זינען פרעה'ן פון מצרים. זי האָט געטראכט פון דעם נייען פרעה, פון די נייע פייניגער, פון די נייע שלעכטס-טהוער, פון וועמעס הענט די קינדער האָבען איהר אַרויסגעריסען. דער נייער פרעה איז נאָך אפשר ערגער פון די אמאָליגע פרעה'ס אין מצרים. פרעה האָט נאָר גוזר געווען אויף זכרים און האָט זיי געגעבען א גרינגען טויט, און ביי דעם נייען פרעה איז די גזירה אויף אלעמען, מען שאַנעוועט ניט קיין זכר, קיין נקבה, קיין יונג, קיין אַלט, אפילו קיין קינדער אין די וויגען

און נאך וואס פאר א מתות דער איצטיגער פרעה האָט אויסגע-
טראכט...

מיט וואָס פאר א קנאה האָבען דאָס אויף איהר געקוקט איהרע
שטעדטעלדיגע, וואָס זי קען זיך ארויסרייסען פון דעם בלוטיגען
לאַנד. וואָס פאר א ווילדע קלאַנגען עס האָבען זיך ארומגעטראַגען,
מיט וואָס פאר א שרעק, מיט וואָס פאר א ציטערניש האָט מען
דאָס ערווארט דעם פסח. אז מען האָט זיך געלעגט שלאָפען האָט מען
ניט געוואוסט, מיט וואָס די נאכט וועט זיך ענדיגען, און אז מען
איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה האָט מען ניט געוואוסט וואָס דער
טאָג וועט ברענגען...

זי האָט א וואָרף געטהאָן א בליק ארום זיך. ווי רוהיג עס
זיצען איהרע ליבעסטע און טהייערסטע, ווי אנדערס עס זעהען
אויס זייערע פנימ'ער פון די, וואָס זי האָט איבערגעלאָזט אין דער
היים. פון די שכנים דערגרייכען פערשיערענע קלאַנגען, נגונים.
דאָ הערט זיך א קול פון דער הגדה, דאָרטען עפעס א זמר'ל, א
פרעהליכעס, דאָ רייסען זיך קלאַנגען פון א פאָרטאָפּיאָן און דאָר-
טען שפּרינגען בעקאנטע נגונים'לאַך פון עפעס אן אינסטרומענט.
די גאַנצע הויז שאַלט, זינגט, שפּיעלט און איז פרעהליך.

— כמה מעלות טובות למקום עלינו—

פאר וואָס קומט עס יענע אין דערהיים אזוי פיעל צרות,
אזוי פיעל ענוים און איהר אזא גליק. ניט איהר אייגענער זכות
איז איהר אין דעם בייגעשטאַנען. זי האָט זיך גאָר ניט אזוי פער-
דיענט ביי גאָט, אז ער זאָל איהר ווייזען אזא חסד.

דער איידעם האָט גענומען דעם בעכער אין האַנט און געזאָגט
מיט א וואַרעמען קול :

„לפכה אנחנו חייבים, דעריבער זיינען מיר מחויב צו דאַנקען,
צו לויבען, צו ריהמען, צו בעשיינען, צו דערהויבען, צו פערעה-
רען, צו בענשען... איהם, וואָס האָט געטהאָן די אלע נסים פאר
אונזערע עלטערן און אונז וואָס האָט אונז אויסגעצויגען פון קנעכט-
שאפט צו פרייהייט, פון טרויער צו פרייד, פון קלאַג צו יום טוב,
פון פינסטערניס צו גרויסע ליכט, פון אונטערטהעניגקייט צו אויס-
לייזונג, און לאַמיר צו איהם דערפאר זינגען א נייע ליער, הללויה“.

ביי דער אלטער אין די אויגען האבען זיך געוויזען טרערען.
און זי האט שטייף, שטייף צוגעדריקט צום הארצען רבקה'לען.
וואס אין די גאנצע צייט געזעסען רוהיג ביי איהר אויפ'ן שוים. דאס
קינד האט צו איהר אויפגעהויבען די אויגלאך און די טרערען האָר
בען זיך אראָפגעקייקעלט צום קינד אויפ'ן פנימ'על.
— וויינסט? — האט דאס קינד געפרעגט.

אלע האבען אויף איהר א קוק געטהאן און מיט די אויגען
געפרעגט, וואס דאס בעדייט.

די אלטע האט זיך ווי פערשעמט און געענטפערט:

— ניון, איך וויין ניט; ניון, איך וויין ניט.

איהר קול איז געווען פערשטיקט און פון די אויגען האבען זיך
געגאסען טרערען אהן אן אויפהער.

— איך וויין ניט, — האט זי ווידער אמאל געזאגט און גער
ריבען זיך די אויגען. איך ווייס ניט, מיט וואס האב איך דאס אזוי
זוכה געווען ביי דעם אויבערשטען...

נאָר זי האט ווייטער ניט געקענט רעדען.

אלע האבען זיך אויפגעהויבען פון זייערע פלעצער און ארום-
געשטעלט זיך ארום איהר.

— דאנ'ט קראי! (וויין ניט.) — האט צו איהר געזאגט מיט
א פערקלעמטען קול דאס אינגעלע.

זי האט די ווערטער ניט פערשטאנען, נאָר דאס קול'כעל האט
גערעט מעהר ווי ווערטער, און דאס האט ביי איהר געעפענט א
נייען קוואל טרערען.

אין עטליכע מינוט ארום האט דער איידעם אויסגעלאָזט מיט
א פרעהליכען קול:

ברוך אתה ד' גאל ישראל!

און אלע האבען זיך גענומען צו די כוסות.

* *

שוין א צייט מיט יאָהרען ווי זיי אלע האבען ניט געהאט אזא
פרעהליכען און בעהארצטען יום טוב ווי דעם איצטיגען. נאָר די
זכרונות פון דערהיים זיינען ווי א שאַטען געהאנגען איבער זייער
שמחה.

ויהי בחצי הלילה.

וואו נאָר עני האָט בענגעגענט א בעקאנטען די לעצטע פאָר וואָר
כען פאר פסח, האָט זי איהם אָפגעשטעלט און מיט א חנ'עוודיגען
שמייכעל געזאָגט :

— איהר וועט דאָך זיין אין מאַרס-זאָל צום ערשטען סדר,
ניט אמת ?

— וואָס וועט דארטען זיין אזוינס ?

— אַה, א. וועט פרעגען די פיער קשיות : ב. וועט ענטפערן
די תירוצים. עס וועט זיין א לאַט פאָן (א סך שפאס).

זי האָט געשמייכעלט אזוי זיס, אז זי איז געווען זיכער, דאָס
דער בעקאנטער וועט געוויס זיין אין מאַרס-זאָל צום ערשטען
סדר.

זי האָט די לעצטע פאָר וואַכען ניט גערוהט. קומענדיג פון דער
אַרבייט, האָט זי זיך אין דער ניד אָפגעפארטיגט מיט'ן מיטאָג
און איז אוועק צו איהרע חבר'טעס און געסטארעט זיך אויפצור
מונטערן זיי, אז זיי זאָלען ווירקען אויף זייערע בעקאנטע, אז אלע
זאָלען זיך צוזאמענקלייבען אין מאַרס-זאָל. זי האָט געפיהלט,
אז וואָס מעהר עולם עס וועט זיך צוגויפקלייבען צום ערשטען סדר,
וועט זי אליץ א גרעסערע נקמה האָבען אין דעם פאַנאטיזמוס, פון
וועלכען זי האָט געהאט אויסצושטעהן קאלט און ווארעם ביי איהרע
פרומע עלטערן אין דער אלטער וועלט, און אין איהר מיסעס (בעל
הבית'טע). וועלכע היט איהר אויף יעדען שריט און טריט דעם
גאנצען פאר פסח און לאָזט איהר ניט צוריהרען זיך צו קיין זאָך
אין הויז.

פאר עני'ן איז דאָס געווען א קאמף מיט א רואה ואינו נראה'דיגען
גענגער, וועלכער האָט א גוואלדיגע מאכט, און וואָס גרעסער דער

עולם וועט זיין ביים ערשטען סדר אין מאַרס־זאַל, וועט זי אלץ א גרעסערען נצחון האַבען איבער דעם געגנער. נאָר דער עיקר איז געווען, אז זי האָט אין דעם דאָזיגען אַבענד פון פסח געדארפט האַבען עפעס א צערשטרייאונג, ווי דער סדר אין מאַרס־זאַל, וואו קלוגע, פרייוויניגע מענשען וועלען פרעגען קלוגע קשיות און געבען אן אויסדרוק צו די אונצופריעדענע געפיהר לען, וואָס שטויסען זיך אין איהר ברוסט. זי האָט שוין אמאָל פער־בראכט דעם ערשטען סדר איינע אליין אין איהר קליינעם ענגען קאמערעל פאר א בוך, און זי האָט קיין זאך ניט פערשטאַנען פון דעם וואָס זי האָט געלייענט, און עס איז איהר געווען אזוי אומע־טיג, אז זי פיהלט גאָר א שרעק צו פערברענגען נאָך אמאָל אַזאַ אַבענד צווישען פיער ווענט.

ענדליך איז דער פיעל געווינשטער אַבענד געקומען. דער אייביגער גערויש פון דעם גרויסען קעסעל־גרוב, וואָס רופט זיך „ניר־יאָרק“ איז שטיל געוואָרען. די לבנה האָט זיך געמאַטערט אריינצושיקען איהר ווייכען ליכט אין דעם גהעטא, נאָר די הויכע זימערען האַבען מיט חוצפה אָפגעשטויסען די זילבערנע שטראַה־לען, און אונטען איז געווען א טרויעריגער אויסמיש פון דונקעלע שאַמענס און א בלאַסע ליכטיגקייט. פון די גרויסע אימה־דיגע הייר־זער, אָנגעשטאַפּט מיט מענשען, האָט זיך געזעהן יענע האַוועניש, וואָס קומט פאר א יום־טוב־דיגער רוה.

עני איז געשטאַנען ביי זיך אין קאמערעל פאר'ן קליינעם שפיי־געל וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואנט. זי איז שוין געווען איננאַנצען אָנגעטהאָן. זי האָט איצט צום לעצטען מאָל אומגע־דרעהט דעם קאַפּ צו זעהן, ווי דאָס קלייד ליגט פון הינטען. אין דער מינוט האָט זיך אין קיך דערהערט א פּרעהליכער קול:

— גוט יום־טוב !

דאָס איז שוין דער בעל הבית געקומען פון שוהל. זיין פרעה־ליכער קול האָט איהר אויפגעוועקט פון איהרע געדאַנקען, און זי האָט געזאָגט צו זיך:

— א שמחת מיט איהם ! ער וועט האַבען אַכט מעג בויוועה־

מאַג.

זי האָט דעם קאַפּ צוגערוקט צום שפיגעלע, אריינגעשטאַכען
די שפּילקע אין הוט און איז גלייך ארויסגעגאנגען.

* * *

מאַרס־זאַל איז געווען פּול, ווען זי איז אהין אריינגעקומען. זי
האַט איהרע בעקאנטע בעגריסט אויך מיט א „גוט־יום־טוב“ און
ארויסגעזאָגט עס מיט'ן זעלבען ניגון ווי דער בעל הבית. אלע האָ-
בען געלאַכט מיט'ן גאַנצען הארצען. דער קשיא־פרעגער און דער
תירוץ־זאָגער זיינען נאָך ניט געווען, נאָר אַהן זיי איז אויך געווען
פרעהליך. העל האָבען געברענט די גאַז־לעמפּלאַך, יום־טוב־דיג
זיינען געזעסען יונגע מענשען איז אַ קופּקע און מען האָט דערוויל
שטיל געזונגען „פאַר זיך“ מאַלאַראַסישע וועסניאַנקעס. אין אַ צוויי-
טען אַרט האָט זיך איינער צווישען אַ רעדעל מיירלאַך מעלאַדראַ-
מאַטיש ערקלערט אין ליעבע און געווענדט זיך צו זיין שוואַכקייט
אַלס צו „שרה דבריא“, און די מיירלאַך ארום האָבען פּערהילכט
דעם זאַל מיט זייער געלעכטער. ענדליך איז דער פּאַרויצענרעדער
אַ ר ו י פּ אויף דער פּלאַטפּאָרמע, און דער גערויש איז געוואָרען
אַביסעל שטילער. באלד האָט זיך אויך געוויזען דער קשיא־פרעגער,
און איז זאַל איז געוואָרען שטיל.

באלד האָבען זיך אָנגעהויבען די קשיות. די פּערוזאַמעלטע
זיינען געווען אין אַזאַ מוטא, ווען מען לאַכט פון דעם גאַנצען האַר-
צען פון אַ ליאַדע וואָרט און מען אַפּלאַדירט פייערדיג דעם מינדס-
טען ווייץ.

די קשיות האָבען זיך געדרעהט ארום דער אייביג־מענשליכער
נאַרעשקייט און די אַפּלאַדיסמענטען האָבען אַ לאַנגע ווילע פּער-
טויכט די פּערוזאַמעלטע נאָך יעדער קשיא. מיט דער זעלבער וואַ-
רעמקייט האָט מען בעגעגענט דעם תירוץ־זאָגער און זיינע תירוצים.
עני האָט געקליבען פּערגעניגען פון יעדען וואָרט און האָט וואַרעם
אַפּלאַדירט.

אַ זייגער עלף האָט זיך דער סדר געענדיגט. בעקאנטע, העפּ-
ליכע קאוואַלירען, האָבען עני'ן בעגלייט אהיים און דעם גאַנצען

וועג האט מען ווידערהאלט די שארפזיניגערע קשיות און מען האט ווייטער געלאכט, געלאכט פון פולען הארצען.

* * *

ביי דער בעליהבית'טע איז דער סדר נאך ניט געווען געענדיגט, און ווען עני איז דורכגעגאנגען פארביי דער טהיר צו זיך אין צימער, האט צו איהר דערגרייכט דאס זופעניש פון דער פסח'דיגער עברי, וואס האט זיך געענדיגט ביי יעדען זאץ מיט „ויהי בחצי הלילה“. זי האט מיט איהר שליסעל געעפענט די טהיר פון איהר קאמערל און עטליכע מאָל ווידערהאלט מיט אַ שמייסעל: „ויהי בחצי הלילה“. אריינקומענדיג אין צימער, האט זי אָנגע-צונדען דעם גאָז, אויסגעטהאָן דעם הוט און אַ היבשע צייט גע-קוקט אין שפיגעלע. איהרע בעקעלעך, וואָס זיינען איצט געווען רויט און דער גלאַנץ איז איהרע אויגען זיינען איהר געווען זעהר געפעלען, מעהר ווי אלע מאָל, און זי האט ביי זיך בעשלאָסען, אז זי איז געווען די שענסטע אין מאַרס'זאָל. די יונגע לייט האָבען זיך אַרום איהר אַרומגעדריעהט מעהר ווי אַרום אלע אנדערע, נאָר איהר האַרץ ציהט ניט צו זיי. זי וואָלט וועלען נושאַ חוּ זיין ביי אַזאַ יונגען מאַן, ווי דער קשיאָפּרעגער אָרער דער תירוץ־זאָגער... זי איז אזוי אָפּגעשטאַנען אַ היבשע צייט און ווען זי האט זיך אָב-געריסען פון דעם שפיגעלע איז זי געווען אַ ביסעל מעלאַנכאָליש. זי האט פאמעליך אַראָפּגעצויגען איהר קלייד, לאַנגזאַם לויז געמאַכט דעם קאַרסעט און אנידערגעזעצט זיך אויפ'ן בעטעל.

— אַחד מי יודע? אַחד אני יודע, האָט דערגרייכט דעם בעל הבית'ס קול פון קיד.

מערקווירדיג, זייהר טאַטע זיצט איצט אין אַ פּערוואָרפען קליין שטערטעלע אין דער ליטא, און איהר בעליהבית זיצט דאָ אין ניר יאָרק — איינער אין איין עק וועלט און דער צווייטער אין דעם צווייטען עק וועלט — און דאָס זעלביגע נגוּ'דעל, דער זעלבער קוועטש: „אַאַחד מי יודע“.

— אַאַרבע אמ־מחות, שלושה אַאַבות...

איז איהר מאַרד שווימט אַרויס איהר היים, די ערשטע סדר נאַכט, איהר טאַטע מיט אַ שוולליכער באָרד, איז ווייסען קיטעל.

אָנגעלעהנט אויף דער הסבֿיכעט, די מאַמע אין אַ ריין געפרעם-
מען יאקעל און קליידעל, דער יונגערער ברודער אין אַ נייעם גאר-
ניטער, די „מה־נשתנה“־ליכטלעך אין ריין אויסגעשייערטע לייכטער
אויפֿן מיש, די ווענט פֿריש אויסגעקאלבט, פֿון די ריינע קלאַרע
שויבען גיסט זיך אַריין אַ דערקוויקענדע ליכט פֿון דער פֿולער קיי-
לעכדיגער לבנה.

— ששה סדרי מרמשה, חמשה חומשי תורה...

ווער איז דאָס יונג מיידעלע, דאָס שעהן יונג מיידעלע מיט
רויטינקע בעקעלעך פֿון די עטליכע האַלבע כוסות ווין, וואָס זיצט
ביים סדר? זי הערט זיך צו די ווערטער, וואָס וואַקסען מיט יעדער
מינוט און ווידערהאַלען זיך מיט דעם זעלבען נגון און זי קלויבט
נחת.

— אַחד עשר כוכבי־יא, עשרה דברי־יא...

עשרה דברי־יא! עס קלינגען איהר אזוי שען, אזוי משונה־דיג
שעהן די צוויי ווערטער, און וואַרט ביז דער טאַטע וועט אין דעם
וואַקסענדען זמר־ל ווידער צוקומען צו די „אַיאָס“ און זי וועט
קענען אַריינשיסען מיט־ן טאַטען צוגלייך אין „עשרה דברי־יא“.

— חד גדיאָ, חד גדיאָ, חד גדיאָ...

די פֿלוצליכע ענדערונג אין דעם נגון, האָט איהר אַרויסגע-
רופען פֿון איהרע פּאַנטאַזיעס. זי וועט ניט זיין אין דער היים. זי
איז פֿערוואַרפען אין דעם צווייטען עק וועלט, ערגעץ אויפֿן וויי-
פיעלמען עטאזש אין אַ חושד־דיג קאַמערעל, איינע אַליין, און מאַר-
גען מיט־ן סוויסטש פֿון דער פּאַבריק לויפען אין שאַפֿ, טרייבען פֿון
זיך דעם שווייס... ווייסט די מאַמע, וואָס פֿאַר אַ פֿרעהליכען יום-
טוב איהר חיה־לע האָט דאָדערט?

— ואתא כלבא ונשד לשונרא, דאכלה לגדיאָ...

די עראינערונגען פֿון דער ערשטער סדר־נאכט אין דערהיים,
פֿערבונדען מיט די יונגע יאהרען, ווען דאָס האַרץ האָט זיך גענו-
מען דאָס ערשטע מאָל צאפֿלען פֿון אונבעוואוסטע געהיימיספֿאַלע
געפיהלען, ווען די פּאַנטאַזיע האָט געקראַגען שטאַלענע פֿלינגלען
און אלץ אַרום האָט זיך געוויזען פֿאַר די אויגען אין ראָזע קאַליר, —
די עראינערונגען האַבען געגען איהר ווילען אַרויסגערופען פֿאַר איהר

די טרויעריגע ווירקליכקייט, און עס האָט איהר פּערשטשימעט דאָס האַרץ: און עס איז איהר זויער געוואָרען אין האַלז און טרערען זיין נען צוגעטראָמען צו די אויגען. און א ווילדע, שאַרפע בענקעניש נאָך דער היים, נאָך דער מאַמען, נאָך דעם טאַטען, נאָכ'ן סדר, נאָכ'ן „ויהי בחצי הלילה“ האָט איהר שטייף אַרומגעכאַפּט, און ווען פון קיך האָט דערגרייכט צו איהר דער מעלאַנכאָלישער אָפּשטאַרבנדער נגון פון דעם לעצטען פּערז פון „חד-גדיא“, איז איהר קאַפּ אַראָפּ געזונקען אויפ'ן קישען, און ניט אַראָפּנעהמענדיג דעם לייזען קאַר-טעט, ניט פּערדרעהענדיג דעם גאַז, איז זי אין אַלעמען אַ לאַנגע צייט געלעגען איינגעגראָבען מיט'ן פנים אין קישען, ביז זי איז איינגעשלאָפּען און האָט אפּשר געזעהן אין חלום, אז זי איז ווידער א יונג מיידעלע און זיצט ביים ערשטען סדר מיט טאַטע-מאַמע און זינגט „עשרה דבריא“...

דער חלום.

(פאר-פסח'דיגע ערצהלונג פון דעם אידישען לעבען אין אמעריקא)

יודע לייב האט זיך אָפגעזיפצט מיט'ן געוועהנליכען זיפן, וואָס מען לאַזט ארויס נאָך א שווערען טאג ארומפאָרען און האַלטען זיך אויף די פיס, און מען זעצט זיך שוין ענדליך אנידער וויסענדיג אז די אויסגעמאטערטע ביינער וועלען האַבען א לענגערע רוה. דאָס איז געווען א לאנגער, פיעל גאַרענדיגער זיפן וואָס האַט זיך אָנגעהויבען שווער כמעט ווי מיט א קרעכץ און געענדיגט זיך שטיל, ביז די נאנצע לופט פון די לונגען איז אויסגעלעדיגט גע-וואָרען.

מיט אַ מיעדער בעוועגונג האַט ער א קוק געטהאָן פון ביידע זייטען. צו די פיער גאלאָנען וואָס האַבען פרעהליך, יום-טוב'דיג ארויסגעשטעקט זייערע העלזלאַך פון די נייע קלאָרע שטרוענע העמדלאַך, זיינען קיינעם ניט אין וועג, האַט זיך א פאַר מאַל א רוק געטהאָן אין זיין זיץ, וואָס איז אויסגעקומען אין אַ ווינקעל אין וואַנאָן פון דער דריטער עוועניו עלעווייטער. כדי צו זיצען בעקוועמער, האַט ארויסגענומען פון קעשענע א צוקנייטש-טע אידישע צייטונג, וועלכע ער האַט שוין עטליכע מאַל אָנגע-הויבען צו ליינען אין דעם פערלויף פון דעם טאָג, נאָר יעדעס מאַל האַט ער געמוזט אוועקוואַרפען אין מיטען, ווייל איצט איז געווען די צייט פון אלע צייטען, איצט איז געווען זיין יריד אין ער האַט זיך ניט געטאַרט פערניגען א מינוט רוה.

יודע לייב איז געווען אַ פּעדלער פון משקה און טהעע. ער האַט קיין מאַל ניט געקענט פערשטעהן פאַר וואָס די דאָזיגע ביידע פרנסות געהען האַנט אין האַנט אין אמעריקא און האַט בשום אופן ניט גע-

קענט איינזעהן די שייכות פון וויין מיט טהעע. נאָר אזוי איז דאָס שוין איינגעפיהרט, און פון ביידע פרנסות איז איהם געבליבען גענוג צייט צו פערשילטען קאלומבוס'ן די יאָהרען.

יודע לייב איז שוין ניט געווען קיין יונגער מאן. ער איז שוין געווען קרוב פון פופציג. אין אמעריקא איז ער געקומען מיט א יאָהר אנדערטהאלבען צוריק און האָט מיט זיך געבראכט עטליכע דאָלאַר. אין דערהיים איז ער געווען אַ פיינער בעל הבית, ער האָט אין מאַרק געהאט אַ גרויסע אכסניא, וואו עס פלעגען געוועהנליך איינשטעהן אלע דורכפאָהרענדע מגידים, גאָסטראַלירענדע חזנים, קליינשטערטעלדיגע איסבאָרסטשיקעס. יודע לייב אַליון האָט זיך אין דער אכסניא וועניג געמישט, זיין ווייב איז געווען אן אמת'ע אשת חיל, אַ ברויטע בעל הבית'טע, די ארבעל שטענדיג פערקא-טשעט, אַ גרויסער בינטעל שליסלאַד פערשטעקט אין ספאָדניצע, שטענדיג אויף די פיס, מיט אן אויג אויף אלץ, און די איינציגע הילף וואָס ער פלעגט קענען געבען איז שטוב איז געווען צו שאַבען פיש. דאָס איז געווען אן ארבייט אין וועלכער ער האָט ארויסגע-וויזען גרויס השלמות, און ער האָט צו דער ארבייט ניט צוגעלאָזט קיינעם, ניט די דיענסט, ניט דעם משרת, און ניט אפילו זיין אשת חיל. נאָר אַ הויז דער ארבייט האָט ער כמעט קיין זאך ניט געטהאָן. זיין דאוונען האָט ביי איהם אוועקגענומען אַ האַלבען טאָג, בין מנחה למעריב האָט ער געזאָגן פאַר'ן עולם עין יעקב איז מור ליאַרסקער קלייזעל, און נאָך מעריב האָט מען געשמועסט וועגען פאַליטיק, וועגען אמעריקא, וועגען גזרות אויף אידען און וועגען די אנדערע טויענדע ענינים, וואָס האַבען פון אייביג אַן אינטער רעסירט די חכמי ליזשאַנקע.

אין די לעצטע צעהן יאָהר אָבער איז די פרנסה אין אכסניא גע-פאלען, עס האַבען זיך מעהר ניט געהערט די פרעהליכע טרעלען פון די חזנים, די תורהווערטלאַד פון די מגידים, די גראבע המצאות און וויצען פון די איסבאָרסטשיקעס. דער אייביגער ליאַרעם און גע-פילדער, דער קאך און דער הויהא זיינען אָפגעשטארבען, דער ריח פון געבראָטענע גענזלאַד און געפילטע פיש, מיט וועלכען די לופט איז געווען שטענדיג אַנגעזאָפּט, איז פערשוואונדען. די פיינע

אורחים האָבען זיך זעלמען געוויזען, די אכסניא האט אָנגעהויבען צו פוסטעווען, אויף די ווענט האט זיך אויסגעשפרייט א מרה שחורה, די לופט איז געוואָרען דריקענר, און ווען א חזן איז אמאָל אין א שמיטה פערפֿאהרען און ער האט גענומען פרוכען זיין כלי, האט עס אויסגעזעהן, אזוי ווי ער קלייבט זיך צו מאכען אל מלא רחמים אויף דעם, וואָס דאָ איז אמאָל געווען. חנה לאה, יודע לייב'ס ווייב, איז א לאנגע צייט ארומגעגאנגען ווי א שאַטען, און הגם די ארבעל זיינען נאָך אלץ געווען פערקאטשעט, איז דאָס אָבער געווען מעהר פון רגילות, און די הענט וואָס האָבען פריהער געהאט אזוי פיעל בעוועגונג, זיינען ביי איהר געוואָרען ווי קלעצלאַך. די פים זיינען איהר געוואָרען שווער און זי האט זיך געמוזט אלע וויילע צוזעצען. אין א פאָר יאָהר ארום האט זי אָנגעהויבען צו קרענקען און דערפון איז דער חורבן אין שטוב געוואָרען נאָך גרעסער. פון די פיער קינדער וואָס זיי האָבען געהאט זיינען די עלטערע צוויי זיהן שוין געווען פעהייראט און זיינען געווען אין א גרויסער שטאָרט. די אינגערע צוויי קינדער, א בחור און א מיידעל האָבען בעשלאָסען צו פאָהרען אין אמעריקא און אָנהויבען א נייע לעבען אין א נייען לאַנד. און אזוי ווי אין דערהיים האט זיך די לאַגע ניט פערבעסערט און דערצו האָבען זיך נאָך אָנגעהויבען די שרעקען פון די פאָגראַמען האָבען ביידע קינדער פון אמעריקא אָנגעהויבען צו פאָדערן, אז טאטע־מאמע זאָלען קומען צו זיי, און נאָך א לאַנגען ישוב הדעת האט יודע לייב צוזאמענגעקליבען אזוי פיעל מזומן, ווי ער האט געקענט און איז מיט'ן ווייב געקומען אין אמעריקא. ביידע קינדער האָבען געארבעט אין א שאַפ און זיי זיינען קיין עשרים ניט געווען. חנה לאה האט גלייך איינגעזעהן, אז עס איז קיין תכלית ניט אוועקצונעהמען ביי די קינדער זייער שווער־פעהאַרעוועטע „פיו“ און נאָך א בעראטה צווישען זיך איז בע־שלאָסען געוואָרען, אז יודע לייב זאָל זיך נעהמען צום פעדלען מיט וויין און טהעע. דאָס איז אן ארבייט צו וועלכער מען דארף קיין קענטניס, קיין לשון ניט האָבען און פיעל ער וועט ניט פערדיענען וועט מען ווי עס איז אויסקומען, בפרט אז די עטליכע דאָלאַר וואָס זיי האָבען מיט זיך געבראכט זיינען נאָך געבליבען ניט געריהרט.

די לאנדסלייט האָבען אויף איהם געלעגט כבוד און געהאַלפֿען איהם מיט א זיפֿץ : אז אָד און וועה, אז רבי יודע לייב זאל אויף די עלטערע יאָהרען דארפֿען שלעפֿען זיך איבער די הויכע טרעפֿ און פֿעדלען. זיי זיינען געווען צופֿריעדען צו געבען איהם צו לייזען, אַנב האָבען זיי געדארפֿט אַנקומען צו זיין לאַסקע און ער איז געווען א ניצליכער מענש אין יעדען הויז, וואו ער איז אריינגעקומען, ביי איהם האָט מען ריכטיג געקענט אויסגעפינען, ווען ביי וועמען עס פֿאלט אויס א יאָהר־צייט, ווען מען דארף זאָגען האַלב הלל אָדער גאַנץ הלל, איהם האָט מען געקענט בעטען ער זאל אַנשרייבען א בריעף אהיים אָדער אן אדרעס, ביי איהם האָט מען געקענט פרע־גען א רפואה צו א זייגער וואָס האָט זיך פֿלוצים פֿון העלער הויט אַוועקגעשטעלט און וויל זיך ניט ריהרען פֿון אַרט, כאַטש גיט איהם א קדחת און נאָר א סך, א סך אַזעלכע נייטיגע זאַכען... נאָר ליידער זיינען די לאנדסלייט קיין טרינקער ניט געווען, און אז איינער האָט גענומען אַמאָל א האַלבען גאַלאַן וויין איז ער שוין מיט איהם גע־ווען פֿערזאָרגט אויף א האַלב יאָהר. און די איינציגע צייט ווען זיין פֿעדלען האָט איהם געקענט עפעס אריינברענגען איז געווען פֿאַר פֿסח. צו א טרינקער צו ניט קיין טרינקער, אַרבע כסות דארף יע־דער איד האָבען און אין די פֿאַר וואַכען איז יודע לייב פֿון אין דער פֿריה ביז שפֿעט איז אַבער געקראַכען אין די בייסמענטס, געקלע־טערט אויף די טאַפֿ פֿלאָרס און פֿערזוכט דעם טעם פֿון ביזי אין אמעריקא.

עס קען זיין, אז די ביזי וואָלט איהם געמאַכט פֿערנעסען קאָלומבוס'ן, נאָר גראַד אין די טעג האָבען די לאנדסלייט געהאַט אויף איהם מעהר רחמנות ווי א גאַנץ יאָהר. קיין לאַנדסמאַן אָדער לאַנדסמאַנקע האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען, זעהענדיג, ווי ער גיסט זיך אָפֿ מיט שווייס פֿון קלע־טערען מיט די שווערע גאַלאַנען וויין, איבער די הויכע טרעפֿ ניט צו בעמערקען מיט א זיפֿץ :

— אז אָד און וועה, וואָס אמעריקא מאַכט פֿון א מענשען!
געווען אזא פֿיינער בעל הבית און דאָ אין אמעריקא — הא, וואָס?
יודע לייב האָט פֿראַטעסטירט און ערקלערט, אז אין געשעפֿט

איז ניט שייך וואָס איז שעהן און וואָס איז ניט שעהן. נאָר דאָס האָט ער געזאָגט לִפְנֵימֵי וועגען, אין האַרצען אבער האָבען די דאָר זיגע בעמערקונגען אָנגעריהרט א טיעפע וואונד, און ווען ער האָט זיך איצט אנדרעגעזעצט אז אויסגעמאטערטער, אַהן כחות, אַז אויס־געהונגערטער אין וואַגאָן, מיט דער צייטונג פאר די אויגען, איז שוין די וואונד אין האַרצען געווען אין גאַנצען אָפּען. די לעצטע פּאַר יאָהרען פון דער היים האָט ער גאָר פּערגעסען און ער האָט איצט נאָר געדענקט פון דער צייט, ווען ער איז געווען דער חשוב'ער בעל־הבית, דער אָנגעזעהענער מאַן, דער בכבוד'יגער איד אין שטאָרט. ער האָט איצט געדענקט, ווי ער איז געזעסען אין קהל־שטיבעל הגם ער האָט ניט בעלאַנגט צו די כלי קודש און האָט געהאַלפּען טהייר לען מעות חטים. ער האָט איצט געדענקט, ווי זיין נדבה אויף מעות חטים איז שטענדיג געווען איינע פון די שעהנסטע און דערצו האָט ער געהאט עטליכע פאמיליעס וועלכע ער האָט אויף פסח בעזונדער געהאַלפּען. ער האָט איצט זיך דערמאַנט, ווי זיין מוזיק איציקעל פלעגט יעדען ערב פסח טראָגען די גרויסע בוטלעס וויין און מער צו די דאָזיגע פאמיליעס וואָס ער האָט געשטיצט, און ווידער א זיפּ האָט זיך ארויסגעריסען פון זיין האַרצען, נאָר דאָס מאָל איז דער זיפּ געווען פון יענעם מין, אויף וועלכען די חכמים האָבען גע־זאָגט, אז ער צוברעכט א האַלבען גוף.

זיין בליק איז געפאלען אויף די גאַלענע וויין ארום זיינע פיס, אויף די פּעקלאָך וואָס האָבען ארויסגעטארטשעט פון זיינע קעשענעס און ער האָט זיך איבערגעפרעגט עטליכע מאָל וואָס אמע־ריקא האָט פון איהם געמאַכט? און איהם האָט אויסגעוויזען, אז זי האָט פון איהם גערויבט זיין כבוד, האָט פון איהם אוועקגענומען זיין ווירדע, האָט איהם ערנידריגט צו דער מדרגה פון א האַלבען כלי קודש, יא, יא, מען האָט איהם שוין אָנגעבאַטען אין זייער שוהל די שטעל פון א שמש און ער, יודע לייב, דארף זיין ביי זיינע קונדען דער ספר המזכיר פון זייערע יאָהר־צייטען און זיין ביי זיי אויף פּאכאַלקעס!

ער האָט צום צעהנטען מאָל אָנגעהויבען צו ליינען די וויכ־טיגסטע נייעס פון טאָג. דאָס איז געווען וועגען די פּאַגראמען

אין רומעניען. דעם עיקר האָט ער שוין געוואוסט און אין דעם פערלויף פון דעם טאָג האָט ער שוין געהאט די געלענענהייט צו הערען וועגען דעם און רעדען וועגען דעם פיעל מאָל. נאָר ער האָט איצט גענומען זוכען מעהר איינצעלהייטען. נאָך אלעמען איז דאָס שוין קיין נייעס ניט. די זעלביגע הריגות, ווי עס זיינען געווען אין קישינעוו, אין האמעל, אין אָדעס, אין ביאליסטאָק און נאָך אין צעהנדליגע אנדערע שטעט. דאָ שלאָגט אַ רומענישער הוליאָן און דאָרטען אַ רוסישער הוליאָן. די זעלביגע וועלפישע צייהן אין דעם אַרימען שעפּלע.

אין די דאָזיגע געדאנקען האָט ער איינגעדערעמעלט. די מיט-דינקייט פון דעם גאנצען טאָג, דער אונווילענדר תענית, וואָס ער האָט געבראכען נאָר מיט אַ גלעזעל בראַנפען האָבען זיך אויף איהם אָפגערוּפּען, זיינע הענט, וואָס האָבען געהאַלטען די צייטונג פאַר די אויגען האָבען זיך ביסלעכווייז אַראָפּגעלאָזט, די צייטונג איז אַרונטערגעפאלען, און זיין דרעמעל איז פּערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ פעסטען שלאָף.

* * *

ער האָט געעפענט די גלעזערנע טהיר און איז אַרויס אויפ'ן גאַניק. דער מאַרק איז געווען לעבעדיגער ווי געוועהנליך, רעדלאך מענשען זיינען געשטאַנען אין פּערשיעדענע פּלעצער און האָבען גערעדט וואָרעם, מאַכענדיג האַסטיג מיט די הענט. צווישען די רעדלאך האָבען זיך בעמערקט פיעלע יונגע בחורים/לאַך אין רוד באַשקעס און אויף מיידלאך מיט מאַנסבילישע הימעלאַך. איי-איי, האָט ער אַ שאַקעל געטהאַן אונצופריעדען מיט'ן קאַפּ. וואו האָט זיך דאָס הינגעטהאַן די חרפה און די בושה ביי אירישע בחורים, אז זיי קלייבען אויס דוקא אַנצוטעהאַן זיך ווי די קאַצאפּעס. וואָס פאַר אַ חו שטעקט אין די דאָזיגע העמדלאַך? און אירישע מיידלאַך זאַלען זייער נאָז שטופּען אין רעדלאך אויפ'ן מאַרק. פע! פע! זיין בליק פאַלט פּלוצים אויף אַ רעדעל לעבען זיין שטוב און ער דערזעהט זיין מוזיניק. יא, ער אויף אין אַ קאַצאפּישע העמדעל. „העי, איציק, אהער קום, שייגעץ!“ גיט ער צו איהם אַ געשריי. איציק קומט צו יויפּען מיט אַ רעוואָלווער אין האַנט.

— וואָס איז דאָס, א רעוואָלווער נאָר ?

— עס ווייזט אויס, טאטע, אז דו ביזט געשלאָפען און דו ווייסט
נאָר ניט, וואָס עס טהוט זיך.

— וואָס איז געשעהן ?

איציק דערצעהלט דעם טאטען אז די קאצאפעס וואָס אר-
בייטען ביי דער אייזענבאהן האָבען זיך צויושעט און זיי קלייבען
זיך צו מאכען א פּאָנראָם אויף אידען. נאָר זיי האָבען א טעות, אויב
זיין מיינען, אז זיי וועלען דאָ טרעפען הילפּלאַזע שעפעלאך. אָה,
ניין ! אלע בחורים און יונגע לייט האָבען פון דער אָרגאניזאציע גע-
קראָגען געלאָדענע רעוואָלווערס און זיי וועלען געבען די קאצאפעס
פעפער צום שמעקען, אז זיי זאלען פּערזאָגען זייערע קינדס-קינדער.
— דו זעהסט ? דאָס האָבען מיר פאר זיי אָנגעגרייט, — זאָנט
איציק און ווייזט איהם אויף זיינע צוויי אויסגעסטארטשעטע
הויזעזיקעשענעס. — דאָס זיינען קוילען.

איציק לענט אריין די האַנט אין איין קעשענע און נעהמט
ארויס פון דארטען א נאָנצען הויפען טערקישע ניס. יודע לייב
בעמערקט צווישען די ניס א פּאָר צווילינגס.

— דאָס זיינען דאָך נאָר ניס.

— ניין, דאָס זיינען אזעלכע קוילען !

און מיט די ווערטער לויפט איציק אוועק און פּערמישט זיך
אין א מחנה מענשען.

— איציק ! איציק ! — רופט ער מיט שרעק, נאָר יענער הערט

איהם שוין מעהר ניט.

ער וויל זיך לאָזען לויפען צו איהם, נאָר אין דער מינוט ווערט א
מהומה אויף דער גאָס. פון דערווייטענס הערט זיך עפעס א מיין
גערויש, ער קען ריכטיג ניט בעשטימען, וואָס פאר א מיין גערויש
דאָס איז, נאָר ער פיהלט דעם שרעק, וואָס דער גערויש רופט ארויס.
די סעדיכעס פון מאַרק האָבען געכאפט זייערע קאָשיקעס, ביינק-
לאך, טישלאַך און געלאָזט זיך לויפען מיט ווילדע קולות. די קרע-
מער האָבען האַסטיג גענומען פּערהאקען זייערע קראָמען און אין
א פּאָר סעקונדען איז צווישען די גרויסע ראָנדען קראָמען געוואָר-
רען א שרעקליכע, מאַוים'דיגע שטילקייט, אזוי ווי אלץ וואָלט דאָר-

טען מיט אמאל אויסגעשטארבען. ער גיט א קוק אויף זיין גלעך זערנע טהיר און טראכט, אז גלאז איז א שלעכטע בעשיצונג פון הוליאנאעס. דער גערויש קומט צו נעהענטער און ער קען שוין אונטערשיידען בעזונדערע שכור'ע קולות. די ווייכער האבען אויפ' געהויבען א שרעקליכע יללה, פון אלע הייזער הערען זיך פערצווייט פּעלטע געשרייען, דאָס רופען די טאַטע-מאַמעס זייערע קינדער פון גאס. סטאפעטען קומען צו פליהען מיט צושראַקענע פנימ'ער און מיט משונה'דיגע האוואיעס און קוים אָפּכאַפּענדיג דעם אַטהעם מעל' דען זיי, אז עס האָט זיך שוין אָנגעהויבען. אין מארק האָט זיך אַנג' געהויבען א מהומה. עס איז געוואָרען א ווילדער געלאָף אין אלע זייטען. די קאַצאַפּישע העמדלאָך האָבען זיך אלע אויסגעמישט אין איינעם. פּיה-פּאָף! קראַך! קראַך! עס הערט זיך איין שאַם נאַכ'ן צווייטען, עס בראַזגען די שוויבען איינע נאָך די אנדערע. ער וויל אריינלויפען אין שטוב, נאָר ער קען ניט ריהרען מיט קיין פּוס. ער איז ווי צוגעשמידט צו דער ערד. זיין מוזיקע, רחל'ע, לויפט ארויס צו איהם און שרייט צו איהם און בעט זיך ביי איהם, גיכער, גיכער, קום אריין אין שטוב, טאַמע!" נאָר ער קען זיך ניט ריהרען פון אַרט. זי לויפט צו איהם און הויבט איהם אָן צו שלעפען פאר די הענט. ער וויל איהר זאָגען, זאָל זי אליין אוועקלויפען, נאָר ער קען דאָס מויל ניט עפענען. פאר זיך אליין אַרט איהם שוין ניט, און זיין גאַנצע שרעק איז איצט פאר איהר, נאָר ער קען איהר ניט ווארענען, ער איז אין גאַנצען ווי א פּערגליווערטער. עס האָט איהם אָפּגענומען דער לשון און ער קען מיט קיין גליעד ניט ריהר רען. זי שלעפט איהם און טרייסעלט איהם: קום, טאַמע! וואָס שטעהסטו?!

יודע לייב האָט אויסגעשטעלט א פאר צושראַקענע, פּערוואונ' דערטע אויגען. איבער איהם איז געשטאַנען א הויכער אונבעקאַנ' טער מאן אין א קאַזיאַנע היטעל, מיט גויל'שע בוכשטאַבען איבער'ן ברילעך און געטרייסעלט איהם. עטליכע סעקונדען האָט ער בשום אופן ניט געקענט פּערשטעהן, וואָס ער וויל פון איהם. ער איז אין גאַנצען געווען אונטער'ן איינדרוק פון די שרעקען, וואָס ער האָט איצט איבערגעלעפּט, נאָר ווען יענער האָט איהם נאָך א פּאַר מאָל

א טרייסעל נעטהאן און געזאגט: „אל אַאָט! (אלע אַרויס) און ער האָט נוט געעפענט די אויגען און זיין בליק איז פון דעם קאוואַנעם היטעל אַראָפּגעזונקען אויף די פיס און ער האָט דערזעהן די גאָל לאַנען וויין אין די נייע יום־טוב־דיגע העמדלאָך, איז ער גלייך גע־קומען צו זיך, האָט מיט אימפעט עטליכע מאָל אויסגעשפיגען „פּרופּוּר!“ און געכאַפּט די גאַלאַנען וויין מיט ביידע הענט, און מיט אַ שמיכעל פון אַ פּערוינדיגטען און פון דאַנקבאַרקייט צום קאַנדוקטאָר האָט ער מיט שטייפע טריט געלאָזט זיך געהן צו דער טהיר. ער האָט איצט ניט געפיהלט ניט די משא פון די גאַלאַנען וויין, ניט די מיעדיגקייט פון דעם נאַנצען מאָג, ניט דעם הונגער און איז געווען צופרידען, וואָס ער איז איצט ניט אין דערהיים און דאַרף ניט איבערלעבען אויפ'ן וואָהר יענע שרעקען, וואָס ער האָט איצט איבערגעלעבט אין חלום.

ווען ער איז געקומען שפעטער ווי געוועהנליך אהיים און האָט אנדערגעשטעלט אַ פּאַר פון די ניט־צוגעשטעלטע גאַלאַנען וויין אויפ'ן פּלאַך, איז אויף זיין פנים מעהר ניט געווען יענע מינע פון כאַוואַלט־אַמעריקאַ־אינגעזונקען־געוואַרען־אידער־איד־האַב־איהר דערקענט. ער האָט אַ ריב געטהאָן ביידע הענט און געזאָגט מיט אַ שמיכעל צום מוזיניק, וועלכער איז געזעסען ביים טיש און האָט געגעסען סאַפּער:

— און דו, שייגעץ, געהסט גאָר שיסען מיט מערקישע נים!
אַלע אין שטוב האָבען איהם אַנגעקוקט פּערוואַנדערט און ער האָט זיי דערצעהלט, וואָס פאַר אַ חלום ער האָט געהאַט.

והוא רחום.

קיינער פון די אידישע נגונים דריקט ניט אויס אזא טיעפע מרה שחורה, אזא ביינקעניש, אזא פאל פון הימעל אויף דער ערד, ווי דער איינפאכער, פראסטער נגון פון „והוא רחום יכפר און“ וואס מען הערט געוועהנליך מוצאי יום טוב אין אבענד צו מעריב. זייער נגון גיט אזא קוועטש ביים הארצען, אזוי ווי עס פיהלט א נערווע זער מענש ביים קריצען מיט גלאז אדער ווען עס פערטשעפעט זיך א ניט דערשארענער פיצעלע נאגעל און א וואלענע זאך. עס פידעלט דער והוא רחום איבער'ן הארצען און א קאלטער סקרוד געהט איבער'ן לייב.

איך האב, וואס איז דא צו לייקענען, א סך נגונים פערגעסען. זיי זיינען מיר אין גאנצען ארויס פון זכרון, נאך דער נגון פון והוא רחום פון מוצאי יום טוב קלינגט מיר נאך עד היום אין די אויערען. פונקט אזוי ווי איך האב איהם געהערט אין אונזער ליטווישען קלייזעל אין דערהיים, און עס געהט נאך מיר אזש איצט איבער א קעלט איבער'ן לייב.

„והוא רחום יכפר און“.

עס קען זיין אז דער טיעפער אומעט פון דעם דאזיגען נגון לינגט ניט אזוי אין דעם נגון גופא ווי אין די אומשטענדען, וואס רופען איהם ארויס. אט איז געווען א לאנגער, לאנגער יום טוב, א יום טוב מיט סדרים מיט כוסות, מיט קניידלאך מיט כרעמזלאך, אין שטוב איז געווען אזא פרישקייט, אזא ריינקייט, אלץ האט געד בלאנקט, אלץ האט געפינקעלט, געשיינט: יעדער האט געפיהלט אזא רחבת, אזא פרייקייט, אזא תענוג. די פלייצעס האבען זיך אין די אכט טעג אויסגעגלייכט פון דעם שווערען לאסט, וואס איז דעם גאנצען ווינטער געלעגען אויף זיי: דער אטהעם איז געווארען

פרייער נאכדעם ווי מען האָט די דובולטאָווע פענסטער ארויסגע-
נומען און די שטוב איז געוואָרען אויס תפיסה, אויס פער'חתמ'עמע
קעסטעלע און א פרישער לעבעדיגער ווינטעלע האָט געבלאָזען אין
אלע ווינקעלאַך.

והוא רחום יכפר און —

דאָס הייסט, זייט געזונט, איהר פרעהליכע, לוסטיגע טעג,
א נאנץ יאהר וועט איצט אריבערגעהן ביז מיר וועלען אייך נאָך
אמאָל זעהן. די פסח'דיגע כלים מיט די כוסות וועט מען נאָך
היינט ביי נאכט איינפאקען און ארויפטראַגען אויפ'ן בוידעם, פון
דער גרויסער שמחה וועט נאָר בלייבען אביסעל צוואוואַרפענע היי
אויף דער פאָדלאַגע, עטליכע גאנצע מצה, וואָס מען וועט ברויכען
די ערשטע פאָר שבתים אנשטאט חלה און אפשר נאָך אביסעל
מצה-פארפעלאַך פאָר א חמצ'דיגער מילכיגער וועטשערע.

והוא רחום יכפר און —

נאָך טרויעריגער איז דער נגון פאר'ן אידישען אינגעל. א סוף
פון די בין הזמנים, גענוג שוין צו שפיעלען זיך, ארומצולויפען, צו
מיינען אז די וועלט איז בעשאפען געוואָרען נאָך פאר פערנגיגען.
מאָרגען, שוין אין חדר אריין, מאָרגען צום נייעם רבין און אנשטאט
דעם קרוג וואָס איינער האָט אוועקגעלעגט אין מיטען גאס וועט
זיין דער אַקס וואָס האָט געשטויסען די קוה.

ווער איז נאָך געווען אזוי גליקליך ווי דאָס אידישע אינגעל
פסח-צייט! זיין נייער גארניטערל איז געווען א קוואַל פון שמחה
נאָך חדשים פריהער איידער די סחורה איז אָנגעקומען צום שניידער.
פון די סקריפקע אין זיינע נייע שטיוועלאַך קען אַנקוועלען אבי
יועמעס האַרץ און ניט קוקענדיג וואָס פאר א קונדס ער איז האָט ער
זיך געהיט דעם גאנצען יום טוב ניט ארויפצוטערעמען מיט'ן פוס
אויף א נאסען פלאַץ. ביי די סדרים איז ער געווען דאָס אויבערסטע
פון שטויסעל, אַהן זיינע פיער קשיות האָט דער סדר קיין פנים
ניט געהאט. ביים שפיעלען אין ניס האָט ער ארויסגעוויזען די גרעס-
מע געניטקייט אין קייקלען דעם רעשיל און ער האָט געלאַכט, גע-
לאַכט מיט'ן פולען האַרצען פון דער מאמען און פון דער עלטערער
שוועסטער און פון דער שוועגערין, וואָס ביי זיי איז דאָס רעשיל

געפלוניגען איז אלע זייטען א חוץ אהין וואו די נים זיינען געווען
אויסגעשטעלט, און אלע האבען געלאכט צוזאמען מיט איהם און עס
איז געווען אזוי פרעהליך, אזוי לעבעריג!

והוא רחום יכפר און —

אוועק איז דער פסח פערשוואונדען איז די שמחה פון די בני
חורין, אנטרונגען איז געווארען דער פרעהליכער גייסט פון דעם פרייר
ען יום טוב און ווידער הויבען זיך אן וואַכעדיגע שקלאפישע טעג.
אפילו די בלאסע לבנה וואָס האָט צו די סדרים מיט אזא חז, מיט
אַזאַ לייטזעליגקייט אריינגעקוקט אין די פענסטער און איהרע
זילבערנע שטראהלען האָבען געוועקט די פאנטאַזיע און געוועכט
דעם בריק צו די עולמות עליונים, האָט זיך איצט כעהאלטען און מען
זעהט איהר מעהר ניט.

והוא רחום יכפר און —

איהר געדיינקט דעם „אהיים, אהיים“ וואָס כל־זמרים שפיע־
לען נאָך א חתונה? יענער נגון האָט א סך וועניגער געבראכען דאָס
הארץ ווי דער והוא רחום. דאָס איז א שפרונג פון גרויסער ליכ־
טיגקייט אין מצרים־פינסטערנים, א פאל פון הימעל אויף דער
ערה.

ספירה.

א שלייער פון אכלות האט זיך פערשפרייט איבער דער שטאדט.
דער אומעט נאָך א גרויסען יום טוב לאָזט זיך שטענדיג פיהר
לען גאנץ שארף. די שמחה פון יום טוב לאָזט איבער א ביינקעניש
איז הארצען און עס געדויערט א לענגערע צייט, ביז די גליקליכע
איינדריקע ווערען אפגעריבען. נאָר נאָך פסח איז דער אומעט א
סך גרעסער און די ביינקעניש פיעל טיעפער.
עס איז ספירה.

דערהען זיך ארום מענשען ווי שאַטענס איבער'ן מארק, און
ווייסען אליין ניט, וואָס זיי זוכען און וואָס זיי ווילען. עס איז
ניטאָ וואָס צו טהאָן איז דערהיים, און נאָך וועניגער האַבען זיי
צו טהאָן אין גאס.

זיצט דער שוסטער ביי זיין ווארסטאט און לאמעט אן אלטען
שוף. קיין נייע שיד וועט איצט קיינער ניט בעשטעלען, לכבוד
דעם גרויסען יום טוב האבען זיך אלע בעשוכט און קיין שטאד
ארבייט איז ניטאָ אויף א רפואה. נאָר קיין אלטע שיד לאמען
זיינען איצט אויף ניטאָ, און ער כאפט זיך ארויס אין גאס מיט די
פערסמאלעטע הענט, געהט ארום שלינג און שלאנג און שעמט זיך
פאר זיך אליין, וואָס ער געהט ארום לעדיג און אן אומעט איז אויס-
געגאסען אויף זיין פנים.

עס איז ספירה.

קוקט איבער דער שניידער נאָך אמאָל זיין יתור, בעטראכט יע-
דע שטיקעל בעזונדער און ווייסט פאָרט ניט, וואָס דערפון צו מאַ-
כען. גארניטערלאך פאר זיינע אינגלאך האט ער שוין געמאכט און
פאר זיך קיין כגד קען ניט ארויסקומען און נאָך א לאנגען ישוב
הדעת ניט ער א שליידער אלע שטיקלאך אין א ווינקעל, קומט ארויס
אין גאס, וואו א וואהעמער העלער שטראהל פון דער זון הענגט

זיך אן אן דער נאדעל, וואָס איז פּערשטעקט אין זיין קלאַפּע, און ווערט באַלד צושפּרונגען אין קלייניקע גאַלדענע פּעדימלאַד. ער בלאַנקעט ארום מיט אַ פּערווערטען פּנים און האָט אפילו קיין מוט ניט צו פּערלעגען די הענט אהינטער.

עס איז ספּירה.

שטעהען די קרעמער פּערוזאמעלט אין אַ רעדעל און עפּענען ניט קיין מויל. קיינער האָט ניט קיין חשק צו רעדען, נאָר עס איז ניט אזוי אומעדיג, ווען מען שטעהט צוזאמען. אויף פּסח האָט מען זיך אויסגעבייטעלט און צאהלונגען קומען אונטער. און יעדען בעזונדער דאַרט דער קאַפּ, וואָס וועט מען ענטפּרען דעם אַנגלניק, און טיעפע קנייטשען ליגען אויפ'ן שטערן.

עס איז ספּירה.

זיצט דער צירולניק אין דער אַפּענער טהיר אויפ'ן שוועל פון זיין שטיבעל און קוקט מיט אומעדיגע אויגען אין דער לופט. קיין נער קומט ניט אריין שערען זיך און ער ווייסט, אז נאָך לאַנג וועט קיינער פון די תושבים ניט קומען, נאָר ער קען פון זיין שטיי בעל ניט אוועקגעהן. ווער ווייסט, אפּשר וועט אנטראגען אַ פּויער צום אבסקראבען די מאַרדע אדער אפּשר וועט נאָך איהם שיקען אַ אַפיציער פון פּאָלק. אויף אזא שליח קוקט ער אויס די אויגען אלע מאָל. עס איז ניט נאָר אַ גוטער פּערדיענסט צו שערען אן אַפּי-ציער, נאָר דאָס איז אויך עפּעס אזוינס, וואָס קען צופּריעדענשטע לען דעם קינצלער. אויף די תושבים איז די שעהנע שערעריי ארויס-געוואָרפען. אז מען שערט זיי מיט „טרעפּ“, וועלען זיי אויך ניט זיי סען. די פּויערים ווייסען נאָר פון איין נוסח, וואָס דריקט זיך אויס אין אַ האַלבע לבנה מיט אַ געגאַלטען קארק. און דער איינציגער אמת'ער מבין איז דער אַפיציער און אז מען שערט איהם איז טאָ קע אַ נחת פאר דער נשמה.

און דער צירולניק זיצט אויפ'ן שוועל און קוקט אויס די אויגען אויף אַ שליח וואָס קומט ניט, און פּערטריקענט זיינען די מול'נעם אין ראזיר בעכער און לעדיג ליגט דאָס שערעלע.

עס איז ספּירה.

און די אינגלאַד אין חדר וואַרטען און קענען זיך ניט דער-

ווארטען אויפ'ן מאיאָווען פארנאכט און אזוי גיך ווי מען פערמאכט די ספרים, לאָזט זיך אוועק א גאנצע חברה הינטער דער שטאָרט. די סטאַטעטשנע קינדער וואָס האָבען ערשט זייערע יונגע שטערענס געקנייטשט איבער א האַרבער יורדישער פראַנע אין גמרא, זיינען איצט פערוואַנדעלט געוואָרען אין קונדסים; אויפן גרינעם ווייכען גראַז הינטער דער שטאָרט איז זיי ניט צו דערקענען, זיי שפּרינגען. באַרוקען זיך, קייקלען זיך. די זון האַלט שוין ביים אונטערגעהן. און דער אַנגעפאַרבטער הימעל איז מערב זייט לאָזט וויסען אז עס איז שוין לאַנג צייט מנחה דאוונען, נאָר איז שטיפען און אין שפיע'לען האָבען זיי אלץ פּערגעסען, פּערגעסען אפילו דעם דאוונען.

נאָר אין אַבענד אז דער קונדס קומט אהיים און וואַרט אויף זיין וועטשערע דערמאָנט זיך דער טאַטע, אז ער האָט זיין קדיש אין בית המדרש ניט געזעהען צו מנחה-מעריב און ער ניט איהם א פרעגן: — זעהנעלע מיינער, וואו ביזטו צו מנחה-מעריב געווען? — ניט געווען אין בית המדרש.

— דאָס ווייס איד גוט, מיינ זעהנעלע, נאָר וואו האַסטו געדאַ?

ווענט?

— געדאווענט? וואו האָב איד געדאווענט?

— יא, מיינ זעהנעלע, וואו האַסטו געדאווענט?

עס איז אָבער ניט דאָס ערשטע מאָל וואָס דער קונדס בעגעהט אזא חטא און דער טאַטע ווייסט זיין שוואַכקייט, און דער קונדס איז שוין א געניטער אין דעם און ווייסט זיך ווי אויסצודרעהען, און ער ענטפערט גאנץ מוטהיג: — אין זארעטשער קלויז.

אז עס איז פארהאן אזא קלויז ווייסט דער קונדס און ער ווייסט אויך אז מען וועט איהם ניט קענען כאַפּען ביי א ליגען, ווייל ער דאַרף דערצו קיין עדות ניט ברענגען. נאָר נאָר אונערוואַרטעט פאַלט א דונער אין דער פאַרם פון דער אונגעריכטער פראַגע:

— און וועלכע ספירה איז היינט געווען?

וועלכע ספירה?

געה ווייס וועלכע ספירה, אז אין זינען איז נאָר געלעגען צו

שפּרינגען און שפיעלען זיך!

און דער קונדס ווייסט שוין איצט אויך, אז עס איז ספירה.

שבועות

ש ב ו ע ו ת .

(זכרונות פון די קינדערשע יאהרען)

שבועות קומט! שבועות קומט!

אין אונזערע אידישע מקומות, וואו דאס גאנצע הארץ פון א שטעדטעל איז געדיכט בעזעצט מיט אידען, און נאר די אויסער שטאדטיגע גאסען צעהלען עטליכע קריסטליכע הייזער, איז דאס זיינען זיי ארומגעצאמט מיט הויכע פארקאנעס, מיט די טהירען צו די הויפען, און מען הערט ניט און מען זעהט ניט קיינעם, אוי-סער אמאל א גרויסען געלען הונד, וואס שטעלט זיך אין דעם אריינגאנג פון טהויער און האַרכט זיך צו צו דעם ווייטען און שטילען גערויש פון שטעדטעל, — אין אזעלכע מקומות איז קיין וואונדער ניט, אז די לופט אליין ווערט ערב יום טוב פול מיט א געשריי: — דער שבועות קומט! דער שבועות קומט!

און אלע זיינען שטארק פארנומען, מען מאכט הכנות צו בעגעגענען דעם פיינעם גאסט, וועלכער מאכט ניט קיין גרויסע האוואיעס און קומט ניט מיט שטארקע פרעטענזיעס: איהם מאכט ניט אויס, וואס פיר א כבוד דו גיסט איהם, איהם מאכט ניט אויס, וואו דו גיסט איהם דעם כבוד, און ער איז ניט מקפיד ווען דו גיסט איהם דעם כבוד, און ועל כלם שטעהט ער ניט לאנג און מאכט דיר ניט קיין גרויסען לאסט.

שבועות קומט! שבועות קומט!

און די מאמע איז פער'הב'עוועט, חלה מיט ראַזינקעס און מיט זאפרען, און זעמעלאך, און א יום-טוב'דיגער מאַלצייט אויף ביי נאכט; דער טאטע איז א קינסטלער צו מאכען פויגעלאך פון אויסגעבלאזענע אייער און אויף די דינע ווייסע פעדעמלעך, וואס

זיינען אָנגעטשעפעט אַז די באַלקענס, שוועבען ארום די אייער-פויגעלאך; איד מיט מייז אינגערן ברודער לויפען אויפ'ן סענאַ-זענץ אָנרייסען אַאיר, מיר לויפען און איילען זיך, ווייל מען דאַרף נאָך אויסקלעפען אלע פענסטער מיט שבועות-צאצקעס. איד האָב א גאַנצען מחזור אויסגעלייגט מיט די צאצקעס, איד האָב ווי שמשון הגבור רייסט דעם לייב, און ווי דער פּאַסטוכ'ל דוד דער-הרג'עט גלית הפלשתי, און ווי משה רבנו גיט די לוחות און גלאַט אויסשניצונגען פון פּאַנטאַסטישע ברואים, האַלב לייב און האַלב אַדלער, האַלב מענש און האַלב פיש, עס פעהלט נאָר אונטערציר שרייבען די נעמען, און יערער וואָלט אין זיי דערקענט אַ ביבליש אַדער לעגענדאַריש בילד.

דער שבועות קומט! דער שבועות איז געקומען!

פריש שמעקט דער גרינער אַאיר, וואָס איז אויסגעשפּרייט אין געהאקטע שטיקלאך איבער דער פּאַדלאַגע, פרייליך ווינען זיך די פויגלאך איבער דער שטוב, לוסטיג ווינקען די שבועות צאצ-קעס פון די פענסטער, מחיה'דיג שמעקען די זעמעלאך און מיר ווייסען, אַז דאָס איז נאָך ניט אַלץ, עס געהט נאָך אַב דער עיקר, די בלינצעס אַליין, נאָר דאָס וועט זיין מאַרגען און ניט היינט די ערשטע נאַכט.

דער טאַטע זופט ביים טיש די... תקון שבועות, אַ מהלך רב דורכצוגעהן, און וואָס פריהער מען הויפט אַן אַלץ גיכער וועט מען קומען צום ציעל. די גוט בעקאַנטע עברי פון חומש רופט אין מיר ארויס אַ באַגער אויך צו נעהמען אַ תקון שבועות און מיר דוכט, אזוי ווי איד בין אַקאַרשט פון חדר-ביינקעל, וועל איד ניט נאָר קענען זופען, נאָר אפילו קענען מאַלען. איד קלאַפ טאַקע ווי אַ מיהל. נח יאָנט אַדמ'ן און אברהם פערטרייבט מיט איין בלאַז נח'ן, משה גיט אַ פּאָך מיט'ן שטעקען און גאַנץ בראשית ווערט אין איין אויגענבליק פּערשוואַנדען, און דא שטעהט בלעם מיט זיין בלינד אויגעל און קוקט זיך איין, ווי די פּאַנעראַמע בייט זיך אזוי געשווינד.

די מאַמע קען זיך פון מיר זאָט ניט אַנקוקען, איהרע אויגען שטראַהלען פאַר תענוג. „איהר זוהן וועט געוויס אויסוואַקסען אַ

רב, א גדול בישראל, ער זאגט ווי א וואסער", ניט אומזיסט צאָהלט זי שבר למוד.

נאָכ'ן עסען הויבט דער טאמע זיך אָן צו קלייבען אין בית המדרש.

— דו געהסט אויך? פרעגט מיך די מאמע, און וויל מיך מיט דער פראגע אונטערגעבען חשק.

איך בין נאך צו יונג, אז איך זאל מיך איינשפאנען אין דעם שווערען יאָר פון אידישקייט, נאך איבערויצען די נאכט אין שוהל געפיין איך ניט פאר א יאָר, איבערהויפט אז איך טהו דאס פריי וויליג, אנט בין איך זיכער, אז איך וועל דעם ערשטען מנין ניט פערשפעטיגען, און וועל האבען א גאנצען טאג פריי און וועל קענען געהן אויפ'ן פעלד זעהען, ווי די קאזאקען מושטירען זיך. איך געה מיט מיט'ן טאטען און געפיין אין בית המדרש די אלע, וואס ווייסען ניט פון שוויצען איבער א מלאכה א גאנץ ערב יום טוב, זיי זיצען שוין איבער די תקונס און זופען, און זופען, און זופען...

איבער'ן קארק שמעהט קיינער ניט און עס איז דאך גענוג, אז „חציו לך" און די זאנער, אדער ריכטיגער געזאגט, די זופער פערזאמלען זיך אין א קופע און עס הויפט זיך אָן יענער שמועס, וואס ציהט זיך מסתמא פון דער צייט, וואס איז אויסגעבויט גע- ווארען דער ערשטער בית המדרש און וועט אָהן ספק אָנהאלטען אפילו דארטען, וואו די צדיקים וועלען זיך פערקלייבען מיט די גאלדענע קרוינען אויף די קעפ און וועלען נהנה זיין פון דער לויטערקייט פון דער שכינה...

איך בין געווען זעהר ציקאווע אויף די שמועסען און אויב דער בית המדרש האָט מיך געשלעפט צו זיך, זיינען אין דעם געווען צו פערדאנקען ביי א געוויסען גראד די דאָזיגע שמועסען. דאָ האָב איך געקריגען מיין שטיקעל ידיעה אין פאָליטיק, דאָ בין איך געוואָר געווארען פון די אידישע נייעס און פון די אידישע גבירים און נדיבים, דאָ האָב איך זיך דערוואוסט פון די רויטע אידלאָד, און פון גלגולים, און פון וואס א מויל קען ריידען, און איידער איך האָב זיך ארומגעזעהען, האָט שוין אָנגעהויבען צו

טאגען און די פענסטער פון בית המדרש זיינען בעגאסען געווארען מיט א בלאַקייט.

דער דאוונען געהט שלעפערין, יואל איטשע דער שיינקער מאכט המצאות. ער איז די גאנצע נאכט געשלאפען אין דערהיים און איז נאָר געקומען צום ערשטען מנין. ער איז אן אלטער בעל הבית און מען ווייס אז ער האָט געלד, און דער עולם לאַכט פון זיינע המצאות, עס לאַכען אפילו אזעלכע, וואָס הערען איהם ניט, און לאַכען נאָר אויף אנדערע קוקענדיג. אין מזרח ווינקעל, וואו יואל איטשע שטעהט ווערט צו לעבעדיג, און דער שמש, פאַלגעני דיג א זויג פון דער צווייטער זייט מזרח, ניט א פאַטש אויף דער בימה און לאַזט דערמיט מודיע זיין, אז עס זאָל זיין שטיל. יואל איטשע לאַזט אראָב דעם טלית איבער'ן קאַפּ ווי א בעל מוסף צו „הנני העני ממשע“ און הויבט זיך אָן צו שאַקלען הין און צוריק מיט גרויס התלהבות. דער עולם פערשטעהט, אז דאָס דאַרף זיין א המצאה און לאַכט נאָר העכער, דער שמש אליין לאַכט אויך. דערפון ווערט דער גאַנצער בית המדרש לעבעדיגער, און ווען עס קומט צו מוסף איז דער עולם שוין ארויסגעשלאָגען פון שלאָפּ. נאָכ'ן דאוונען איילט דער עולם אהיים: גוטע זאַכען וואַרטען איצט אויף יעדען איינעם אזוי פיעל, אז מען קען ניט וויסען, וואָס צו טהאָן פריהער: קדוש, זעמעלאַך מיט קאווע, דאָס הייסט ציקאַריע מיט מילך, בלינצעס און א סעודה!

די מאַמע ווייס ניט, וואָס צו געבען אונז פריהער, א שפּאַס א גאַנצע נאכט זיינען מיר געזעסען אין בית המדרש און מיט קיין אויג ניט צוגעמאַכט, און כאַטשע זי האָט אויך כמעט ווי ניט געשלאָפען נאָך א שווערען ערב יום טוב, נאָר אומשטיינס געזאָגט אויף וואָס זיינען אוועק איהרע וואכעדיגע שטונדען: זי האָט זיך געפורקעט ביים אויווען און מיר זיינען געזעסען אין בית המדרש על התורה ועל העבודה!...

דער טאָג איז א שעהנער פריהלינגס־טאָג, און די גאסען ווערען בעלעבט, פון אלע ווינקעלאַך שימען זיך ארויס יונג און אַלט, מאַן און ווייב, אויסגעפוצט אין עסיג און אין האַניג. מען געהט אין געסט און דאָ און דאָרטען לויפט א אינגעל אדער א

מיידעל דורך מיט א געליהענע סקאוועראַדע אין האַנר. עס איז א דוחק אויף סקאוועראַדעס, א געסעל האַט קוים איינע און אלע דאַרפען אויסגיסען בלינצעס.

היינט איז מען ניט מקפיד אויף בשר וחלב. מיין מוהמע בילע עסט ניט א גאנץ יאָהר פליישיגס מיט מילכיגס אין איין טאָג, כאַטשע געשריבען שטעהט, אז וואַרטען דאַרף מען ניט מעהר ווי זעקס שעה. היינט אָבער עסט זי אויף מילכיגע בלינצעס און דערנאָך א פליישיגען וואַרעמעס, כאַטשע עס קען זיין, אז אין די צייהנער איז פארבליבען א שטיקעל קעז. מען זאָגט אפילו אז שבועות מעג מען עסען מילכיגס נאָך פליישיגס, נאָר עט: מאַלע וואָס מען זאָגט!

ביי נאכט צו מערבית איז ווייטער פרעהליך, יואל איטשע קעהרט אלע רגע אום דעם קאַפּ דאָ צו איין שכן און דאָ צום צווייטען און טהיילט איין ומתחת זרעות צו איינעם און ירגזון ירעות צום צווייטען. און אז יואל איטשע טהוט עפעס, לאַכט מען, וואָס ער זאָגט ניט, איז א המצאה.

דער צווייטער טאָג געהט אריבער און דער גאַנצער יום-טוב פערשווינדעט אזוי לייכט ווי א פריהמאַרגענדיגער חלום, און ביים וואַכענדיגען ברכו קוקט זיך יעדער ארום האַלב פערוואונדערט: איז ער שוין אוועק? שוין ניטאָ?

דער יום-טוב איז אוועק און האַט מיט זיך אוועקגעשלעפט דעם מרה-שחורה'דיגען שליער, וואָס די ספירה'טעג האַבען פער-צויגען איבער'ן שטערמעל, און יעדער פיהלט זיך פערגרינגערט.

ווען דער הימעל שפאלט זיך.

שבועות האט פאר מיר געהאט נאָר א בעזונדערען רייז.
דער רייז איז אבער ניט געווען צוליב די שבועות צאצקעס,
אין וועלכע איד בין געווען זעהר פערקאכט. איד האב אין די
לאנגע ספירה טעג פיעל מאל ארויסגעמאכט זיך פון אן אַנבייסען
כדי אויף די אַבגעשפּאַרטע עטליכע גראַשען ציהען שבועות צאצ-
קעס. איד האב זיך ניט בענוגענט מיט די, וואָס איד האב געקענט
קויפען, און איד האב געוואָלט האַבען אזעלכע, וואָס איד האב
מיט אַרימע גראַשענס ניט געקענט דערווייזען. און די איינציגע
ברירה איז געווען צו געהן אויף איינס: אָדער געוויינען עפעס
רעכטס אָדער נאָר פּערלירען. און איינשמעלען די צוויי גראַשען
אין קאָן און ציהען די שבועות צאצקעס אין געווען גענוג צו האַל-
טען מיד אין אן אויפגעגעטען צושטאַנד עטליכע שטונדען פאר
דעם, און ארויסרופען א גאַנצע קאַמבינאַציע פון רעכנונגען און
פּסיכאָלאָגישע צייכענס עטליכע שטונדען נאַכ'ן ציהען. מיר
האַבען געצויגען פון א גרויסען אַלטען חומש, וואו די שבועות
צאצקעס זיינען געווען אויסגעלעגט א בלאַט איבער א בלאַט,
אַברעם גרשון דער שניצער פון די צאצקעס האָט דעם חומש גע-
האַלטען צווישען ביידע הענט אזוי, אז די בלעטער זאָלען זיין ניט
צו שטאַרק צוזאַמענגעקוועטשט און אין דער זעלביגער צייט ניט
צו לויז, אז מען זאָל קענען מאַכען עפעס סימנים. דער ציהער
האַט געהאַלטען א מעסערעל און מיט'ן קלינגעל אריינגעשטאַכען
צווישען די צוויי בלעטער. נאָר עס רעדט זיך אריינגעשטאַכען.
יעדער שטאָך האָט געקאַסט צוויי גראַשען, וואָס האָט אַפט פאַר'ן
אינגעל בעדייט א גאַנצער אַנבייסען אדער וואַרעמעס און דער
אינגעל האָט אזוי גיך דעם מעסערעל ניט אריינגעשטאַכען און

עם האָט זיך אָנגעהויבען א דינגעניס. דער אינגעל האָט גע'טענה'ט אז די בלעטער זיינען צו שטייף צוזאַמענגעדריקט און מען קען דאָס מעסערעל ניט אריינשמעקען. זיין כונה דערביי איז געווען, אז די בלעטער זאָלען זיין לבל הפחות, אזוי אָפען, אז מען זאָל קענען כאַפּען א בליק, צו עם שטעקט דאָרטען א שבועות צאצקע צו ניט. און אברהם גרשון האָט געשריען, מען זאָל אזעלכע לאַנגע שהיות ניט מאַכען, און ווען מען זאָל קענען אַבשאַצען די אויפ־רעגעניס, צוהיצקייט און די איבריגע קלעפּ פון די יונגע הערצללאַך בשעת'ן ציהען וואָלט דאָס אליין אפשר מעהר ווערטה געווען, ווי די צוויי גראַשען. און עם האָט מיך טאַקע געצויגען ווי א קליפה דערצו און איד ביו אין די שבועות צאצקעס געווען זעהר פּער־קאַכט. נאָר ניט זיי האָבען געהאַט פאַר מיר דעם רייך פון שבועות. דער אמת'ער רייך איז געווען אין תיקון שבועות.

אַבער דאָ דאַרף איד גלייך מודה זיין זיך, אז דער צויבער איז ניט געלעגען אין דעם תיקון שבועות גופא. די טרוקענע זאָ־געריי האָט וועניג געקענט רעדען צו מיין יונגער פאַנטאַזיע. די ווערטער זיינען געווען אלטע בעקאנטע און אזוי ווי זייער בעקאנט־שאַפט האָב איד געמאַכט אין א חדר מיט דעם רבי'ס ציפּלינקע פאַר די אויגען, זיינען זיי אַפט געווען פּערבונדען מיט גאָר ניט קיין אַנגענעהמע עראינערונגען. דער איינציגער וואונדער וואָס די טרוקענע זאָגעריי האָט ביי מיר ארויסגערופען איז געווען די פּלינקייט, מיט וועלכע די סדרות זיינען געפּלויגען איינע נאָך דער אַנדערער. דער אמת'ער צויבער איז געווען ארום דעם תקיָ שבועות.

איד האָב געוואוסט, אז אין דער דאָזיגער נאַכט, וואָס מען זאָגט תקון שבועות שפּאַלט זיך דער הימעל. איד האָב געוואוסט, אז אזוי ווי די שפּאַלטונג פון הימעל גערויערט ניט מעהר ווי א הרף עין, איז דער בעסטער נוסח צו ברויכען די קורצע צוויי ווער־טער „כל טוב“

נאָר ניט די מאַטעריעלע גליקען. וואָס מען האָט געקענט פּערשמעהן אונטער די ווערטער „כל טוב“ האָבען מיך אינטערע־סירט. און דער אמת איז, אז ביי מיר איז געווען פּעסט בעשלאַסען

צו האַלטען דאָס מויל שטויף פערמאכט און ניט ארויסבריינגען קיין קלאַנג. איד האָב געוואוסט, אז מען קען דערביי כאַפען אמאָל אַ מאוס'ען פסק און איד האָב ניט געדאַרפט איינשמעלען. מיר איז געווען וואויל ווי די וועלט און קיין בעסערס האָב איד אפילו ניט געוואוסט צו ווינשען.

אַבער די שפאַלטונג פון הימעל אליין איז געווען גענוג ארומ צוריקגעלען דעם יום טוב און דעם תיקון שבועות מיט אַ זעלטענעם רייץ. עס איז געווען אזוי מורא'דיג די ערווארטונג צו זעהען ווי דער הימעל שפאַלט זיך. איד האָב זיך אפילו ניט געקענט משער זיין, וואָס די שפאַלטונג וועט אנטפלעקען. נאָר דאָס איז געווען אזוי סוד'עסדיג, אזוי מיסטעריעז, אז דער פערלאנג צו זעהען דעם געשפאַלטענעם הימעל האָט איבערשטיגען אַלץ.

שוין ביי דער סעודה דעם ערשטען אבענד שבועות בין איד געזעסען אויף שפילקעס ביים טיש. דער טאַטע, דער עלטערער ברודער האָבען צווישען איין געריכט און צווייטען געזוכט אריינ צוכאַפען אזוי פיעל תקון ווי נאָר עס האָט זיך געלאָזט, נאָר איד האָב געוואָלט זיין וואָס גיכער אין קלויז. איד האָב פערשטאַנען אז די שפאַלטונג וועט מען גיכער קענען זעהען אין קלויז ווי אין שטוב.

איד בין געזעסען ווי אויף שפילקעס און די יום טוב'דיגע סעודה איז מיר ניט איינגעגאַנגען, און איד האָב ניט געקענט בעגרייפען ווי אזוי די עלטערע פעהאַלטען זיך אזוי קאַלטבלומיג, אזוי רוהיג. ווען יעדע רגע, קען פאַרקומען דער גרויסער וואונדער. אין קלויז איז געווען אַ קליינער עולם און בשעת זיי זיינען געזעסען איבערן תיקון שבועות, בין איד געשפרונגען פון איין פענסטער צום צווייטען און געקוקט אויפ'ן הימעל.

מייענע יונגע נערווען זיינען געווען אַנגעצויגען, און מיין אונגעדולד און אונצופריעדענהייט מיט די עלטערען איז געוואקסן. מיט יעדער שטונדע שפעטער איז דער קליינער עולם אַלץ קלענער געוואָרען ארום טיש, און אלע וויילע האָט זיך איינער אויפגעהויבען און פערשטעקט זיך אין אַ ווינקעל כאַפען אַ רעד מעל.

— שפאר זיך צו א וויילע, זאגט צו מיר דער טאטע מיט א רחמנות, געמישט מיט שטאלץ איז זיין קול.
 איד בין זיך מודה, איד האב אויף איהם אויף א קוק געטהאן מיט רחמנות. ווי קען מען גאר אין אזא צייט טראכטען וועגען צושפארען זיך! ווי וואכעדיג אזא געדאנק איז!
 עם האָט מיר אויסגעדאכט, אז א גאנצע אייביגקייט איז אריבער. איד בין ענדליך צוגעגאנגען צום טאטען און געפרעגט: — ווען עפענט זיך דער הימעל?

אזוי ווארטען איז געווען איבער מיינע כחות. איד האב גע- מוזט האבען א בעשטימטע צייט.
 — יעדע רגע קען עם געשעהן, מיין קינד, ענטפערט ער מיט א פרומען קול און זיין בליק ווערט פערטראכט.

איד הויב אן צו מאכען סברות, אז מסתמא איז דאָס ניט אזוי גרינג צו זעהען, ווי דער הימעל עפענט זיך. עם וואָלט אין קלייזעל געקומען ניט אזא קליינער עולם, און די פערזאמעלטע וואָלטען זיך אזוי גרינג ניט געלאָזט פאנגען פון שלאָף, ווען דאָס וואָלט געווען אזוי גרינג אַבצוהיטען. אפשר האָט זיך שוין דער הימעל געשפאלטען און איד האָב ניט בעמערקט.

— טאטע! רוף איד פלוצים אויס אין דער הויך. — טאטע, קום אהער! קום אהער! זעה דארטען! דארטען!
 דער טאטע איז צוגעקומען צום פענסטער, א קוק געטהאן צום מזרח זייט, וואו איד האָב אָנגעוויזען און מיט א דומפען קול געזאָגט:

— יא, מיין זוהן, עם הויבט שוין אָן צו טאָגען.
 הגם עם איז געווען איינס פון די גרעסטע פערנעניגענס מיינע צו דאווענען דעם ערשטען טאָג שבועות מיט'ן ערשטען מנין, איז מיר איצט מיין פערנעניגען געשטערט געוואָרען און א טיעפע קלע- מענים האָט אָנגעפילט מיין יונגע הערצעל, און ערשט ווען עם איז געקומען צו אקדמות האָב איד זיך צוריק גענומען דורכדרינגען מיט'ן גייסט פון יום טוב.

געגעסען די בלינדעס.

ליבע קיילע איז אפשר מעהר געווען בעהאווענט אין איהר צאינה וראינה ווי וועלכער איד אין אשרי, און עס איז ביי איהר געווען אז אייביגער צער, וואָס אז אשה דארף ניט טראַגען אויף זיך אזא שווערען עול פון דער תורה ווי א מאַנסביל. עס האָט איהר אייביג אויסגעוויזען, אז מען האָט איהר געקרויודעט דער מיט וואָס מען האָט פאר איהר גרינגער געמאַכט אידישקייט, ווי פאַר א מאַנסביל.

זי האָט זיך מיט לייב און לעבען געסטאַרעט צו טהאָן פיעל מעהר, ווי מען האָט איהר געבאַטען. זי איז יעדען פריהדמאַרגען געגאַנגען אין שוהל דאווען און זי איז געווען א גליקליכע, אז זי האָט געקענט אריינכאַפען אן איבעריגע קדושה. און אפילו צו מנחה ומעריב האָט זי זיך ווען נאָר זי האָט געקענט אריינגעכאַפט הערען א קדושה. שבת איז זי דעם גאַנצען טאָג פון נאָך וואַרעמעס ביז מנחה אַבגעזעסען איבערן צאינה וראינה און געלייענט מיט טעם, מיט'ן ריכטיגען אַבשטעל און מיט דעם ריכטיגען טראַפּ. די לשון-קודש'דיגע ווערטער זיינען ביי איהר ארויסגעקומען גלאַט און אז זי האָט געלייענט וואָס דער בחיי שרייבט, איז ביי איהר ניט געווען סתם געזאַגט, נאָר זי האָט פערשטאַנען זיין גאַנצע כונה.

תעניתים האָט זי געהאַט פיעל מעהר ווי אלע אנדערע. עס איז פשוט ביי איהר געווען א קרן אריינצוכאַפען אן איבעריגען תענית. און געפאַסט האָט זי ניט פון יוצא וועגען, ניט סתם איבערגעקומען א תענית, נאר מיט כונה און מיט חשק און האָט ניט געמאַכט קיין שום קרומע האוואיעס דערביי. זי האָט ניט אויסגעקוקט די אויגען אויף שטערען, און האָט זיך ניט צוגעכאַפט

נאכדעם צום עסען מעשה זולל וסובא. זי האט פערצויגען דעם תענית אזוי שפעט, ווי עס האט זיך געלאזט, אזוי ווי זי וואלט וועלען ווייזען דעם הענט ניט געוואשענעם, אז איהר איז קיין זאך ניט שווער אבי צו טהאן זיין רצון, און קיין מאל האט זי ניט געדעסען אזוי וועניג, ווי נאך א תענית.

מילכיגס און פליישיגס האט זי אין איין טאג ניט געגעסען. זי האט פערשטאנען, אז דעם בורא איז ניט ניהא ווען מען מישט מילכיגס און פליישיגס, און זי האט דעריבער ניט געוואלט וויסען פון דעם היתר, אז פריהער מילכיגס און נאכדעם פליישיגס איז רעכט, אדער אז נאך זעקס שעה מעג מען עסען מילכיגס נאך פליישיגס. פאר איהר איז דאס געווען צופיעל פלפול און זי האט פערשטאנען, אז ווען זי וועט ניט עסען ביידע סארטען מאכלים איז איין טאג וועט זי בעסער אבהימען איהר נשמה.

דאס אלץ פלעגט זי דערווייזען מיט אזא לייכטקייט, אז קיין געד האט אפילו ניט געוואוסט, אז זי איז מעהר אבגעהיט ווי אנדערע. איהר בעשירענקייט איז געווען אזוי גרויס, אז זי וואלט שטארק געליטען, ווען זי זאל וויסען, אז איהר פרומקייט ציהט אויף זיך איבעריגע אויפמערקזאמקייט. איהר וואלט עס אויסגעוויזען, ווי א מין בעריהמעריי, און דאס האט זי גערעכענט פאר א ביטערע עבירה.

אז א שכנה אדער בעקאנטע פלעגט איהר אמאל פרעגען:
— זאגט מיר, איך בעט אייך, ליבע קיילינקע, איז דאס טאקי אמת, אז איהר עסט ניט קיין מילכיגס און פליישיגס אין איין טאג?

האט זי זיך דערפיהלט פערשעהמט און ארויסגעמאכט זיך פון א גלייכען ענטפער.

— געזונד זאלט איהר זיין, אזעלכע נארעשקייטען ליגען אייך אין קאפ.

א גאנץ יאהר איז איהר געווען גרינג צו זיין אבגעהיט, ווי זי האט געוואלט, נאר אז עס איז געקומען שבועות, האט זי זיך דאס ערשטע יאהר אין גאנצען פערלארען.
שבועות אהן בלינצעס איז א שטייגער ווי פורים אהן חמץ

טאשען, פסח אהן קניידלאך אָדער שמחת תורה אהן קרעפלאך. די בלינצעס גיבען צו א געוויסען חן דער צערעמאניאלער זייט פון דעם גרויסען יום טוב שבועות, און זי האָט אפילו קיין מחשבה ניט געקענט האָבען אוועקצונעהמען פון דעם יום טוב דעם איבער ריגען חן. נאָר אין דער זעלביגער צייט האָט דאָס געהויסען צו עסען מילכיגס און פליישיגס אין איין טאָג.

און דאָס ערשטע יאהר האָט זי שטאַרק געדאַרפט טראַכטען, ווי זי זאָל זיך נוהג זיין. ביים מאן האָט זי קיין עצה ניט געקענט פרעגען, ווייל ער איז געווען א פראַסטער בשר ודם און ער וואָלט איהר אויסגעלאַכט. ביי קיין פרעמדע האָט זי אוראָי ניט געקענט פרעגען. ווער איז זי, וואָס זי וויל זיין בעסער פון אנדערע? און דער צאינה וראינה האָט איהר אויף דער פראַגע אויף קיין ענטפער ניט געקענט געבען.

עס פערשטעהט זיך, אז זי האָט לכבוד שבועות אָנגעבאָקען זעמעלאַך און אָנגעפרעגעלט בלינצעס און דער מאן האָט פון זיי געלעקט די פינגער און די קינדער האָבען זשערנע געבעמען נאָר. די מאַמע און די ווייב אין איהר האָבען געקוואַלען, וואָס זיי האָבען אַזאָ הנאה פון דעם יום טוב'דיגען עסען, נאָר זי אליין האָט זיך שטאַרק געשלאָגען מיט דער דעה, צו זאָל זי ברעכען איהר זהירות צו ניט.

עס וואָלט איהר געווען א סך גרינגער ניט צו פערזוכען קיין זאָך פון די מילכיגע שבועות'דיגע געריכטען און בלייבען ביי איהר אַבגעהיטקייט, נאָר דאָס האָט איהר אויסגעוויזען א מין פער-שוועכונג פון דעם גרויסען יום טוב.

און עס איז געווען לכבוד שבועות, וואָס זי האָט בעשלאָסען צו נעהמען א בלינצע אין מויל, און עס איז געווען לכבוד דעם גרויסען יום טוב, וואָס די בלינצע איז זיך ממש צוגאַנגען איהר אין מויל, און זי האָט ניט נאָר קיין שכרת הלב דערפון ניט געהאַט נאָר פערקעהרט זי האָט געפיהלט עפעס ווי א מין פקוח נפש. בלינצעס איז בלינצעס.

ניין טעג.

דער געדיכטער שאַטען וואָס האָט זיך אויסגעלעגט איבער'ן
שטעדטעל שבעה עשר בתמוז, איז נאָך געדיכטער געוואָרען מיט'ן
אַנקומען פון די ניין טעג. אויב ביי אימיצען איז נאָך פערבליבען
אַן אויסדרוק פון פרייד, איז ער פערדעמפט געוואָרען ביים בלוזען
דערמאָנען, און דאָס זיינען די ניין טעג. נידריגער זיינען געוונקען
די קעפּ און טיעפער זיינען געוואָרען די זיפצען.

ניין טעג!

עפעס שווערמוטהיגעס איז געהאַנגען איבער דעם גאַנצען
שטעדטעל און האָט אלעמען געדריקט. זיצט שמואל-בער דער קצב,
מיט אַ גרויסער בראָדעווקע אויף דער אונטערשטער ליפּ, מיט אַ
צוקאזשעטער שוואַרצער באָרד, מיט לאַנג ניט געשוירענע האַר מיט
אַ פערשמאַלצענעם היטעל, און ארום שטעהען די אַנדערע קצבים,
די עלטערע מיט פערלעגטע הענט אָדער אויפ'ן ברוסט אדער אהיני-
טער און די אינגערע מיט די הענט אין די קעשענעס. מען האָט
דאָ גערעדט מענינא דיומא און שמואל בער, וועלכער זיצט יעדען
בין מנחה לַמעריב און שבת בייטאָג ביי דער רעכטער האַנט פון דעם
עין יעקב און מדרש זאָנער, איז געווען בעהאווענט אין די אַגדתות
און ביי אַ געלעגנהייט האָט ער געהאַט וואָס צו דערצעהלען.

גערעדט האָט ער מיט די טענער פון דעם זאָנער. אויסגעצויגען
און מיט הסברה און די אַנדערע קצבים האָבען זיך צוגעהערט מיט
דעם פאַסענרען טחיער, וואָס דער ענין און די צייט האָבען גע-
פאָדערט.

נאָר מעהר ווי אלץ איז זיי געפעלען געוואָרען, ווי יענער אורח
האַט איינגעטהיילט די הוהן ביים מיש און אלע האָבען מיט איין
קול בעמערקט:

— אַט דאָס זיינען געווען חכמים!

און שמואל בער האָט, ניט קוקענדיג אויף דעם טרויער, גע-
האַט א נחת רוח פון דער באַמערקונג, אזוי ווי א טהייל דערפון
וואָלט געווען געמיינט פאר איהם.

די הינט וואָס האָבען א גאַנץ יאָהר אָבגעלעקט א ביינדעל
ביי די יאָטקעס, האָבען זיך איצט דאָ הונגעריגע ארומגערעהט,
געקוקט מיט טרויעריגע אויגען צו די יאָטקע־קלעצער און מיט זייער
הינטישען שכל ניט געקענט בעגרייפֿען, פאר וואָס איז זייער גרעס-
טער טהייל חיונה מיט אמאָל אָבגעהאקט געוואָרען. איין געלכליכער
הונט האָט זיך אָבגעשטעלט פאר דעם פערזאמעלטען רעדעל מעג-
שען און האָט א פאָר מאָל א האַווקע געטהאָן. א יונגער קצב, וואָס
איז געשטאַנען צו איהם געהענטער פון אלע, האָט איהם ערקלערט:
— נאַרישער כלב, פערשטעהסטו ניט, אז איצט זיינען די ניין
מעג? קיינער עסט איצט ניט קיין פלייש. קום ערב שבת, וועסטו
כאַפֿען א ביינדעל.

דער געלכליכער הונט האָט פערריסען דעם קאַפ, געקוקט
איהם אין זי אויגען, גערעהט מיט'ן עק און איז אוועקגעלאָפֿען
ווייטער.

דער טייך איז שוין פון שבעה עשר בתמוז געווען פערלאָזט און
אויב עס זיינען געווען ווייסע חברה'ניקעס, וואָס האָבען ניט געקענט
ביישטעהן דעם נסיון פון דעם קיהלען וואסער אין די גרויסע היצען.
האַבען זיי איצט שוין פון טייך געווייבט, און נאָר א דיענסט מיי-
דעל פון א גבירישען הויז איז אהין געגאַנגען נאָך וואסער פאר'ן
סאַמאָוואַר.

אויפ'ן מאַרק ווערט דוקא פיעל לעבעדיגער פארנאכט ווי גע-
וועהנליך אין זומער. קינדער, מיידלעך, ווייבער שיטען זיך ארויס
פון די פערוואַרפענסטע געסעלעך מיט פענדלעך אין די הענד און
לויפֿען אין מילך קראָם נאָך מילך פאר וועטשערע.
איז די הייזער, וועלגערט מען לאַקשען אָרער מען האַקט פאר-
פֿעלעך און בשעת דעם וועלגערען און בשעת דעם האַקען טראַכטען
די פרוּמע ווייבער וועגען איידעלע אירישע טעכטער וואָס זיינען

איז די טעג פון הונגער אויסגענאנגען איז ירושלים און זיי זיפען צום טאקט.

אבער אין יענער צייט האָט זיך דער טרויער ניט שווער גע- לעגט אויף אונז חדר אינגלאך. מיט'ן אַנקומען פון די ניין טעג האָט זיך אָנגעהויבען די ארבייט פון מאַכען שווערדלאך אויף תשעה באב. און מיר זיינען אזוי אריין אין דער קונסט פון דעם מאַכען די שווערדלאך, אז מיר האָבען אפילו פאָרגעסען דעם צוועק, צוליעב וועלכען מיר האָבען עס געטהאָן.

ביי אונז אין שטערטעל זיינען געווען קאָזאקען און זייערע שווערדען האָבען געדארפט זיין פאר אונז דער מוסטער, אָבער זיי- ערע שווערדען זיינען אויסגעבויגען און פיעל מיר האָבען זיך ניט געמאַטערט, פיעל מאָזאָליעס מיר האָבען ניט אָנגעקוועמט אויף די הענט האָבען מיר אזעלכע שווערדען ניט געקענט דערווייזען. און נאָכדעם ווי מיר האָבען זיך אָנגעמאַטערט און אָפגעשוויצט און אי- בערגעפיהרט א שינדעל, וואָס האָט געקאָסט א קאָפיקע אין מזומנים, האָבען מיר זיך געמוזט נעהמען צום אַלטען מוסטער פון דעם גליי- כען קורצען שווערדעל. מיר האָבען קיין מאָל אזא שווערדעל ניט געזעהען, און דער קינזשאל איז אונז געווען אין גאנצען פרעמד, נאָר די שינדלען זיינען געווען בעסער צוגעפאַסט צו אזא סאַרז, און מיר אלע האָבען זיך בעזאָרגט מיט די קורצע שווערדלאך, אָב- געפאַרבט אין שוואַרצען פון יאָנדעס, א חוץ יענע גליקליכע אינג- לאך, וואָס האָבען געהאַט טאַטעס אדער עלטערע ברידער, געניט מיט געצייג און זיי האָבען געקענט דערווייזען אזעלכע שווערדלאך וואָס האָבען ארויסגערופען אונזער טיעפסטע קנאה.

און נאָך די קינות איז דער פריה זיינען מיר אלע, די גרויסע און די קליינע, מאַנסביל און ווייבער, אינגלאך און מיידלאך, גע- גאַנגען אויפ'ן בית עולם און דאַרטען אונזערע שווערדלאך צובראַ- כען. און אונזערע קליינע שוועסטער האָבען מיט צער און קנאה צוגעקוקט, ווי מיר ווייזען ארויס אויף אזא העלדישען אופן אונ- זער גרויסע פערצווייפּלונג, בשעת זיי דאַרפען זיך בענוגענען מיט'ן שטיקעל קנאַבעל, וואָס זיי טראָגען אויף זייער ברוסט.

ארימע קליינע אידישע מיידלאך! אפילו אין זייער צער
האַבען זיי זיך ניט געמאַרט פּערגלייכען מיט אונז אינגלאך און
זיי האַבען ניט געקענט האַבען אַ בעסערען סימבאָל פון דעם
גרויסען חורבן זוי אַ שטיקעל קנאַבעל.

סליחות.

(זכרונות פון די קינדערשע יאהרען)

איד בין נאך דאמאלס א קליין אינגעל געווען, און סליחות האבען פאר מיר געהאט אן אימה'דיגען חז.

אבער דאס זיינען ניט געווען די סליחות, וואס האבען זיך אנגעהויבען צוועלף אזויגער ביי נאכט. פון יענע האט זיך שטארק געהערט א קאמפראמיס און אויף קאמפראמיסען בין איד דאמאלס ניט געגאנגען. די דאזיגע סליחות האבען ניט געהאט קיין שארף קייט און אפילו ניט קיין אימה'דיגקייט. דער בית המדרש איז געווען פול — כמעט ווי צו א יום טוב'דיגען דאוונען. דער גרעסער מער טהייל עולם איז געווען נאך אנגעטהאן אין די שבת'דיגע בגדים און האט אויסגעזעהען זאט, אויסגערופט און גוט אויפגעלעגט. מען איז זיך צוזאמענגעקומען פיעל פריהער איידער די סליחות האבען זיך אנגעהויבען און מען האט גערעדט, וואס איז מויל איז איינגעפאלען. מען האט זיך דערמאנט אז צייט לאנגע יאהרען איז שוין אזוי קאלט ניט געווען צו די ערשטע סליחות און אלטע לייט האבען פערראסטעטע זכרונות אויפגעהערט און דערווייזען מיט דאטעס, אז ווען די קעלטען הויבען זיך אן אזוי פריה קען מען זיך ריכטען אויף א שניי די צווייטע טעג סוכות. און דער אייביגער לץ פון קלייזער, אברהם משה, א איד פון מיטעלע יאהרען מיט א קיילעכדיגען בייבעל, מיט א רויטער פארב אין פנים און אויפ'ן נאקען. מיט א שווארץ קיילעכדיג בערדיל, האט געפונען א שעת הכושר צו מאכען א ווייז, און דער עולם האט גע'לאכט. אין דער לופט האט זיך דער גאנצער פחד און אימה אויסגעוועפט.

די אימה און דער פחד איז געווען אזוי אָפּגעטהאַן פון די דאָזיגע סליחות, אז העמקע דער שוסטער האָט זיך אויך פּערגונען צו מאַכען אַ ווייץ אויף זיין אָפּן. העמקע האָט גענייהט אזאָ סאַרט שטיוועל, וואָס די אנדערע שוסטער האָבען ניט געקענט מאַכען. ער האָט גענייהט שטיוועל מיט לאַנגע האַלעוועס און קונציגע הויכע אַבסאַצען פאַר קאָזאַקען. ער האָט אַפילו געמאַכט לעדערנע קאַד לאַשען מיט שפאַרען פאַר די אָפיציערען. ער איז געווען אַ קור־צער און דאַרער יונגערמאַנטיש און האָט אַליין אויך געטאַגאַנען זעהר הויכע אַבסאַצען, און זיינע האָר זיינען פון הינטען געווען געשאַרען אין אַ האַלבער לַבּנה, מעשה קאָזאַק. ער האָט זיך גע־פּיחלט עפעס ווי אַ תקיף און פּלעגט געהן מיט אַ הויך אויפּגע־הויבענעם קאַפּ און דאָס האָט בולט'ער אַרויסגעשטעלט די אויסגע־בויגענקייט פון אַ שוסטערשען רוקען. ער איז געווען אַ האַלבער עם האַרץ און ער האָט געדאַרפּט ברעכען די צייהנער אויף די עברי פון סליחות. און ווען ער האָט זיך אַנגעשטויסען אויף אַזעלכע ווערטער ווי „בַקת בַקת“, האָט ער מיט אַ קאַמעדיאַנטסקען פּנים זיך אַ קרים געטהאַן און אויסגערופען אויפ'ן קול:

— פּע, איך וועל אַזעלכע ווערטער ניט זאָגען.

דאָס האָט נאָר געקענט פּאַסירען ביי די סליחות, וואָס מען זאָגט צוועלף אַ זייגער ביי נאַכט, ווען די גאַנצע אימה און דער פּחד איז אָפּגעטהאַן, און די דאָזיגע סליחות האָבן איך לַחלוטין ניט לייעב געהאַט.

דערפאַר האָבען פאַר מיר געהאַט אַ געוואַלדיגען אימה'דיגען חזן די געוועהנליכע סליחות און איך פּלעג זיך ביים טאַטען בעטען רחמים, ער זאל מיר אויפוועקען צו זיי. אַ מיסטעריעזע אַטמאָספּער האָט אַרומגערינגעלט די דאָזיגע סליחות און גערייצט די קינדערשע פּאַנטאַזיע. אַלץ אַרום איז גע־ווען אזוי אונגעוועהנליך. אויסעראַרדענטליך, פּאַנטאַסטיש און אימה'דיג.

טיעפע נאַכט.

איך בין פּערוונקען אין אַ געשמאַקען, רוהיגען קינדערשען שלאָפּ. דער גאַנצער פּחד, דער גאַנצער שרעק פון אַלול, די גאַנצע

זארג און די גאנצע מורא פאר דעם צעטעל, וואָס ווערט ראש השנה געשריבען און יום כפור פער'חתמ'עט האבען ניט געקענט אריינגיגען קיין איינציגען טראַפען אינרוהיגקייט אין דעם זיסען שלאָף. פלוצים דערהערען זיך צוויי האסטיגע קלעפ און נאָך א קורצער פּוּזע א דריטער מיט א הילצערנעם האמער אין לאַדען. איך גיב זיך א צאפעל אין בעטעל און עפען די אויגען מיט שרעק. אין שטוב איז שטאַק פינסטער. איך ווייס ניט אויף וואָסער וועלט איך בין. די דריי קלעפ הערען זיך ווי עפעס א שטרענגע שליחות פון אונבעקאנטע עולמות. נאָר דאָס אלץ געדויערט ניט מעהר ווי עטל ליכע סעקונדען, ווייל גלייך דערהערט זיך דעם שמש'ס קול:

— שמעהט אויף צו סליחות!

דער מאָמענטאנער שרעק אריבער און דער עטוואָס אויפגעדי הויבענער קאָפּ פאלט צוריק אויפ'ן קישען. דער שלאָף איז איצט אזוי זיס און אנגענעהם. איך גערענק ווי דורך א חלום, אז איך וויל אויפשטעהן צו סליחות, נאָר די אויגען שליסען זיך צו, און וויר דער איז שוין פּערגעסען אלול, די כתיבה, די חתימה — האָ? ווער שמעהט עס איבער מיר און האַלט זיין האנט ביי מיר אויפ'ן אַקסעל? איך דערהער גלייך דעם טאַמענס שטילען הייר זעריגליכען קול:

— דו האַסט מיך געבעטען, איך זאָל דיך אויפוועקען.

עס הערט זיך אין זיין קול אזא רחמנות, וואָס ער רייסט מיך אויף פון דעם זיסען שלאָף, און איז דער זעלבער צייט עפעס א צור פריעדענהייט, וואָס יונג ווי איך בין, בעט איך זיך אליין איינצורשאַפּען אין דעם שווערען יאָך פון אידישקייט.

איך גיב עפעס א מורמעל נאָר דער קאָפּ איז ווי מיט בליי אנגענאסען און איך שלאָף ווידער איין. דער טאַטע שלאָנט זיך מיט דער דעה, און באלד דערהערט זיך פון צווייטען צימער, ווי די מאמע גיט א זיפּץ און רופט שטיל צום טאַמען:

— א רחמנות, לאַז איהם שלאַפּען.

ווי שטייל דער זיפּץ איז ניט געווען, האָב איך דערהערט, און ער האָט פּערטריבען די בלייענע שווערקייט פון קאָפּ. התחזק כארי איז מיר ארויף אויפ'ן געדאַנק. מען דאַרף זיך שטאַרקען ווי א

לייב און איד האָב איבער זיך אַ כח אָננעטהאַן און ביז אַרויסגען שפּרונגען פון בעט.

דער טאַטע איז שוין פאַרטיג און ער טרייבט מיך איצט איד זאַל קיין שהיות ניט מאכען, מיר וועלען נאָך פערשפעטיגען די סליחות. איד דרעה זיך ארום אין שטוב עטליכע סעקונדען. די גאַנצע ארבייט בעשטעהט איצט אין אָפּגיטען נעגעל וואסער און אַרויפכאַפּען די קאַפּאַטקע.

אין דרויסען איז פינסטער און די אָנהויב אָסיענדיגע קעלט דרינגט גיך דורך אונזערע זומערדיגע בנדים. איד פיהל ווי בלעזלאך טרעטען מיר ארויס אויפ'ן לייב און א לייכטער ציטער לויפט מיר דורך פון די פיאטעס ביז'ן נאַקען. איד קאַרטשע זיך איין אין מיין קאַפּאַטקע און אונזערע טריט ווערען שנעלער. די גאַסען זיינען שטיל, פערלאָזט. עם הערען זיך נאָר אלץ שוואכער און שוואכער די קלעפּ אין די גאַדענס, א סקריפּ פון א טהיר, איינזאַמע שנעלע טריט דאָ איבער איין געסעל, דאָ איבער א צווייטען, א יאדעשליך ווער הוסט און ווידער שטיל.

די קלויז איז דריי פיערטעל לעדיג. דאָ און דאַרטען ברענען חלב'ענע ליכטלאך און עם טריפט פון זיי אן אומעדיגער, מרהר שחורה'דיגער שייז. פאר'ן טיש זיצט משה זלמנ'ס, א זקן פון א יאָהר זיבעציג, מיט אַ סטאַטשעק אין האנט און קוקט אריין אין א ספר.

דער עולם זעהט אויס, ווי ער וואָלט אנטלאָפּען פון עפעס אַ בהלה. קיינער איז ניט ארומגעוואשען, די בערד און פאות'ן זיינען צוקאָזשעט, די בנדים ניט רעכט פערשפיליעט.

פון אלע ווינקעלאך בלאָזט אַ קעלט פון אימה. דער יאָ-דעשלווער הוסט הערט זיך דאָ עפטער. זעלטען ווען איינער ווארפט זיך דורך מיט'ן צווייטען מיט עפעס אַ בעמערקונג. די האַלטונג ווייזט, אַז מען איז זיך דאָ צוזאַמענגעקומען אין אזא אונגעווענה' ליכער שעה אין אזא איילענים פאר זעהר א וויכטיגע זאך. און ווען עמיצער מאכט יא א בעמערקונג, איז דער קול אזוי פערשטיקט הייזעריג ווי ביי אן אכל, וואָס האָט זיך ערשט צוריקגעקעהרט פון אַ פרישען קבר.

— וואָס ווארט מען? — הערט זיך אן אונגעדולדיגער מורד

מעל.

עס איז אן עת לעשות און יעדע מינוט איז טהייער.
דער אומעט פערשפרייט זיך מיט'ן קדיש, און ווען עס קומט
צו „אל מלך“ איז שוין יעדער דורכגעדרונגען מיט דער טיעפסטער
מורא, און יעדעס מאָל וואָס דער „אל מלך“ ווידערהאַלט זיך וואקסט
די מורא אלץ מעהר.

די קעלט ווערט פערשוואונדען און די פנימ'ער ווערען צו-
פלאַמט, די אויגען פערוויינט און שטראהלען מיט בעגייסטערונג.
די קולות האַבען פערלאָרען זייער הייזעריגקייט, זייער טרויעריג-
קייט און ווען עס קומט צו משיח צדקד, מיכה עבדך און דניאל
איש חמודות ווערט אַ גאנצע ענדערונג אין דער שטימונג. אין דעם
בעגייסטערטען געבעט הערט זיך אַ פיעסטשען פון קינדער, אַ גוטע
האַפנונג און אַ זיכערקייט.

דער פריהמאָרגען ברעכט אויס און די פענסטער פון קלויז
ווערען בעגאַסען מיט אַ בלויקייט. דער אומעדיגער שיין פון די
חלב'ענע ליכטלאך ווערט זוי אַבגעריבען. די בלויקייט ווערט אלץ
העלער און העלער און די שטימונג געהויבענער.

ווען איד קעהר זיך צוריק פון קלויז, ווייסט ניט די מאמע, וואָס
צו געבען מיר פריהער. זי בעט זיך ביי מיר רחמים, איד זאָל געד-
בען נאָך אַ בים, נאָך אַ זופ, און איד פיהל ווי עס קומט איהר צו
חיות פון יעדען ביסען מיינעם. נאָר ווען זי הויבט זיך מיד אָן
צו בעטען, און זאָל זיך צולעגען שלאָפען, קען זי ביי מיר בשום
אופן ניט פועל'ן.

מיין שטימונג איז אַ צו געהויבענע.

ימים נוראים

ווען א פיש צימערט אין וואסער.

(זכרונות פון די קינדערשע יאהרען).

דער דאוונען, א וואכעדיגער, איז צוגעגאנגען ווי געוועהנדיג ליד, מען האט קוים געקענט בעמערקען, אז דער חודש אלול איז שוין אריבער דעם שוועל. אפשר האט זיך געהערט אן איבריג מאל „טאד-טעלע פאטער“, אפשר האט מען דעם „אחד“ ארויסגעזאגט מיט מעהר כונה, אפשר זיינען די צוויי קלעפ אין הארצען ביי סלח לנו געווען עטוואס שטארקער, נאר דאס אלץ האט זיך ניט געלאזען בעמערקען.

אן אונרוהיג ווינטעל האט ערשט א בלאז געטהאן איבער'ן קלויז, ווען עס איז געקומען צו „לדוד אורי“ און אויף אלע פנימ'ער האט זיך בעוויזען אן אויסדרוק, ווי זיי וואלטען ערשט איצט דער-זעהן דעם נייען גאסט.

ער איז דא! אלול איז געקומען!

אונזער בעל תוקע וואס האט געדאווענט ביי דעם דאזיגען מנין, א יונגער מאן א שלאסער, האט אראפגעלאזט די אויגען, ווען דער שמש האט איהם צוגעטראגען דעם שופר. א גאנץ יאהר האט ער בעלאנגט צום פרעהליכערן עלעמענט אין קלויז. ערב תשעה באב פלעגט ער קומען מיט פולע קעשענעם שישקעס און שמחת בית השואבה פלעגט ער זיך ווארפען מיט האנט-טיכער, און ווען די יונגע חברה פלעגען אויספרוואוען זייער גבורה און ווייזען ווער קען אויפהויבען מעהר ספרים מיט איין האנט, האט ער ניט גע-קענט ביישטעהן דעם נסיון און אויף געוויזען זיין גבורה. איצט איז ער מיט אמאל אריין אין פראמינענץ, אלע אויגען זיינען געווען געריכטעט אויף איהם און ער האט זיך געפיחלט צו קליין פאר דעם כבוד און ערנסטע שליחות, וואס איהם איז אויסגעפאלען.

**דער שאַל פון דעם שופר איז ארויס קלאַר און שאַרף.
א לייכטער ציטער איז איבערנעלאָפּען ביי אלעמען איבער'ן
לייב.**

דאָס איז אַבער ניט געווען קיין ציטער וואָס פּחד רופּט אַרויס.
אין דעם איצטיגען שאַל האָט זיך ניט געהערט קיין קריצעניש פון
צויהנער פון דעם פּערביסענעם קטוגר דעם שטן, אויסגעמישט מיט
א פּלאַטערדיגען געבעט פון די מתפללים, און מיט א גערויש פון
פליעגלען פון מלאכים, וואָס שטופּען זיך, יאָגען זיך, איילען זיך
און פליהען ווי צומישטע, ווי ביי די ימים נוראים'דיגע תקיעות.
ניין, אין דעם שאַל פון דעם שופר האָט זיך איצט געהערט נאָר א
סיגנאַל, א שטרענגער אויפרוף:

— זייט וויסען, אז אלול איז דאָ!

מיט אַראַפּגעלאָזענע קעפּ און שווערע געמיטער האָט דער עולם
לאַנגזאָמער צוזאָמענגעלעגט טלית און תפילין, פּערבראכט אן איבער
דיגע וויילע אין קלויז און מיט שטילע טריט, פּאוואָליע, ניט גער
איילט, געלאָזט זיך געהן אהיים, אין קראַם, אין גאַס.

דער שאַל פון דעם שופר האָט פאַר מיר געהאַט גאָר אן אנדער
בעדייטונג. ער האָט ביי מיר אַרויסגערופּען א ציטער פון געשפּאַנ
טער ערוואַרטונג. דער שאַל האָט מיר דערצעהלט, אז דאָ עפענט זיך
א פאַרהאַנג, וואָס פּערשטעלט עפעס מיסטעריעזעס, געהיימיספּאַר
לעס.

און דאָס געהיימיספּאַלע האָט זיך שוין אָנגעהויבען. איד געה
ניט אומזיסט אין חדר און ווייס, אז דער שופר בעזיצט א געוואלדיגע
קראפט. פון בלאָזען אין שופר איז איינגעפאלען די אייזער־שטאַרקע
וואנט פון ירחו, א וואנט אזוי דיק אז מען האָט זיך געקענט אויף
איהר אויסקערעווען מיט א רייטוואנען. אין גאס שיינט די זון ווי
פאַראַכטאַגען, ווי פאַר פיער וואַכען און דאָך וואָס פאַר א גער
וואלדיגע ענדערונג עס איז פּלוצים פאַרגעקומען. די פּרעהליכקייט,
די שטיפענים פון די גיז־גאַלדענע זומערדיגע שטראַהלען איז מיט
אַמאָל פּערשוואַונדען געוואָרען, אזוי ווי דער שאַל פון דעם שופר
וואַלט אויף זיי אָנגעוואַרפּען א מורא. די יונגע בלויקייט פון דעם
הימעל האָט זיך פּערצויגען מיט עפעס אן אומעט. די וויכע לאַס־

טשענדע לופט האָט עפעס געקראַגען אַ שאַרפֿקייט. די פֿעלדער, וואו דער ווינט האָט זיך געשפּיעלט מיט די אַנגעגאַסענע זאַנגען און גע-טריבען איבער זיי כּוואַליעס, זיינען איצט נאַקעט און שמעכיג. די ווייכע סאַמעטענע לאַנקעס זיינען אַפּגעקראַכען, אַפּגעבלאַקע-וועט. דאָס טייכעל מיט זיין גלאַטען פּנים פּון אַ יונג קינד מיט זיין פּרישען אַטהעם איז איצט געוואָרען צורונצעלט און זיין פּנים איז ווי ביי אַ זקנה, אַ טיעפע מרה שחורה איז אויף איהם אויסגעגאַסען און עס בלאָזט פּון איהם אַ קעלט.

אַ פּיש ציטערט אין וואַסער!

פּון דעם אַפּענעם פענסטער ביי דעם „העהנדיל“, אזוי האַכען מיר גערופּען דעם בעל תּפּילה פּון אונזער קלויז, רייסען זיך די אַר-מעדיגע נגונים פּון דעם ימים נוראים/דיגען מוסף און די טרויעריגע געדאַנקען צוטראַגען זיך איבער דער גאַנצער גאַס. אַפּרויקע דער שוסטער כאַפּט אונטער אַ ניגון און ברומט אויס, „הבן יקר לי אפרים“ אין טאַקט מיט'ן האַמער וואָס פאַלט אויף דער פּאַדעשווע. תּנחום דער סטאַליער צוניסט זיך אין אַן „ונתנה תּוקף“ און אַקאַמ-פּאַנירט זיך אליין מיט'ן הובעל איבער אַ ברעט. ביי שאיע דעם שניידער זינגט אַ גאַנצער כאַר „כל נדרי“ און דער געזאַנג געהט צו נאָך טרויעריגער ווי ביים „העהנדיל“.

די מאַמע אין קראַם זיצט פּעראומערט, די פּרנסה איז שטיל, און זי האָט גענוג צייט איבערצוטראַכטען, וואָס די ביטערע חיונה מאַכט פּון אַ זינדיגען מענשען. עס רייסט זיך ביי איהר אַפּט אַרויס אַ זיפּץ. און ווען דער טאַמע קומט, שטעלט ער זיך אין טהיר, ברומט אונטער דער גאַז אַ ימים נוראים/דיגען נגון אַהו ווערטער, קוקט אַרויס אין גאַס, נאָר ער זוכט ניט מיט די אויגען קיין קונים. בכלל איז ער ניט דער פּרנסה-געבער. דער דאָזיגער יאָד ליגט אויף דער מאַמען. זיינע געדאַנקען זיינען פּערנומען מיט העכערע ענינים. ניט דער טאַמע, ניט די מאַמע רעדען אַ וואָרט.

— אַח, צו וואָס האָט עס דער הענט-ניט-געוואַשענער בעשאַ-

פען זינד אויף דער וועלט? — פּרעגט פּלוצים די מאַמע.

— כּדי די צדיקים זאָלען האַכען מעהר שכר אויף יענער

וועלט, — ענטפּערט דער טאַמע עגאָאיסטיש.

א וויילע איז שטיל, א שווערע פילאָזאָפֿישע פּראָבלעם עג-
בערט דער מאַמען אין קאַפּ און זי קען איהר ניט בייקומען.

— עס איז שווער צו זיין א צדיק.

— אלץ גרעסער איז דער שכר, — ענטפערט דער טאַטע צו-

פּריערען.

די מאַמע פּערלירט די פילאָזאָפֿישע רוהיגקייט און קאַלטקייט

און בעמערקט שוין מיט ווארעמקייט:

— עס איז גרינג צו זאָגען, אבער וואָס טהוט מען אז קינדער

קומען און בעטען עסען, מען קען זיי ניט לאָזען אויסגעהן, רחמנה
לצלן, פון הונגער, אלײן קען מען אויף די נשמה ניט אויסשפּײען.

א זינדיגער מענש דארף האַבען א בגד, א שוף, א דירה.

— נאָט שפּײזט א ווערימעל אין דער ערד, א פּשיטא שוין דעם

מענשען.

— דו מיינסט — האָט די מאַמע אָנגעהויבען, נאָר זי האָט

זיך גלייך געכאַפט און זי האָט ארויסגערעדט מיט א זיפּץ: אה,

ווי זינדיג מענשען זיינען.

א וויילע זיינען דער טאַטע און די מאַמע געבליבען שטיל.

— וואָס שטעהסטו דאָ? — האָט זיך צום סוף די מאַמע

אויסגערופען. — געה בעסער אין קלויז און לערן א פרק משניות.

דער טאַטע איז צוגעגאַנגען צום טישקעסטעל, האָט ארויס-

גענומען א מטבעה אויף זיין הוצאה און איז אוועק ברומענדיג אונ-

טער דער נאָז דעם זעלבען אומעדיגען נגון.

— ער מיינט, אז געלט וואַקסט אין טישקעסטעל, האָט זי

איהם נאָכגעזאָגט אַהן כעס, נאָר ווי פּערענטפּערענדיג זיך פאַר

וואָס זי קען ניט האַבען דעם זעלביגען בליק ווי ער.

געוועהנליך, ווען פרנסה איז שטיל, פלעגט די מאַמע צוגעהן

צו דער שכנה־קרעמערקע אָדער די שכנה פלעגט צוגעהן צו איהר

און מען פלעגט שמועסען. איצט איז יעדע קרעמערקע געבליבען

זיצען ביי זיך אין קראַם. א חוץ דעם וואָס אזא שמועס איז ניט

מעהר ווי דברים בטלים, קען מען זיך אַמאָל ארויסכאַפּען מיט א

וואָרט, וואָס איז ניט ווייט פון לשון הרע. די נעצען זיינען פּער-

שפּרייט אומעטום אונטער דעם מענשענ'ס פיס, און דער מענש

דארף זיך זיבען מאל אומקוקען, אז ער זאל ניט געשטרויכעלט ווע-
רען און ניט אריינפאלען.

אין שטוב איז די שטילקייט א דריקענדע. מען פיהלט, ווי
פון יעדען ווינקעלע לויערט דער שונא און שטעהט פארטיג מיט א
ביכעלע אין האנד צו פערציכנען, וואס ער בעמערקט און זעהט
און דאס וועט נאכדעם אלץ געהן אויפ'ן וואג-שאַל. איד פיהל די
דריקענדע שטילקייט מיט אלע גליעדער, נאָר מיט דער זארגלאַזיג-
קייט פון א אינגעל פערגעס איד אַפט דעם שונא, וואס לויערט אויף
אונז, און שים אויס אין א געלעכטער, ווען איד הער, ווי אונזער
שכן פון דעם צווייטען הויז, בערעלע געמבע, דער לץ פון שטעדטעל
רעדט אין דרויסען מיט אן ערנסטער מינע, אז ער זוכט עפעס אז
עברה, כדי ער זאל ניט דארפען שלאָגען זיך על חטא אומזיסט.
די מאַמע לעגט ארויף אויף מיר צערטליך די האַנט און בעמערקט
מיט א טרויעריגען קול:

— מען טאר ניט לאַכען, מיין קינד.

און דער טאַטע כאַפט איהר אונטער און זאָגט:

— צייט דער בית המקדש איז חרב געוואָרען טאר מען ניט
לאַכען.

דאָס איז ניט קיין נייער פערבאַט, נאָר א גאַנץ יאהר איז מען
אויף דעם ניט מקפיד, פערקעהרט, די מאַמע קוועלט אָן, ווען זי
זעהט מיך פּרעהליך, נאָר איצט איז חודש אלול.
אין א געוויסען אבענד ווערט די שטילקייט אין שטוב נאָך
דריקענדער, דער קאַפּ ווערט טיעפער אַנגעכויגען, די טריט ווערען
שטילער. עס זעהט זיך אָן, ווי עס קאַסט דער מאַמען געזונד צו
זאָגען אן איבריג וואָרט. דער טאַטע זוכט עפעס מיט א ליכט אין
דעם ספרים אַלמער. מען געהט פריהער שלאָפען, הגם דער אבענד
ווי ווייט איד ווייס איז א גאַנץ געוועהנליכער. און אויף מאָרגען
אין דער פריה, זעה איד ניט די מאַמען אין קראַם, א זאך וואָס
פאַסירט זעהר זעלטען. און ווען איד טרעף איהר שפעטער זיינען
די קישעלאַף אונטער איהרע אויגען העכער, דער פנים דערהיצט
ווי נאָך א סך וויינען און זי רעדט אזוי הייזעריג אז מען קען קוים
הערען. איהר בליק אויף מיר איז אזוי צערטליך און אין דער זעל-

בער צייט אזוי טרויעריג, אז עס פערכאפט מיר אַזש ביים האַרצען. איד שטויס זיך אָן, אז זי איז געווען אויפ'ן פעלך און דאָס וואָס דער טאטע האָט נעכטען אין אבענד אזוי שטאַרק געזוכט אין ספרים-אלמער איז געווען אַ מענה לשון.

דער שאל פון דעם שופר האָט אַבער פאר מיר נאָך אַן אנדער בעדייטונג, ער זאָגט אונז קינדער אָן, אז אין חדר ווערט שוין סוף זמן, און אַ ווילדע, אונבעקאנטע פרייהייט ווינקט צו אונז, שמייך כעלט צו אונז, און רייצט אונז.

די שטרענגקייט אין חדר האָט פון דעם שאל געפלאַצט. עס איז שוין ניט מעהר קיין תפיסה און עס איז ניטאָ מעהר קיין געצוואונגענהייט. דער רבי מאַכט מיט אונז חברותא און דער צעהלט אונז שעהנע מעשיות. אונזער רבי, אברהם יהודה, מיט פעך שוואַרצע אויגען און פעך שוואַרצער באַרד און וואַנסען האָט אַפּט לייעב צו מאַכען אַ הפסקה און דערצעהלען אונז עפעס פון די מלי דעלמא, פון חכמות חצוניות און אפילו פון ליטעראטור, און ער איז אונז מסביר מיט דער זעלביגער קלאַרקייט, ווי ער איז געוואָהנט מסביר צו זיין אַ שטיקעל גמרא.

נאָך איצט זיינען די הפסקות געווען עפטער און זיי האַבען מעהר געהאַט צו טהאָן מיט עניני דיומא. אין אַזעלכע הפסקות האָט ער אונז דערצעהלט וועגען יענעם ישובניק וואָס איז געקומען אויף ימים נוראים אין שטאָדט און וואָס האָט ניט געקענט דאוונען און ווען מען האָט אויסגענומען האָט ער געוואָלט לויבען גאָט אויף זיין אייגענעם דרך און ער האָט פון גאַנצען האַרצען מיט גרויס כונה אַ פייף געטהאָן, און דער אויבערשטער כביכול האָט דעם דאָר זיגען פייף אָנגענומען בעסער ווי אלע תפילות. און אַזעלכע מעשיות האָט דער רבי געוואוסט אָהן אַ שיעור, און מיט ברענענדע אויגלאַך מיט אָנגעצונדענע אויערן, מיט אַ בעהאלטענעם אַטהעם האַבען מיר זיי געהערט און געשלאָנגען די ווערטער.

איצט האָט אונזער רבי אברהם יהודה, אויף גאָר ניט געהאַט געגען דעם, אז מיר, די תלמידים, זאָלען זיך צוזאַמענלייגען צו עטליכע קאָפּיקעס און קויפען אַ טאַפּ צו צוויי עפעל אָדער בער-נעס און אויפ'ן זעלביגען טיש, וואו שטענדיג ליגען די גמרות און

תנף'ן ליגען איצט אויסגעשאטען ווייס־רויטליכע ווייניגע עפעל אדער סארע סאפעזשאנקעס, און דער רבי אָהן א קאפאטע, זיצט אָנגעשפּאַרט מיט'ן רעכטען עלענבויען אויפ'ן טיש און מיט דער לינקער האַנט אין דעם רעכטען עלענבויען און מאַכט א ברכה איבער די פּרוכטען.

מיר עסען אלע בהרחבה/דיג, ניט געאיילט, פּלוצים ווענדעט זיך דער רבי צו אונז:

— נו, קינדער, איצט דערצעהלט איהר עפעס א מעשה. דעם רבי'ס שווארצע וואַנסען און באַרד פּערשטעלען דעם שמייכלעך, וואָס ליענט איהם אויף די ליפּען. מיר זיינען אָבער אלע אידישע קינדער און אונזערע קעפּלאך האַבען זיך ניט אומד זיסט געשאַרפט אויף דער גמרא, אויב אפילו ניט מעהר ווי אויף התחלת גמרא, און מען דאַרף אונז קיין פינגער אין מויל ניט אריינד לעגען. מיר ווייסען, אז דער מעשה דערצעהלער וועט נאָר בלייבען ביי דער ברכה, און איינער פון אונז רופט זיך אָפּ מיט א תמ'— עוואטע מינע:

דערצעהלט איהר בעסער, רבי!
— שגף!

און מען דאַרף ניט מיינען, אז דער רבי האָט געמיינט חס ושלום אויסצונאַרען א אינגעל פון זיין חלק פּרוכטען. דאָ האָט ניט געשמעקט קיין שום זולל וסובא'שער געדאַנק. דאָס איז געווען געמיינט אויסצופּרובען אונזער שאַרפקייט און מיר זיינען זעהר צופרידען. וואָס מיר האַבען דערוויזען, אז מען קען אונז אין קיין זאַק ניט ארייננאַרען.

דער שאַל פון דעם שופּר ווערט שטאַרקער און מיר ווערען אין גאַנצען בעפּרייט פון דעם חדר.

ניט קוקענדיג אויף דעם וואָס די אטמאָספּער אין גאַס און אין דערהיים איז געוואָרען געדיכטער, וואָס די ימים נוראים/דיגע נגונים הערען זיך שטאַרקער, וואָס די קעפּ זיינען טיעפּער איינד געבויען געוואָרען און וואָס דער פּחד, דער אומעט האָט זיך שטאַר־ קער צוגאַסען אויף אלעמענס פנים/ער, פיהלען מיר ווי אונזערע יונגע פּיסלאַך הויבען זיך אליין פאַר שמחה.

מיר זיינען פריי!

עם טראגעדי אונז די פיסלאך איבער די אפגעשניטענע פעל-
דער, איבער די אבגעקאסעטע לאנקעס און מיר בלייבען לענגער אין
די לעדיגע גארטענס, וואו מיר שניידען אויס די שטאמען פון די
קירבעס און מאכען פון זיי טרובעס און לאזען הערען איבער פעלד
און וואלד מיט די משונה'דיגסטע קולות, וואס מיר קענען ארויס-
קריגען פון די טרובעס, אז מיר זיינען פריי, פריי, פריי.

גאר אפילו אין אונזער ווילדער פרייהייט האבען מיר גע-
זוכט אזא מין ספארט, וואס זאל זיין פערקניפט מיט'ן ניסט פון
די מורא'דיגע טעג. עם האט אונז פערשאפט גרויס פערנגיגען
ארומצולויפען מיט טעלער פאר'ן בית עולם און קלייבען נרבות
פאר חברה „פרחי שושנים“ אויף א נייען ש"ס אין אונזער קלויז.
ביי טאג האבען מיר געבראכט פולע קעשענעס פלוימען דעם שמש
פון אונזער קלויז און דערפאר האט ער אונז געגעבען דעם שופר
מיט'ן תנאי, אז בלאזען זאלען מיר אויפ'ן בוידים, כדי ער זאל
ניט כאפען קיין פסק און מיר האבען זיך אזוי לאנג געמאטערט
בייצוקומען א תקיעה, ביז שפילקעס האבען אנגעהויבען צו שטעכען
די באקען.

דער שאל פון דעם שופר ווערט שטארקער און שטארקער.
אומעדיגער און אומעדיגער ווערען די פנים'ער, נידריגער און
נידריגער לאזען זיך ארונטער די קעפ, שטילער און שטילער ווע-
רען די טריט, צובראכענער און צובראכענער ווערען די געמיטער,
בלייכער און בלייכער ווערען די גיזגאלדענע שטראהלען פון דער
זון. עם ציהען זיך ווייסע וואלקען איבער'ן ניט בלויזען ניט סארען
הימעל. וויסטער און חרוב'ער ליגען די אויסגעמאטערטע פעל-
דער, און שווארצער און מרה שחורה'דיגער קוקט דאס טייכעל.
עס איז אלול, די צייט ווען א פיש ציטערט אין וואסער.

א 515.

תקיעה, שברים, תרועה!

עם בלאזט א תקיעה אין די תפוצות ישראל און א ציטער לויפט דורך איבער אלע אידישע לייבער, אויף די פנימ'ער פאלט אן א אומעט, און די הערצער קלאפען מיט שרעק.

עם שאלט א תרועה: טראו, טראו, טראו, און פערטרייבט יעדען פרעהליכען געזאנג, בלאזט אוועק אלע גשמיות'דיגע שטרע-בונגען און שרויפט אן די רעיונות אויפ'ן „אבל מלך עליון“.

עם טראגט זיך א געבראכענער בלאז „שברים“, און די ווייבער האַבען זיך גענומען אויסצולופטערן די מענה-לשון'ס, אויסצוהייען זיך אויף די קברים און בעטען ביי די שוכני עפר, זיי זאלען זיך מיהען פאר די לעבעדיגע, ניט פערגעסען זייערע קרובים און האַראַט טאיען פאר זיי ביי דער פמליה של מעלה.

תקיעה, שברים, תרועה!

די גרויסע בלעטער פון די קרבן-מנחה'ס פלאַטערען, און די אלטע בלעטער ווערען בעדעקט מיט געלע פלעקען פון טרעהרען. א קדושה, א ברכו זיינען געשטיגען אין פרייז: א פרק משניות, א קאפיטעל תהלים זיינען געוואָרען די גאַנגבארסטע סחורה: א תענית, א תפלה אין דער בעסטער מסחור.

תקיעה, שברים, תרועה!

עם בלאזט דער שופר אין דער פריה, רוישט אין די אויערן דעם גאַנצען טאָג און דער אַפקלאַנג פערשווינדט ניט פון קאָפּ אפילו ביי נאכט. דער שלאָף אנטלויפט פון די אויגען נאָך איידער די העהר נער קרעהען, און די שומרים לבוקר'ניקעס לויפען אין דער פינסטער אין שוהל, וואו די עטליכע קאָרגע חלב'ענע ליכטלאַד קענען ניט פערטרייבען די געדיכטע, שוואַרצע שאַטענס, וועלכע, דוכט

זיך, ווילען פערשלינגען אלעמען און אלץ און דערמאנען אַז דער גוואלדיגער גבורה פון דער טומאה. און דער שרעק ווערט נאָך גרע־סער, ווען עס דערהערט זיך א יאדישליווער שכרים־הוסט פון א זון, און די הויכע ווענד פון דער כמעט לעדיגער שוהל ענטפערן אויף איהם מיט א משונה'דיגען אַפּקלאנג. תקיעה, שכרים, תרועה!

וואס איז דאָס? האָט דער קלעגליכער צובראָכענער שאל אַזא גבורה, אז ער האָט געקענט אַנוואַרפען א שרעק אפילו אויף דער שטומער נאטור? פאר וואָס האָט דער הימעל פּערלאָרען זיין פראכט־פאלען גלאַנץ און האָט בעקומען אַזא אַפּגעבלאקעוועמען, מרה־שחורה'דיגען אויסזעהן? פאר וואָס האָט דאָס וואסער אין טייד פּערלאָרען זיין ווייכען, העלען קאָליר און האָט אַנגענומען אַזא פינסטערע מינע? פאר וואָס האָבען זיך די שפּיעלענדע פּרעהליכע אינדען פּערוואַנדעלט אין שאַרפע, שניידענדע כוואַליעס? וואָס בעדייטען די העל־ווייסע פּעדימלעך, וואָס טראַגען זיך אַרום אין דער לופט? איז דאָס ניט קיין שטאַף פאר תכריכים? יא, דער שאל פון דעם שופר איז צו דער זעלבער צייט א טרויער־מארש; מיט דעם שאל ריכט מען אויס דעם ליעבען זיסען זומער אין זיין רוה, פאר וועלכע די שפיגען וועבען תכריכים, און דעריבער האָט די גאַנצע נאטור אַנגענומען אַזא מרה־שחורה'דיגען אויסזעהן.

תקיעה, שכרים, תרועה!

געשטאַרבען דער פריהלינג, בעגראבען דעם זומער און כאַלד הויכט זיך אַן דער אַסיען מיט די שטעכיגע רעגענס, מיט די ווינד טען, וואָס רייסען די לאַדענס און פיפען אין קוימענס מיט אַזא קלאַגעדיגען נגון.

אָפּגעפּאַרענע בלעטער.

מיט'ן ערשטען בלאַז פון שופּר האָט זיך אַ נייער גייסט פּער-
שפּרייט איבער'ן שטערמל. אויסערליך האָט זיך קיין גרויסע ענד-
דערונג ניט געזעהן, מענשען האָבען, דאַכט זיך, געהאַנדעלט, גע-
הב'וועט, געאַרבייט ווי תמיד, די קראַמען זיינען געווען אַפּען און
מען האָט קונים גערופּען, דער מאַרקפּלאַץ איז גראַד איצט געווען
לעבעדיגער ווי אַ גאַנץ יאָהר, די סעמעס האָבען פּשוט געקראַכט
אונטער דער שווערער משא פון אלערליי פּרוכטען, און די סעמעס-
ניצעס האָבען שוין ניט געפונען גענוג פּלאַץ אויף זייערע טישלאַד,
האָבען זיי זייער סחורה אויסגעשפּרייט אויף דער ערד אין גרויסע
קופּעס, און דער גאַנצער מאַרק האָט געפּינקעלט מיט די חז'עוורדיגע
„פּאַניענקעס“, רויט בעקעלדיגע עפעל, און מיט טהוי בעצויגענע
פּלוימען. פון די אַרימע הייזלאַך וואו עס האָבען געוואוינט שוים-
טער, שניידער, סטאַליאַרעס האָט זיך געהערט אפּשר מעהר געזאנג
ווי אַ גאַנץ יאָהר. אין בית המדרש, אין די קלויזען זיינען די אַיי-
בינע שמועסען נאָך מעריב אָנגעגאַנגען ווי שטענדיג. אבער אַ גע-
ניטע אויג האָט גלייך געקענט כאַפּען די גרויסע ענדערונג, וואָס דער
ערשטער בלאַז פון שופּר האָט געמאַכט ביי אלעמען אין די הערצער.
מיט דער ערשטער תקיעה איז פּערשוואונדען די גאַנצע וואָ-
כעדיגקייט, און יעדען אַיינעםס מחשבות זיינען אָנגעשרויפט גע-
וואָרען אויף די העכערע ספּערען. יעדער האָט גענומען זיך אליין
אויף אַ פּעהרער און געמאַכט מיט זיך אַ חשבון הנפש. און דאָס האָט
מען געקענט נרינג בעמערקען, ניט קוקענדיג אויף די וואַכעדיגע
בעשעפּטיגונגען. עס זיינען פּערוויינט די אויגען ביי דער קרעמערקע
און איהר קול איז אזוי הייזעריג, אז זי קען נאָר רעדען אין אַ וויס-
פּער. די סעמעריניצע קען זיך אין איהר בעסטען מוטע ניט בעגעהן

אָהן א קללה און אפילו איהרע א ווינשעוואניע שמעקט מיט תוכחה, נאָר איצט וועט קיין גאנצע קללה ניט ארויס פון איהר מויל. זי כאפט זיך גלייך און דערשרעקט זיך פאר זיך אליין. און שרעקט זיך מעהר פאר דעם שאַדען וואָס די קללה קען ברענגען דעם שלעכט-טען קונה, ווי פאר דער זינד, וואָס א פלֹד רייסט זיך ארויס פון איהר מויל. און די גאנצע צייט וואָס זי יריד/עוועט האַלט זי אין איין דערמאָנען זיך, אז עס איז אַלול.

עס זינגט דער שוסטער און דער שניידער ביים ווארשטאַט, נאָר דאָס זיינען שוין ניט מעהר די פרעהליכע ליעדלאַך. די נגונים זיי-נען איצט טרויעריגע און פול מיט תחנונים אָדער מורא, און פון זיי פערשפרייט זיך א געדריקטע שטימונג איבער'ן גאנצען געסעל, און יעדער וואָס געהט פערביי אָדער צו וועמען עס דערגרייכט דאָס זינגען נעהמט אויף דעם נגון און ברומט אונטער אין דער שטייל.

און דער שמועס אין בית המדרש אָדער אין די קלויזען נאָך מעריב האָט נאר אז אנדער כאַראַקטער. איצט געהט קיינעם ניט אַז דער תוגר, און פאָליטיק איז א צו וואָכעדיגע זאך. איצט איז וויכטיג צו הערען, ווי א שטייגער קען זיך פיהלען א איד, וואָס טראַגט ניט קיין טלית קטן און געהט ניט אין שוהל. מיַלאַ, א גאנץ יאָהר קען מען נאָך פערשמעהן, — אַלע, ברודר השם, וועלען טהאָז עפעס אזוינס וואָס זיי וועלען ניט טהאָז אין דעם חודש אַלול, איז איינער טהוט וועניגער און א צווייטער מעהר. אבער וואָס טהוען יענע אין אַזאַ צייט? און וואָס א שטייגער טהוט טאקי א משומד?

— וואָס איז שייך זיי פיהלען זיך שוין גוט! — זאָגט בערעל דער קצב וועלכער וואוינט הינטער דער שטאָרט און זיין נעהענטסטע שכנה איז א משומרת'טע.

אַלע אויערען ווערען איצט אויסגעשפיצט צו הערען וואָס ער האָט וועגען דעם צו דערצעהלען. מען ווייסט, אז די צווייטע הייז פון איהם וואוינט דעם כאַפּערס מאַכטער און ער קען וואַרפען א ליכט אויף דער דאָזיגער ברענענדיגער פראַגע.

בערעל פערשמעהט זיין איצטיגע געהויבענקייט און ער איילט זיך ניט, ער רעדט זוי ער וואַלט רענדלאַך געצעהלט. ער וויל בשום

אופן ניט ארונטער אזוי גיך פון אזא הויכען בענקעל, ווען ער רעדט און אלע שלינגען זיינע ווערטער.

— יא, יא, זיי פיהלען זיך שוין גוט! אזא יאהר אויף זיי!
 עד האָט געוואָלט אויסשפּייען, אויסצודריקען זיין פּעראַכטונג,
 נאָר פון אלע זייטען איז מען ארום איהם געשטאַנען און ער האָט
 זיך בענוגענט מיט א טרוקענעם: „פו!“

— איהר ווייסט דאָך, דעם כאפּערס זאַכלערע וואוינט לעבען
 מיר, אדידער צייט ווערט זי אויס מענש. אזוי, דעם גאַנצען
 מער, ווען עס קומט אבענד, זיצט זי אויף דער פּריזבע, און ער
 ישפּיעלט אויפן האַרמאָניק, סיידען עס רעגענט אָדער ער שכור'ט
 זיך אַז. נאָר גיט א בלאַז די ערשטע תקיעה, איז אויס פּריזבע. זי
 שטעקט ניט ארויס קיין איבעריגען מאָל די גאַז פון שטוב.

— נאָר דערפאַר שטעקט זי איהר גאַז צום פענסטער. איהר
 ווייסט דאָך, דער בית עולם איז ניט ווייט פון אונז, און פון אונזערע
 הינטערשטע פענסטער קען מען זעהן דעם פּאַרקאן. און זי שטעהט
 פאַר יענע פענסטער און קוקט און קוקט ווי מען געהט אויף קבר
 נאבות און קען זיך פון דארטען ניט אָפּרייסען.

— אהא, עס טיאַכקעט אין הארצען! — בעמערקט עמיצער
 מיט א געפיהל פון נקמה.

— שייך טיאַכקעט אין הארצען! וואָס איז, אז זי האָט זיך
 אָפּגעסטוויענטשעט, איז שוין אלץ הפּקר געוואָרען? — האָט בערעל
 פּאַטאַקעוועט. — זי ווייסט, אז אויכען פיהרט מען א חשבון און
 באלד דארף מען דעם צעטעל אונטערשרייבען. און זי געהט טאַקי
 ארום אלול צייט אַהן א קאַפּ, זי איז פשוט אויס מענש. און ווער
 רעדט, אז עס קומען ימים נוראים, ווייסט זי ניט וואו אהינצוטהאָן
 זיך. און ווי איהר זעהט מיך א אירען, איד בין גרייט צו שווערען.
 אז זי פּאַסט יום כּפּור.

— געהט! — רופט זיך אַז א יונגער בחור'ל — א משומדת'טע
 וועט פּאַסטען?

— זעהט, זעהט, איהם גלויבט זיך ניט! — פּאַלען אויף איהם
 אַז עטליכע מיט אַמאַל. — וואָס פּערשטעהסטו אין אזעלכע זאַכען?
 — איהר רעדט וועגען דעם כאפּערס טאַכטער, אויך מיר א

נפש! — מישט זיך אריין יאָשע איסר'ס דער שענקער. וואָס ווייסט זי און וואָס פּערשטעהט זי! א גראַבער פּליגעל! אַט, זעהט איהר, דאָס איז יא ווערט צו דערצעהלען. איהר ווייסט דאָך דעם דאָקטאָר פּיינבערג. זיין גו'שע דיענסט קאָכט איהם ראַקעס און ביי איהם איז שטוב איז אזא טרפּות, אשך לא טרפו אבותינו. מיט אידיש־קייט האָט ער אין גאַנצען אָפּגעשנימען, ער חבר'ט זיך נאָר מיט'ן גו'שען אפטייקער און עסט ביי איהם און טרינקט ביי איהם. און איהר ווייסט, אז אפילו יום כפור קומט ער ניט אין שוהל. איד ווייס ניט, צי ער איז ווען געווען אין א מקום קדוש. א גוי שבגוים, א מומר להכעיס, ווייל ער טהוט אלץ בפרהסיא —

יאָשע איסר'ס האַקט זיך אין מיטען איבער און מאַכט א לענד גערע פּויזע. ער זעהט, אז דער עולם איז אביסעל ענטטוישט צו הערען אזא מין זאך וועגען א אידען, הגם אלע ווייסען וועגען דעם. און ער מאַכט דאריבער די פּויזע לענגער כדי צו מאַכען באלד א שטאַרקערען איינדרוק און רערט ווייטער:

— נו, אדרבה, פרובירט עמיצער רופען פּיינבערג'ן צו א חולה אים יום כפור —

— איצט שפּיצען אלע אים נאָז און אויערען און די אויגען ווערען ביי אלעמען ליכטיגער. יאָשע איסר'ס זעהט די פּלעצליכע ענדערונג און ער ציהט בכיון די עצמות.

— אייער טרחה וועט זיין אומזיסט. יום כפור קענט איהר פּיינבערג'ן ניט קריגען. און ווייסט איהר פאר וואָס?

ער שטעלט זיך ווידער אָפּ און בעקוקט אלעמען מיט א מינע, זוי ער וואָלט געוואונען א וויכטיגען פונקט און זאָגט:

— איהר ווייסט, פאר וואָס? ווייל יום כפור איז ער פּער־שפּאַרט ביי זיך אין א צימער און פּאַסט און דאווענט.

— ער פּאַסט און דאווענט! — רעדען אלע איבער פּערואוואַנ־דערט און יעדער קוקט זיך איבער מיט'ן צוויימען.

דער איינדרוק איז טאַקי זעהר א שטאַרקער. אלע קוקען זיך איר בער און א טריאומפּ שפּיגעלט זיך אָפּ אין זייערע בליקען, און ווען מען געהט אוועק פון קלויז איז די אומעריגע שטימונג אפשר נאָך טיעפּער ווי פּריהער, נאָר מען פּיהלט זיך דעריבוי געהויבענער.

ה-מ-ל-ך.

אזוי גיך ווי איד האב געעפענט די אויגען ערב ראשחשנה אין דער פריה, האבען זיך גענומען טראגען אין דער לופטען גרויסע גאלדענע אותיות, וועלכע האבען צוזאמענגעשטעלט דאס ווארט הימל'ך, און די אימה וואס איז געוואקסען מיט יעדען טאג דעם גאנצען חודש אלול, איז יעצט גרעסער געווארען.

אין שטוב אין די שטילקייט געווען א געשפאנטע. דעם טאג טענם שטילע טריט, דער מאמעס אָנגעבראכענער קול פון וויינען ביים פעלד'מעסטען האט זיך איצט קוים געהערט איבער א וויספער און עס האט זיך געפיהלט, אז א שטורם איז נאָהענט.

נאָר דערפאר ווען איד בין ארויס אין מארק, איז דער אימה'דיגער געפיהל מיט א מאָל אָפגעשוואכט געווארען. די שפע ארום האט נאָר ניט הארמאנירט מיט'ן ערב ראש השח'דיגען גייסט. דער מארק האט איצט אויסגעזעהן ווי אויסגעשפרייט מיט העל קאלירטע טעפיקע פון די פרוכטען וואס זיינען געווען אויסגעלעגט דא און דארטען אויף שטרוי אין פיערעקיגע קופעס, אפגעטהיילט איינע פון די אנדערע מיט א קליינעם שטח. און צווישען די קופעס זיינען געשטאנען וועגען, פול מיט פרוכטען, און פון אומערום האבען ארויסגעקוקט דארט ווייסע עפעל, וואס האבען געדופט מיט אן איידעלער זיסקייט, עס האבען זיך גע'חנ'דעלט רויט־בעקעלדיגע פאניענקעס, גרויסע סארע סאפעזשאנקעס און אנדערע געלבלויך בלייכע, האָניג אָנגעגאסענע קיילעכדיגע בערנעס, פער'חלומ'ט זיינען געלעגען די בלויליכע פלוימען, פערצויגען מיט א פרישען טהוי און ארום און ארום זיינען געשטאנען ווייבער מיט זייערע פארטוכער גרייט צו טראגען אהיים אזוי פיעל זיסקייט ווי נאָר די מיטלען האָבען זיי לויבט.

די שפע ארום די קופעס און וועגען האָט ניט האַרמאַנירט מיט דער אימה וואָס איז אויסגעוואקסען מיט'ן ערשטען בלאַז פון שופר, און נאָך וועניגער האָט דאָס האַרמאַנירט ארום די וועגען, וועלכע האָבען בעלאנגט צו שטאַדטישע גוים, וואָס האָבען געהאנדעלט מיט סעדר. פאר איין וואגען איז געשטאַנען יולקע, א הויכע שעהנע אַנגעגעסענע גוי'ע, וועלכע פלעגט אין די געוועהנליכע מארק-טעג זיצען פאר א טישעל חזיר-פלייש, און הגם זי האָט איצט געטראָגען איהר בעסטע סיצענע קלייד מיט ראַזיגע קייקעלעך, גוט אַנגעד-קראַכמאַליעט און אויסגעפרעסט, און דאָס האָט זי געטהאַן נאָר לכבוד ערב ראש השנה און זי האָט גערעדט שטיל, אריינפאלענדיג אין דעם אלול'דיגען טאָג פון דער אירישער גאס, האָט האָך מיר עם אויסגעוויזען, אז דער ראש השנה'דיגער גייסט איז דערפון גע-שטערט. און טאקע די אירישע פרוכט הענדלער, וואָס זיינען גע-שטאַנען ארום זייערע אויסגעשפרייטע קופעס האָבען געקוקט נאָר ניט מיט ראש השנה'דיגע אויגען אויף זייערע קאַנקרענמען פון די וועגען.

מעהר ראש השנה'דיג האָבען שוין אויסגעזעהען די אַרימע סעמערס, וואוהיז עם האָבען פערבלאָנדזשעט אויף דעם איינציגען טאָג אין יאהר פרוכטען פון גליקליכערע ווארעמע מקומות. צישראָד קען האָבען פון דאנען געקוקט די יונגע וויינטרויבען אויף דער אונבעקאַנטער אומגעבונג און האָבען ניט געקענט בעגרייפען, פאר וואָס זייערע שכנים, די קאווענעס, אויך קינדער פון א היים זוניגער היים ליגען אזוי פערשייט, צושנימען אין דינע חלקים און שמיכלען אזוי חוצפה'דיג צו די קאלטע שטראהלען און רייצען מיט זייער נאקעמער שעהנקייט.

נאָר אַט האָט זיך די זון גענומען נייגען צו מערב זייט און פלוצים האָבען זיך אלע דערמאַנט וואָס פאר א טאָג עם איז היינט. עם זיינען אַוועקגעפאַהרען די וועגען פון מארק, עם זיינען פער-שוואונדען די הענדלער און די גרויסע קופעס פרוכטען און די קראַד מען האָבען זיך פערמאַכט איינע נאָך דער אנדערער און אין גאָר א קורצער צייט איז קיין וואַכעדיגע זאך ניט געבליבען אויפ'ן מארק און אומערום איז געוואָרען א דריקענדע שטילקייט.

ה—מ—ל—ד !

די שטילקייט ווערט נאך אימה'דיגער אויפ'ן שוהליהויף. עם זיינען ניטאָ די געוועהנליכע רעדלאך פון זומער צייט צווישען מנחה און מעריב און עם הערען זיך מעהר ניט קיין וואַכעדיגע שמועסען. און אפילו די יחידים, דאָס רוב יונגע מענשען, וואָס שטעהען פאר'ן שוהל אָדער בית המדרש האַבען זעהר ערנסטע פנימ'ער און מירען אַויס צו רעדען איינער מיט'ן צווייטען. און נאָך ערנסטער ווערען די דאָזיגע פנימ'ער ווען אויפ'ן שוהל הויף בעווייזט זיך דער אירי-שער דאָקטאָר אין דער בעגלייטונג פון רפאל דעם פעלשער. דער דאָקטאָר איז אַ פנים חדשות אין שוהל און אַלע בעגרייפען, אַז דאָס איז נאָר די גרויסע אימה פון די ימים נוראים, וואָס האָט איהם גע-בראַכט אהער. דאָס איז אַ טאָג אנדערס פון אַלע אנדערע פון אַ נאָנץ יאָהר.

ה—מ—ל—ד !

און מיר ווייזט אַויס, אַז דער הימעל איז מערב זייט איז איצט רויטער ווי אַלע מאָל און איר קוק מיט מורא אויף דער זון, וועלכע דאַרף היינט פּערנעהן אנדערס ווי אַלע מאָל, מיט אַ סוף פּסוק, און לאָזען מערקען, אַז אַ יאָהר ענדיגט זיך איצט און פון מאָרגען וועט זיך אָנהויבען אַ נייער יאָהר מיט אַ נייער זון. די לעצטע שטראַהלען שטיפען ניט און זייער גינגאַלדענער שייַן איז ווי פּערנליווערט פון אימה און פחד.

ה—מ—ל—ד !

די ווייבער וואָס לויפען איצט דורך דעם שוהליהויף אין זייערע ווייסע קליידער און מיט די ווייסע טיכלאך אויף די קעפּ שוועבען איצט דורך ווי גייסטער און די געשפּאַנטע שטילקייט ווערט נאָך אימה'דיגער.

אַט ברעכט אַויס דער שטורם.

און איז די לעצטע שטראַהלען פון דער זון זעה איר מיט גינגאַלדענע גרויסע אותיות איבער דעם גאַנצען האַריזאָנט —

ה—מ—ל—ד !

מיין ערשטע ענטווישונג.

(לכבוד ראש השנה)

די לעצטע טעג פאר ראש השנה ווען גאר איד בין פערבייגע
גאנגען די סעמערס אין מארק, האב איד זיך ניט געקענט איינהאל-
טען ניט אפצושטעלען זיך פאר די גרויסע קאווענעס, וואס זיינען
דארטען געווען אויסגעלעגט און די וויינטרויבען וואס זיינען געווען
אויסגעשטעלט.

די סעמערניצעס האבען איצט אנגענומען גאר א וואזשנעם
אויסזעהן און זייערע אויסגעבויגענע רוקענס האבען זיך אזש אויס-
געגלייכט פון גרויסער גדולה. א שפאס, זייערע סעמערס פערמאגען
קאווענעס און וויינטרויבען! דאס איז געווען א סחורה, וואס מען
האט א גאנץ יאהר ניט געזעהן ביי אונז אין די אויגען און מען האט
דערצעהלט, אז מען ברענגט זיי גאר פון מרחקים. און ווען ניט ראש
השנה ווען מען דארף מאכען שהחיינו איבער פרוכטען, וואלט מען
זיי דאס מאל אויך ניט געזעהן ביי אונז אין שטערטעל.

זיי קומען פון מרחקים!

דאס אליין איז געווען גענוג צו געבען זיי א געהיימיניספאלען
קאליר און עס האט אויסגעזעהן, אזוי ווי זיי האבען צו דערצעהלען
עפעס אזוינס וואס מיר ווייסען ניט. און זיי האבען גערייצט די
פאנטאזיע און ארויסגערופען פערשיעדענע פראגען אין קאפ.
און ווען מען האט צושניטען א קאווענע פאר א קונה'טע און
די ראזיגע פלייש איז אנטפלעקט געווארען אין איהר פולען גלאנץ
און די זאפט האט זיך גענומען בלעזלען אין קלייניקע פערעלאך,
איז דאס מויל ממש פול געווארען מיט וואסער און עס איז פער-
שטענדליך געווארען פאר וואס מען האט אזא טרחה גענומען צו

פיהרען די דאָזיגע ערד־פּרוכט אזוי ווייט און בעשטימט איהר פאר שהחינו אויף ראש השנה.

עס האָט זיך ביי אונז קיינער ניט פּערגונען צו קויפען א גאנצע קאווענע און א בעל הבית'טע איז געווען צופריעדען צו דערווייזען א קליינע שטיקעל אויף דעם הייליגען יום טוב. דאָס האָט מען אָנגעגרייט ניט צו עסען, נאָר צו פּערוזכען דעם טעם.

און די בעל הבית'טע וואָס האָט איינגעהאנדעלט א שטיקעל קאווענע און א קליינעם צווייגעלע וויינטרויבען, האָט זיי געטראָגען מיט גרויס שמירה אהיים, אזוי ווי א שטיק פון דעם הייליגען יום טוב איז געווען פּערקערפּערט אין זיי. קיין מאָל האָט מען נאָך קיין פּרוכט ניט געטראָגען מיט אזא עהרענגעפיהל, ווי דאָס שטיקעל קאווענע און די עטליכע טרויבען. האָבען דאָך אפּעלסינען פּער־בלאָנדזשעט צו אונז אויף פורים, און דאָס איז אויך געווען דער איינ־ציגער טאג אין יאהר וואָס אונזערער איינער האָט זיי געזעהן, נאָר זיי האָבען קיין טיעפען איינדרוק ניט געמאכט.

איך בין עטליכע מאָל צוגעגאנגען און געקוקט אויף דער צור שניטענער קאווענע, און מיט יעדען מאָל בין איך אלץ זיכערער גע־וואָרען אז קיין שעהנערע און געשמאקערע פּרוכט איז נאָר אויף דער וועלט ניטאָ. און ווי איך האָב געגארט, אז עס זאָל שוין קומען דער ראש השנה אבענד און איך זאָל שוין קענען פּערוזכען דעם אמת'ען טעם פון גז ערן.

און ענדליך איז דער אבענד געקומען. דער טיש איז געווען אָנגעשמעלט מיט אלערליי פּרוכטען. דער טאַטע האָט זיך געוועהנט לויף אָפּגעהיט ניט צו פּערוזכען קיין פּרוכט ביז ראש השנה און ער האָט געקענט מאכען דעם שהחינו איבער וועלכער עס איז פרי, נאָר אויסגעקליבען האָט ער די וויינטרויבען. דער פּרעהליכער קול פון זיין שהחינו איז געווען א שארפּער קאַנטראסט מיט דער טיעפער מעלאַנכאָליע אין זיינע אויגען. ער האָט מסתמא בכיון אויסגע־קליבען די וויינטרויבען, ווייל זיי האָבען אזוי פיעל בילדער ארויס־גערופּען פון דער אידישער פּערגאנגענהייט און געוויזען וואָס מיר האָבען צוליעב אונזערע זינד פּערלאָרען. די מאמע האָט דעם שהחינו געמאכט מיט אזא צניעות, אז מען האָט לייכט געקענט זעהן ווי

זי עסט די פרוכט ניט צו קיצלען דעם גומען נאָר פאר דעם סימבאָל, וואָס דערמיט ווערט אויסגערדיקט.

נאָר וואָס איז שייך צו מיר, בין איך זיך מודה, אז מיין מויל איז ווידער וואסערדיג געוואָרען ווען די מאמע האָט די שטיקעל קאווענע צושניטען אין דינע פענעצלאך. אונזערע אייגענע פרוכטען זיינען פאר מיר געווען גאנץ וואַכעדיגע זאכען און איך בין שוין מיט זיי געווען זאט. א חוץ דעם האָב איך טאקע ניט ליעב געהאט די ראש השנה'דיגע עפעל, ווייל די מאמע האָט קיין אנדערע אויף ראש השנה ניט געקויפט, ווי נאָר די סאמע זיסע, זאָל טאקע זיין אז אמת'ע שנה מתוקה. און אפילו די וויינטרויבען האָבען ביי מיר ניט געהאט דעם חזן, וואָס די קאווענע. וויינטרויבען זיינען ניט געווען קיין נייעס ביי אונז, דאָס הייסט אויף יערען ראש השנה אין די פרי-הערדיגע יאָהרען האָב איך זיי שוין געזעהן און פערזוכט, נאָר די קאווענע האָט ערשט ניט לאנג פערבלאָנדזשעט אין אונזערע מקומות. און איך האָב זיך טאקע גענומען צו מיין פענעץ קאווענע, ווי אז אמת'ער „הלעיטני“.

די מאמע האָט מסתמא בעמערקט מייע זשעדנע בליקען, וואָס איך האָב געוואָרפען אויף דער קאווענע און זי האָט מיר איינגע-טהיילט א גרעסערען פענעץ ווי דעם טאָטען אָדער זיך און האָט מיר געוויזען, וואָס מען דארף עסען און וואָס ניט. דאָס האָט אוועקגע-נומען א גרויסען חלק פון מיין פענעץ, ווייל ער איז געווען געשני-טען אזוי, אז דער ווייסער טהייל איז געווען דיק און דער ראזעדיגער זעהר דין, און דערפון איז מיין פענעץ קאווענע נאָך ציטערדיגער געוואָרען. איך האָב געקענט פארטיג ווערען מיט מיין פענעץ מיט איין רעכטען ביס, נאָר איך האָב געוואָלט אז דער טעם פון גוֹ-ערן זאָל אנהאלטען און געדויערן וואָס לענגער. איך האָב דאריבער גע-נומען עסען מיט קלייניקע ביסעלאך.

דער ערשטער ביס האָט ביי מיר ארויסגערופען פערוואונדע-רונג. איך האָב זיך אליין ניט געוואָלט גלויבען, אז דאָס איז דער אמת'ער טעם. דער צווייטער און דריטער ביס האָבען די מערכה פון דער קאווענע ניט פערבעסערט. עפעס א געמיש פון זויערליך-זיסליכעס, וואָס איז מיר לחלוטין ניט געפעלען געוואָרען, אָבער די

אויטאָריטעט פון א פרוכט, וואָס מען האָט געבראכט פון מרחקים איז געווען צו גרויס, אז איד זאָל זיך פערלאָזען אויף מיין אייגענעם גומען און האָב געביסען ווייטער, נאָר וואָס מעהר איד האָב זיך דערנעהערט צום ווייסען טהייל איז דער זויערער טעם אלץ מעהר געוואקסען און ווען איד האָב דערגרייכט די מחיצה פון ווייסען און ראזיגען טהייל, בין איד אין גאנצען דורכגעדרונגען געוואָרען עפעס מיט א זויערען געפיהל. עפעס א פלעק האָט זיך ארויפגערוקט אויף יענע ווייטע מקומות, וואו מיט עטליכע מינוט פריהער האָט אזוי העל געשיינט די זון.

דאָס איז געווען מיין ערשטע גרויסע ענטטוישונג.

מיין פערשטערטער ראש השנה.

(עראינערונגען פון די קינדערשע יאהרען.)

איך בין דעמאלט אלט געווען א יאהר אכט צו ניין.
קליין ווי איך בין ניט געווען, האָב איך גוט פערשטאַנען
און בעגריפען די וויכטיגקייט פון די מורא'דיגע טעג. פאר מיר
איז קלאָר געווען אלץ וואָס עס טהוט זיך אין די טעג אויפ'ן הימעל,
אזוי ווי איך וואָלט דאַרטען אליין געווען. איך האָב געוואוסט,
אז לעבען כסא הכבוד ליגט דער גרויסער פּנקס אויף א פייערדיגען
טישעל און די עבירות און די מצוות ליינען זיך פון זיך אליין,
און ווען אז עבירה אדער א מצוה ווערט דערמאָנט קריכט זי ארויס
פון דעם פּנקס און לייגט זיך אליין אנדער אויפ'ן וואָגשאַל.
און ווי אזוי דער וואָגשאַל זעהט אויס האָב איך אויך געוואוסט.
איך האָב געוואוסט, אז דאַרטען וועגט מען ניט אויף קיין בעזמען,
ווייל א בעזמען איז אין מיינע אויגען געשטאַנען זעהר נידריג און
נאָר פּויערים האָבען זיך מיט איהם געקענט בענוצען. אויך וועגט
מען ניט אויף א פרייסישע וואָג, ווייל איך האָב זיך בשום אופן
ניט געקענט פארשטעלען, אז מצות אָדער עברות זאלען זיין
שווער, איך האָב זיי אנדערש ניט געקענט פאַרשטעלען, ווי עפעס
לופטיגעס, גרינגעס. די וואָג איז ניט אנדערס אזא, וואָס האָט
צוויי שעלכלאך וואָס הענגען אראָב פון א שטענגעל אויף שנייד-
לאך און מיט א צינגעל פון אויבען, מסתמא ווי די מאַזנים פון די
מזלות אין מחזור און ביי אונז אין קלייזעל אויף דער בימה, וואו
עס זיינען אויסגעמאַלט אלע צוועלף מזלות, נאָר פערשטעהט זיך
די וואָג אויפ'ן הימעל איז א סך גרעסער, די שעלכלאך שיינען און
גלאַנצען א סך בעסער ווי אין אפּטהייק אפּילה, און אויך די שנייד-

לאך זיינען מסתמא געמאכט פון זיינעם גינגאלד. איד האב געוואוסט, אז אין די מורא'דיגע טעג, ווען אלץ ווערט אזוי פינקט ליד געמאסטען און געוואויגען קען די קלענסטע מצוה'לע אמאל אריבערשלעפען דאס צינגעל און מאכען פון א שלעכטען צעטעל א גוטען, און פערקעהרט א ליאדע עברה'לע, א טל ומטר'ל, קען חלילה פערוואנדלען א גוטען צעטעל אין א שלעכטען. סך הכל פאר א יאהרען ווינטער איז מייזן חבר אברהם'עלע געפאלען אויף א גליטש און האט זיך אויסגעבראכען א פוס. עס פערשטעהט זיך, אז דאס איז איהם אָנגע'חתמ'עט געוואָרען פאר א יאהרען אין די מורא'דיגע טעג הנם צו זאָגען דעם אמת בין איד אין דעם דאָזיגען פונקט ניט געווען אזוי קלאָר ווי אין די אלע אנדערע. איד געדענק, אז אין מייזן קינדערשען קעפעל האָבען זיך געדעהט אזעלכע פראגען אויף וועלכע איד האָב קיין ענטפער ניט געקענט קריגען. און טאָקע צוליעב דעם זעלביגען חבר מיינעם אברהם'עלע. ווען ער האָט זיך אויסגעבראָכען זיין פוס אויפ'ן גליטש האָט מייזן טאָטע מיר געזאָגט, אז דאָס איז איהם געקומען דערפאר וואָס ער האָט זיך געגליטשט אום שבת. און אזוי ווי געגליטשט האָט ער זיך אום שבת, און טאָקע אין יענעם שבת גופא האָט ער אויסגע'בראָכען דעם פוס איז מיר קשה געוואָרען — ווען איז דאָס איהם אָנגע'חתמ'עט געוואָרען: נאָך איידער ער האָט זיך געגליטשט אָדער דאָס איז איהם געקומען נאָר אַהן א חתימה. ביי אונז אין שטערטעל פלעגט שטענדיג זיין א גרויסער וכוח, ווען אימיצער איז געשטארבען ראש השנה, צו דאָס איז איהם אָנגע'חתמ'עט געוואָרען פאר א יאהרען אָדער צו מען האָט איהם געגעבען א פריהערדיגע כתיבה שוין היינטיגעס יאהר. און שטענדיג איז אין דעם געווען חלוקי דעות. נאָר אין מייזן חבר'ס צובראָכענעם פוס האָט קיין שום חלוקי דעות ניט געקענט זיין. אָבער זוי עס איז דער שטייגער מיט קליינע קינדער בענוגענען זיי זיך מיט דער פראגע אליין און דאָס האָט מיר ניט געשטערט צו וויסען, אז אין די מורא'דיגע טעג ווערט אלץ אָנגעשריעבען און פער'חתמ'עט און אז אן איבריגע מצוה אָדער איבריגע עברה האָט זעהר פיעל צו זאָגען אין אזא צייט.

און יונג ווי איד בין ניט געווען, האָב איד שוין געהאַט ניט קיין קליין פעקעל עבירות. אין דעם פערלויף פון דעם יאָהר, אייַ בערהויפט זומער־צייט האָב איד א סך מאל פערפעהלט א מנחה אָדער א מעריב און נאָר אָפּט ביידע צוזאַמען און בין אפילו ניט אָפגעשטאַנען דערפאַר קיין איבריגע שמונה עשרה, און אזוי ווי עברה גורת עברה האָב איד צוליעב דעם אָנגעזאַגט דעם טאָ טען א סך ליגענס, ווען ער האָט מיר גענומען צום פעהער און אויסגעפרעגט וואו איד האָב געדאווענט און ווען האָב איד געדאָ ווענט. אין מיטען וואָד האָב איד אָפּט פערפעהלט צו וואַשען זיך פאַר'ן עסען אָדער צו בענשען נאָך'ן עסען, איבערהויפט ווען עס איז געווען עפעס א שפיעל אָדער מען האָט געדאַרפט געהן מיט חברים זיך באַדען. איד האָב אפילו געהאַט איבער זיך א גוטע שומר'טע; מײן שוועסטער איז איבער מיר געשטאַנען און ניט אָפגעלאָזט פון פלעק. זי האָט מיר געהיט אז איד זאל זיך זואַשען צום עסען און זאַנען אין דער הויך „שאו ידיכם“ און נאָכ'ן עסען איז זי פון מיר ניט אָפגעטראַטען בין איד האָב ניט אָבגע־ בענשט. נאָר וואָס פאַר א בענשען איז דאָס געווען? די שוועסטער פלעגט שרייען, אז איד האָב אָפגעמאַהלט ווי א מיהל, נאָר צו זאַנען דעם אַמת קען א מיהל אויך ניט מאַכען אזוי גיך. עס איז געווען געכאַפט א וואָרט פון דאַנען, א וואָרט פון דאַרטען און צוגעשטוקעוועט צו יברך את עמו בשלום, און פאַרטיגן. אויך ניט איין מאל האָט געטראַפּען אז איד האָב זיך שבת ביי א שפּאַציער שוין נאָכ'ן ערויב געכאַפט אז איד טראַג א מעסערל אין קעשענע, און דאָס האַרץ האָט מיר ניט דערלאָזען אוועקוואַרפען עס, און איד האָב זיך געמאַכט ניט וויסענדיג און בין ווייטער געגאַנגען, אזוי ווי איד וואָלט נאָר קיין מאל אין קעשענע קיין זאך ניט גע־ האָט. אמת, דאָס ערשטע מאל ווען איד האָב א שבת דערטאַפט ביי זיך א מעסערל נאָכ'ן ערויב האָב איד קיין שאַלות ומעלות ניט געמאַכט, ארויסגעשלעפּט דאָס מעסערל פון קעשענע און בעהאַלטען עס הינטער א שטוב. נאָר ווען איד בין אויף מאַרגען געקומען עס זוכען האָב איד עס שוין מעהר דאַרטען ניט געפונען, און פון דאמאָלס אָ האָב איד שוין מעהר אזוי קיין חפצים ניט

איינגעשטעלט. אזעלכע און דאָס גלייכען עכרות האָב איד גע-
האַט א גאַנצען פעקעל, א פעקעל וואָס האָט זיך געקענט וואַרפען
אין די אויגען אפילו אין די געוועהנליכע טעג פון יאהר און כפרט
אין אזעלכע מורא'דיגע טעג. וואָס, א שטייגער, קען איד ערוואַר-
טען, ווען אזא פעקעל וועט ארויפּשפּרינגען אויף דער וואַגשאַץ?
עס פערשטעהט זיך, אז קלענער מאַכען דאָס פעקעל עכירות
האַב איד שוין ניט געקענט. נאָר דערפאַר האָב איד איצט געקענט
יאַגען זיך נאָך מצות און פּערגרעסערען דאָס צווייטע פעקעל. און
איד האָב געזוכט און געאַקערט מצות ווי מיט ליכט. אלול צייט בין
איד מיט א חברה חברים אוועק צום בית עולם און א שטיק וועג
פאר'ן בית עולם געשטעלט זיך מיט א טעלער אויף וועלכע עס זיינען
געלעגען צעמלאַך מיט גרויסע גע'כתיבה'טע אותיות: „פרחי
שושנים, ש"ס", און דאָס האָט געדאַרפט הייסען אז מיר די אינגלאַך
הייסען פּרחי שושנים און מיר קלייבען אויף א ש"ס. נאָהענט צום
טויער פון בית עולם האָבען מיר ניט געטאַרט צוקומען, ווייל דאָר-
טען זיינען געשטאַנען די אמת'ע כלי קודש און ניט קוקענדיג אויף
דעם, וואָס מיר האָבען געקליבען אויף אזא הייליגע זאך, האָבען זיי
אויף אונז געקוקט ווי אויף אזעלכע, וואָס קריכען אריין אין זייער
פּרנסה און האָבען אונז גע'רודפ'ט ווי די ערנסטע קאָנקורענטען. נאָר
טאַקע דערפאַר וואָס מיר האָבען פאַר גוטע מעשים געדאַרפט אויס-
שטעהען רדיפות, האָבען מיר זיך נאָך אזא מצוה בעסער געיאַנט
ווי נאָך אנדערע א סך גרינגערע. איבערהויפּט האָב איד געהאַט א
השגה, אז די וואַג פון א מצוה ווענדעט זיך אָן דער אנשטרענגונג,
וואָס מען מאַכט צוליעב איהר; וואָס מעהר אנשטרענגונג, וואָס
מעהר זעלבסט־אויפּאַפּערונג, וואָס מעהר צער מען געהמט איין צור-
ליעב איהר, אלץ גרעסער איז איהר וואַג און אלץ מעהר איז זי אַנ-
געלעגט. הגם עס קען אויך זיין, אז די גוטע מעשים ביים בית עולם
זיינען ביי אונז טהיילווייז ארויסגערופען געוואָרען דורך א קונדס-
געפיהל. עס איז געווען א שטיקעל ספּאַרט צו ווייזען, ווי אזוי
בעריל דער בית דין שמש מיט'ן גראַבען שמעקען יאָנט זיך נאָך אונז;
זיין גרויסע, גראַהליכע באַרד און די פּאַלעס פון זיין אַפּענער קאַ-
פּאַטע פּלאַטערען אַנטקעגען ווינד, און מיר מיט די טעלער אין די

הענט לויפען ווי די רוחות, און בעריל מוז זיך אפשטעלען, ווייל ער האט שוין מעהר קיין כח ניט צו לויפען, הויבט אן צו פאכען מיט'ן שטעקען אין דער לופטען אלס א צייכען, אז אזוי וואלט דער שטער-קען געצאפעלט זיך איבער אונזערע אַרימע רוקענס און סאָפעט קוים ארויס :

„איד וועל אייד געבען, שקצים!“

צו סליחות האָב איד זיך אויפגעכאפט גלייך מיט'ן טאַטען און ניט קוקענדיג וואָס ער האָט מיר געהייסען שלאָפען בין איד גענאָג גען גלייך מיט איהם אין קלייזעל און האָב משונה הנאה געהאט, וואָס די ביינק זיינען געווען האַלב לעדיג. איד האָב דערפון הנאה גע-האט, ווייל דאָס האָט מיר בעשיינפערלעך געוויזען אז אפילו פאר סטאַלנע מענשען איז דאָס א גרויסע הכבדה אויפצושטעהן אין מיר טען נאכט, און איד האָב דערפון געדונגען, אז מיינע סליחות וועל לען א פיינעם שלעפ טהאַן די שאַל פון די מצות. ערב יום כפור בין איד ווידער געלאָפען מיט א טעלער און געריסען ביי די פאַלעס ופאַר'ן ש"ס פון די פרחי שושנים און דאָס האָט וויעדער געדארפט צוגעבען א שטיקעל וואָג דעם פעקעל פון מיינע מצות. נאָר דערמיט האָבען זיך אָנגעהויבען און דערמיט געענדיגט די איבריגע מצות.

איד בין דאריבער געווען אין גרויס צער ווען איד האָב א שטיי-גער ראש השנה אָדער יום כפור געזעהען ווי די סטאַלנע אידען קענען זיך צואוויינען אין מיטען דאוונען און גיסען בעד טרערען. פונקט נאנטקעגען איבער מיין „שטאַרט“ איז געשטאַנען (ראש השנה און יום כפור האָט ער זיך ניט געזעצט) הענאך דער בעל בכי און ער האָט נאָר געדארפט א קרים טהאַן מיט'ן פנים און טרערען האָבען אָנגע-הויבען צו רינען איבער זיינע באַקען. איד האָב געוואוסט, אז טרע-רען זיינען א טהייערע מתנה פאר דעם אויבערסטען, שערי דמעות לא ננעלן, די טויערן פון טרערען זיינען קיין מאָל ניט פערשלאָסען, און איד האָב אויך געוואָלט גיסען טרערען, נאָר פיעל איד האָב מיין פנים ניט געקרימט האָב איד קיין טרערען ניט געקענט ארויסמא-טערן. אַלץ וואָס איד האָב געקענט איז אריינפאלען אין התלהבות אין א ווארימע שטיקעל אין שמונה עשרה און אָנהויבען צו מאכען מיט די הענט ווי די גרויסע און הויבען אַלץ העכער און העכער דעם

קול, נאָר ווען איד פלעג זיך אזוי צואווארעמען פלעגט זיך פלוצים דעהערען דעם שמש'ס צוויי האַסטיגע פעטש איינער נאָכ'ן אנדערען איבער דער בימה און ניט נאָר די ווארעמקייט האָט געמוזט פער-שווינדען, נאָר דאָס האָט מיר אויך געוויזען, אז איד האָב זיך פערנומען אויף א פאלשען וועג, און אזא התלחכות איז נאָר ניט אַנ-גענומען.

איז אזא ענגע צייט איז דער שהחיינו וואָס מען מאכט איבער פרוכטען ראש השנה אין אבענד געווען א ברכה פון הימעל. טאטע-מאמע אז זיי פלעגען זיך אנדערזעצען ראש השנה אין אבענד מאַ-כען שהחיינו איבער פרוכטען, האָט מען געזעהען בעשיינפערלעך, ווי דאָס פעקעל מצות וואקסט. א גאנץ זומער האָבען זיי זיך אָפּגע-האלטען פון צו פערזוכען וועלכע עס איז פרוכט, כדי דער שהחיינו זאָל בלייבען אויף ראש השנה און אז זיי האָבען זיך אנדערגעזעצט ראש השנה אין אבענד צום טיש, האָט מען בעשיינפערליך געזעהן, ווי זיי האָבען זיך פון אלץ אָפּגעזאָגט. האָבען זיי גענומען אז עפעל איז דאָס געווען דער ערשטער עפעל וואָס זיי האָבען פערזוכט דאָס יאהר. איז דאָס געווען א בערנע — איז דאָס געווען די ערשטע, א פלוים — דער ערשטער, א חוץ דעם האָט מען לכבוד דעם טאָג פער-שאפט זיך מיט אזעלכע זאכען, וואָס אין אונזערע מקומות, דאָס הייסט אין די קליינע שטעטלאך פון דער ליטא, האָט מען קיין מאַל אויסער ראש השנה נאָר ניט אָנגעזעהען. לכבוד ראש השנה האָט מען געקויפט טרויבען, קאווענע, ניט חם ושלום אָנצושטאָפען דעם מאַגען אָדער צו קיצלען די קישקע, נאָר טאקע אלץ מחמת שהחיינו, מען האָט געדארפט זעהן ווי דער טאטע האָט געמאכט דעם שהחיינו, אז אבי וועמען זאָל אַנכאָפען א געוואלדיגע קנאה. ער האָט יעדע פרי פריהער געהאלטען א היבשע וויילע פאר'ן שמעקעלע. און אויב די פרי האָט קיין שמעקעלע ניט געהאט האָט ער איהר געהאלטען מיט צוויי פינגער, זעהר פאָרזיכטיג גערעהט אין אלע זייטען און בעוואונדערט איהר געוואלדיגען חן, ווי וועלענדיג דערמיט, וויי-זען דעם רבונגו של עולם, אז ניט גענעסען די דאָזיגע פרי האָט ער ניט דערפאר וואָס זי איז איהם ניט געפעלען, נאָר דוקא פערקעהרט, גע-פעלען איז זי איהם שוין זעהר, דאָס מויל ווערט איהם אזש וואַ-

סערדיג פון קוקען אויף איהר, נאָר טאקע צוליעב דעם האָט ער די קישקע ניט נאָכגעגעבען און געווארט מיט'ן שהחיינו אויף ראש השנה. אוי אז ער האָט געגעבען א בים פון דער פרי און א זאָג גע-טהאָז: „אי, אי, אז אַנטיק!“ האָט מען געזעהען ווי עס האָט זיך ממש צוגאַסען א תענוג פון גז עדן איבער אלע זיינע גליעדער. און אין דעם תענוג'דיגען עסען איז אויך געלעגען א וואונק צום רבנו של עולם. דער טאטע איז חס ושלום ניט געווען קיין זולל וסובא, וואָס וועט גלאַט נעהמען און ארויסווייזען א משונה'דיגע הנאה פון א פרי. און אויב ער האָט ארויסגעווייזען אזא הנאה האָט מען גע-דארפט פערשטעהען, אז אין דעם שטעקט עפעס. און טאקע די התפעלות וואָס ער האָט אין יענעם אבענד געכאפט פון יעדער פרי איז געווען ניט מעהר ווי צו דערמאָנען וואו מען דארף, אז פון אזעל-כע אַנטיקען, פון אזעלכע הנאות האָט ער זיך אָפגעזאָגט אלץ צו-ליעב זיין נאָמען. און יעדעס מאָל ווען איד האָב זיך צוגעקוקט צו דער דאָזיגער סצענע, האָב איד זיך געגעבען א וואָרט, אז אם ירצה השם קומענדיגן יאָהר וועל איד דעם גאנצען זומער ניט פערזוכען קיין פרוכט און ווארטען מיט'ן שהחיינו אויף ראש השנה. נאָר ליידער איז געווען זעהר גרינג צו מאַכען אזעלכע בעשלוסען, אָבער ווען עס איז געקומען צום אויספיהרען זיי האָבען האָב איד דעם נסיון ניט געקענט ביישטעהן...

עס פערשטעהט זיך, אז אויף אונזערע אייגענע פרוכטען האָב איד ראש השנה קיין שהחיינו ניט געקענט מאַכען, נאָר עפעס א טרייסט איז געבליבען, וואָס איד האָב לכל הפחות געקענט מאַכען שהחיינו אויף די פרעמדע פרוכטען, וואָס מען האָט ביי אונז ביז ראש השנה קיין מאָל ניט געזעהען, און הגם אזעלכע זיינען געווען וועניג, איז דאָך עפעס געבליבען אויף א זכר.

האָט זיך אבער איין ראש השנה געמאכט א פערשטערטער און מיר איז אפילו קיין זכר פון א שהחיינו ניט געבליבען. דאָס איז געווען דעמאָלט ווען איד בין אלט געווען א יאָהר אכט-ניין. סוף זומער, ארום חודש אלול איז צו אונז אראָפגעקומען א גאסט. ער איז געווען אונזערער א קרוב און האָט געוואוינט ערגעץ אין יענע מקומות, וואו מען עסט אפילו אין דער וואַכען ווייסע בולקעס. ער

פֿלעגט קומען צו אונז איין מאָל אין אַ שמיטה און, ווי ווייט איד האָב געדענקט, איז ער אין מיין צייט געווען דאָס ערשטע מאָל. באלד ווי ער איז געקומען האָבען זיך אין שטוב בעוויזען טרויבען און קאווענעס. וואו ער האָט זיי געקריגען איז פאר מיר, ער היום א סוד, ווייל מיט זיך פון זיינע מקומות האָט ער עס ניט געקענט ברענגען און ביי אונז איז שטעדטעל האָב איד עס, ווי געזאָגט, פאר ערב ראש השנה קיין מאָל ניט געזעהן. נאָר ווי דאָס איז, אין א שעה נעם אלִּילִדיגען טאָג האָט דער גאסט אונז מכבד געווען מיט טרויבען און קאווענע. טאטע־מאמע האָבען גלייך ערקלערט, אז זיי ווארטען מיט'ן שהחינו אויף ראש השנה, און איד האָב זיך אָנפאנגס אויף אָפגעזאָגט פון זיי און האָב זיך געסטארעט אפצואווענדען מיינע אויגען פון זיי. דער גאסט וואָס איז געקומען פון יענע מקומות, וואו מען עסט ווייסע בולקעס אפילו אין דער וואַכען, האָט אָנפאנגס געקוועטשט מיט די פלייצעס, נאָכדעם האָט ער זיך צילאכט און געווענדט צו מיר: „דו אויך, נארעלע?“ איד האָב ווי א פערזינד דינטער א קוק געטהאָן אויף איהם, נאָכדעם אויף די טרויבען און האָב מיט אמאָל דערפיהלט, ווי דאָס מויל איז מיר געוואָרען וואַ סערדיג. „נו, זיי ניט קיין שוטה“, האָט דער גאסט צו מיר געזאָגט און דערלאנגט מיר א צווייגעל טרויבען. איד האָב דעם נסיון לענד גער ניט געקענט אויסהאלטען און האָב געגעסען די טרויבען פאר מיר, און פאר'ן טאטען, און פאר די מאמען, און אפילו פאר'ן גאסט. די מאמע האָט דערביי ארויסגעוויזען אן אונרוהיגקייט, צו די טרויבען בען וועלען מיר חיללה ניט שארען, נאָר דער גאסט האָט איהר בעד רהיגט, אז שארען וועט מיר אפשר אויב איד וועל די טרויבען ניט עסען, און ער האָט נאָך קיין מאָל ניט געהערט, אז טרויבען זאלען שארען.

און עס איז נאָר געווען שווער צו מאכען די התחלה, און נאָכ דעם האָב איד שוין אַליין געבעטען קאווען, הנם קאווענעס זיינען מיר איבריג ניט געווען געפעלען און איד פֿלעג זיך וואונדערן וואָס פאר א טעם געפינט מען אין זיי און פאר וואָס קאסטען זיי אזוי טהיער.

נאָר דערפאר ווען עס איז געקומען דער דאָזיגער ראש השנה

איז אבער, ווען טאטע־מאמע האבען זיך געזעצט געבען טיש און האבען געמאכט דעם שחיינו, בין איד געזעסען ווי א בעגראבענער. די מאמע האט ניט פערגעסען צו געבען מיר א חלק, נאר יעדער פרי וואס איד האב געקריגען האט מיר דערמאנט, אז איד בין א זולל וסובא און דער טעם איז מיר פערשטערט געווארען.

די געוועזענע שותפים.

(אז ערב יום כפור'דינעם).

זלמן ציוויעס און איליאטקע דער אלשאנער זיינען אמאל גע-
ווען שותפים, זלמן איז געווען דער געלט-געבער און איליאטקע —
דער בריה. דער ערשטער האט זיך פערלאזען אויף דעם צווייטענס
בריה'שקייט און דער צווייטער האט געדופעט אויף דעם ערשטענס
געלט. ווען די שותפות האט זיך געענדיגט איז זלמן ארויס גקוי-
ן קיין סך געלט איז אין דער שותפות ניט געלעגען און עס
איז געווען שווער צו זאגען, צו עפעס פון דעם געלט איז געבליבען
כיי איליאטקע. נאך שלעכטע צינגער האבען גערעדט, און די שלעכ-
טע רייד האבען דערנרייכט סיי צו זלמן'ען און סיי צו איליאטקע.
און עס פערשמעהט זיך, אז דאס האט זייער פריינדשאפט ניט פער-
גרעסערט. ביידע האבען אָנגעהויבען צו מורמלען. זלמן האט געמור-
מעלט, אז זיין שותף האט איהם בדלות געשמעלט, און איליאטקע
האט געמורמעלט, אז ער האט זיך ניט אונטערגענומען מפרנס צו
זיין א „דארמאיעד“, עס איז געווען גענוג, אז ער האט עמליכע
יאָהר מיט זיין פראצע אויסגעהאלטען א מענשען, וואָס קאָן א
קאָן דעם עק ניט פערבינדען און ער איז ניט מחויב צו רייסען זיך
פון הויט פאר א צווייטען.

די שנאה צווישען די דאָזיגע געוועזענע שותפים איז קיין
מאָל ניט שטילער געוואָרען. זיי האָבען איינער מיט'ן צווייטען ניט
גערעדט און ניט אויפגעהערט צו מורמלען איינער אויפ'ן אנדערן.
זיי האָבען זיך געסמארעט ווי ווייט מעגליך ניט צו שמעהן איינער
איז דעם צווייטענס דלד אמות, נאָך דאָס האָבען זיי ניט אלע מאָל
געקאָנט דערווייזען. זלמן ציוויעס איז געווען דער גבאי אין דעם
קלויז וואו זיי האָבען ביידע געדאווענט און איז געוויסע שבתים

האָט ער איליאַטקען געמוזט געבען אן עליה, און זייער בעגעגעניס אויף דער בימה איז געווען אן אַפּקומעניס פאר זיי ביידען.

אזוי איז געווען א גאנץ יאָהר.

נאָר איין טאָג איז יאָהר האָט זיך די שנאה צווישען זיי איר

בערגעריסען און ביידע האָבען איבער זיך א כח אָנגעטהאָן צו וויי-
זען איינער דעם אנדערן אַ פּרעהליכען פנים.

דאָס איז געוועהנליך געווען ערב יום כּפור בייטאָג.

זלמן ציוויעס איז געזעסען מיט דער פאמיליע ביים טיש פאר

דעם יום טוב'דיגען מאַלצייט, נאָר די שטימונג איז געווען א יום-
כפור'דיגע. אלע זיינען געזעסען שטיל, מיט ארונטערנגעזונקענע

קעפּ. נאָר דער מיזניק, א אינגעל מיט ברענענדיגע אויגלאך האָט
גיט געקאָנט בעגרייפּען פאר וואָס זאָל די שטימונג זיין א גע-
דריקטע, ווען דער דאָזיגער מאַלצייט איז פּעררעכענט פאר א שווע-

רען תּענית און ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט ווערען אומע-
דיג. ווען ציוויע האָט זיך אויפּגעהויבען ארונטערצונעהמען דאָס

געפעס פון טיש האָט זיך די טהיר געעפענט און איליאַטקע מיט א
פּערשעהמטען פנים, מיט עטוואָס אראַפּגעלאָזטע אויגען, מיט א

שולדיגען שמייכעל אויף די ליפּען איז אריינגעקומען.

— א גוט יאָהר! — האָט ער געזאָגט מיט א הייזערליכען

קול און האָט זיך א פאָר מאַל אויסגעהוסט.

— א גוט יאָהר, רב אליהו! — האָט זלמן אויסגערופּען און

איז איהם געקומען אנטקעגען מיט אן אויסגעשטרעקטער האנט.
זעצט זיך.

איליאַטקע דער אלשאַנער האָט זיך אנדערנגעזעצט און א

וויילע איז געווען שטיל. קיינער האָט ניט געוואוסט, ווי אַנצוהויבען
דעם שמועס.

די בעגעגעניס איז א פיינליכע פאר זיי ביידען. עס האָט

איליאַטקען געקאָסט א שטיק געזונד צו קומען איצט בעטען מחילה
און זלמן'ען איז שווער אַכצוזאָגען זיך פון זיינע תּביעות. נאָר

ביידע ווייסען, אז מאַרגען איז דער יום הדין. מען צעהלט און מען
ווענט די מעשים ומי יזכה כּדין, ווער קאָן ארויסקומען גערעכט אין

אזא טאָג פון געריכט: אלע וועלען בעמען א מחילה וסליחה און ווי

קאן מען האבען א פתחון פה צו בעמען אזא זאך ווען מען וויל אליין
ניט מוחל זיין קיין זאך?

— לאמיר מאכען לחיים! באַט אַן זלמן ציוויעס און ניסט
אַן צוויי קעלעשקעלאך בראַנפען.

— לחיים! מען זאָל לעבען!

— און מען זאָל געזונד זיין!

— און מען זאָל האַבען פּרנסה!

דאָס וואָרט פּרנסה ניט אַיליאַטקען א שטאַך אין האַרצען
און ער רעדט אַרויס מיט אַ קרעכץ:

— אַי, מען איז זינדיג.

— מען איז ניט מעהר ווי מענשען, טרייסט איהם זלמן —

— יא, זינדיגע בשר ודם'ס.

— נאָר ער איז מלא רחמים.

— אודאי, אודאי, נאָר אויף רחמנות קאן מען האַפען. וואָס

דען, אויף אונזערע מעשים?

זלמן ציוויעס ווערט דורכגעדרונגען מיט א וואַרעמען געפיהל.
וואָס טיעפער זיין מחילה צו אַיליאַטק'ען איז פון האַרצען, אלץ
גרעסער ווערט זיין האַפנונג אויף אַ חתימה טובה. ער וואָס זיצט
אויבען זעהט דאָך וואָס עס טהוט זיך טיעף אין האַרצען, ער
ווייסט דאָך יעדע מחשבה פון די נירען און ניט נאָר ווערט פער-
שוואונדען זיין שנאה צו אַיליאַטקען, נאָר אין האַרצען דערוועקט
זיך אַ ליעבע צו דעם מענשען, וואָס האָט איהם געגעבען די מעג-
ליכקייט אויפצוהויבען זיך אויף אַ העכערע מדרגה און שטעלען
זיך צום יום-הדין מיט אַ ריינערען האַרצען.

ער וויל איצט ניט טראַכטען, צו אַיליאַטקע איז געווען שול-
דיג געגען איהם צו ניט. ער וויל איצט ניט דערלאָזען דעם געדאַנק
פון שולדיגקייט, ווייל דאָס קאָן נאָך דערמאָנען דעם קטיגור. און
ער איז איהם ניט נאָר מוחל פון גאַנצען האַרצען, וואָר ער האָט
טיעף רחמנות מיט איהם, פאר וואָס ער איז ניט געווען דער גע-
קרוודעטער. און כּדי צו מאַכען זיין נעכטיגען שונא נאָך רוהיגער
אויפ'ן האַרצען און ווייזען איהם, אַז די מחילה איז אזא אמת'ע.

שטרעקט ער איהם אויס די האַנד און זאָגט :
 — טאַמער, ווער זוייסט, מען איז ניט מעהר ווי מענשען.
 אפשר האָב איך אַמאָל אָנגעטראָמען — מאלע וואָס עס האָט
 געקאָנט טרעפען — איהר וועט מיר מוחל זיין, און איך פון מין
 זייט גיב איך אַ מחילה גמורה.
 רב זלמן ! רופט זיך אַן איליאַטקע געריהרט פון אזא גוטס-
 קייט, — איהר —

נאָר ער קען מעהר ניט רעדען. עס פערשטיקט איהם אין
 האַרצען.

— רבי אליהו ! העלפט איהם ארויס זיין געוועזענער שותף,
 נאָר ער ווייסט ניט וואָס צו זאָגען און ער ענדריגט מיט עפעס אַנ-
 דערש : הכלל, רבי אליהו, עס וועט זיין גוט. ער איז אַ מוחל עוונות.
 — אַ חתימה טובה פאר אונז און כל ישראל ! רופט זיך
 אַב אליהו, קומענדיג צו זיך.
 — אַ חתימה טובה פאר אונז און כל ישראל, כאַפט איהם
 אונטער זלמן ציוויעס.

פאר איליאַטקען בלייבט דאָ מעהר ניט צו טהאָן און ער
 הויבט זיך אויף. מיט דאנקבארע אויגען און מיט אַ העלער
 פאַרב, וואָס זעהט זיך קוים ארויס פון דער געדיכטער באַרד, וואָס
 פארדעקט זיין גאַנצען ברייטען פנים, דערלאַנגט ער די האַנד
 זלמן'ען און ווינשט נאָך אַמאָל אַ חתימה טובה און אַ גוט זאָהר
 און געהט ארויס מיט אַ גרינגערען האַרצען.

זלמן ציוויעס פיהלט זיך איצט דער גליקליכסטער אין דער
 וועלט. עפעס אַ יום כפור'דיגער ניגון'דעל הויבט זיך איהם אָן צו
 פלאַטערען אין מַח, און עס זינגט זיך ביי איהם אינעוועניג. ער
 פיהלט די גאַנצע מתיקות פון אַ ריינער נשמה, וואָס ווייסט ניט פון
 קיין האַס, קיין שנאה, קיין קנאה. די גאַנצע וועלט בעקומט אַ
 פנים ווי זי וואַלט ריין אַפגעוואַשען געוואָרען און בעסערע מענ-
 שען האַבען בעזעצט די ערד.

דאָס איז געוועהנליך געווען ערב יום כפור, נאָר באַלד ווי
 דער יום הדין האָט זיך געענדיגט, האָט זיך ווידער די אַלטע שנאה

אויפגעהויבען צווישען זלמן ציוויעס און איליאטקע דעם אלשא-
נער, און ווען דער עולם פון קלויז איז שמחת תורה געקומען גוט
יום טוב בעמען צום גכאי זלמן ציוויעס, איז איליאטקע צווישען
זיי ניט געווען.

ד ע ר ש מ ש.

מאנציג דער שמש פון דער שוסטערשער קלויז האט געהאט דעם זויערסטען פנים אין גאנצען שטערטעל. ער איז געווען א קליינגעוויקסיגער מיט א שיטערע פארבלאזע בערדעל און אזוי קורצזיכטיג, אז אפילו מיט זיינע דיקע ברילען האט ער געמוזט אריינרוקען דעם חוטם יענעם אין פנים, ווען עמיצער האט צו איהם גערעדט. די זויערקייט פון פנים האט איהם ניט אוועקגעלאזט אפילו ווען ער איז געזעסען אהן א קאפאטע, מיט א מעסער אין האנט זונטאג בייטאג, איינער אליין פאר'ן אויווען, מיט א גאנצע מחנה פערשמאלצענע לייכטער אויפ'ן גרויסען טיש און האט גע-סקראכעט פון זיי דעם חלב, וואס האט איהם געדארפט איינבריינגען איבריגע עטליכע גראשען. מען האט איהם קיינמאל ניט געזעהן מיט א פרעהליכער מינע אויף זיין פנים, און חילקע דער שוסטער וועלכער פלעגט זיך פערגעהן פון געלעכטער ווען מען האט א קיצעל געטהאן זיין מאנטעל אונטער'ן ארבעל וואס איז געהאנגען אויף דער וואנט, איז ארויס אזוי פון זיך אז ער האט איהם געפרעגט:

— מאנציג, וואס פאר א פאראליס איז אויף אייך? איהר

קענט נאָר ניט אַ לאַך טהאַן?

און אזוי ווי חילקע איז געווען פון די אויבענאָניגע איז שוסטערשער קלויז, האט מאנציג א שמייכעל געטהאן, צו ווייזען, אז דאס איז געווען א חכמה. נאָר דער שמייכעל איז ארויסגעקומען אזוי זויער, אז חילקע האט זיך אָנגערופען:

— אויב איהר קענט בעסער ניט לאכען, לאכט שוין נאָר ניט.

די בעלי בתים פון שוסטערשער קלויז האָבען פאר איהם קיין אנדער נאָמען ניט געהאט. ווי די „זויערקייט“ און עס איז ניט גע-ווען קיינער וואָס זאָל פאר איהם האָבען א פריינדליכען וואָרט, הגם

ער האט זיך פון הויט געריסען צו געווינען חן ביי זיינע שוסטערשע בעלי בתים.

די קינדער, ניט נאָר די שוסטערשע, נאָר אויך פון די נאָהענטע געסלאַך ארום דער קלויז, האָבען איהם פיינט געהאט און זיי פלעג גען אַפט שטילערהייט פער'גנב'ענען זיך אין קלויז ווען מען האט דארטען ניט געדאווענט און אז זיי האָבען דערהיט, ווי ער איז געווען ווייטלאך פון טהיר, האָבען זיי זיך אָנגעהויבען מיט איהם צו רייצען. עטליכע האָבען געשריען: „מיון ציענ!“ און די אַנדערע האָבען געענטפערט: „מיון באַק!“ און אזוי איז דער כאַר געגאָנגען, ביז ער האָט זיך געלאָזט לויפען צו זיי מיט טויטע-קללות.

די קינדער האָבען זיך פאר די קללות ניט געשראָקען און פאר זיין לויפען נאָך וועניגער, ווייל צוליבע זיין קורצזיכטיגקייט, האָט ער מורא געהאט צו לויפען גיך, און דער אופן ווי ער איז געלאָפֿען האָט ביי זיי ארויסגערופען אַ חוכא וטלולא.

נאָר מעהר פון אלעמען האָט ער געהאט אויסצושטעהן פון די גנבאים'שע יונגע בחורים'לאך, וועלכע האָבען איהם אָפּגעטהאָן אלערליי שפּיצלאך, מעהרסטענמיהילס זעהר גראַבע און אַפט פער-שאַפט איהם פיזישע יסורים. לענט ארויף אזא בחור'ל זיין געזונטע האַנט צו מאַנציג'ן אויפ'ן אַסעל מיט אַ פריינדליכען „וואָס מאַכט אַ איד?“, און יענער דעעהט זיך אין דרייען, אָדער אַ בחור'ל כאַפט זיין האַנט און וויטעוועט זיך מיט איהם און ניט איהם אַפּ אַ שלום עליכם און דערביי קוועטשט ער איהר אזוי שטארק, אז מאַנציג'ן ווייזט אויס אז די פינגער וועלען זיך צוברעכען, אָדער איינער מאַכט אַ האַרטען קנופ פון אַ קלייזעלשען האַנדטוד און גיט עס אַ שליי-דער איהם אין קאַפּ אריין.

און מאַנציג האָט אלץ אַרונטענהעשלונגען און געמוזט מקבל באַהבה זיין. ער האָט זיך געפּיהלט ווי אַ וואַרים, אויף וועלכען יעדער קען טרעטען און דער שטומער פּראַטעסט איז אַרויסגעטראָ-טען אין דער פאַרם פון דער שאַרפּער זויערקייט אויף זיין פנים. אזוי איז געווען טאַג איין און טאַג אויס, וואָך איין און וואָך אויס און דער געפּיהל פון אַ צנטראַמעגעם וואַרים האָט איהם דאָס

גאנצע יאהר ניט אפגעלאזט. דער מענשליכער געפיהל איז נאך גער-
ווען מעהר בעלידינט דערפאר, וואס ער האט זיך גערעכענט
חשוב'ער פון יענע, פאר וועמען ער איז אויף די לאפקעס געקראכען
און וועלכע זיינען איבער איהם געטראטען.

נאך דערפאר איז געווען איין טאג אין יאהר, ווען דער געפיהל
פון צוטראטענקייט איז אין גאנצען פערשוואונדען פון זיין הארצען,
און זיין פנים האט פערלארען די אייביגע זויערקייט.

דאס איז געווען ערב יום כפור צו מלקות. אין דער קורצער
צייט, וואס ער איז געשטאנען מיט'ן קאנטשיק אין האנט און ביי
זיין זייט האבען געקניט אלע מיטגליעדער פון קלויז איינער נאכ'ן
אנדערען, איז ער אויסגעוואקסען אין זיינע אויגען, און איהם האט
אויסגעוויזען, אז דער קאנטשיק איז איהם געגעבען געווארען צום
אויסצייכנונג אלס א מין בעלוינונג פאר די צרות, וואס ער איז אויס-
געשטאנען פון די זעלביגע מענשען דעם גאנצען יאהר. זיינע בעזער-
נונגען זיינען געווארען בעפעהלענד, זיינע קורצזיכטיגע אויגען וואס
האבען שטענדיג אויסגעדריקט א הילפלאזיגקייט האבען איצט אנגע-
נומען א שטרענגקייט און זיין הכנעה'דיגער רוקען האט זיך אויסגע-
גלייכט.

און די קינדער וועלכע ער האט איצט אין הינטער שטיבעל
פערבאטען אריינצוקומען האבען אפילו ניט געוואנט צוצוקומען צו
דער טהיר. זיי האבען זיך אלע דורכגעדרונגען מיט א ציטערדי-
גען דרך ארץ פאר איהם, און אפילו די גבאים'שע יונגע בחורים'לאך
האבען זיך איצט געהאלטען מיט טיעפען רעספעקט פאר איהם. און
ווען מאנציג איז פארטיג געווארען מיט די מלקות און איז פון
הינטער שטיבעל אריין אין קלויז, איז זיין טראט געווען א זיכערער
און זעלכסטשטענדיגער.

און דאס איז געווען די איינציגע צייט אין יאהר ווען מאנציג
איז ניט געווען זויער.

יום כפור.

ווער קען איבערצעהלען די ביטערע טרעהרען, וואָס חיהרגעלע האָט פּערגאַסען, אָדער אויסרעכענען די ענוים, פּלאַגען, וואָס זי האָט איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס איהר שמואל יאנקעל איז אוועקגעפּאָהרען קיין אמעריקא, ביז ער האָט איהר ארויסגע-שיקט דעם לאַנג ערווארטעמען „טיקעט“. אמת, ער איז ניט אוועק-געפּאָהרען אַהן איהר ידיעה. אדרבה, זי אליין האָט נאָך איהם צוגערעדט צו דער ריזע: און טאַקע פאר וואָס ניט? קיין קינדער האָבען זיי נאָך ניט געהאט, און אויב מען זאָל אין די יונגע יאָהר רען ניט פּערזאָרגען עפעס א שטיקעל תכלית, וואָס וועט שוין זיין שפעטער? און זי איז געווען גאנץ רוהיג, ווען זי האָט איהם גע-וויווען מיט אלע ראיות, אז כל זמן דער נרו האָט זיך נאָך ניט אינ-גאַנצען צושלאָגען, האָט ער נאָך צייט צו מאכען די ריזע, הגם זי האָט שטאַרק קיין חשק ניט געהאט אַפּצולאָזען דעם מאָן דאָס ערשטע יאָהר נאָך דער חתונה. נאָר זי האָט איינגעזעהען, אז אין דער היים וועט קיין תכלית ניט זיין: שניידעריי איז אין דער ערד און אין אמעריקא מאכען די שניידער פאַרט גליקען.

די ערשטע צייט האָט זי מוטהיג איבערגעטראָמען די שיידונג מיט'ן מאן. זיינע אַפטע בריוולאד האָבען איהר געגעבען חיות, און ווען עס האָט איהר אָנגעכאַפט אזוי א שטאַרקע בענקעניש נאָך איהם, ווי עס קען זיך פּערבענקען א יונג ווייבעל דאָס ערשטע יאָהר נאָך דער חתונה, האָט זי צו איהם אָנגעשריבען א לאַנגען בריעף, אויסגעגאַסען פאר איהם א ביסעל איהר הארץ און האָט וויעדער געווארט מיט אונגעדולד ביז פון איהם וועט אַנקומען פּרעהליכע נייעס.

נאָר, אז עס איז אוועקגעגאַנגען א היבשע צייט און זיינע

בריעף צו איהר זיינען געוואָרען זעלמענער און קירצער, איז איהר א ביסעל איינגעפאלען אין הארצען. אמת, ער האָט זיך פּערענט פּערט, אז ער איז זעהר „ביזוי“, נאָר ווער קען דאָס וויסען, וואָס דאָס בעדייט? זי אליין וואָלט געזאָגט, אז „ביזוי“ מיינט ער איז זעהר פּערנומען, אזוי האָט מען געדאַרפּט פּערשטעהן פון דעם אינ-האַלט פון דעם בריעף. נאָר צו איהר אומגליק האָט זי געהאַט גוטע שכנות, און די גוטע שכנות האָבען געהאַט נאָך בעסערע צייגער און זיי האָבען דאָס וואָרט „ביזוי“ איבערזעצט נאָר אנדערש. נאָך זייער פּירוש איז אויסגעקומען, אז שמואל יאנקעל קען שוין זיין שטערמעל אליין בעשטעהן און דאַרף זיין ווייב אין גאַנצען אויף כּפּרות. און באַלד האָבען זיי זיך אָנגעהויבען צו שושקען, אז ער האָט שוין אין אמעריקא געקראַגען א „טייטשקע“ און חיה-געלע וועט פּערבליבען אן אייביגע עגונה.

חיה-געלע וואָלט אזא זאך קיינמאַל אויף „איהרען“ ניט גע-גלויבט, כאָטש זי האָט זעהר גוט געוואוסט, אז א מאַן טאָר מען ניט טרויען. נאָר ווער קען וויסען, וואָס אמעריקא האָט פון איהם גע-מאַכט? אז ער איז שוין ניט דער זעלביגער, וואָס געווען, קען מען זעהן פון זיין „פיקטשע“, וואָס ער האָט איהר געשיקט: דעם גאַנצען צילם אלקים האָט ער פּערלאָרען, זיין באַרד איז אָפּגעגאַלט, און אָנגעטהאָן איז ער ווי א פּריץ. און צו וואָס טויג איהם אַזא ווייב ווי זי? אמת, איהר טאַטע איז געווען ראובן דער מלמד, ער האָט געלערנט מיט די גרעסטע בעלי-הבתישע קינדער און דער רב האָט פון איהם געהאַלטען אן עולם ומלואה און עס איז געווען אַזאָדאָר-אורוועה צו איהר, אז זי האָט געדאַרפּט חתונה האָבען מיט אַ פּראָסטען שניידער — נאָר דאָס איז אלץ גערעדט דאָ, וואו אַלע קענען איהר און קענען איהם, אבער דאַרטען, איז א פּרעמדען לאַנד, ווער ווייסט, אפּשר איז אַ טייטשקע טייערער אפילו פאַר דעם רב'ס טאַכטער אליין! און ווען די דאָזיגע געדאַנקען זיינען איהר אריין אין קאַפּ, האָט איהר דאָס האַרץ גענומען רייסען, פאַר וואָס זי האָט איהם אָפּגעלאָזט פון זיך. זי האָט אָנגעהויבען גוט זיך צוצוהערען, וואָס די שכנות רעדען, און נאָר די קישען אליין קענען דערצעהלען, וויפיעל ביטערע טרעהרען זי האָט פּערגאַסען

אין די לאנגע ווינטער-נעכט אָדער אין די קורצע זומערדיגע פּערשיעדענע, ביטערע געדאַנקען האָבען געפּרעסט איהר הארץ און דער ביטערסטער פון אלעמען איז געווען, וואָס זי וועט בלייבען אן אייביגע עגונה. און וואָס מעהר זי האָט וועגען דעם געטראכט, אלץ מעהר האָט זי זיך צוגעבונדען צום מאן און אלץ שווערער איז געוואָרען איבערצומראַגען די שידונג.

אמאָל האָט זיך פּערצויגען אַ לאַנגע צייט, אידער עס איז פון שמואל יאנקלען אָנגעקומען אַ בריעף. חיה-געלע איז געוואָרען דאָר און בלייב פון ווארטען און בענקען. זי האָט אָנגעהויבען צו פיהר לען פעסע אַ וועהטאָג אין הארצען. יעדעס מאָל, ווען דער בריעף-טרעגער איז פּערבייגענאנגען איהר הויז, האָט דאָס הארץ ביי איהר אָנגעהויבען צו שפּרינגען און צאפּלען זיך אזוי שטארק, אז איהר האָט געדוכט, אז עס וועט איהר ארויסשפּרינגען פון ברוסט, און ווען דער בריעף-טרעגער איז פּערבייגענאנגען, ניט אָפּשטעלענדיג זיך נעבען איהר שוועל, האָט איהר הארץ אלץ שוואכער און שוואַכער געקלאפּט און איז כמעט אין גאַנצען שטיל געוואָרען.

דאָס איז געווען אַ שווערע און ביטערע צייט פאַר חיה געלען. נאָר ענדליך איז דער לאַנג ערווארטעטער בריעף אָנגעקומען און שמואל יאנקעל האָט געלאָזט וויסען, אז ער האָט אָפּגעמאַכט זיין „מיינר“ צו שיקען איהר אַ טיקעט.

צי זי האָט געליענט צו האסטיג און האָט ניט געקענט ריכ-טיג אזוי כאפּען די ווערטער, אָדער די ווייבער, וואָס זיינען זיך גלייך אָנגעלאָפּען, האָבען איהר אביסעל געשטערט אין לייענען און געמאַכט איהר נערוועזן, צי די גאַנצע עברי איז געווען אזוי הארט, אז מען האָט איהר ניט געקענט צובייסען, ווייל שמואל יאנקעל איז געווען אַ גרעסערער בריה מיט דער נאָדעל ווי מיט דער פעז, — ווי די מעשה איז, ווען זי איז געקומען צום וואָרט „טיקעט“ און די שכנות האָבען איבערגעפּרעגט מיט אַ ביטערען שאַקלען פון קאַפּ: אַ „נמ“? האָבען די הענט איהר אָנגעהויבען צו ציטערן, איז קאַפּ איז איהר געוואָרען צו וואָרם, די פיס האָבען זיך איהר אונטער-געבויגען און זי האָט זיך אויסגעצויגען אויף דער ערד אַ גע'חלש'טע. צווישען די ווייבער האָט זיך אָנגעהויבען אַ געוואָלד, אַ גע-

שריי, א טומעל; אייניגע האבען געשריען, אז מען זאל איהר קווע-
טשען די נאז; אנדערע — צורדיקען די שלייפען; און ווידער אנה-
דערע האבען געשריען — וואסער. מען האט איהר געקוועטשט די
נאז, געדריקט די שלייפען און בעגאסען מיט וואסער, ביז זי האט
געעפענט די אויגען:

עס האט זיך באלד ארויסגעוויזען, אז דאס איז געווען אין
גאנצען א טעות. אין בריעה איז ניט נאך ניט געווען דערמאנט ווע-
גען א גט, נאך פערקעהרט, ער איז געווען זעהר פריינדליך געשרי-
בען. שמואל יאנקעל האט אפילו געשריבען, אז ער בענקט נאך זיין
ווייב און בעט איהר, אז זי זאל קיין גרויסע חכנות ניט מאכען און
זי זאל זעהן קומען צו איהם וואס גיכער. צוזאמען מיט'ן טיקעט
האט ער איהר אויך ארויסגעשיקט אן אנווייזונג אויף געלט.

* * *

אזוי גיך ווי דער טיקעט און דאס געלט איז איהר אנגעקומען,
האט זיך חיהגעלע גענומען צוגרייטען צו דער רייזע.
דאס געזעגענען זיך מיט איהר טייערען, ליעבען ראפשאנסק,
וואו זי לאזט איבער די קברים פון איהרע עלטערן און וואו זי האט
פערבראכט א סך גליקליכע און אומגליקליכע טעג, האט ארויסגע-
רופען טרעהרען פון איהרע אויגען. נאך באלד האט דאס טרויעריג
געפיהל פון שידען אפגעטראטען דעם וועג פאר'ן שטארקען
געפיהל פון מורא. די לאנגע נסיעה איבער אונבעקאנטע מדינות
און איבער א ים, וועגען וועלכען מען דערזעהלט זיך אן אזוי פיעל
שרעקען, האט אויף איהר אנגעווארפען א פחד.

און גראד עפעס ווי אויף צו להכעים האט זיך איהר נסיעה
אנגעהויבען ניט אין קיין גוטער שעה. פריהער האט זי געהאט א
סך הארצוועהטאג מיט א פאספארט, דערנאך האט זי געהאט
קלעמעניש פון דעם טיקעט: אין דעם הרהא, וואס בעגלייט שטענ-
דיג אזעלכע נסיעות, האט זי דעם טיקעט ערגעץ אזוי פערלעגט, אז
זי האט איהם עטליכע טעג בשום אופן ניט געקאנט געפינען. מען
האט אויסגעאקערט יעדעס ווינקעלע, דורכגעטרייסעלט יעדע שמא-
טע, ביז מען האט איהם ענדליך געפונען — אונטער'ן בעט. דאן
האבען זיך אנגעהויבען צרות גלייך ווי מען איז אריבערגעגאנגען

די גרעניץ. אין איידקונען האָט איהר א זשאַנדאַרם אָפּגעהאַלטען אין וואַקזאַל און האָט צו איהר עפעס גערעדט מיט א בייזען קול. זי האָט זיין פייפיגען לשון ניט פערשטאַנען, אבער איין זאַך איז איהר געווען קלאַר, אז מען סטראַשעט איהר צוריקשיקען זי אהיים. ענדליך האָט זיך געפונען א בעל רחמים, וועלכער האָט מיט איהר גערעדט אין איהר אייגען לשון און ער האָט איהר ערקלערט, אז זי דארף ניט דערצעהלען, אז זי פאַהרט נאָך אמעריקא. דער זשאַנדאַרם האָט נאָך גערעדט און גערעדט, דער בעל רחמים האָט עפעס אלץ געמאַכט מיט די הענט — ביז מען האָט איהר דאָך געלאָזט פאַהרען ווייטער.

נאָר מיט איידקונען האָבען זיך די צרות ניט געענדיגט. אין בערלין איז ווידער געווען די זעלבע מעשה: ווידער מעשענע קנעפ, בייזע פנימ'ער, א פייפיגער לשון, א פלוצליכער אָפּהאַלט אויפ'ן וואַקזאַל און א פאר וואָס און אַהן א פאר ווען, און ווידער האָט מען איהר סוף כל סוף געלאָזט פאַהרען ווייטער, כדי אין האַמבורג זאל זיך איבער'חזר'ען די זעלבע געשיכטע, נאָר מיט דעם אונטער-שיעד, אז דאָ האָט מען איהר און די גאַנצע פארטיע איינגעשפארט עפעס אין א שטוב און כמעט א וואָך צייט געמאַרעט זיי מיט הונגער.

פאר וואָס איז מען אזוי שלעכט צו איהר, האָט זי ניט גער קענט פערשטעהן, כאַטש זי האָט עפעס יא געהערט, אז דאָס איז צוליעב א קראַנקהייט, וואָס הערשט איצט אין רוסלאַנד. זי האָט עס אבער אנדערש אויסגעטייטשט. אין דער פרעמד — האָט זי ביי זיך געקלערט — קען מען מיט א מענשען טהאַן וואָס מען וויל, לית דיז, ולית דיז. פערשטעהט זיך, אז א סך שולדיג אין דעם איז דער אידישער גלות.

נאָר די גרעסטע פוקעניש פון האַרצען איז געווען, ווען זי איז שוין אָנגעקומען אין דער גאַלדענער מדינה. זי האָט ארויסגעשיקט א טעלעגראַמע, ווי שמואל האָט איהר אין א בריווע געהייסען טהאַן, און אז ער איז צו איהר געקומען האָט זי איהם נאָך געקענט זעהן דורך א גראַמע, אזוי ווי זי זאל זיין עפעס אן ארעסטאַנטקע, רחמנא לצלן. מען האָט איהר אָפּגעהאַלטען הינטער די גראַמעס א גאַנצען

מעת לעת, געטריבען מיט א קאנוואַי שלאָפּען און מען האָט אפילו גערעדט, אז מען קען איהר נאָך שיקען צוריק, כאָטש שמואל יאָנקעל האָט איהר אין די פּאַר מינוט, וואָס זי האָט איהם געקענט זעהן. געטרייסט, אז קיין ביזן וועט איהר ניט געשעהן, און מען וועט איהר מאַרגען ארויסלאָזען.

ענדליך איז זי גאָט צו דאנקען פטור געוואָרען פון די פריי-סישע זשאנדארמען, פון דעם קאראַנטין, פון דעם ים, פון עלים-אייילענד און איז שוין אין ניריאַרק.

דאָ ערשט האָבען זיך פאר איהר אָנגעהויבען נייע פּלאַנען און נייע וועטהאָנען. שוין ביי דער ערשטער בעגעגעניש מיט'ן מאַן האָט זי דעם ערשטען ברודר הבא געהאט, אז זי וועט זיך מוזען שיידען מיט'ן שייטעל, ווייל, ווי ער האָט איהר ערקלערט, איז זי אין א פארוק ניט זיכער ארויסצוגעהן אין גאס. א לויפער (ווייסער חבר'ה/ניק) וועט איהר גלייך מכבד זיין מיט א שטיין אין קאפּ. פאר וואָס? פאר ווען? איז גאָר קיין תירוץ ניט. זי האָט נאָר געוואוסט, אז זי דארף פּאַלגען, וואָס מען הייסט איהר. איהר איי-גענע דעה איז שוין אין גאַנצען אָפּגעטראָטען אָן א זייט און איהר אייגענער ווילען איז געבראַכען געוואָרען. איצט האָט זיך יעדער איינער געקענט מיט איהר שאַפען און בעפעהלען איהר, זי האָט געפּאַלנט ווי א קאָטינסע.

נאָר טיעף אין האַרצען איז ביי איהר ווייט ניט געווען רוהיג. דאָרטען האָט זיך אויפגעהויבען א שטומער פּראָטעסט געגען אלע אונרעכטען, וואָס זיינען בעגאַנגען געוואָרען געגען איהר: געגען די פרייסישע זשאנדארמען, געגען אמעריקאנער לויפערס, געגען דער מאַוס'ער אויפפיהרונג פון איהר מאַן, און אָט דער שטומער פּראָ-מעסט האָט זיך אינוועניג ביי איהר געהויבען אלץ שטארקער און שטארקער. זי האָט געזעהן, אז שמואל יאָנקעל שטעהט אויף יעדען פריהמאָרגען און לויפט, ניט געוואשען, ניט געדאווענט, אין שאַפּ (פאַבריק), זי האָט געזעהן, ווי ער געהט שבת צו דער אַרבייט און רויכערט אין דעם טאַג גראַד ווי אום דער וואַכען, זי האָט געזעהן און בעמערקט יעדע זאַך, ניט קענענדיג זיך אליין אָפּגעבען א רעכט-גונט, וואָס עס קומט פאַר פאַר איהרע אויגען. און זי האָט ניט

נאָר געזעהן ווי איהר מאן און זיינע בעקאנטע פיהרען זיך אויף, נאָר זי אליין האָט אָנגעהויבען צו טהאָן אזעלכע זאכען, וועלכע זי וואָלט קיינמאָל ניט געטהאָן, ווען זי זאָל זיין ביי איהר פולען פערשטאַנדר. דעם „סטייק“ (ביפשטעק) האָט זי ניט גע'כשר'ט, און שבת איז זי אליין געגאנגען איינקויפען אין גראַסערי (קראם). און ווען איז דאָס געווען? איז סאמע חודש אלול, ווען אפילו א פיש ציטערט אין וואַסער.

ראש השנה איז געקומען, און אין שטוב איז קיין ענדערונג ניט געווען. ניט שמואל יאנקעל און ניט חיה געלע זיינען ניט גע-גאנגען אין שול. זי האָט עפעס יאָ דערמאָנט, אז זי וועט אויף קיין זאך ניט קוקען און זי וועט געהן, נאָר ער האָט איהר ערקלערט, אז סידען זי זאָל געהמען מיט זיך געלט און צאָהלען ווי אין א טהעאטער פאר'ן אריינגאנג, אז ניט וועט מען איהר ניט אריינלאָזען. דאָס האָט שוין ביי איהר אָפגעשלאָגען דעם גאנצען אפעטיט. דערביי האָט ער חוזק געמאכט פון די גנבים, וואָס מאכען א געשעפט מיט אמונה און מעלקען די נארישע בהמות. וואָס וואָלט זי ניט געטהאָן, אבי ער זאָל נאָר אזוי ניט רעדען?

ענדליך איז געקומען יום כפור.

דער טאָג איז געווען א כמארנער און א טרויעריגער. אין דער פריה האָבען זיך ביי שמואל יאנקלען אין שטוב פערזאמעלט געסט און זיי האָבען געשפאסט, געזונגען און לוסטיג געמאכט זיך. דאָן האָבען זיי אונטערגעלעהנט זייערע הערצער און זיי זיינען צוגעשטאַ-גען צו דער בעל הבית'טע, אז זי זאָל אויך עפעס געהמען אין מויל. זי האָט גוט געוואוסט, אז היינט איז יום כפור און אז אלע שטראפען פון גיהנם זיינען קארג פאר אַזא עברה, דאָך האָט זי עפעס ניט געקענט מעיזן זיין דעם עולם. זי האָט אויסגעשטרעקט א ציטערדיגע האנט, גענומען א וויינטרויב פון דעם טעלער און אריינגעלעגט צו זיך אין מויל.

— בראוואָ! בראוואָ! — האָבען אויסגעשריען אלע געסט און שמואל יאנקעל איז געווען אויפ'ן זיבעטען הימעל פאר שמחה.

* * *

די געסט זיינען זיך באַלד צוגאנגען, און חיה־געלע איז גע-

בליבען אליין מיט די פיער ווענט. דער גאנצער טשאד, וואָס האָט זיך אָנגעקליבען ביי איהר אין קאָפּ אין דעם פּערלויף פון איהר נסיעה און איהר זיין אין אמעריקא, איז פּלוצלים פּערשוואַנדען גע- וואָרען. דער קאָפּ איז איהר געוואָרען קלאָר, אויסגעלייטערט, דער גאנצער טומאן איז פון איהרע אויגען אראָפּ; זי האָט ערוואַכט פון איהר חלום און דערזעהן, וואָס עס טהוט זיך מיט איהר...

היינט איז יום כפור!

מיט א וויילע צוריק האָט זי אויך גוט געוואוסט, וואָס פאר א טאָג היינט איז; זי האָט גוט געפיהלט און געוואוסט, וואָס פאר אן עברה זי איז בעגאנגען; זי האָט זיך אבער גיט געקענט אָפּגע- בען א ריכטיגע רעכענונג אין איהרע מעשים; איצט מיט אמאָל האָבען זיך איהרע אויגען געעפענט און זי האָט פּלוצים דערזעהן, וואו זי האַלט אין דער וועלט.

היינט איז יום כפור!!

יום כפור!... עס ליגט אָפּען פאר'ן רבנו של עולם דער ספר הזכרונות. די גאנצע פמליא של מעלה שטעהט ארום דעם כסא הכבוד און ציטערט און פלאטערט. די שרפים און אופנים מיט זעקס פייעריגע פלינגלען געהען אויס פאר אימה און פחד... מי לחיים ומי למוות... איצט, איצט איז דער גזר דין, איצט שרייבט מען איהר צעטעל... ווייס אָדער שוואַרץ... לעבען אָדער טויט...

היינט איז יום כפור!... עס שטעהען אלע אידען אין די קלוי- זען, בתי מדרשים, שולען, מיט געשוואַלענע אויגען פון טרעהרען. מיט הייזעריגע קולות פון שרייען, בעטען, מיט צובראָכענע הער- צער פון תשובה, עס שטעהען אלע אין ווייסע קיטלען ווי מחנות מתים, אין אייגע זאָקען ווי אבליים... זי האָט זיך דערמאָנט, ווי איהר טאַטע, עליו השלום, פלעגט טראָגען לכבוד דעם הייליגען און שרעק- ליכען טאָג א ווייסליכע, מיט זילבערנע פעדים בעפּוצטע יארמולקע — און עפעס א וועלט פון שדים, רוחות, מתים האָט גענומען שווער בען פאר איהרע אויגען. מיט שרעק האָט זי א קוק געטהאָן אויף דרויסען: דער הימעל איז געווען פּערקמארעט און גרויסע שטי- קער וואַלקען, ווי ווילדע חיות, האָבען זיך געטראָגען אין דער לופטען... איהר פחד איז געוואָרען וואָס פון מינוט גרעסער און דער

אָטעהם איז איהר געוואָרען ענגער... ווער שטעהט דאָרטען אין ווייני-קעל אין ווייסען און מאכט צו איהר מיט דער האנט ?
 זי האָט מורא אָפצוקעהרען דעם קאָפּ אין יענער זייט... מיט און אָפגעשטאַרבענעם האַרצען וואָרט זי, ער זאָל שוין צו איהר צוגעהן און מאכען מיט איהר א סוף... ווער נאָך קוקט ארייס פון סטעליע און פערמעסט זיך אויף איהר מיט'ן קולאק? ... זי זיצט ווי א פערשטיינערטע. זי האָט מורא א קעהר צו טהאָן מיט א גליעד... זי וואָלט גענומען שרייען — אָבער זי קען ניט, פונקט ווי עמיצער זאָל איהר האַלטען פערמאכט דאָס מויל... זי זיצט און סאַפּעט, קוים, קוים וואָס זי דערכאַפט דעם אָטעהם... אָט קלאַפּט עמיצער אין טהיר... אָט גיט די טהיר א סקריפּ... אָט געהט עמי-צער גלייך צו איהר...

— וואָס זיצסטו עפעס אזוי ? — הערט זי קלאַרע דבורים.
 אָבער דער קול איז איהר פרעמד און איהר דוכט, און א גרויסער ריען, איינגעשפּאַרט מיט'ן קאָפּ אין סטעליע, שטעהט איבער איהר. זי קעהרט אָבער ניט אָפּ דעם קאָפּ, זי זיצט אונבעוועגט און פיהלט, ווי דאָס בלוט אנטלויפט פון אלע איהרע אָדערן גלייך צום האַרצען און זי פאַלט אַרונטער מיט'ן פנים צו דער ערד...

שמואל יאַנקעל האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָ טהוט זיך. א ווילע איז ער געבליבען שטעהן צוטומעלט. נאָר באלד האָט ער געמאַכט א ליאָרם, א געשריי, עטליכע שכנות זיינען אָנגעלאָפּען. עס איז געוואָרען א שטיקעל גערודער.

- די גרינע האָט גע'חלש'ט.
- רעכט, א שעהנע, ריינע כפרה.
- וואָס איז זי נעבעך שולדיג ?
- א ביטערער רחמנות אויף איהר.

די קולות האָבען זיך געהערט איבער אלע טרעפּ פון דעם גרויסען זעקס-שטאָקיגען הויז און סיי די, וואָס האָבען אויף איהר מיטלייד געהאַט, און סיי די, וואָס האָבען אויף איהר מצדיק געווען דעם דיין, מחמת דער פרעהליכער הוליאַנקע, וואָס איז ניט לאַנג געווען ביי איהר אין דירה, זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפּען און מען

האָט איהר געבראכט צו זיך. ווי זי האָט געעפענט די אויגען און דערזעהן א סך מענשען ארום זיך, האָט זי ווידער גע'חלש'ט...

* * *

ווי נאָר חיהגעלע איז אין אָנהויב אָבענד אריין אין בעט, איז זי גלייך איינגעשלאָפּען, און געשלאָפּען איז זי זעהר אונרוהיג. פּלוצים הערט זי, ווי עמיצער קאַראַבסקעט זיך ביי דער טהיר. זי קעהרט אָפּ דעם קאַפּ און דאָס בלוט איז איהר פּערגליווערט גע-וואָרען אין די אַדערען: דורכ'ן לעכעל פון דער טהיר, זעהט זי, שפּאַרט זיך פּריהער דורך א קאַפּ, א האַנט, א צווייטע, א קערפּער און פאַר איהר שמעהט איהר געשטאַרבּענער טאַטע אין ווייסע תּכריכים, נאָר אין א פּאַר ערטער זיינען די תּכריכים בעפּלעקט. אויפ'ן קאַפּ ביי איהם איז א הויפעלע ערד, די האָר ווי טשווע-קעס, אין די הענט גאַפּעלעך און די אויגען זיינען אויסגעגלאַצט אויף איהר. א וויילע שמעהט ער אונבעוועגט, האַלט נאָר אויסגע-גלאַצט די אויגען, באלד אבער הויבט ער אָן לאַנגזאַם צו בעוועגען מיט דער רעכטער האַנט, ווייזט מיט איהר אויף איין פּלעק, אויף א צווייטע, אויף א דריטען אין די תּכריכים, גיט ווידער א גלאַץ מיט די אויגען אויף איהר, און זי זעהט אין זיינע אויגען אי כּעס אי פּערצווייפּלונג, נאָר זי הערט פון איהם קיין וואָרט ניט.

דאָס האַרץ האָט איהר שוין לאַנג אויפּגעהערט צו קלאַפּען. זי איז געלעגען פּערשטיינערט און ניט געקענט אָפּרייסען די אויגען פון דעם פּאַטער. זי וואָלט זיי גערן אָפּגעקעהרט אָן א זייט, נאָר ער ציהט זיי צו זיך ווי מיט א מאַגנעט.

פּלוצים ווערט דאָס פנים ביים טאַטען געענדערט. אָט איז עס ווי דעמאָלט אין חדר, ווען א שטייגער דאָנערשטאג צו די וואָך-שעורים פּלעגט ער שמייסען די קינדער. ער שרייט צו איהר מיט זיין הייזעריג קול:

— זעה, קוק אויף דיין ארבייט, קוק, קוק אויף דעם דאָזיגען פּלעק (דאָ האָט ער איהר אָנגעוויזען אויף א גרויסען פּלעק, כּמעט אַ לאַך אין די תּכריכים) — דאָס האָסטו מיר היינט געמאַכט... וואָס האָסטו, גולנ'טע, געהאַט צו מיר? פאַר וואָס האָסטו אויפּגעהירט מיין מיניע אַלעע ביינער פון קבר? פאַר וואָס האָסטו געשטערט מיין

מנוחה? פאר וואס האסטו מיר אָנגעמאכט אזא בזיון, אז איך וועל איצט ערגעץ ניט קענען ווייזען די אויגען? אומעטום וועט מען דאך מיר שטעכען די אויגען, טייטענדיג אויף מיינע פערפלעקטע תכריכים: „א פיינעם תכשיט האסטו איבערגעלאזט אויף יענער וועלט!“ גוט אזוי, מיין טייערע טאכטער?...

דעם טאטענס רייד האבען חיה־געלען ארויסגעפיהרט פון איהר פערשטיינערטען צושטאנד. זי האט אָנגעהויבען צו פיהלען, וואס עס טהוט זיך ארום איהר. זי האט געוואלט אָנהויבען צו וויינען, פֿאלען איהם צו די פיס און בעמען ביי איהם מחילה. צו איהר גרויס אומגליק אבער האט זי ניט געקענט מאכען די מינדסטע בעוועגונג, ניט עפענען דאס מויל און ניט ארויסלאזען א טרעהר. אבער ווען זי האט דערהערט זיינע לעצטע ווערטער, וועלכע ער האט ארויסגערעדט מיט א שפעטישען טאָן, איז איהר ווידער דאס הארץ אפגעשטארבען. זי האט שוין גוט געקענט איהר טאטען און האט געוואוסט, וואס דער טאָן בעדייט; מיט די קינדער אין חדר פֿלעגט אויך אזוי זיין. כל זמן ער האט געשריען אויף זיי, האט זיך געבייזערט, גע'מוסר'ט איז געווען נישקשה; ווי אבער ער פֿלעגט אָנהויבען מיט זיינע שטעכווערטלאך — האבען אלע שוין גע'וואוסט, אז דאס שמעקט מיט א באַד...

— אזוי, מיין טייערע טאכטער, אזוי טאקע האב איך דיך געלערנט, אויף דערויף טאקע האב איך דיך געהאדעוועט, מיין שימערער נחת, אז נאכ'ן טויט זאלסטו מיר פערשווארצען די אויגען... אין איינע פֿאך וואָבען האסטו אזוי פיעל אוספייעט, א פשיטא שוין וואס וועסטו אויפטהאן, אז דו וועסט בלייבען לעבען יאָהרען־לאנג!...

מיט די ווערטער איז ער צוגעגאנגען נאָהענט צום בעט, האט אויסגעשטרעקט זיינע דארע מיט גרויסע אָדערען הענט, ארומ'גענומען איהר ביים האַלז און גענומען שטיקען. חיה־געלע האט געוואלט אָנהויבען צו שרייען, נאָר דער קול האט איהר ניט גע'דיענט, און, ווי זי האט זיך ניט געמאטערט, האט זי קוים ענדליך ארויסגעבראכט א פערשטיקטען הייזעריגען קול און האט ערייאכט....

זי האט בעפרייט איהר פינגער פון פוס, מיט וועלכען זי האט זיך געהאט אריינגעשפארט אין אן אייזערנעם פלעקעל פון בעט און האט גענומען קוקען ארום זיך עפעס צוטומעלט, צו-מישט... זי האט קיין זאך ניט געזעהן, ווייל אין בעד-רום (שלאפ-צימער) איז געווען זעהר פינסטער און די פינסטערניש האט איהר נאך געהאלטען אין דער פריהערדיגער שרעקעניש. זי האט זיך נאך עטליכע סעקונדען געפונען אונטער דעם איינדרוק פון דעם חלום. ענדליך האט זי ערוואכט, אויסגעשפייט דריי מאָל און גענומען רופען:

— שמואל יאנקעל!

שטיל.

— שמואל יאנקעל! שמואל יאנקעל!

— הא-א-א?

— שמואל יאנקעל!

— וואס?

— שמואל יאנקעל, דו שלאפסט?

— וואס ווילסטו? — האט ער געפרעגט מיט א פערשלאָף

פענעם קול.

— שמואל יאנקעל, שטעה אויף!

— וואס איז? — האט ער געפרעגט, שוין ערוואכענדיג.

— איך האב מורא.

— פאר וואס?

זי האט איהם דערצעהלט איהר חלום. שמואל יאנקעל האט זיך אויף אביסעל דערשראקען: פאָרט ביינאכט, פינסטער, שטיל ווי אויף א בית-הקברות... נאָר אזוי ווי געשטיקט האט מען ניט איהם, האט ער זיך גיכער בערוהיגט. ער האט איהר געזאָגט עטליכע ווערטער, האט זיך איבערגעקעהרט אויף דער צווייטער זייט און איז באלד איינגעשלאָפען: חיהגעלע איז געבליבען ווידער אליין אין דער פינסטער. פון דעם מינדסטען גערוויש, פון דעם קלענסטען קלאַנג איז איהר אריבערגעגאנגען א צימער איבער'ן לייב און איהר

האָט זיך אלץ געדוכט, אז עמיצער שטעהט איהר איכער'ן קאַפּ...
ענדליך איז זי ווידער איינגעשלאָפּען.

* * *

עפעס אַ גאנצע סוואַרע הינט, וועלף, לייבען, בערען מיט אַ
ווילדען בילען, וואַיען און ברומען האַבען זיך גענומען נאָך איהר
יאַגען. תּיהיגעלע לויפט מיט כל הכחות, זי לויפט — אַבער די
פּים טראַגען איהר קוים. זי זעהט פון דערווייטענס אַ שטיבעל, הער
טאַטע לערנט דאַרטען מיט די קינדער, זי וויל נאָך דערלויפען ביז'ן
שטיבעל, דאַרטען איז זי אַ געראַטעוועטע. זי סאַפעט שטאַרק, דאָס
האַרץ קלאַפּט, די שלייפען האַקען, נאָך אַטאַט דערייאַגען איהר די
חיות, אַטאַט — און זיי צורייסען איהר אויף פּיצלעך, אַט האָט
איהר עמיצער שוין אַנגעכאַפּט פאַר'ן פּוס... זיי שפּרינגען אלע
אויף איהר... אַן עק, אַ סוף! ... עמיצער הויבט איהר אויף. זי זעהט:
נעבען איהר שטעהען טאַטע-מאַמע.

— אַט דאָס איז דיין גדולה, — זאָגט דער טאַטע צו דער
מאַמע, און די מאַמע פּערברעכט די הענט, קוקט אויף איהר מיט
פּערצווייפּעלטע אויגען און וויינט ביטער. די מאַמעס טרעהרען
זיינען נאָך ערגער פון דעם טאַטענס בייזקייט, די טרעהרען פאַלען
אויף איהר און ברענען איהר ווי קאַכעדיג שוועבעל. זי וויל אויך
וויינען — נאָך זי געפינט ניט אַ היבשע צייט איהר קול. אין האַלץ
שטיקט איהר: ענדליך רייסט זיך ביי איהר ארויס אַ זויער קול
און זי ערוואַכט.

אַ קאַלטער שווייס בעדעקט איהר פנים. זי ליגט ווי אַ גע-
חלש'טע און האַלט פּערמאַכט די אויגען. זי הערט, ווי עמיצער
מיאַטשעט און דראַפעט די טהיר. דאָס מיאַטשען, דאָס דראַפען
וואַרפט אויף איהר ארויף נאָך אַ גרעסערע שרעק. זי ליגט אַ וויילע
אונגעווענט, גיט זיך פּלוצים אַ הויב פון בעט און אַ וואַרף צו
שמואל יאַנקלען...

— ראַטעווע! ...!

* * *

אַ גאַנצע וואַך האַבען איהר געמאַטערט אַזעלכע חלומות און
איין מאָל, ווען שמואל יאַנקלען איז אויפגעשטאַנען אין דער פּריה

און האָט אַ קוק געטהאָן צו איהר, האָט ער איהר געטראָפּען ליגען
אַהן אַטהעם, מיט דער רעכטער האַנט אויפ'ן האַרצען... ער האָט
איהר גענומען וועקען, מינטערן, נאָר זי איז שוין געווען קאַלט...

מיין ערשטער תענית.

שוין נלייך נאך ראש השנה האב איד ערקלערט, אז איד וועל פאסטען יום כפור.

— זאג ניט אזוי, מיין קינד, — האט דער טאטע תיכף זיך אנגערופען, ניט אזוי אונצופריעדען ווי דערשראקען. — דו טארסט ניט זאגען: דו וועסט, — דאס איז אזוי גוט, ווי א נדר. זאג: דו וועסט זיך סטארען.

— דו וועסט זעהן! — האב איד שוין געזאגט איינגערקשנ'ט.

— נאך צו פריה פאר דיר, קינדעלע, — האט די מאמע זיך אריינגעמישט, מיט א טיעפען דחמנות און אין דער זעלביגער צייט מיט אן אמת'ן נחת רוח, וואס אזוי יונג, ווי איד בין, אייל איד זיך שוין אונטערצושטעלען מיינע קליינע פלייטשקעס אונטער דעם שווערען יאך פון אידישקייט. — ווארט נאך א יאהר, נאך א יאהר.

— איהר'ט זעהו, איהר'ט זעהן! — האב איד געענטפערט מיט פערדראס, וואס מען וויל מיר ניט נעהמען ערנסט.

נאך פון דער רגע אן בין איד אין שטוב אויסגעוואקסען מיט א גאנצען קאפ. די מאמע האט אלעמען געלאזט פיהלען די גבורה, וואס איד קלייב זיך ווייזען און הגם זי האט שטענדיג צור געזעהען מיין טעלער ביים עסען, און פיעל איד האב ניט געגעסען איז פאר מיר געווען ניט גענוג, נאך איצט, דאכט זיך, אויב דאס איז נאך מעגליך געווען, האט זי מיר נאך מעהר אריינגעקוקט אין מויל.

— עס, מיין קינד, דו דארפסט אַנקלייבען כחות צו אזא תענית, ווען דו ווילסט מיט אן אמת פאסטען.

ביז יענעם יאָהר האָב איד כפרות געשלאָגען מיט געלט, און צו זאָגען דעם אמת איז מיר די דאָזיגע כפרה געווען זעהר געפעלען. ווייל אויב א טהייל האָב איד אליין צוטהיילט אויף צדקה האָב איד אויף א טהייל געקענט אויסגעבען אויף נאַשעריי. נאָר איצט האָט די מאמען בעשלאָסען, אז איד דארף האָבען א העהנדעל אויף כפרות, ווי עס פאסט פאר א אינגעל, וואָס קלייבט זיך צו פאסטען. נאָר טאקע ערב יום כפור איז די מאמע פלוצים שוואַך גע- וואָרען מיט דער דעה וועגען מיין תענית. זי האָט מיר אָפגעמאַס- טען מיט איהרע פערוויינטע אויגען און געוויזען אויף א פאַלקע עוף און געזאָגט, אז פאר'ן ערשטען מאל וועט זיין גענוג צו פאסטען ביז נאָך מוסף און איד זאל קומען אהיים און אונטערשפארען דער- מיט דאָס האַרץ.

איד האָב דערויף נאָר ניט געענטפערט, נאָר מיין בעשלוס איז איצט געווען שטארקער ווי פריהער, אז אפילו איד זאל ממש אויסגעהן פון הונגער, וועל איד זיך צו קיין שפייז ניט צוריהרען. אַלע מיינע געדאַנקען זיינען פון כל נדרי און געווען פערנר- מען מיט'ן תענית און אַלע מיינע גליעדער האָבען דאכט זיך גע- שריען צו אַלעמען: „איד פאסט!“ און עס קען זיין, אז טאקע צוליבע דעם האב איד שוין אין אַבענד אָנגעהויבען צו פיהלען אַ הונגער, הגם ביי דער פארנאכטיגער סעודה האָב איד זיך אזוי אַנ- געגעסען, אז איד האָב זיכער געדאַרפט זיין זאָט אַ גאַנצען מעת- לעת.

אזוי ניד ווי איד האָב אויפגעפענט די אויגען אין דער פריה, איז מיין ערשטער געדאַנק געווען: „איד פאסט!“ און דער דאָזי- גער געדאַנק האָט מיר פרעהליכער געמאכט, ניט קוקענדיג אויף דער אימה און דעם פחד, וואָס זיינען געהאנגען שווער איבער'ן נאנצען שטערטעל. „איד פאסט“, האב איד צו זיך געזאָגט און האָב ארונטערגעקוקט מיט אמת'ער גאווה אויף אַלע מיינע חברים, וואָס האָבען אזא גבורה ניט געקענט דערווייזען.

אין א געהויבענער שטימונג האב איד זיך געפיהלט דעם גאנ- צען שחרית, און די שטימונג איז געווען אזוי געהויבען אז איד האָב נאָר ניט געטראכטערהייד אויפ'ן אָרט בעשלאָסען ניט נאָר צו

פאסמען. נאר אויך אפצושמעחן דעם גאנצען טאג אויף די פיס, ווי מיין פעטער האט זיך נוהג געווען יום כפור. נאר וועגען דעם דאזיגען בעשלוס האב איך קיינעם ניט דערצהלט, ווייל איך בין ניט געווען אין גאנצען זיכער, צי איך וועל עס קענען דערווייזען.

דער ערשטער וואס האט מיר די דאזיגע שטימונג פערדארבען איז געווען נאטע דעם שיינקער'ס א אינגעלע. חיים'קע האט ער גע- הייסען, מיט שיטערע בלאנדע הערלאך און אז אויסגעדארטער אויסגעקווארטער. און ווען עס איז געקומען צו „אליף תלויות עינינו“ האט נאטע א קוק געטהאן אויף זיין האלב פערשמאכטען אינגעל און צו „חמול על מעשיך“ האט ער א וואונק געטהאן צו איהם ער זאל ארונטערקריכען אונטער'ן באנק און דערלאנגט איהם עפעס איינגעוויקעלט אין א פאפיר. חיים'קע האט זיך ניט גע- לאזט בעמען. געעפענט דעם פאפיר און ארויסגעשלעפט א גרויסען הינהערשען פופעק און א שטיק חלה און מיט די קליינע צייהנדלאך האט ער זיך אריינגעביסען אין דעם ארויסגעסטארטשעמען בלוי- ליכען פלייש און מיט צוויי דרוי ביס איז ער דערמיט געווארען פארטיג, דערנאך האט ער זיך גענומען צום הארטען טהייל און געביסען מיט די שארפע ציינדלאך און געטרייסעלט מיט'ן קעפעל אהין און אהער, כדי אריינצוגעבען מעהר קראפט אין דעם ביס.

איך האב נאכגעקוקט יעדע בעוועגונג זיינע און דערפיהלט עפעס א חלשות אין הארצען. דאס איז געווען דאס ערשטע מאל וואס איך האב ארויסגענומען מיינע יום כפור טראפען און א שמעק געטהאן טאקע מיט אז אמת צו דערהאלטען די כחות.

צו מוסף האב איך שוין געהאט א שווערען קאמף מיט זיך. די פאלקע הוהן אין דערהיים האט צו מיר געוואונקען דורך די סאמע שמארקסטע תפלות און אפילו ווען איך האב געהאלטען די אויגען פערמאכט. די מעהרסטע צייט האב איך פערבראכט אין דרויסען. איך בין געזעסען אויף א שטיין פאר'ן קלויז און האב געמיינט, אז די נשמה געהט מיר אויס. די כחות האבען מיר אזוי אפגעלאזט, אז איך האב זיך אפילו קיין ריהר ניט געטהאן, ווען עס איז געווא- רען א געלאף איבער די טרעפ פון עזרת נשים און סטאפעטען זי- נען באלד געפלוויגען, אז חייה ביילע, שמואל דוד דעם דיינ'ס ווייב

האט גע'חלש'ט. מיט שווערקייט האב איך זיך אויפגעהויבען. ווען דער טאטע האט אָנגעקלאַפּט אין פענסטער און דערמיט געלאָזט מיר וויסען, אז א תפילה קומט. די התלהבות וואָס יעדע תפילה האט געוועהנליך ארויסגערופען, האט מיר איצט אין גאַנצען גע-
פעהלט, און די ריהרענדסטע תפלות זיינען איצט עפעס בלייד גע-
וואָרען. איך האב ממש מורא געקראָגען צו קוקען אויפ'ן זייגער, איך זאָל ניט וויסען ווי לאַנג די דאָזיגע אַגאַניע וועט זיך ציהען.

צו מנחה זיינען די שאַרפע יסורים אין גאַנצען איבערגעגאַנגען. איך האב נאָר געפיהלט א שוואַכקייט, נאָר איצט האב איך שוין שטאַלצירט מיט מייַן שוואַכקייט, און ווען עמיצער פון די חלושים איז ארויס פון קלויז און געזעצט זיך לעבען מיר אויף א שטיין, איז צו מייַן גדולה ניט געווען קיין שיעור. און אז מען זאָל חס ושלום קיין טעות ניט האָבען און אלע זאָלען וויסען אז איך פאסט, האב איך קאפירט אברהם איטשע דעם בעל אכסניא, וועל'כער איז געווען איינער פון די שעהנסטע בעלי בתים און האב אזוי געלאָזט מייַן קאָפּ אַרונטערהענגען אַז א זייט ווי ער, און נאכגע-
מאכט פינקטליך זיינע שוואַכע טריט און האב זיך אפילו אויס-
געלייכט ווי ער, ווען איך בין אריין צוריק אין קלויז און צוגע-
גאַנגען צו מייַן שטאַרט.

און ווען עס איז געקומען צו נעילה בין איך אויף די פיס געשטאַנען אזוי ווי מייַן שוואַכקייט וואָלט אין גאַנצען פערשוואונד-
דען און געזאָגט דעם פיוט מיט'ן גאַנצען פייער, וואָס ער האט גע-
פאָרערט.

דורכ'ן לאַנגען מוסף האב איך עטליכע מאל תרעומות געהאט אויפ'ן טאטען, פאר וואָס ער האט זיך ניט וויסענדיג געמאכט ווע-
גען מייַן תענית און ניט געווענדעט זיך צו מיר מיט'ן האַרבען וואָרט, אז איך זאָל זיך אריבערכאַפען אהיים און א כּיס טהאָן. און איך האב מיט זיך גערעדט, אז די מאמע וואָלט ניט אזוי געווען. זי וואָלט מיר ניט געלאָזט לייַגען א פער'חלש'טער. נאָר ווען איך האב תיכף נאָך מעריב ארויסגענומען פון קעסטעל זאמד דאָס פער-
בליבענע שטיקעל יום כפור ליכט און דער טאטע האט מיט פרייד אין די אויגען און א שמחה אין קול א זאָג געטהאָן: „נו, איצט לויף

אהיים און כאפ עפעס אין מויל", האָב איד געענטפערט בריה'שדיג:
— ניין, איד וועל מיט דיר מחדש זיין די לבנה.

און קיין העלד האָט זיך פון זיינע גרעסטע זיענען ניט צוריק
געקעהרט אהיים מיט אזא טריאומף, ווי איד, ווען איד בין מוצאי
יום כפור געקומען פון שוהל אהיים. פון דער הבדלה האָב איד גע-
קריגען מעהר וויין פון די אנדערע. די מאמע האָט מיר דערלאנגט
א קענדעל וואסער צום וואשען זיך צום עסען, און ווען מיר האָבען
זיך געזעצט צום טיש האָב איד נאָך ברעה געהאט צו עסען מיט
יענער רוהיגקייט און איינגעהאלטענקייט, ווי דער טאטע, נאָר אז
איד האָב אריינגענומען דעם ערשטען ביסען האָבען מיר אזש אַנ-
געהויבען צו טרייסלען די צייהנער פון הונגער און איד האָב זיך
צוגעכאפט מ ט אזא זשערנעקייט צום קאלטען מיטאָג, אז די מאמע
האָט שוין געפונען פאר נויטיג צו ווארענען מיר:

— עס ניט צופיעל, איד האָב מורא עס זאָל דיר ניט שאדען.
נאָר דערפאר ווען איד בין זאָט געווארען, האָב איד צוריק
אנגענומען א סטאלנע מינע און גערעדט ווי א סטאלנער מענש
וועגען די חלושים, פאר וועמען דער תענית איז געווען זעהר א שווע-
רער און ארויסגעזאָגט מיין מיינונג אזוי ווי איד וואָלט שוין געווען
א בעיאָהרענטער איד.

נאך יום כפור.

מיט'ן ערשטען פלעקעל וואָס מיר האָבען אַרײַנגעשלאָגען מוצאי יום כפור תיכה נאָכ'ן עסען, איז די גאנצע אימה און דער גאנצער פחד פֿערשוואַנדען פון דעם גאנצען שטעדטעל. מען איז געוואָרען פֿרעהליכער, לעבעדיגער, אויפגעראמטער. עפעס אַן אָפֿֿ געריסענער נגונ'דעל פון א יום כפור'דיגער תפילה האָט נאָך אַרומ־געבלאָנקעט אין מאַרד, נאָך די יום כפור'דיגע שאַרפֿקייט איז פון איהם אויסגעוועפט געוואָרען און אין איהם איז נאָך געבליבען אַ זיסע מעלאַנכאָליע. ביים אונטערברומען אַזאַ נגונ'דעל פיהלט זיך עפעס אַ מין פיעסטשען און ווייזט ניט קיין צובראכענקייט.

די יונגע לבנה שפאצירט מיט א רחבת און פֿערשפרייט א קאלטליכען שיין און איהר קלאָרער אנבליק, איהר רוהיגער פנים רופט ארויס א וואַרעמע האַפֿנונג ביים אידען אין האַרצען. זי איז אונזערע און איז נעהענטער צו די העכערע ספֿערען, און איהר רוהיגער שיין איז אַ פֿערזיכערונג פון אַ גוטער חתימה אויף כל ישראל.

די נאכט פון מוצאי יום כפור איז נאָך שטיל און יעדער זוכט וואָס לענגער אַנצוהאַלטען די זיסע מעלאַנכאָליע. אויב דער טויער מוז געעפענט ווערען פאר דער וואַכעדיגקייט פון דעם לע־בען, ווערט עס געטהאָן ניט גערן, על־פֿי־מוז, און ווען צוויי טרע־פען זיך איצט איז אַלץ וואָס איינער האָט צו זאָגען דעם צווייטען:
„אַ גוט יאָהר!“ „אַ גוט יאָהר!“

און ערשט אויף מאַרגען געפינט יעדער צוריק זיין געווענה־ליכע שטים און הערט אויף צו רעדען אין האַלבע טענער. דער טר מעל פון דעם וואַכעדיגען לעבען קלייבט זיך צוריק אַרײַן אין דער

אידישער גאס. מען רעדט, מען האנדעלט, מען דינגט זיך און מען הויבט אויף הויך דעם קול.

נאך אז עטליכע שכנות קלייבען זיך איצט צוזאמען, האבען זיי איצט ניט יענע עררעגטע פנימ'ער, וואס מען זעהט געוועהנליך, ווען ווייבער רעדען רכילות. אין זייערע אויגען זעהט זיך א בליק פון בעוואונדערונג און זיי ציהען מיט די ליפען און שאקלען מיט די קעפ, און זייער געשפרעד דרעהט זיך ארום יום כפור.

נחמה דעם אגולניק'ס ווייב איז שוין א צייט קראנק און צוויי מאָל האָט מען שוין אראָפּגעבראכט צו איהר א גרויסען דאָקטאָר פון א גרויסער שטאָרט. און דער היגער דאָקטאָר האָט אָנגעזאָגט איהר און די שטוביגע אז זיי זאָלען למה"ש ניט וואַגען צו לאָזען איהר פאסטען, ווייל דאָס קען איהר קאָסטען דאָס לעבען. און איהר מאַן איז געווען ביים רב, און דער רב האָט אויך געשיקט איהר זאָגען, אז זי זאָל נעהמען עטליכע כזית און ניט שטעלען דאָס לעבען אין סכנה, נאָך נחמה האָט ערקלערט איין מאָל פאר אַלע מאָל אז זי וועט זיך ניט צוריהרען צו עסען, ווען אפילו זי זאָל וויסען, אז זי וועט שטאַרבען דערפון.

— און א דאָנק און א לויב זיין לעבען נאָמען, דער תענית האָט איהר ניט געשאַרט, אדרבא, זי פיהלט זיך אַהן עין הרע נאָך בעסער, נאָך אביסעל אָפּגעשוואַכט.

— אוראי איז דער זכות פון תענית גרויס און פון איהם קען צוקומען מעהר געזונט ווי פון א פאָר כזית.

— אָבער דאָס איז א גרויסע גבורה צו קענען אָפּזאָגען דעם דאָקטאָר און, להבדיל, דעם רב.

— א גבורה איז דאָס, — מישט זיך אריין א יונגע פרוי, וואָס האָט זיך ניט לאַנג אויפּגעהויבען פון קימפעט, — אָבער נחמה האָט עופ'עלאַך —

און די יונגע פרוי איז ניט זיכער צי זאָל זי בעוואונדערען די גבורה פון א געפעהרליך קראַנקער פרוי, וואָס האָט ניט קוקען דיג אויפ'ן דאָקטאָרס וואַרנונג און דעם רב'ס היתר אָפּגעזאָגט זיך פון עסען אין דעם גרויסען תענית, אָדער צי זי זאָל קוקען קרום אויף

א מאמע, וואס שמעלט איין דאס לעבען ווען זי האט קליינע עופ'עלאך.

די לעצטע בעמערקונג פון דער יונגער פרוי וואס האט זיך ניט לאנג אויפגעהויבען פון קימפעט האט עטוואס אפגעטעמפט די בעד וואונדערונג וואס איז פריהער געווען ביי די אנדערע ווייבער אין די אויגען, נאך באלד איז דער שמועס אריבער אויף די ווייבער, וואס האבען נעכטען גע'חלש'ט און ווידער זיינען די אויגען פול געווארען מיט בעוואונדערונג און יעדע איז טיעף אין הארצען מקנא, פאר וואס איהר איז דער תענית ניט אָנגעקומען אזוי שווער. און די קנאה האט זיך גענומען ניט דערפון, וואס די גע'חלש'טע האבען אויף זיך געצויגען אויפמערקזאמקייט, וואס וואו מען שמעהט, וואו מען געהט רעדט מען וועגען זיי און מען קוקט אויף זיי, ווי זיי וואַלטען גרויסע מעשים אויפגעטהאָן, נאך דערפון וואס אזא תענית דארף אודאי זיין מעהר אָנגענומען אויבען וואו מען לעגט די חתימה פאר'ן גאנצען יאָהר.

און איז בית המדרש נאך שחרית און נאך מעריב זיינען פער-זאמעלט קליינע רעדלאך און מען דערצהלט אלע איינצעלהייטען פון מיבקע דעם כאלערניק'ס טויט, און הגם יעדער האט עפעס אנדערש צו זאגען, און מען קען ניט אויסגעפינען ריכטיג, צי ער איז געשטארבען ארום מיטען שחרית, צי אָנהויב מוסף צי נאך פאר מנחה, ווייל געשטארבען איז ער ביי זיך אין דער היים, וואו ער איז שוין געלעגען א פאך וואַכען און נאך זיינע אן אייניקעל, א יונגע מיידעל איז געווען ביי זיין גסיסא און זי איז געווען אזוי צושראָ-קען, אז מען קען פון איהר ניט דערגעהן, ווען די יציאת נשמה איז געווען, איז אבער קלאַר אז געשטארבען איז ער יום כפור פאר מנחה, ווייל ווען זיין זון האט זיך ארויסגעכאפט פון בית המדרש נאך מוסף און איז געלאָפען געוואָהר ווערען צום טאטען, האט ער איהם שוין געטראַפען טויט, און עס איז א גרויסע שקלא וטריא ווען זיין גזר איז אָנגע'חתימ'עט געוואָרען: צו דער גזר איז געווען פון דעם לעצטען יאָהר, ווייל ער איז נאך קראַנק געוואָרען פאר ראש השנה, אָדער צי דאָס איז געווען דער נייער גזר פון היינטיגען יום כפור. און אלע רעדען מיט זייערע ערנסטע פנימ'ער, מיט גערומפטע

שטימען ווי אין דער אנוועזענהייט פון א מת, און עפעס אן אימה
 איז פאר דעם גזר וואָס איז אָנגע'חתמ'עט געוואָרען אפשר נאָר
 צו שחרית. און צוזאמען מיט דער אימה זעהט זיך אין די אויגען
 א צומישונג, צוטומלונג, פערווירונג. די נאנצע השגה פון „בראש
 השנה יכתבו וביום צום כפור יחתמו“, ווערט פערוואַלקענט און
 ווען דער עולם האָט ארויסגעזאָגט אלע השגות און אלע ספרות און
 לאַזט זיך געהן אהיים, זיינען די טריט שוואַך, ווי יעדער וואַלט
 געטראַטען אויף אן אונזיכערען באַדען, און קיינער רעדט מעהר
 ניט קיין וואַרט, אזוי ווי דער טויטער קערפער וואַלט געווען פאר
 יעדענס אויגען און די געדאנקען זיינען פערנומען מיט א שווערער
 האַרבער פראַנע.

ברוך דיין האמת.

עס איז שוין געווען לאנג נאך מעריב, נאך אין קלויז זיינען געבליבען מעהר מענשען ווי געוועהנליך. אויבען אן אין ווינקעל האָר בען זיך געשאַקעלט א פאַר אַרימע בחורים איבער זייערע שטענער דערס פאר חלב'ענע ליכטלאך, וואָס האָבען פערשפרייט אן אומער דינען שוואכען שוין ארום זיך. דאָ און דארטען פאר די לאַנגע טישען זיינען געזעסען עטליכע בעלי בתים און האָבען אַריינגעקוקט איז א ספר. דער שמש איז געזעסען ביים טיש לעבען אויווען און האָט אַרומגעסקראַכעט די פערשמאַלצענע חלב פון די לייכטער. נאָר דער עולם וואָס איז פערבליבען נאָך מעריב האָט זיך פער-קליבען הינטער דער בימה. פיעלע זיינען געזעסען און פיעלע געשטאַנען. נאָר א לענגערע צייט האָבען אלע געשוויגען אין אומ געביטען זיך נאָר מיט קורצע בעמערקונגען. עס איז געווען גרינג צו זעהן, אז יעדען פון זיי האָט עפעס גערופעט, נאָר קיינער האָט זיך ניט געאיילט אַרויסצוזאָגען, וואָס ער האָט געהאַט אויפ'ן לונג.

— עס ווערט קאלט, — האָט זיך אַנגערופען בעריל דער צי-געלניק, א הויכער, מאַגערער און בלייכער איד, ניט אזוי וואָס ער האָט געפיהלט א קעלט, נאָר כדי עפעס צו זאָגען. נאָר די שטימונג איז געווען א צו ערנסטע ביי אלעמען, אז מען זאָל זיך אומקוקען אויף אזא נאַרישע בעמערקונג. עטליכע האָר בען דערביי א ציטער געטהאָן, אבער דאָס איז ניט געווען פון דער קעלט, וואָס דער ציגעלניק האָט דערמאַנט, נאָר פון א גייסטיגער קעלט וואָס האָט איצט געבלאָזען ביי אלעמען אין די קעפּ. דאָ איז קלויז איז היינט געווען נאָחאמקע און איז צוגעפאלען צום ארון קודש. איהר איינציגע טאַכטער שרה'לע האלט ביים

שטארבען פון קינפעט, דער שטאדטישער דאקטאר האָט איהר שוין אָפגעזאָגט דעם לעבען. און עס רוכט אויס, אז נאחאמקעס פער צווייפּעלמע קולות פילען נאָך אַז דעם מקום קדוש און דער פרוכת איז דורכגעווייקט מיט איהרע טרערען.

און אלע קענען נאחאמקע און שרה'לע. נאחאמקע האָט קיינעם ניט אָפגעזאָגט אין קיין נדבה און פאר יעדער דבר מצוה האָט זי געגעבען מיט דער פולער האנט. אין דעם גאנצען שמעדטעל איז ניטאָ נאָך איינע, וואָס האָט אזוי פיעל ברכות געקראגען ווי שרה'לע. זי איז געווען אַן איינציגע ציטערדיגע קינד און דעם גרעסטען נחת רוח האָט מען דער מאמען פערשאפט, אז מען האָט איהר טאָכטער טער געגעבען א ברכה. און שרה'לע איז אוועק אין דער מאמען, די זעלביגע פרומע, כשרה נשמה, די זעלביגע אָפגעע האנט און די זעלביגע יוארומע אירישע הארץ.

נאָך די ערנסטקייט וואָס איז איצט געווען אויסגעגאסען אויף אלעמענס פנימ'ער האָט בעדייט פיעל מעהר, ווי דער צער פאר דער נוטה למוות'דיגער שרה'לע. אין דעם קליינעם שמעדטעל האָט יעדער אונגליק, וואָס האָט וועמען געטראפען, אָנגעריהרט אלעמען, כפרט ווען דער אונגליק האָט געטראפען אזא פערזאָן, ווי שרה'לע נאחאמקע קעס, וואָס איז געווען בעליעכט פון אלעמען. נאָך די איצטיגע ערנסטקייט האָט פערטראגען צו א מיין מורא, וואָס יעדער האָט גע'האלטען ביי זיך אין הארצען און דאָס איז ניט געווען קיין גע'וועהנליכע זאך. ביי אלעמען אין די אויגען איז געווען א ווייטעד כליק און די אינגלאך, וואָס האָבען זיך פערמישט אין דעם רעדעל מענשען, האָבען ארויסגעוויזען מעהר שרעק ווי נייגערדע.

פון א ווייטערען געסעל האָט זיך דעהערט א קלאַג פון א הונט, און א צימער איז דורכגעלאָפּען איבער אלעמענס לייבער. די עטליכע בעלי בתים וואָס זיינען געזעסען איבער א בלאָט גמרא אָדער משניות, האָבען אָפגעקעהרט די אויגען פון זייערע ספרים און א קוק געטהאָן אין דער ריכטונג, פון וואנען דעם הונט'ס קלאַג איז געקומען. עטליכע סעקונדען האָבען זיי געקוקט אזוי און דער-נאָך סיט א ויפּי גענומען זיך צוריק צו זייערע ספרים.

אלע האָבען איצט געוואוסט, אז שרה'לע איז געשטארבען. א

הונט קלאַנט, איז א סימן אז דער מלאך המות איז געקומען, און אלע האַבען פערשטאַנען, וואוהין דער מלאך המות איז געגאַנגען. די אינגלאך אין רעדעל האַבען זיך גענומען שטייפער טוליען צו די ערוואקסענע מענשען.

— גאָר אַהן א חתימה, — האָט זיך ענדליך אָנגערופען זלמן פערקעס, אן עלטערער איד מיט א געדיכטער גרויער באַרד און גע- דיכטע ברעמען.

ער האָט קיין נאָמען ניט דערמאָנט און אויך ניט בעמערקט, וועגען וואָס ער זאָגט עס. איז פּלוג האָט אויסגעזעהען, אז דאָס איז אַ בעמערקונג סתם אין דער וועלט אריין, נאָר אלע האַבען געוואוסט די ריכטיגע בעדייטונג דערפון. ער האָט אין ווערטער אויסגערדיקט וואָס ביי אלעמען איז געלעגען אויפ'ן האַרצען.

די ווערטער האַבען געקלונגען ווי א פּראָטעסט און פאר עשרת ימי תשובה איז געוויס ניט קיין צייט צו פּראָטעסטירען. אזוי ווי א שוידער איז דורכגעלאָפען דורך אלעמען און די פּערזאָמעלטע האַבען זייער גערוועזימעט ארויסגעוויזען ווער דורך א הוסט, ווער מיט א גלעט זיך איבער'ן באַרד, און די וואָס זיינען געשטאַנען, מיט איבערכייטען די געוויכט פון קערפּער פון איין פּוס צום צווייטען. עס האָט זיך בעמערקט, ווי אלע האַבען זיך געהענטער צוגערוקט איי- נער צום צווייטען און די אינגלאך אין דעם קליינעם רעדעל זיינען אין גאַנצען פּערשטעלט געוואָרען. אבער די בעמערקונג האָט אויס- געדריקט א געפיהל, וואָס איז ביי אלעמען געלעגען אין האַרצען.

— יא, נאָר אַהן א חתימה, — האָט אונטערגעכאַפט דער ציגעלניק.

— איהר געדענקט, רבי אייזיקעל, זכותו יגן עלינו, איז גע- שטאַרבען, אין עשרת ימי תשובה, — האָט זיך אריינגעמישט בעריל דער מוליער.

— און רבי אלינקע, זכרון צדיק לברכה, איז געשטאַרבען דעם ערשטען טאָג ראש השנה.

— דאָס ווייזט אונז דער רבנו של עולם אז לית רחמים ברין. אַזעלכע צעדערבויער — און זיי האָט מען אויך קיין איבעריגע רגע ניט געשענקט. מען דאַרף זיך ניט פּערלאָזען אויף דער לעצטער

מינוט. דאָרטען וואַרט מען ניט און מען מאַכט ניט קיין שהיות.
 עס האָט זיך פֿלוצים דערהערט אַ יאָמער אין גאָס, אַ יאָמער
 מיט'ן סקאַרבאָוען נגון פֿון די מקוננות. דער יאָמער איז גע-
 קומען פֿון דער ריכטונג, וואו שרה'לע האָט געוואוינט.
 — ברוד דיין האמת! — האָבען עטליכע געזאָגט אויפ'ן
 קול.

די האַלבע פינסטערנים אין קלויז איז געדיכטער געוואָרען.
 די פּערזאָמלעטע הינטער דער בימה זיינען נאָך אַ ווילע געבליבען
 אין דער זעלביגער פּאָזע, ווי פֿריהער, קיינער האָט שוין מעהר קיין
 וואָרט ניט געזאָגט, נאָר קיינער האָט אויך קיין חשק ניט געהאט
 איצט אָפּצוטערעטען איינער פֿון דעם צווייטען. ענדליך האָבען זיך
 אַ פּאַר עלטערע מענשען אויפֿגעהויבען, זייערע פנים'ער זיינען גע-
 וואָרען נאָך ערנסטער און דאָס וואָס אלע זיינען געשטאַנען און
 האָבען געשוויגען האָט דעם שווערען און פיינליכען איינדרוק גע-
 מאַכט נאָך שווערער. עס האָט אויסגעזעהן, ווי יעדער האָט גע-
 פיהלט דעם שטילען גערויש פֿון מלאַך המות'עס פֿליגלען, וואָס ער
 האָט אויסגעשפּרייט איבער דער שטאַרט.

און ווען דער עולם איז ארויס פֿון קלויז האָט אויסגעוויזען אַז
 מען האָט זיך פנים אל פנים געטראָפּען מיט'ן טויט און עס איז
 געווען אזוי אימה'דיג, און געגאנגען איז מען אין מיטען גאָס, ווי
 מורא האָבענדיג פֿאַר די שאַטענס פֿון די הייזער.

סכנות

דער סכות'דיגער קידוש.

ווען נחום דער שערער האט מוצאי יום כפור לויזער געמאכט די דזשאסקע אין מיטען זאמען עסען, און די אויגען, וואס האבען פריהער געהאט דעם אויסדרוק, אז זיי וואלטען א וועלט איינגע-שלונגען, האבען אנגעהויבען צו ווייזען א חיה'דיגע צופרידענהייט, האט זיך אין שטוב וואס איז געווען אַבגעצאמט מיט א דינעם ווענטעל פון זיין קאמער, דערהערט א רוקעניס פון ביינקלאד און דאס האט בערייט, אז דארטען איז מען שוין פארטיג געווארען מיט'ן עסען.

— זיי זיינען שוין פארטיג, האט נחום געזאגט צו זיין ווייב, וועלכע האט איצט אריינגעלעגט אין טעלער דעם איבערגעבליבענעם צימעס פון געכמען.

— וואס איז היינט פאר אן איילעניס? היינט וועט מען ניט ארכייטען.

— ווייס איד, וואס פאר א ספיעשמע דארטען איז! גיב א סקראכע דעם טעפעל.

ער האט זיין ווייב געהייסען א סקראכע טהאן דעם טעפעל, ניט דערפאר ווייל איהם איז דאס עסען געווען וועניג. ער האט שוין אליון ניט געוואוסט, ווי אזוי דער צימעס וועט אריינקריכען אין איהם. נאך יענער טהייל צימעס ארום די ווענטלאך פון טעפעל איז ביי איהם געווען דער בעסטער חלק, א גאנצע עולם ומלואה. הגם דער שפיזעל פון דער דזשאסקע איז שוין געווען אפגערוקט צום ערשטען לעכעל, האט דער גערויש פון דעם לעפעל איבער די ווענטלאך פון דעם צימעס-טעפעל ארויסגערופען וואסער ביי איהם אין מויל. פון גרויס צופריעדענער ערווארטונג האט ער זיך א

פאר מאָל אַ רוק געטהאָן אין זיין ביינקעל און אַ הויב געטהאָן מיט די אַקסלען.

אין שטוב האָט זיך געהערט אַ ימים נוראים'דיגער ניגון'רעל, וואָס מאיר אימשע דער שניידער האָט אויסגעברומט אונטער דער נאָז, נאָר דער ניגון'רעל האָט איצט שוין מעהר ניט געהאט די שאַרפקייט און די מורא, וואָס ער האָט פערשפרייט אין שול. פער-קעהרט, די קלאַנגען האָבען אָנגענומען עפעס אַ ווייכקייט און פּרעהליכקייט. פּלוצים האָט זיך דער ניגון'רעל איבערגעריסען און עס האָט זיך דערהערט מאיר אימשעס קול: — נו, בערעלע, קום, מיר וועלען אריינשלאָגען דעם ערשטען פּלעקעל.

די גאַנצע פּרעהליכקייט און צופריעדענקייט וואָס נחום האָט אַרויסגעוויזען, איז פּלוצים פּערשוואַנדען געוואָרען. דער ערשטער בלאַז פון שופר מאַכט ניט אַזאַ אומעדיגע דריקונג אויף דער איד-שער נשמה, ווי די דאָזיגע עטליכע ווערטער, וואָס מאיר אימשע האָט געזאָגט צו זיין אינגעל, האָבען געמאַכט אויף איהם. אריינשלאָגען דעם ערשטען פּלעקעל פאר דער סוכה איז די פּרעהליכסטע אַרבייט אויף דער אידישער גאַס. די דאָזיגע פּרעה-ליכקייט האָט זיך גלייך דערהערט אין דעם אינגעלס קול'כעל, ווען ער האָט געענטפערט מיט אונגעדולד: „קום, טאַטע!“ נאָר נחום דער שערער איז אפשר געווען דער איינציגער מענש אויף דער אידישער גאַס צו פּערלירען דעם מוטה ביים דערמאָגען די סוכה. נחום דער שערער האָט מורא געהאט פאר דער סוכה, און מורא געהאט פאר דער סוכה האָט ער צוליעב דעם סכות'דיגען קידוש.

דער פּרעהליכער, לעבעדיגער יום טוב'דיגער קידוש, וועלכער בעט זיך פשוט צום זינגען און פּערטרייבט אלע וואַכעדיגע זאַהגען פון אידישע פנים'ער און פילט אָן אלע אידישע הערצער מיט אַ שאלענדער פרייד, האָט געהאַט דעם גרעסטען שרעק פאר נחום דעם שערער סכות צייט. דער סכות'דיגער קידוש איז געווען נחום דעם שערערס אַבסאָומעניס אויף דער וועלט, אַ סטראַשידלע וואָס

האָט איהם פון מוצאי יום כפור בין שמחת תורה ניט געלאָזט
רוהען. דער סכות'דיגער קידוש איז געווען זיין גאָטמאָר.

און דאָס איז געווען ניט אומזיסט. נחום דער שערער האָט
פערנומען גאָר אַ בעזונדערען פּלאַץ אין שטערטעל. ער איז געווען
אַ סאָלדאַט פון פאַר דעם נייעם „אוסטאוו“. אָפּגעגעבען האָט מען
איהם, ווען קינדער אין זיינע יאָהרען זיינען גאָר אין חדר געגאָנגען,
גאָר דער נייער אוסטאוו איז צוגעקומען, ווען ער האָט זיך גאָר
רעכט ניט איינגעדיענט, און ער האָט זיך צוריקגעקעהרט אַ בעפֿ-
רייטער צו אונז אין שטערטעל מיט די אלע אייגענשאַפטען פון
אַ ניקאָלאַיעווסקי'ן סאָלדאַט און אַהן דעם פתחוּן פּה פון אַעלכען.

ער איז גאָר געווען גאָר אַ יונגערמאן, ווען ער האָט זיך צוריק-
געקעהרט און איז געווען כמעט אַ קיילעכדיגער עם הארץ. אין
שטערטעל זיינען געווען עמליכע אויסגעדיענטע ניקאָלאַיעווסקע
סאָלדאַטען און זיי זיינען געווען אפשר אזוי טעמפּיג אויף עברי
ווי ער. גאָר יענע האָבען זיך דערמיט אזוי ניט געשעהמט, ווי ער.
יענע האָבען שטענדיג דערצעהלט די נסים, ווי אזוי מען האָט זיי
אויף אַרבעט אויף די קניע געשטעלט און געצוואונגען זיי צו „מאָ-
ליען“ זיך און פאַטשערעס צו זאָגען און דאָך האָבען זיי אַרויסגע-
ראַטעוועט דאָס ביסעלע טעמפּיגע עברי און דורך אלע לאַנגע
יאָהרען האָבען זיי עם אָפּגעהיט ווי דאָס אויג אין קאַפּ. ער האָט
די דאָזיגע נסים ניט געקאָנט דערצעהלען, און ער האָט עם ניט
געקאָנט דערצעהלען שוין דערפאַר אליין, וואָס ער האָט זיך צוריק
געקעהרט אזוי יונג. די ניקאָלאַיעווסקע סאָלדאַטען אין שטערטעל
האָבען אַרונטערגעקוקט אויף איהם פון אויבען אַרונטער און האָבען
איהם ניט געוואָלט אַנערקענען אלס איינעם פון זייער חברה.

די אנדערע ניקאָלאַיעווסקע סאָלדאַטען האָבען געפּיהלט עפעס
אַ געוויסע גייסטיגע פּרייה, ווען זיי האָבען געבראַכען זייערע צייה-
גער אויף עברי. דאָס איז געווען דער לעבעדיגער עדות פון דעם
קידוש השם אויף וועלכען זיי האָבען זיך געשטעלט. וואָס האַרטער
די עברי אַלץ מעהר האָט דאָס דערמאָנט די יסורים וואָס זיי זיינען
אויסגעשטאַנען. דאָס האָט אויך געדיענט אלס שטומער פּראָמעסע

געגען אלע יענע, וואָס האָבען ביי זיי גערויבט די מעגליכקייט צו קאָנען מעהר אירישיקייט.

נחום דער שערער האָט אזא נייסטיגע פרייד ניט געהאט פון זיין עם הארצות. ניט נאָר האָט ער ניט געהאט אויסצושטעהען אזעלכע געבראָטענע יסורים ווי זיי, נאָר ער איז נאָר געווען יונג גענוג, אז ער זאָל נאָך אלץ קאָנען גוט מאַכען. און ער האָט זיך מיט זיין עם הארצות געשטיקט און געשעמט. מילא, א גאַנץ יאָהר איז קיין בייז ניט געווען. איהם האָט אויסגעוויזען, אז איהם געלינגט צו בעהאַלטען זיין טעמפּיגע עברי פון עולם, ער האָט אפילו קיין מורא ניט געהאט פאַר די ימים נוראים'דיגע תּפּלות, ביי וועלכע פּראַסטרעע מענשען ווערען אָפט מבולבל פון די אָפּשיקע-ניסען פון איין דף צום צווייטען אין די אַרימע עקאָנאָמישע מחזורים. ער האָט זיך געקליגט נאָכצוזאָגען אלץ וואָס דער חזן האָט געזאָגט און האָט אין גאַנצען אויסגעלאָזט, וואָס דער צבור האָט געזופּט. דער קידוש האָט פאַר איהם א גאַנץ יאָהר אויך קיין שרעק ניט געהאָט. מיט דעם שבת'דיגען קידוש איז ער שוין געווען געוועהנט און ביי זיך איז קאָמער האָט ער געקאָנט אַרונטערשלינגען עטליכע ווערטער, אויב דער נגון האָט זיך אויסגעלאָזט פאַר דער צייט, אָדער, פּערקעהרט. אויסזינגען דעם איבריגען שטיקעל נגון אונטער דער נאָז, אויב די ווערטער האָבען זיך אויסגענומען פריהער. אבער סכות האָבען קיינע פון די מיטלען ניט געקאָנט העלפּען. סכות האָט ער געמוזט אַרויס מיט'ן לשון און מיט'ן נגון אזוי, אז עס זאָלען ניט בלייבען קיין איבריגע ווערטער און ניט קיין עק פון דעם נגון. סכות דאַרף ער מאַכען דעם קידוש אין סוכה, דאָס הייסט פאַר דעם גאַנצען געסעל אין די אויגען אָדער ריכטיגער פאַר דעם גאַנצען געסעל אין די אויערן, ווייל אלץ וואָס מען רעדט אויף'ן קול אין איין סוכה, הערט מען אין אלע אַרומיגע סכות. און ערנער פון אלץ איז וואָס ביי אזא קידוש שמעהט זיין איטקע אין דער טהיר און זי קאָן זעהן און הערען אלע מינעס און בעמערקונגען, וואָס מען וועט מאַכען. ער האָט זיך צוגעקוקט, ווי די מאיר אימ'ט שיבע שמעהט אין סוכה, ווען איהר מאן מאַכט קידוש און ער האָט געזעהען דעם נחת וואָס שפּיגעלט זיך אָפּ אויף איהר געזיכט,

ווען ער הויבט אז מיט א ברייטקייט „ו-תיתן לנו“ און ער האט זיך גרינג פארגעשטעלט דעם צער און די בושה, וואס אימקע וועט האבען פון זיין קידוש.

ערב יום טוב איז די איינציגע צייט ווען מען פערדיענט עט-ליכע גראשען פון שערעריי און דאריבער האט ער קיין צייט ניט געהאט צוזעצן זיך צו א סדור און אריינקעלען מיט'ן קידוש. נאר אפילו ווען ער זאל צייט האבען וואלט ער אויך ניט געקאנט, דיר ניט, מיר ניט, סתם אין מיטען וואך שטעלען זיך זינגען א יום-טוב'דיגען קידוש. דורך דעם דינעם ווענטעל, דורך די אפענע פענסטער וואלט מען עס געקאנט הערען און מען וואלט זיך צו-נויפגעלאפען אויף ביזן וואונדער.

נאר אין זיך האט ער געזונגען דעם קידוש פון מוצאי יום כפור ביזן ערב סכות. ער האט די ווערטער אויף אויסוועגניג ניט געוואוסט און ער האט לכל הפחות געזוכט איינצואיבען זיך אין דעם ניגון. דעם „ותתן לנו“ האט ער נאכגעמאכט מיט אלע פיסטשעווקעס מאיר אימ'שען דעם שניידער און איהם האט אויסגערוכט אז דאס יאהר זעלט שוין געהן גלאטער.

נאר ווען די ערשטע נאכט סכות איז געקומען און ער איז אריין אין סוכה און אימקע האט זיך געשטעלט אין טהיר און עס איז געקומען צו קידוש, האט ער דערפיהלט, אז דער וועטער האט זיך מיט אמאל אין גאנצען געענדערט און איהם האט אויסגעוויזען, אז א ביטערע קעלט בלאזט פון אלע זיימען. ער האט אָנגעהויבען צו ציטערען מיט אלע גליעדער, און וואס מעהר ער האט געציטערט אלץ מעהר האט ער זיך פערפלאנטערט אין די ווערטער און דער גגון איז דערווייל אליין געשפרונגען ווייטער.

מאיר אימ'שע איז איהם גלייך געקומען צו הילף און ניט נאר האט ער אונטערגעזאגט די ריכטיגע ווערטער, נאר ער האט זיי ממש אריינגעלעגט איהם מיט'ן גגון צוזאמען אין מויל. דאס האט איהם נאך מעהר מבבל געמאכט. ער האט דערפיהלט, אזוי ווי זיינע פיס האבען זיך אָפגעריסען פון דער ערד און מאיר אימ'שע האלט איהם צו מיט א דיניקען פעדימעל... די ווערטער אין מחזור האבען זיך אָנגעהויבען צונויפגיסען און קאטשען און ווען עס איז געקומען

צו „הגים וזמנים לששון את יום“ איז שוין ניט געבליבען קיין נגון און קיין ווערטער. פון דער צונויפגעגאסענער קאלטענדיגער מאסע האט צו איהם ארויסגעקוקט א בלייד קליין ווערטעל, וואס האט אויסגעזעהען עפעס ווי „בשבת“ איז מאיר אימשע האט שוין אהן א נגון געשריען העכער ווי די גאנצע צייט „חג הסוכות“ און נחום דער שערער איז געבליעבען שטעהן און אין קאפ האט זיך איהם איצט גערעהט איין ווארט: „שאבאש!“ דער דינינקער פעדימעל וואס האט איהם נאך געהאלטען צו דער ערד האט זיך איבערגע-ריסען.

מאיר אימשע האט איהם אבער ניט אפגעלאזט און נאך א היבשען שלעפען האט ער איהם צוריק ארויפגעפיהרט אויף א דרד. נאך איצט האט מאיר אימשע פארגעזאגט יעדען ווארט מיט'ן נגון און נחום האט אויטאמאטיש נאכגעזאגט, ניט אפגעהמענדיג די אויגען פון דעם קליינעם בלייבען ווערטעלע „בשבת“, ווי איי-נער וואס ווערט געשטרויכעלט און פאלט, קוקט אויפ'ן נעגענ-שטאנד וואס האט גורם געווען דערצו.

— לזמן הזה! — האט מאיר אימשע געענדיגט זיין פארווא-נען מיט א פרעהליכען קול.

— לזמן הזה, — האט נחום געענטפערט נאך אלץ אויטאמא-טיש, ניט אפגעהמענדיג די אויגען פון דעם קליינעם בלייבען ווער-טעלע „בשבת“ און ניט בעגרייפענדיג, אז זיין אפקומענים האט זיך געענדיגט.

ער איז געבליבען שטעהן ווי א צומישטער מיט'ן מחזור איז איין האנט און מיט'ן כוס אין דער צווייטער. עטליכע סעקונדען האט מאיר אימשע ניט געקאנט פער-שטעהען, וואס ער שטעהט נאך, נאך באלד האט ער זיך אנגעשטוי-סען און מיט'ן זעלביגען פרעהליכען יום טוב'דיגען קול האט ער איהם אונטערגעזאגט:

— און איצט טרינקט און גיט אייער ווייב א זופ.

דערלאנגען דעם בעכער דער ווייב איז איצט געווען ערגער ווי דער גאנצער קידוש. ער האט בשום אופן ניט געקאנט מאכען זיך הארץ און א קוק טהאן אויף איהר. ער האט איהר דערלאנגט דעם

כוס מיט אראָפּגעלאָזטע אויגען. דעם גאַנצען אבענד ביים עסען האָט ער די אויגען ניט אויפֿגעהויבען און איז געזעסען ווי אַ בער גראָבענער. נאָר ווי ערנידריגט, פּערשעמט ער האָט זיך דאָ ניט געפּיהלט צווישען די מאַנסביל (די וויבער האָבען אין סוכה ניט געגעסען) האָט ער זיך געוואונשען, אז דער מאַהלצייט זאָל זיך דאָ קיינמאָל ניט ענדיגען. דער געדאַנק אז נאָך דער סעודה דארף ער אַרײַן אין שטוב און זעהן זיך אויג אויף אויג מיט'ן ווייב האָט איהם געמאַכט קאַלט און וואַרעם.

פון סוכה איז נחום דער שערער ארויס ווי פון אַ קאַסטראַי, און נאָך פּיעל ערגער האָט ער זיך געפּיהלט, ווען ער איז אַרײַן אין שטוב.

אַ היבשע צייט האָט ער אויסגעמיידט צו קוקען אין זײַן ווייבס זײַט, נאָר ווען ענדליך זײערע אויגען האָבען זיך בעגעגענט, האָט ער דערזעהן אין זײ אַזאַ טיעפען רחמנות, אזוי פּיעל סימפּאַט־טהײע, אַז טרעהרען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען.

ניט אָפגעביסען.

(סקיצע)

לעמקע און זיין ווייב די לעמקיכע זיינען געווען א פאָר דער-
שלאַגענע מענשען. יעדער האָט ניט געהאַט קיין מלאכה און איז געווען
גרויס צו טהאָן אלץ אין דער וועלט. ער האָט פאר די מוליאָרעם
לײם געקנאַטען, פון צײט צו צײט געהאַט א טאַג אַרבייט אין דער
ציגלענע, זומערצײט איז ער א שומר געווען אין א סאַד און וואו
נאַר עס איז געווען א שוואַרצע אַרבייט האָט מען איהם גערופען.
נאַר פון אלע אַזעלכע פערדיענסטען האָט ער מיט זיין ווייב און
קינדער געלעבט אין גרויס דחקות און דער דלות האָט געפּיפט
אין אלע ווינקעלאַך.

זײ האָבען געהאַט דריי קינדער און אלע מיידלאַך. לעמקע
האַט גרויס צער געהאַט, וואָס זײ האָבען ניט קיין אינגעל. ווי
דער דלות זאַל ניט זײן, איז מיט א אינגעל פּרעהליכער אין שטוב
און לאַחר מאַה שנים איז א אינגעל גוט פאר קדיש, און די לעמקיכע
האַט געזעהן זײן צער און האָט זיך געפּיהלט שולדיג.

א שטראַהל פון האַפּנונג פלעגט זיך איהר ווייזען די ערשטע
טעג סכות. זי האָט געהערט אז דער פּטום איז א סגולה פאר א
זכר און אלץ וואָס מען דאַרף איז אָפּבייסען איהם. זי האָט אויך
געוואוסט, אז דער שמש האָט שוין געוועהנליך פון פאר יום טוב
בעשטימט, וועמען צו געבען אָפּצובייסען דעם פּטום, נאַר אמאָל
געפינט זיך א כוואַטסקע ווייבעל, וואָס קוקט ניט דערויף, זײ דער
שמש האָט פּריהער בעשטימט און איז זיך אליין מכבד מיט'ן
פּטום. און זי האָט אין האַרצען בעוואונדערט די דאַזיגע ווייבעל
און געגעבען איהר גערעכט.

— אַט טאַקע אזוי דאַרף מען טהאָן. פאַר וואָס קומט עס אַלץ זיי, די רייכערע? און אז מען איז אן אַרימע, דאַרף מען שוין זיין אין גאַנצען הפקר?

נאָר דעם דאָזיגען פּראָטעסט האָט זי הויך ניט אַרויסגערעדט און דאָס האָט זי גע'טענה'עט מיט זיך אַליין, און דאָס איז אין גרונט גענומען, ניט געווען אזוי א פּראָטעסט, ווי א מיטעל זיך אַליין צו צוגעבען מוטה.

ווי נאָר עס פלעגט קומען סכות האָט איהר דער אַתרוג דער מאַנט אָן דעם צער פון איהר מאַן, פאַר וואָס זי האָט ניט קיין אַינגעל, און זי האָט זיך נאָך שולדיגער דערפיהלט דערפאַר, וואָס זי האָט ניט דעם מוטה ווי אנדערע ווייבער, וואָס קליגען זיך אַפצור בייסען דעם פטום, צו מיט גוטען, צו מיט בייזען. בויגע די שוס-טערקע איז אויך א קבצ'טע און פון דעסטוועגען האָט זי דערווייזען אַפצובייסען דעם פטום און פאַר וואָס האָט זי עס קיין מאַל ניט געטהאָן?

איינמאָל, די צווייטע נאַכט סוכות, ווען לעמקע איז נאָך דער סעודה אַריינגעקומען אין שטוב, דאָס הייסט אין קאַמער, ווייל אין שטוב זיינען געווען עטליכע שכנים, האָט זי איהם פלוצים א פּרעג געטהאָן:

— פיעל קאַסט אן אַתרוג?

— אַה-אַה-אַה-היהיה! האָט עך געענטפערט, גוט אויפגע-לעגט נאָך דער סעודה, און האָט זיך א קראַץ געטהאָן אין דער פאַ-טילניצע. — דאָס איז ניט פאַר נאַש בראַט. דאָס דאַרף קאַסטען א שילל געלד.

און וויפיעל דאָס דאַרף קאַסטען האַבען זיי ביידע קיין בעגריף ניט געהאַט. לעמקע האָט געוואוסט, אז די גאַנצע קלויז פערמאַגט איין אַתרוג און הושענא רבה אין דער פריה, ווען יעדער דאַרף צוקומען צום גבאי און בענשען אַתרוג, דאַרף ער פריהער אַריינג וואַרפען אין טעלער עטליכע האַרטע מטבעות און דער גבאי ניט גוט אכטונג, אז די מטבעות זאָלען ניט זיין גראַשענס און קאַפיקעס. ער האַלט צוליעב דעם איין טעלער איבער דעם צווייטען און אזוי גיך ווי איינער וואַרפט אַריין די עטליכע מטבעות אין דעם אוי-

בערסטען טעלער, שיט עו' זיי איבער אין דעם אונטערסטען, כדי מען זאל זעהן, פיעל איינער ווארפט אריין, און אזוי ווי לעמקע איז אין חשבונ'ען ניט געווען קיין גרויסער מזיק, האט ער געשאצט, אז אין דעם אונטערסטען טעלער איז מי יודע פיעל געלד און ביי איהם איז אויסגעקומען אז דאס געהט אלץ פאר דעם אחרונ. ער האט אויך געזעהן, אז די פני פון קלויז האבען בשותפות געהאט זייער אייגענעם אחרונ און מען פלעגט איהם אין קלויז ברענגען אין א זילבערנע פושקע און דערפון האט ער זיך אויך אָנגעשטוי-סען, אז אן אחרונ דארף קאסטען א שלל געלד, בפרט ווען ער האט נאך געהערט, אז זייער אחרונ איז ניט אזא מהודר'דיגער ווי דער קלייזעלשער.

די פראגע וויפיעל אן אחרונ דארף קאסטען איז ניט געווען סתם אין דער וועלט אריין. אז מען איז, חס ושלום קראַנק, גיט מען זיך דאך אן עצה און מען רופט א רופא און דאס קאסט צעהן גראַשען און אין אפטייק קאסט נאך מעהר ווי צעהן גראַשען — א שטיקעל אייגענס, נאך אז מען מוז, איז דאך קיין תירוץ ניט. האט זי געמראַכט, אפשר, ווער ווייסט, קען מען א כח איבער זיך אַנטהאַן.

זי האט געוואוסט, אז ווען עס זיינען ניטא קיין חיובים קריגענט דער שמש עטליכע גראַשען פאר לאַזען אַפבייסען דעם פטום. נאך ער האט שטענדיג בילכערע און אזא ווי לעמקיכע וועט מען קיינ-מאָל דערצו ניט צולאַזען.

און זי האט בעשלאָסען, אז ווען מען קען ניט מיט גוטען זאל זיין מיט ביזען.

זי האט זיך איצט בעסער צוגעקוקט צום אחרונ, ווען מען האט איהם געבראַכט צום בענשען. זי האט בעמערקט, אז ווען זי געהמט איהם איבער פון דער שכנה, גיט דער שמש א דרעה דעם אחרונ און זי האט זיך אָנגעשטויסען אז דער פטום איז נאך איינער אַדער אויבען אַדער אונטען, און זי האט ניט געוואוסט וועלכער, הושענא רכה אין אבענד, האט זי א פרעג געטהאַן דעם מאן:

— אן אחרונ האט נאך איין פטום?

— איינעם.

- און וועלכער איז דער פטום ?
- אה, דער שמש ווייזט דיר, האָט ער געענטפערט ארויס-
מאכענדיג זיך.
- און דער אמת איז געווען, אז ער האָט אליין אויך ניט גע-
וואוסט וואו דער פטום שטעקט, און זיין שכן איז קלויז האָט איהם
שטענדיג געדארפט ווייזען, איבער וועלכער זייט צו מאַכען די
ברכה.
- איז נאָר ניטאָ קיין סימן ? האָט זי וויעדער געפרעגט.
- דער שמש ווייזט שוין דעם סימן.
- זאָג מיר אויך.
- דאָס קען מען אזוי ניט זאָגען. דו וועסט ניט פערשמעהן.
נאָך אלעמען, איז ער געווען אַ מאַנסביל און עס האָט ניט
געפאסט פאר איהם, אז ער זאָל אזא זאך ניט וויסען.
- א לאַנגע צייט איז זי אין דער נאכט פון הושענא רבה ניט
איינגעשלאָפען און האָט געטראכט און געטראכט און צום סוף
איז זי געפאלען אויף אַ פלאַץ. ווען זי וועט פארטיג ווערען מיט'ן
אתרוג בענשען וועט זי ליתר בטחון אָפּבויסען ביידע עקען. דער
דאָזיגער בעשלוס האָט איהר בערוהיגט און זי איז מיט אַ גרינג
גערען האַרצען איינגעשלאָפען.
- נאָר ווען זי איז אויפגעשטאנען איז דער פריה, האָט איהר
האַרץ געקלאָפט שטאַרקער ווי געוואוינליך און עפעס אַ מין צי-
טערנים איז איבערגעגאנגען איבער איהר גאַנצען לייב. זי האָט
געפיהלט, ווי זי קלייבט זיך צו בענעהן עפעס אַ מין גזלה, און ווער
ווייסט, ווי מען וועט אויף איהר דערנאָך קוקען. נאָך אלעמען,
איז דאָך דער שמש אויף אַ מאַנסביל און עס וועט אויסקומען, אז
זי האָט זיך געבאַרעט מיט איהם.
- וואָס לענגער זיי האָט געווארט אויפ'ן שמש, אַלץ מעהר אונט-
רהינג איז געווארען איהר האַרץ. און עטליכע מאָל אין דעם דאָזיג-
נען פריהמאָרגען האָט זי זיך בעטראכט, אז זי וועט קיין מחוקות
ניט מאַכען, איז זי האָט זיך דערפֿיהלט ערלייכטערט.
- ענדליך איז דער שמש געקומען.
- כולטער ווי אַלע מאָל איז איצט פאר איהר ארויסגעטראָטען

דער צער פון איהר מאן און זי האט בעשלאסען, אז עם זאל זיין וואס עם וויל, און זי וועט דעם פטום אפבויסען. זי האט אפגע-
ווארט, ביז אלע שכנות זיינען פארטיג געווארען מיט'ן אתרוג
בענשען און ווען עם איז געקומען איהר רייהע, האבען איהר די
הענט אנגעהויבען צו ציטערען.

פאר'ן ערפאהרענעם אויג פון דעם שמש איז געווען גענוג צו
געבען אויף איהר איין בליק און אנשטויסען זיך וואס זי קלייבט
זיך צו טהאן. ער האט דעם אתרוג פון זיין האנט ניט ארויסגע-
לאזט און געלאזט נאר איהר האנט אנשפארען פון אויבען און אויף
דעם זעלביגען אופן האט ער דעם אתרוג איבערגעקעהרט און ווידער
נאר געלאזט אנשפארען איהר האנט פון אויבען.

— א גוט יאהר! האט ער געזאגט.

און איידער זי האט זיך ארומגעקוקט איז שוין פערשוואונדערען
פון איהרע אויגען אפילו דער שפיץ פון דעם לולב

ווען די קינדערשע יאהרען האבען זיך געענדיגט.

(סקיצע)

(זכרונות פון דער אלטער היים)

אין יענע יאהרען איז א נייער בגד, נייע שטיוועלאד, א נייע היטעלע געווען א גאנצע געשעהעניש אויב ניט אן עפאכע אין מיון לעבען. נאך מיט וואכען און וואכען פאר ימים נוראים האט די מאמע אפען געוויזען ווי עס דארט איהר דער קאפ פאר איהר קליינעם טארעם. זי האט מיך אין דער פריה און בייטאג בעקוקט פון קאפ ביז די פיס, בעקוקט דאס היטעלע, די קאפאטקע, די שטיי וועלאד און האט זיך שטיי אבגעזיפצט. זייער צושטאנד איז ניט געווען קיין געהויבענער. עטליכע טעג נאכאנאנד האט זי די רעוויזיע גע'פטר'ט נאך מיט זיפצען און פלוצים אין א שעהנעם טאג האט זי מיר ערקלערט, אז מיר געהען געהמען אויף א גארניטורל.

פארטיג געווארען מיט'ן גארניטורל איז שוין די מעגליכע רעוויזיע פערקלענערט געווארען, איצט האט די מאמע נאך געהאט אויגען פאר די שטיוועלאד און עס האט זיך ווידער אָנגעהויבען א סדרה פון זיפצען ביז עס איז ווידער געקומען א שעהנער טאג און די מאמע האט מיר געהייסען רופען דעם שוסטער.

דאס היטעלע איז געקומען נאך צום לעצט, סאמע ערב ראש השנה, און דאס איז שוין געווען דעם טאטענס ארבייט. ער האט מיך גענומען צום קירזשנער און איד ביז שוין געווען בעזארגט מיט אלע נויטיגע זאכען, און ערשט איצט האט די מאמע זיך אבגעזיפצט מיט ערליכטערונג. א שווערער שטיין האט זיך איהר אראפגע-קייקעלט פון הארצען.

זי האט אין דעם געזעהן גאטס נסים אָדער חסדים. די פרנסה איז געווען שטיל און עס איז געווען שווער אויסצוקומען מיט די סאמע נויטיגע הצטרכות. זי האט גערעכענט און גערעכענט און האט בשום אופן ניט געזעהן, ווי אזוי זי וועט קענען אָפרייסען אזוי פיעל געלד פאר מיר, און זי האט שטארק מורא געהאט איד זאל ניט האבען קיין פערשטערטען יום טוב, און אז סוף כל סוף האט זיך ארויסגעוויזען, אז איד האב מיין נייען גארניטורל און די נייע שטיוועלאך און דאס נייע היטעלע, איז דאס ניט געווען קיין נס?

בין סכות האב איד מיינע נייע בגדים שוין געטראָגען פיער טעג, דאָס איז געווען די צוויי טעג ראש השנה, שבת שובה און יום כפור, און איד האב שוין געקראָגען אלע ווינשעוואניעס, ווי „טראָג געזונט“, „פערניץ געזונט“, „התחדש“ פון אלע קרובים און פריינד נאָך פאר סכות. און הגם דער גארניטורעל איז געווען ווי ערשט פון נאָדעל ארויס, און די מאלין פאַרב צווישען די פאַרעשוועס און אַבסאָצען פון מיינע שטיוועלאך האט נאָך געבלאָקט, אזוי ווי איד וואָלט זיי ערשט צום ערשטען מאל אָנגעהאַזן, האט זיך שוין מסתמא דער געפיהל פון ניוקייט ביי מיר אביסעל אַבגעריבען, ווייל איד האב זיך געלאָזט בעהערשען און בייקומען פון אן אנדער געפיהל.

איד האב אויף יום טוב אָנגעגרייט זיך מיט קליינע נים און האב אויף ניט פערנעסען צו בעזאָרגען זיך מיט עטליכע צווילינגס, וועלכע זיינען מזל'דיג ביים שפיעלען. דעם ערשטען טאָג סכות האב איד געשפיעלט רוהיג און האב ניט פערנעסען, אז איד בין בענייט פון קאָפּ ביז די פיס און בין פאר מנחה געקומען אהיים זעהר אויפגעראמט און מיינע נייע זאכען האָבען געשפּיגעלט.

נאָך דעם צווייטען טאָג סכות האב איד זיך שוין מעהר אריינגעצויגען אין דעם שפיעל. אין דער סכה ביים וואַרעמעס האב איד זיך קוים דערווארט צום „ד' יכרד את עמו בשלום“ און בין ווי אז אונטערגעשאסענער אוועקגעלאָפען זוכען חברים צום שפיעלען. מיר איז אָנהויב געווען ניט מזל'דיג און האב פערלאָרען די גאַנצע נים און איד האב געמוזט צוריקקעהרען זיך אהיים אָנפילען

א נייע קעשענע. איד האב שוין די פריהערדיגע קאמפאניע ניט געטראפען און בין אוועק אויפ'ן שולהויף זוכען שפיעלער. דא האב איד געפונען עטליכע אינגלאד, נאר צום שליס-ימזל האבען אלע געהאט נייע היטעלאד און אזוי ווי צום שפיעלען האט זיך געפאר דערט א היטעל און עס האט שוין געהאלטען, אז פון דעם שפיעלען זאל נאר ניט ווערען, האב איד זיך ארויסגערופען צו געבען מוין היטעל.

אונטער געוועהנליכע אומשטענדען, וואלט איד אזא זאך בשום אופן ניט געהאטן. דא איז ניט געווען אזוי די פראגע פון דעם נייעם היטעלע, ווי פון זיין בגלוי הראש. נאר דערצו האט מיר איצט געטריבען א שטארקע קראפט, און דאס איז געווען די קראפט וואס טרייבט א געמבלער צוריקגעווינען, וואס ער האט פריהער פערלארען.

מיר האבען זיך געשטעלט שפילען און דאס רעדעל האט זיך געדעעהט. דא האב איד געוואונען און דא צוריק פערלארען, מיר זיינען אלע געווען פערקאכט אין דעם שפיעל און געזעהן פאר זיך נאר דאס היטעל מיט די ניס.

איין מאל האט זיך אנגעקליבען א גאנצע היטעל ניס, און די פערקאכטקייט פון די שפיעלער איז געוואקסען. אלע א חוץ איי-נעם, וואס האט געדארפט שיסען, זיינען געשטאנען אין א קרייז איבערן היטעל אנגעבויגען כמעט ווי צו כורעים, און די אוינגלאד האבען ביי אלעמען געברענט מיט גייציגקייט און קנאה און דער גליקליכער וואס האט געדארפט שיסען האט זיך אזש אויף די קניע געשטעלט, כדי בעסער צו שיסען.

עס איז געקומען מיין רייהע און הגם איד בין געווען געניט אין דעם שפיעל און האב געוואוסט, ווי צו שארען די ניס צוריק, כדי ביים סאמע ראנד פון וואנען די ניס דארפען ארויסגעשאסען ווערען זאלען זיי ניט ליגען איינער אויפן אנדערן, איז דאס איצט אונגעגליך געווען צו דערווייזען. דאס היטעל איז געווען אזוי פול, אז עס איז ניט געווען קיין פלאץ, וואו אכצושארען זיי צוריק, און שיסען אין א פולע היטעל הייסט אדער אז דער נוס מיט וועלכען מען שיסט זאל פערזונקען ווערען ווי א שטיק בליי, אדער אז עס

זאלען ארויסשפרינגען מעהר ווי מען ווינשט. איך האב דא געהאט א שווערע לייענים, און שטעהענדיג הארט אויף די קניע, האב איך געזוכט פערשיעדענע מיטלען ווי אזוי איינצוארדענען די נים אין הימעל, אז אנהערע קינדער ארום מיר האבען געשריען און געליא-רעמט, אזוי ווי איך וואלט דערמיט עובר געווען אויף געוויסע געזעצען און געטריבען, איך זאל דאס מאכען גיכער, האפענדיג, אז וואס גיכער איך וועל עס טהאן, אלץ ניט געלונגענער וועט זיין מיין שאס.

און פלוצים אז איך בין אזוי געווען אהן א הימעל אונטערן הימעל און געשטאנען אין מיינע נייע הויזען מיט די קניע אויף דער הויילער ערד און געשארט מיט דער לינקער זייט פון דער רעכטער האנד די נים פון איין ברעג צום צווייטען, האב איך דער-פיהלט, ווי מען האט מיר אנטענומען פאר'ן אויער. איך האב האסטמיג א דרעה געטהאן דעם קאפ און דערזעהן דעם טאמען.

איך בין אויפגעשפרונגען ניט טויט און ניט לעבעדיג. די חברים האבען זיך גלייך אפגערוקט פון הימעל.

— שעהן אזוי, הא? וואו איז דיין הימעל.

איך האב ניט געוואוסט, וואו צו בעגראבען זיך און איך האב קוים ארויסגעשטאמעלט:

— דרא.

דער טאמע האט אויסגעשאטען די נים אויף דער ערד, א טרייסעל געטהאן דאס הימעל אין דער לופטען און עס ארויפגעזעצט מיר זויט ניט צערטליך אויפ'ן קאפ.

— קום אהיים!

איך האב זיך געלאזט געהן נאך איהם, און האב זיך אפילו ניט ארוםגעקוקט, ווי די אינגלאך וואס האבען מיט מיר געשפיעלט האבען זיך א ווארף געטהאן אויף אלע פיער נאך די אויסגעשא-טענע נים, הנם איך האב גוט געהערט זייערע ווילדע געשרייען און זייערע רייסערייען.

ווען מיר זיינען אריין אין שטוב, האט זיך דער טאמע אנגע-רופען צו דער מאמע:

— קום און דיין תכשיט!

און עס איז געווען וואָס צו קוקען אויף מיר. מיין נייע קאפּאטקע צוקנייטשט, די נייע הויזקעס ארום די קניע געדיכט בעדעקט מיט שטויב, דאָס נייע היטעלע צודרעהט און מיין גאַנצער פנים אויסגעשמירט אין שווייס און שטויב.

די מאמע האָט זיך דערשראָקען און פּערבראַכען די הענט. זי האָט געמיינט, גאָט ווייסט וואָס מיר איז געשעהן.

דער טאטע האָט זיך געאיילט אויסצולעגען דעם גאַנצען צע-טעל. און הגם דער צעטעל איז געווען א שרעקליכער: גילוי ראש, אויף די קניע געשטאַנען, א תל געמאַכט פון דעם נייעם גארניטורל און נייע היטעלע, האָט די מאמע לייכטער אָבגעאַטהעמט און דער שרעק פון איהר פנים איז פּערשוואונדען. און דאָס איז ניט געשעהן דערפאר, וואָס דער טאט מיינער איז געווען א קליינער, נאר דער פאר וואָס זי האָט אין דעם ערשטען מאָמענט פאַרגעשטעלט זיך, אז מיט מיר איז עפעס אַן אונגליק געשעהן.

זי און דער טאטע האָבען איצט גערעדט איבער מיר, גע'מוסר'ט און נאָכדעם האָט דער טאטע אריינגעלעגט זיין האַנד צו מיר אין די קעשענעס, ארויסגעשלעפט אלע נים צוזאַמען מיט די צווילינגס און שטרענג ערקלערט:

— מעהר קיין נים זאלען ניט געדאַכט ווערען. דעם זמן הויבסטו שוין אַן צו לערנען גמרא, און איצט קום צו מנחה.

די מאמע האָט מיט דער האַנד ארומגעפולעט מיך אביסעל, און מיט א טרוקענעם האַנטוד ארומגעווישט מיר דעם פנים, און איד האָב שטיל, מיט אראָכגעלאָזטע אויגען געלאָזט זיך געהן נאָכ'ן טאטען צו מנחה און געפיהלט, ווי מיינע קינדערשע יאָהרען האָבען זיך מיט אַמאָל געענדיגט.

ג ש ם .

(זכרונות פון די קינדערשע יאהרען)

איד בין דעמאלט געווען אין יענע יאהרען, ווען איד בין געווען פטור פון פיוט און יוצרות, וואס די גרויסע, געוועהנליך, זופען, און איד האב געמעגט אין דער צייט פון דער זופענים שפיעלען זיך אויפ'ן שוהל'הויף מיט דער איינציגער בעדינגונג, אז איד זאל ניט זיין ווייט פון אונזער קלויז, כדי דער טאטע זאל מיר קענען לאזען וויסען דורך א קלאפ אין פענסטער, אז עס קומט א תפלה צי א קדושה. געוועהנליך האב איד זיך בענוצט מיט מיינע זכות, ווייל צו די שווערע ווערטער פון פיוט האב איד קיין חשק ניט געהאט, הגם איד האב שוין דעמאלט פערשטאנען אביסעל די שווארצע פינטלעך. אויפ'ן שוהל'הויף איז געווען פיעל פרעהליכער. ראש השנה און יום כפור האב איד זיך אין דער צייט פון דעם זופענדיגען פיוט געקענט רייצען מיט די ישוב'ניק'שע קינדער, וואס זיינען גע-קומען אויף „יאס'טע-דער'אאים" אין שטאדט; איד האב געקענט ברענגען די פאסטען וועלכע ווייבעל האט גע'חלש'ט אין עזרת נשים; איד האב געקענט לויפען געוואהר ווערען, צי דער שטאדטישער חזן פון שוהל האלט שוין ביי „זכרונות", „שופרות" אדער „מלכיות" און אַנזאגען די עלטערע וואס האבען ליעב געהאט א שטיקעלע נגינה; אין די אנדערע ימים טובים האבען מיר, קינדער, געקענט שפיעלען אין ניס אדער ווייזען עפעס קונדסעריי.

דערפאר אבער האב איד מיט'ן גרעסטען אונגעדולד געווארט אויפ'ן מוסף'דיגען פיוט פון שמיני עצרת, הגם די עברי דארטען איז געווען גאר א הארטע און איד האב איהר מיט מיינע יונגע צייהנדלאך בשום אופן ניט געקענט צובייסען. איד האב געווארט

מיט אונגעדולד אויף די תפלה פון גשם, ווייל יענע תפלה איז אין מחזור בענגלייט מיט אילוסטראציעס פון די צוועלף מזלות, און דער לייב און דער עקרעש, און די בתולה און די שאַלען האַבען פיעל גערעדט צו מיין קינדערשער פאַנטאַזיע. זיי האַבען מיר געוויזען אַ וועלט פון געהיימיסע, זיי האַבען מיר ענטפּלעקט זאכען, וואָס דאָס פשוט'ע אויג האָט ניט געקענט זעהען, און וואָכען לאַנג נאַכדעם ווען איד פּלעג זיין ביינאכט אין דרויסען האָב איד מיט די אויגען געזוכט צווישען די שטערען ערווארטענדיג צו געפינען דאָר-טען אַ ציענ מיט אַ באַרד, אַ קליין אינגעל, וואָס שיסט פון פּייל און בויגען, אַ ברונען מיט אַ באַביצע, אַ קוה מיט פּולע אייטער און דאָס גלייכען, און אויב אפילו מיר האָט קיין מאָל ניט געגעליקט צו כאַפּען אַ בליק פון די דאָזיגע הימלישע בעשעפעניסען, האָב איד אָבער געוואוסט, אז זיי זיינען דאָרטען פארהאן. די דאָזיגע איר לוסטראציעס האַבען אין איין גאנג אויך געעפענט פאר מיר אַ שפּעל-טעלע פון דער וועלט פון קונסט. אין יענע יאָהרען האָב איד פון מאַלעריי געזעהן נאָר אַ „מזרח“ און, להבריל אַלף הברלות, אַ גרויסען אויג אויפ'ן פּוילישען קאַסטיאל. און עס איז געווען טשיר קאווע צו זעהן אין אַ הייליגען ספר אזוי פיעל געמעלעכץ מיט אַמאָל. די תפלה פון גשם האָט דאריבער געקריגען אין מיינע אויגען נאָר אַן אנדער חזן.

ווי געזאגט, האָב איד שוין דאן פּערשטאַנען אביסעל פּרוש המלות, נאָר די עברי פון דער דאָזיגער תפלה איז אַ צו הארטע און דער איינדרוק פון די געמאַלטע מזלות איז געווען אזא, אז מיין קעפּל האָט זיך ניט געקאָנט אַפּשטעלען אפילו אויפ'ן צעהנטען וואָרט און איד האָב דאריבער ניט בעמערקט די ריכטיגע בעדייטונג פון דער תפלה. נאָר ווען איד בין געגאנגען צוריק פון קלויז מיט'ן כאַטען און געזונגען אונטער דער נאָז: „לברכה ולא לקללה“, „לשובע ולא לרזון“ מיט'ן שטאַלצען דריידעל פון אונזער חזן, איז מיר פּלוצים אויך אריין אין מויל דער זאץ „משיב הרוח ומוריד הגשם“, וואָס דער חזן האָט ניט לאַנג אויסגעזונגען אויף אַ הויכען קול.

און גלייך האָט מיר אַ בלאַז געטהאָן אַן אַסיענדיגער ווינט.

און איד האָב געקענט פיהלען דעם שמעכענדיגען רעגען, וואָס קומט צוזאמען מיט'ן ווינט, א רעגען וואָס גנב'עט זיך זיך דורכ'ן קאַל-נער אין רופט ארויס בלעזלאך אויפ'ן לייב, א רעגען וואָס וואַרפט אַן א מרהשחרה אויף אלעמען און מאַכט ניט ניהא דאָס לעבען. און ערשט איצט איז מיר קלאָר געוואָרען, אז די תפלה פון גשם איז געווען אויף א ווינט און אויף רעגען.

משיב הרוח ומוריד הגשם, ער מאַכט בלאָזען דעם ווינט און גיסען דעם רעגען.

— טאטע! — האָב איד זיך געווענדעט צום פאָטער, — בעט מען ניט אין גשם אויף רעגען?

— יא, מיין זוהן, — האָט דער טאטע געענטפערט זעהר צו פרידען, — וואָס מיין יונג מוח'ל איז אריינגעטהאָן אין תפילות און ער האָט מיר דערפאַר געהענדיג א גלעט געטהאָן איבער'ן קעפּעל. — צו וואָס דאַרף מען איצט רעגען? — האָב איד ווייטער געפרעגט.

— נאַרעלע, דאָס בעטען מיר ניט פאַר חוץ לאַרץ, דאָס בעטען מיר פאַר ארץ ישראל.

— און דאָרטען דאַרף מען איצט רעגען?

— געוויס דאַרף מען דאָרטען רעגען, אז ניט וואָלט אזא תפלה ניט געווען.

דער דאָזיגער ענטפער האָט מיר א וויילע ניט נאָר בערוהיגט, נאָר געגעבען נאָך מעהר שפּייז מיין פאַנטאַזיע. דער דאָזיגער ענטפער האָט פאַר מיר ווידער געעפענט א ברעג פון דעם שלייער, וואָס פערדעקט יענע צויבער-וועלט, וואָס רופט זיך ארץ ישראל. דער זעלבער רעגען, וואָס וואַרפט דאָ אַן אזא אימה און חושך איז א גאָטס ברכה אין דער לאַנד פון מילך און האַניג און „גיסט דאָרט אַז די זאנגען און מאַכט זים די פירות“, ווי איד האָב פערשטאַנען פון די עטליכע ווערטער וואָס איד האָב געכאַפט אין דער תפלה. פערזונקען אין מיינע געדאַנקען בין איד מיט'ן טאטען געגאַנגען שטיל, ביז מיר זיינען געקומען אין שטוב, אַפּגעגעבען דעם ברייטען „גוט יום טוב“ און דאָן אריבער אין דער סוכה.

— היינט זאגט מען ניט „לישב בככה“, — האָט מיר דער טאטע בעמערקט.

אין סכה איז איצט געווען א שטימונג ווי ביי צונויפגעפאָהרע-נע געסט אויף א חתונה נאָך דרשה-געשאנק. די לופט איז גע-וואָרען קעלטער, ערגעץ האָט א ציעג אראָפגעכאפט א שטיקעל סכך, און עס האָט זיך בעמערקט עפעס א מין איילעניש.

— לאַזט ניט קיהלען די זופ, — זאָגט אַן די מאמע דורכ'ן פענסטער.

און דער טאטע כאפט איהר אונטער און זאָגט צו מיר:

— לאַז ניט קיהלען, לאַז ניט קיהלען די זופ.

— טאטע! — האָב אידך פלוצים געפרעגט: — מיר זיינען

דאָך איצט אין גלות?

— יא, מיין קינד, — האָט דער טאטע געענטפערט מיט א זיפף, ניט דערטראַגענדיג דעם לעפעל צום מויל. נאָך זיין געזיכט האָט אויסגעדריקט א צופריעדענהייט, וואָס מיינע געדאנקען זיינען פערנומען מיט דער תורה, מיט'ן פאַלק ישראל, מיט'ן גלות און דאַסגלייכען.

— און ווער איז איצט אין ארץ ישראל?

— דער תוגר.

— זיינען דאָרטען נאָר קיין אידען ניטא?

— א ביסעל אידען. דו גערענקסט, דער ירושלמי וואָס דאָ איז געווען און האָט גערערט לשון קודש? ער איז געווען א ארץ-ישראל איד.

— זיינען דאָרטען מעהר אידען ווי דאָ?

— אַה, ניין. דאָרטען זיינען דאָ זעהר וועניג.

— און זיי לעבען יעדער אונטער זיין ווייניגשאַק און אונטער

זיין פייגענבוים?

דער טאטע האָט זיך ווידער אָפגעזיפצט, ווי א געפאלענער בעל הבית, ווען מען דערמאָנט איהם זיין אמאָליגע גרויסקייט און תקיפות, וואָרים צו יענער צייט האָט מען נאָך פון אידישע קאַלאַ-ניסטען ניט געהערט, און ער האָט געענטפערט:

— ניין, מיין קינד, צייט מיר זיינען פערטריעבען געוואָרען

פון אונזער לאנד, האבען מיר שוין מעהר ניט קיין וויינשמאקס און קיין פייגענבויםער. אה, די זופ איז שוין גאר קאלט געווארען. א וויילע זיינען מיר אנשוויגען געווארען, און עס האט זיך נאר געהערט ווי מיר האבען געשווינד געשלונגען אונזער זופ. נאכ'ן זופ האב איך זיך פלוצים דערמאנט:

— אה, זיי האבען דארטען איצט באקסאר בוימער!
דער טאטע האט מיר א וויילע אָנגעקוקט ווי ער וואלט ניט פערשמאנען, וואס איך מיין דערמיט. דאן האט ער זיך געכאפט און געענטפערט:

— אודאי, אודאי זיינען דארטען פארהאן באקסאר בוימער. דערביי האט ער ווידער א זיפץ געטהאן, זוי ער וואלט מיר דערמיט וועלען זאגען, אז מיר האבען געהאט א סך, א סך טייערע זאכען, נאר צוליב אונזערע שווערע זינד האבען מיר זיי פערלארען. — און יעדער ארץ ישראל איד זיצט אונטער זיין באקסאר בוים?

— ניין, מיין קינד, איצט האבען אירען נאר ניט.

— די באקסאר בוימער אויך ניט?

— ניין.

דאס האט מיר אויסגעוויזען זעהר משיקאווע. געוועהנליך, חמשה עשר בשבט פלעג איך קויפען באקסארען און מיר האט עפעס אויסגעוויזען, אז דאס שיקען צו די אירען פון ארץ ישראל כדי מיר זאלען ניט פערגעסען אונזער לאנד. און איך האב דער-ווייל פערלארען דעם פאדים פון מיינע געדאנקען.

— וואס טהוען די ארץ ישראל אירען? — האב איך גערענט.

— זיי געהען צום כותל מערבי און בעטען נאָט פאר'ן כלל

ישראל אן פאר זיך.

— און זיי פאסטען? — האב איך געפרעגט פערוואונדערט, ווייל מיר האט אויסגעוויזען, אז אויב די ארץ ישראל אירען האבען ניט קיין וויינשמאקס און קיין פייגענבויםער און קיין באקסאר בוימער און די איינציגע זאך וואס זיי טהוען איז צו שטעהן ביים

כותל מערבי און מתפלל זיין, זיינען זיי עפעס רוחניות-מענשען און קענען זיך בעגעהן גאר אהן עסען.

— אוראי פאסטען זיי, — האָט דער טאטע געענטפערט.

— טאקע אלע מאָל ?

— וואָס הייסט אלע מאָל ?

איצט האָט דער טאטע מיך אַנגעקוקט פּערוואונדערט, און זיין בליק האָט דייטליך געזאָגט: א קינד בלייבט א קינד.

— שטענדיג ? — האָב איד געפרעגט אין פּערלעגענהייט.

— נאַרעלע, ווי קענען מענשען פאסטען שטענדיג. זיי האָבען דאַרטען די זעלבע תּעניתים ווי מיר, און ווי גאַר פרומע אירען פאסטען זיי אוראי יעדען מאָנטאָג און דאַנערשטאָג.

— אַה, אזוי ווי די מוהמע ביילע ?

מיין מוהמע ביילע איז געווען זעהר א פרומע אירענע און א חוץ אלע תּעניתים האָט זי געפאסט יעדען מאָנטאָג און דאַנערשטאָג.

— יא, כּדומה לּמשל ווי די מוהמע ביילע.

— און זיי זיינען אויך קרעמער ווי די מוהמע ביילע ?

— קרעמער ? — האָט דער טאטע איבערגעפרעגט. און עס איז געווען גרינג צו זעהן, אז ער איז ניט גאַנץ זיכער, וואָס אירען טהוען איצט אין ארץ ישראל.

א קורצע וויילע האָט ער געטראכט און דאן געענטפערט:

— מסתּמא ניט.

— פון וואנען לעבען זיי ?

— מען קלייבט פאר זיי געלט אין די רבי מאיר בעל הנס

פּושקעס.

דערווייל האָט מען דערלאנגט פּלייש צום טיש מיט דער זעל-ביגער הזהרה, מען זאָל עס ניט לאָזען קיהלען און תּיכּה נאָכ'ן פּלייש איז געקומען דער צימעס. אין מיטען צימעס האָב איד ערשט גע-כאפט דעם פּאָרדן פון מיינע אָפּגעריסענע געדאַנקען.

— טאטע, — האָב איד געפרעגט, — א זמיר האָבען ניט אין ארץ ישראל ניט קיין וויינגערטנער, ניט קיין פייגענבויםער און אויך ניט קיין באַקסאַר-בויםער — פאר וועמען בעמען מיר גשם ? — געהערט א משל ! — האָט דער טאטע א קוועטש געטהאָן

מיט די פלייצעס. און בכו, אז מיר האָבען ניט קיין וויינגערטנער און קיין פייגענבויער און קיין באַקסאר-בויער, איז וואָס? וואָס איז דערפון נתפעל צו ווערען? עס דעם צימעס, ער וועט קאלט ווערען. דער צימעס איז אַ מחיה, ער צוגעהט איבער די גליעדער. און אזוי גיך ווי מיר זיינען פארטיג געוואָרען מיט'ן צימעס האָט מען שוין געדארפט בענשען און אין מיטען בענשען איז אַנ-געקומען מיין חבר בערעלע, מיט וועלכען איך האָב געדארפט געהן קלייבען ליכט פאר דער שמחת-תורה/דיגער אילומינאציע אין אונזער קלויז, און די פראַגע וועגען גשם, וואָס איז אין אַנפאַנג געווען אזוי קלאַר אין מיין קינדערשען קעפעל איז געוואָרען פערפלאַנטערט און איז אריין אין יענעם גבול, וואו די בתולה און די ציעג און דער צוויינג און די שאַלען זעהן זיך אזוי קלאַר, אז מען האָט זיי גע-קענט אַפּמאַלען און דאָך קענען אנדערע ניט כאַפּען דעם מינדס-טען בליק פון זיי. דער גשם איז פאר מיר געבליבען נאָך אַ גע-היימניס, ווי פיעל אנדערע געהיימניסע.

ביים בראקען טאלער.

די שמחת תורה'דיגע סעודה האָט זיך געענדיגט שפעט אין אבענד און דאָס איז געווען די ערשטע סעודה אין דעם גרויסען יום טוב סכות, וואָס די גאַנצע הויזגעזינד איז געזעסען ביי איין טיש און די שמחה איז דערפון געווען פיעל גרעסער. אלע האָבען גע-פיהלט די צוזאַמענקונפט פון דער גאַנצער הויזגעזינד, נאָכדעם ווי זיי זיינען געווען געשיידט אַ לאַנגע צייט און מעהר פון אלעמען האָט עס געפיהלט חנה דבורה, ביי וועלכער דער גרויסער יום-טוב איז געווען פערשטערט, וואָס ביים עסען איז די פאַמיליע צושפאַל-טען געוואָרען אין צווייען.

חנה דבורה'ס מאַן, שמואל דער נאָמן, הגם ער האָט אליין געבויט די סוכה, איז ער אָבער דאָרטען ניט געזעסען אליין. דאָרטען האָבען געגעסען די שכנים פון זיין הויז און פאר אַ אידענע האָט ניט געפאַסט צו זיצען צווישען פרעמדע מאַנסביל, אַ חוץ דעם איז סכות אַ גרויסע הכבדה צו דערלאַנגען די יום טוב'דיגע געריכט-טען פון שטוב אין סוכה, און אז זי וואָלט געזעסען אין סוכה וואָלט ניט געווען ווער עס זאָל דערלאַנגען דאָס עסען, און געהמען אלע געריכטען מיט אַמאָל קען מען ניט, אזוי אויך, ברוך השם, ווערט יי זוף און דאָס פלייש און דער צימעס קאַלט, איירער מען קוקט זיך אַרום.

אויף אזא אופן איז חנה דבורה דעם גאַנצען סכות ביי די סעודות געזעסען אליין מיט דער קליינער טאַכטער ביים טיש און עס האָט זיך געפיהלט אַ מין אַבלות ביים עסען. עס איז ניט נאָר געווען אומעדיג, נאר איהר האַרץ איז איהר ארויסגעפאַלען, אז דער מיזיניק משח'לע, וואָס איז געזעסען מיט'ן טאַטען און עלטערען ברודער אין סוכה, וועט זיך געוויס ארויסמאַכען פון עסען. מען

דארף שטעהן איהם איבער'ן קארק און ממש שטופען איהם דעם לעפעל אין מויל, און דער טאטע און דער עלטערער ברודער וועלען עס ניט נאָר ניט טהאָן, נאָר זיי וועלען עס אפילו ניט בעמערקען. דער אמת'ער יום טוב האָט זיך פאר איהר אנגעהויבען ערשט שמחת תורה צו דער סעודה. זי האָט ווידער געהאט איהרע עופ'לעך ארום זיך און דער מאַן איז געזעסען אויבען אָן און זי האָט אלעמען געקענט צוזעהן, הגם קיינער האָט שמחת תורה ביי נאכט ניט ארויסגעוויזען קיין גרויסען אפעטיט. נאָר אלע זיינען געווען פרעהלאַד און דער מאמעס האַרץ האָט אָנגעקוואַלען פון זייער אלעמענס פרעהליכקייט.

די סעודה האָט זיך פערצויגען שפעט. מען האָט געוונגען אין מיטען עסען און מען האָט דערצעהלט פרעהליכע זאכען און געמאכט וויצען איבער די קרעפלאַד און מען האָט זיך גאר ניט געקענט אפרייסען פון טיש. נאָר אפילו שוין נאכדעם ווי אלע האָבען זיך אויפגעהויבען, האָט קיינער ניט געדענקט וועגען געהן שלאָפען. שמואל האָט אונטערגעברומט אן „אגיל ואשמח“ און דער מוזיק האָט איהם אַקאמפאנירט. חנה דבורה האָט זיך געשטעלט צוגרייך מען דעם צימעס אויף מאַרגען.

די קליינע פויגעל איז געווען זעהר שלעפערין, נאָר זי האָט בשום אופן ניט געוואָלט געהן אין בעט. זי האָט זיך אנדרעהנען זעצט ביים טיש, פערלעגט איין הענטעל איבערן צווייטען און אַנגעשפאַרט אויף זיי דאָס קעפעל און געקוקט ווי די מאמע האָט געשאַבען די מערען. נאָר די אויגען האָבען זיך ביי איהר אָנגעדויען צו קלעפען און זיי האָבען זיך נאָר ווייט אויפגעריסען, ווען חנה דבורה האָט איהר געהייסען געהן שלאָפען.

— נין, איך וויל ניט שלאָפען, האָט זי פראָטעסטירט.

און נאָך איידער חנה דבורה האָט זיך געשטעלט מערען מאַכען.

איז זי שוין געשמאק געשלאָפען.

— אַגיל ואשמח בזאת התורה! האָט שמואל אונטערגעברומט.

פיפקענדיג זיין לילקע.

די מאמע האָט אוועקגעטראָגען פויגעלען אין בעט און צוהיט

געקעהרט זיך צו דער ארבייט.

זי האָט איצט די מערען פארן בראַקען ניט צושניטען אין דער לענג, ווי מען טהוט אַ גאַנץ יאָהר, נאָר זי האָט גענומען בראַקען זיי, ווי זיי שטעהען און געהען, און פון אונטערן מעסער זיינען געפאלען קיילעכדיגע „טאַלער“.

עס איז איהר געפעלען געוואָרען, ווי גיך זי מאַכט טאַלער. מי יודע, ווי רייך זי האָט געקענט ווערען, ווען מען זאַל אזוי גיך קענען מאַכען טאַלער!

דער צופריעדענער שמייכעל האָט אַ לענגערע צייט געשוועבט אויף איהרע ליפּען און דעהנאָך איז ער ווי פּערגליווערט געוואָרען. אין די אויגען האָט זיך בעוויזען אַ אומעדיגקייט.

עס האָט איהר מיט אמאָל אויסגעדוכט, אז דאָס זיינען די טאַלער, וואָס די ימים נוראים און דער גרויסער יום טוב האָבען אויפגעגעסען. אזוי זיינען די טאַלער געפאלען און מאַרגען בייך נאכט איז שוין אויס יום טוב, אויס פרעהליכקייט, און לעדיגע קע-שענעם.

זי קוקט אויף די קיילעכדיגע געלע טאַלער און די וואַכעדיגע געדאַנקען שטויסען זיך איהר אין קאָפּ.

— אזוי איז אַ סוף פון אלץ, אָט איז געווען יום טוב, פרעה לייך געווען, געהוילעט, געזונגען. און מאַרגען דארף דער קאָפּ ברעך כען אויף דער וויסער חיונה. און אזוי איז דאָס גאַנצע לעבען. ווי לאַנג איז דאָס, ווי זי איז געווען, ווי איהר פּויגעלע, אַ יונגע קינד און, ווי פּויגעלע, האָט זי שלאָפען ניט געוואָלט געהן און געזעצט זיך ביים טיש קוקען ווי די מאַמע בראַקט די טאַלער, און איצט איז זי שוין מעהר ווי אַ האַלבען וועג אריבער און ווי לאַנג וועט געדויערען איבערצוגעהן דעם קורצען וועג.

עס דאַכט איהר, אז זי הערט ווי דער אָסיענדיגער ווינד האָט אָנגעהויבען צו פּייפען אין קוימען, און אַ טיעפער אומעט האָט אַרומגעכאַפט איהר נשמה.

— אַניל ואשמח בזאת התורה.

זי האָט געענדיגט דעם לעצטען טאַלער, אַ קליינציקער טאַלער לערעל, צוזאַמענגענומען אלע אָנגעבראַקטע און דערזעהן ווי פרעה לאַך איהר שמואל איז און זי האָט ווי פּערזינדיגט זיך אָטגערופען:

— וואָס זאָגסטו דערצו, אײַך האָב כמעט פּערגעסען, אז װײַנט
 אײַז שמחת תורה.
 — אַגױל ואשמח בזאת התורה — הֵ—! האָט שמואל געענט-
 פּערט.

אויס יום טוב.

שמחת תורה בייטאָן.

ארום טיש זיינען געזעסען און געשטאנען אַ פּאַר צעהנרליג מענשען, און די שמחה האָט מעהר געהאט דעם כאַראַקטער פון אַן ענגען קרייז. די פּערזאָמעלטע, מיט איין אויסנאָהמע, זיינען גע- ווען געבעטענע.

נעכטען אין אבענד איז ביי אונז אין שטוב אויך געווען אַ שמחה. דער טאַטע איז געווען איינער פון די גבאים אין קליי- זעל, און אויף זיין כבוד איז אויסגעפאלען, אז די שמחה זאָל זיין ביי אונז אין שטוב. נעכטען זיינען דאָ געווען פּערזאָמעלט אלע פון די אויבער-אַנגיגע ביז די הינטער-אויווענדיגע און כל הנערים אַריינגערעכענט. די שטוב איז געווען פול מיט מענשען און עם האָט אויסגעזעהן ווי אַ יריד. דער טאַטע און אלע שטוביגע האָבען זיך אפילו ניט צוגעזעצט. מען האָט געראַרפט זעהן, אז קיינעם זאָל נאָר ניט פּעהלען. אפילו איך האָב געהאַלטען אין איין אַרומלויפּען.— דאָ האָט אויסגעזעהן, אז עם וועלען פּעהלען פּירושקעס און איך ביז געלאָפּען צו ביילע די אלמנה, אז זי זאָל גלייך צושיקען נאָד אַ שאַק, אָדער צו פייגע די סעמערניצע, זי זאָל גלייך ברענגען עפעל, אָדער צו אברהם איטשע דעם שענקער נאָד בראַנפּען. אין אַזאַ יריד קען מען קיין מאָל ניט וויסען, פּיעל אַנצוגרייטען, און די עובדה אַכטונג צו געבען אויף דעם האָבען געהאַט בעריל דער הויכער און אברהם'ל דער לוסטיגער. זיי האָבען זיך אליין געמאַכט פאַר סאַרווערס, און אזוי איז דאָס שוין געווען ביי יעדער שמחה פון אונזער קלייזעל, עם מאַכט ניט אויס ביי וועלכען גבאי די שמחה איז געפראַוועט געוואָרען.

איצט, שמחת תורה בייטאג, איז די שמחה געווען נאָר אַן אנדערע. דאָס איז געווען אַ שמחה פאַר אייגענע מענשען. די צוויי סאָרווערס האָבען געכטען ניט נאָר געהאַט אַן אויג, אַז עס זאָל ניט פּעהלען ביים טיש, נאָר האָבען אויף אויסגערעכענט, אַז עס זאָל בלייבען גענוג יתור אויף היינט און זיי זיינען געווען די גאַנצע טהוערס דערין. זיי האָבען היינט אין דער פּריה ביים דאָור גען געלאָזט וויסען בלחש וועמען מען האָט געדאַרפּט, אַז נאָך וואָר רעמעס זאָל מען קומען צו אונז. די געבעטענע זיינען געווען די פּני פּון קלייזעל. דאָ איז געווען אַברהם איטשע דער שענקער, אַ בעיאָהרענטער איד מיט אַ בלאַנדע באַרד וואָס האָט שוין אַנגעהויבען צו ווערען גרוי, מיט אַ אינגעלשען קול'כעל. ער האָט ביז מנחה למעריב און שבת ביי טאָג געזאָגט עין יעקב פאַר'ן עולם. דער פּרוש וואָס האָט ביי אונז שבת געגעסען, אַ יונגערמאַן מיט אַ געלע בערדיל, וואָס האָט זיך געבויגען אונטער דער מאָרדע פּון דעם שטענדיגען גלעטען אין יענער ריכטונג. ער האָט געהאַט זעהר אַן אויסגעבלייכטען פנים מיט בלייכע דאַרע הענט. די בלייכקייט האָט זיך מעהר געוואָרפען אין די אויגען דערפּון, וואָס דער פנים און די הענט זיינען געווען בעדעקט מיט שטאַרק געלע פלעקען און עס האָט אויסגעזעהן, ווי זיין הויט האָט געהאַט צוויי קאַלירען, שאַרף אַפּגעטהיילט איינער פּון אנדערן. איסר דער גבאי, אַ ברייטער איד מיט אַ שוואַרצע באַרד, מיט קודלעוואטע האָר, מיט אַ בראַדאווקע אויף דער אונטערשטער ליפּ. משה קאַמענעצקי, אַ מירטעלער איד מיט אַ פיינעם בייכעל, מיט אַ רויטען קאַרק, מיט אַ קליין שוואַרץ בערדיל, מיט וועניג האָר אַרום די באַקען, ווייל ער האָט שטענדיג געהאַלטען אין איין צופּען די האָר. נאָך עטליכע אויבענאַנגע, בעריל דער הויכער און אַברהם'ל דער לוסטיגער, עטליכע קרובים און דער אונפערמיידליכער וועלוועל דער הויקער. וועלוועל דער הויקער איז געווען דער איינציגער וואָס איז געקומען ניט געבעטענער הייד. ער איז געווען אַן אַרימער פּראַסטער אידעל און האָט געהאַט אַן אייביגען כּעס אויף די פיינע מענשען אין קלייזעל. ער האָט געהאַט אַ מאַוס'ען מויל און האָט אויסגעזעהן, ווי ער האָט שטענדיג געזוכט עפעס אַ מחלוקה. זיין גרעסטער

פערנהניגען איז געווען צו צוגיסען בוימאויל צו א פייער. האָט זיך אָנגעהויבען אַ שטיקעל צאָנקעריי צווישען צוויי צדדים, איז אין איהם ווי אַ נייע נשמה אריין — מיט השק האָט ער גענומען העצען איין צד אויפ'ן צווייטען. ער האָט געהאט אַן איינגעבאַרענע שנאה צו די אויבענאַניגע און ער האָט אָנגעקוואַלען, ווען ער האָט זיי געקענט אָנטרעטען אָדער אָפּטהאַן עפעס אַ שפיצעל. קיין הויקער האָט נאָך מיט אזא ווירדע ניט געטראָגען זיין האָרב ווי ער. עס האָט אויסגעזעהן אזוי ווי ער וואָלט פון זיין כּוּם געמאַכט פאַר זיך עפעס אַ ציערונג. מיט זיין לינקען אקסעל שטענדיג אויפגעהויבען האָט ער געמאַכט דעם איינדרוק ווי איינער, וואָס האַלט זיך אין די באַ-קעס, גאָר מעשה בריה. ניט אָנגענומען ביי די פייע מענשען אין קלייזעל און ניט האַבענדיג קיין שטאַרט אויבענאַן, האָט ער ניט נאַכגעגעבן און ניט צופריעדענע שטעלט זיך מיט'ן הינטער'ן אויווען. ער האָט זיין מקום מנוחה געמאַכט אין דעם פּאָדער שטי-בעל, פון וואַנען אַ טהיר האָט זיך געעפענט צום קלייזעל, און כּדי ארויסצואווייזן זיין פּראָטעסט שאַרפּער, האָט ער אויסגעפיהרט, אַז צום אויסנעמען זאָל זיין אַ קריאת התורה אין פּאָדער-שטיבעל בעזונדער, וואו ער איז געשטאַנען מיט'ן טייטעל און איינגעטיילט עליות. ארויסנעמען די תורה און אריינשטעלען אין אַרון איז גע-ווען זיין עובדה, און ער האָט ממש אָנגעקוואַלען, ווען די גאַנצע קלייזעל האָט זיך געדארפט אויפהויבען צוליב איהם. און הגם אויפ-געהויבען האָט מען זיך צוליב דער רייניגקייט, האָט ער אבער גע-וואוסט, אַז דאָס איז זיין אויפטהו.

עס קען זיין, אַז פון דער „בלחש'ער איינלאָדונג“ האַבען גע-וואוסט נאָך עטליכע, אבער קיינער פון זיי האָט ניט געדענקט צו שפּאַרען זיך, וואו מען בעט ניט. פאַר וועלוועלען אַבער איז דאָס שפּאַרען זיך געווען אַ נחת. וואָס הייסט זיי וועלען זיך מאַכען אַ שמחה'לע אויף זיין רעכנונג? ער דאַרף זיי ווייזען, אַז ער קוקט זיי אויף די פינגער. ער ווייס, אַז קיינער צאַהלט דאָ ניט פון זיין אייגענער קעשענע, דאָס געלט געהט פון קהל'שער פּושקע אין קליי-זעל. ער האָט הושענאַ רבה אין דער פּריה אריינגעוואַרפען דריי האַרטע צעהנער אין דער קערה פאַר'ן אַתרוג בענשען, און מען

האַט נאָך איהם געקוקט אין די צייהנער. דער גבאי ביי דער קערה האָט איהם געזאָגט, או דאָס איז ניט גענוג. ער איז א חכם אַ גבאי און האלט איבער דער קערה אַ לעדיגען טעלער, צו זעהן פיעל יעדער ווארפט אריין. ער האָט איהם אפילו געסטראשעט, אז אויב ער צאָהלט ניט מעהר פאר'ן אתרוג בענשען, וועט ער איהם ניט לאָזען נעהמען קיין רייניגקייט. אדרבה, דאָס טאקע וואָלט ער ווער לען זעהן.

די פּערזאמעלטע זיינען געקומען פארטיג אין א יום־טוב'דיגען מוסה. דער פרוש האָט ביים ערשטען לחיים א וויש געטהאָן מיט ביידע הענט אַן אלע שויבען פון דעם פענסטער, נעבען וועלכען ער איז געזעסען, און האָט אויסגעזונגען :

לחיים, לחיים,

עד בלי שמים,

לשנה הבאה בירושלים.

דער עולם האָט דעם פזמון אונטערנעכאפט, זשערנע עפעס צו זינגען. נאָר ער איז געווען צו קורץ, אז ער זאָל לאנג קענען אַנ־האלטען. אברהם'ל דער לוסטיגער האָט געזאָגט א פאָר המצאות, נאָר די פרעהליכקייט איז ניט געוואקסען. און עס האָט זיך ממש געבער טען עפעס צו זינגען. די פרעהליכע הערצער זיינען געווען אָנגעד־סטראַיעט אויף געזאנג, די סטרונעס זיינען געווען אָנגעצויגען, נאָר עס האָבען געפעהלט די פינגער, וואָס זאָלען קענען ארויסרופען די האַרמאָנישע קלאַנגען. ניט געוואוינט א גאנץ יאָהר צו שמחות, סיידען ווען עס האָט זיך געמאכט א חתונה, און דער ברוח האָט משמח געווען דעם עולם, אָדער א ברית, און דער חזן האָט עפעס געזונגען, האָבען זיך די פּערזאמעלטע דערפיהלט האַלב פּערלאָרען, ווען זיי האָבען אליין געדארפט ארויסווייזען זייער פרייד. די גלעז־לאך זיינען געגאנגען פון מויל צום מויל, די פלעשלאך האָבען זיך וואָס ווייטער אלץ טיעפער געבויגען, די פירישקעס זיינען אלץ פּערמינערט געוואָרען אין די טעלער, די פנימ'ער זיינען געוואָרען רויטער, די אויגען גלאַנציגער, נאָר דער געפיהל פון שמחה האָט בשום אופן ניט געפונען קיין וועג ווי ארויסצורייסען זיך. אונטער דער גאָז האָט זיך יעדער עפעס אונטערגעברומט אַ נגונ'רעל, וואָס

האָט אַרומגעבאַנדרושעט אין מאַרד פון די פּערשיעדענע תּפּילות און פּיוטים, אומעמיגע ימים נוראים'דיגע אָדער פּרעהליכע יום-טוב'דיגע. פון צייט צו צייט האָט אויסגעזעהן; אז א געוויסער נגונ'דעל וועט באַלד אויפגעכאַפּט ווערען פון אלעמען, ער האָט זיך געהערט העכער פון אלע אנדערע, און מעהר מענשען האָבען איהם אויסגעברומט, נאָר ער האָט זיך באַלד איבערגעריסען און מען האָט ווידער געמאַכט לחיים.

די טהיר האָט זיך געעפענט און אין שטוב אין אריין גרונם דער בעל תּפּילה, אן אויסגעמאַגערטער, אויסגעדארטער אידעל פון עטליכע און דרייסיג יאָהר, מיט א שוואַרצליכע בערדיל, מיט שיר טערע וואָנסען. ער איז שטענדיג געווען אזוי אָפּגעשוואַכט, אז פאַר ימים נוראים האָט מען מורא געהאַט, אז ער וועט ניט אויסהאַלטען די גרויסע אַנשטרענגונג וואָס א שליח צבור דאַרף מאַכען און דעם שווערען יום כּפור'דיגען תּענית, נאָר אויף מאַרגען נאָך יום כּפור האָט ער אויסגעזעהן פּיעל געזינטער ווי א גאַנץ יאָהר.

ער איז אריין אין שטוב מיט א ברייטען „גוט יום טוב, גוט יום טוב!“ און גלייך נאָך איידער מען האָט איהם געענטפּערט און נאָך שטעהענדיג מיט איין פּוס אויפ'ן שוועל, האָט ער אָנגעהויבן בען צו זינגען און פּאַטשען מיט די הענט:

— שישו ושחחו בשמחת תורה ותנו כבוד לתור-דורה!
 דאַס לעצטע וואָרט האָט ער אויסגעצויגען אויף א קונדס'דיגע אופן און איז צוגעקומען צום טיש.
 געוועהנליך איז דער בעל תּפּלה, הגם א איד א למדן וואָס איז שטענדיג געזעסען איבער א ספר, ניט געווען שטאַרק אָנגענומען ביים עולם. נאָר איצט האָט מען זיך מיט איהם דערפּרעהט, ווי ער וואַלט געווען דער בעסטער גאַסט.
 ער איז שוין א פּאַרטיגער, — האָט וועללעלע דער הויקער גע-מאַכט א בעמערקונג סתם אין דער וועלט אריין.
 גרונם האָט געהערט די בעמערקונג און ער האָט זיך גוט-מוטיג א קעהר געטהאַן צו וועללען און געזאַגט מיט א שכוּר'ען קול:

— דו, שקאץ, נים און איד וועל דיר ווייזען אז איד בין
נאך ניט פארטיג.

עטליכע הענט האבען זיך אויסגעשטרעקט אַנצוגיטען איהם.
ער האָט אויסגעטרונקען דאָס גלעזעל און האָט אַנגעהויבען
צו טרייסלען מיט'ן קאָפּ, ווי אַ אינגעל וואָס האָט אויפגעהויבען
דעם קאָפּ פון אונטער'ן וואסער, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אונטער-
געטונקט. און נאָך איידער ער איז פארטיג געוואָרען מיט דער
פירושקע, האָט זיך וועלוועל צו איהם געווענדט:

— רבי גרונם, זייט מכבד מיט אייער טערקישען!

אַ נארעשער, שכור'ער שמייכעל האָט זיך געוויזען אויף
גרונם'ס געזיכט. ער האָט אַ פּוּמון, וואָס די פּראָסטע מענשען אין
קלייזעל האָבען גערופען טערקיש. צו דאָס איז געווען דערפאר
וואָס די ווערטער האָבען געקלונגען פאר זיי טערקיש, צו דערפאר
וואָס דער נגון איז געווען אַריענטאַליש, נאָך אזוי איז שוין דער
פּוּמון געווען בעוואוסט.

גרונם האָט זיך איצט שוין ניט געלאָזט בעמען. ער האָט זיך
אַ פּאַר מאָל אויסגעהוסט, מעשה בעל תפילה, און אַנגעהויבען צו
זינגען:

וי לן דחמאנו,

וי לן דפשענו...

ברם אנו

מחכי אנו

ברם אנו

מצפי אנו

קודשא בריך הוא

יפרוק לנו

מן גלותנא.

דער עולם האָט מיט האַלב שכור'ע קולות אונטערנעכאפט דעם
רעפרייז און דער געזאנג איז אליץ לעבעדיגער און לעבעדיגער גע-
וואָרען. איבערהויפט איז דעם עולם שטארק געפעלען געוואָרען דער
נגון ביים לעצטען וואָרט גלותנא, וואָס מען האָט אויסגעזונגען

טיעה דורך דער נאָז. דעם זמר'ל האָט מען געקענט זינגען אַהן א שיעור, אַלץ וואָס גרונם האָט געדארפט אין געווען צוצוגעבען אויף „טערקיש“ א פאַר ווערטער פון „אשמנו“. וואָס ווייטער האָט ער זיך אַלץ מעהר געציקעלט און מעהר העויות געמאַכט ביים „וי לָן“ און דער עולם האָט אַלץ טיעפער אין נאָז געענדיגט דעם רעפּ־ריין מיט גלותנאָ.

אין שטוב אין געוואָרען אמת שמחת תורה'דיג. דער עולם האָט זיך ניט בענוגענט מיט רייסען די העלזער, מען האָט געקלאַפט מיט די הענט און מיט די פיס אין טאַקט, און ביי יעדען אתגחתא אין דעם נגון האָט יעדער זיך געסטארעט אריינצוגעבען עפעס א קונדס'דיגען בויג אין קול, א ווייסען־חברה'שען קוויטש, און וואָס קונדס'דיגער און ווייס־חברה'שער דער אויפטהו אין געווען, אַלץ גרעסער אין געוואָרען די שמחה און שטארקער האָט זיך געהערט דאָס פאטשען מיט די הענט און דאָס קלאַפען מיט די פיס.

די שמחה אין געווען אויף דער העכסטער מדרגה, און עס האָט אויסגעזעהן, אזוי ווי די גאַנצע פרייד פון דעם גרויסען און לאַנגען יום טוב סכות האָט זיך ערשט גענומען ארויסווייזען. עס האָט אויסגעזעהן, אזוי ווי עס האָט זיך געדארפט שאַפען א גאַנצע סביבה פון פרעהליכקייט, אז דער איר זאָל פערנעסען אלע זיינע צרות און רדיפות, זיינע דחקות און זאַרגען, אז ער זאָל קענען פער־געסען אַלץ און אריין מיט לייב און לעבען אין דער שמחה פון זיין תורה, ווייל יעדער שטיף און יעדער לאַד, יעדער קלאַנג און יעדע העויה אין געווען געמיינט אויסצודריקען וואָס בעסער די פרייד פון דער תורה. עס איז איצט פערשוואַנדען יעדער אונטערשיעד צווישען אברהם איטשע, וועלכער האָט די תורה געלערנט, און וועלכען דעם הויקער, וועלכער האָט קיין פירוש המלות ניט פער־שטאַנען און אפשר רעכט קיין עברי ניט געקענט. פרעהען זיך אַבער האַבען זיי געקענט ביידע גלייך. די מאַמע אין געוועסען אַן א זייט און איהר געזיכט האָט געשטראַלט פאַר פרייד. פאַר איהר אין דער נגון ניט געווען קיין טערקישער און די ווערטער אוודאי ניט. פאַר איהר זיינען זיי געווען הייליגע ווערטער, וואָס זיי זאָלען ניט בעדייטען, און זי האָט אין דעם בראַנפען און די פירושקעם

און אין דעם זינגען געזעהן אן אויסדרוק פון שמחה מיט דער תורה.
 ווען דער צעמעל פון אשמנו האט זיך אויסגענומען האט זיך
 גרונם אויפגעהויבען און מיט א פאלצעמא אויסגעשריען :
 — מעהר האט מען ניט געקאכט! לחיים!
 — נו, וואס זאגט איהר צום טערקישען? — האט זיך וועלוועל
 געווענדט מיט א גליקליכען פנים צו זיין שכן.
 — גוט, גוט! — האט יענער געענטפערט צופריעדען.
 — דאס האב איך איהם דערמאנט.
 דער פרוש האט צוויי מאל א פאטש געטהאן איבער'ן טיש
 מיט מעהר ענערגיע ווי דאס האט זיך געפאדערט און דער עולם
 האט בעצייטענס אנגעהויבען צו שמייכלען. דער פרוש האט אָנ-
 געהויבען מיט'ן נגון פון גשם :

אף ברי

אויף מארגען נאך יום טוב אין דער פריה,
 די שויבען זיינען צובראכען.
 ניטא וואס צו קאכען,
 און קיין געלד איז ניטא.

אלע האבען אויסגעשמעלט נאז און אויערען. דאס איז גע-
 ווען עפעס אן אראפפאל פון די הויכע געבעלדיגע גלגלים אויף דער
 רעאלער ערד. און דער אראפפאל איז געווען אזוי האסטיג, אז ער
 האט ביי אלעמען צוגענומען דעם אטהעם. אלע האבען זיך ווי
 עפעס אויסגעגלייכט, דער פזמון איז געווען אונגעקאנט די פער-
 זאמעלטע. די מאמע האט זיך אויפגעהויבען פון איהר שטוהל
 און איז צוגעקומען נעהענטער.

— נו, וואס שווייגט איהר? — האט זיך דער פרוש געווענדט
 צו אלעמען, קוקענדיג פריהער אין איין זייט און נאכדעם אין צוויי-
 טען. און ווי א קאפעלמייסטער האט ער מיט'ן פינגער אנשטאט
 א שמעקעלע און מיט'ן קאפ געוויזען, וואו זיי זאלען אונטערקאפען
 און האט ווידערהאלט דעם לעצטען פערז :
 „און קיין געלד איז ניטא“.

— און קיין געלד איז ניטא, — האבען עטליכע קולות אונ-
טערנעכאפט.

ואחת,

איז שטוב איז קאלט און נאס,
ווי אויפ'ן גאס,
איז מארק מוז מען לויפען,
בולבעס מוז מען קויפען,
און קיין געלד איז ניטא.

פאר דער לעצטער שורה האט זיך דער פרוש אָבגעשטעלט
אויף א סעקונדע, געוויזען דעם עולם מיט'ן פינגער, פערריסען דעם
קאפ און אראבנעלאָזט, און אלע האָבען אונטערגעכאַפט:
— און קיין געלד איז ניטא.

שם שר מטר.

פון א חוב איז מען פטור,
דאָס פעלצעל איז אויסגעקראָכען,
דער דאָד איז צובראַכען,
און קיין געלד איז ניטא.

להעכיב ולהענין

דער מלמד קומט נאָך פאר יענעם זמן
דאָס מיידעל האָט ניט קיין קאַפיקע אויף נדן
און דער חדר-בחור
געט מיט'ן צוריסענעם אַחור
און קיין געלד איז ניטא.

— און קיין געלד איז ניטא, — האָט דער עולם אונטערגע-
כאַפט.

— מעהר איז ניטא! האָט דער פרוש געזאָגט און אויסגע-
שטרעקט די האַנד נאָכ'ן גלעזעל. לחיים!

— און קיין געלד איז ניטא, האט וועלוועל אויסגעזונגען אלס
ענטפער אויפ'ן לחיים.

די מאמע האט ארויסגעלאזט א זיפץ און איז צוריק אָבגעטראָד
טען אויף איהר פלאץ, די גלעזלאך האָבען גענומען געהן פון מויל
צו מויל, די פלעשלאך האָבען זיך געבויגען, און יעדער האָט אויס-
געברומט מיט'ן יום טוב'דיגען, גשמ'דיגען ניגון: „און קיין געלד
איז ניטא“, נאָר עפעס אַ נישטערקייט האָט זיך גענומען פערשפריי-
טען איבער אלע פנים'ער.

— אי, ווי אמת דאס איז! — האָט וועלוועל געזאָגט צום
פרוש. — ווי איד בין א איד, דאס איז דער ריינער אמת. ווי האָט
איהר דארטען געזונגען? „דאס פעלצעל איז אויסגעקראכען, דער
דאָך איז צובראָכען.“ אי, ווי אמת דאס איז!

אין די אויגען, וואָס האָבען מיט א מינוט צוריק אזוי גע-
שטראַלט, האָט זיך בעוויזען עפעס אַן ערנסטקייט; די שטערנס
וואָס זיינען פריהער געווען אזוי ליכטיג, האָבען זיך מיט אַ לייכטען
וואַלקען בעצויגען; די הענד וואָס האָבען אזוי פרעהלאַך געקלאַפּט
צום טאַקט האָבען זיך מעהר ניט געהויבען.

— בזו כסף, שעחם זיך געלד! — האָט זיך אָנגערופען דער
בעל תפילה. — וואָס איז געלד? בלאַטע! לאַמיר בעסער מאַכען
לחיים.

איד בין צוגעלאַפען צו דער מאַמע און מיט אַ גליקליכען קול
איבערגעזונגען פאר איהר:

און דער חתן בחור

געהט מיט'ן צוריסענעם —

די מאַמע האָט מיר אַ גלעט געטהאָן איבער'ן אַקסעל און
האָט קיין זאך ניט געזאָגט. נאָר אין איהר גלעט איז געווען אזוי
פיעל זאָרן, אַז איד האָב כמעט געלייענט זיין בעדייטונג:

— נאָרעש קינד, פון וואָס דאָ איז פארהאן צו פרעהען זיך!
זייט איד געדענק, האָט מיר די מאַמע קיין מאַל ניט געגלעט
פון שמחה. נאָר ווען מען האָט גערעדט וועגען פריזיוו, און איד
בין געווען דערביי האָט זי מיר לאַנגזאַם געגלעט, ווי זי וואַלט
זיך וועלען פערענטפערן פאר מיר, פאַר וואָס איד בין ניט געבאַרען

געוואָרען קיין בכור און האָב ניט קיין ליגאַטע. זי האָט אויך געהאַט פאַר מיר אַ גלעט אין צייטען פון עפעס אַ סכנה. איהר איצטיגער גלעט האָט אויף מיר געווירקט ווי אַ קאלטע האַנד אויף אַ הייסען שטערן. איד האָב פּלוצים דערפיהלט די ענדערונג וואָס איז פאַרגעקומען אין דער שטימונג. מען האָט נאָך לחיימ'ט, מען האָט זיך נאָך גע'בריה'ט צו זיין פרעהלאַד, נאָך די נשמה פון דער פרעהליכקייט איז פּערשוואַנדען.

אין אַ פאַר שטונדען ארום איז שוין דער גאַנצער עולם געווען אין קלייזעל ביים וואַכעדיגען מעריב, און פון דעם גאַנצען גרויסען יום טוב זיינען נאָך געבליבען אלס אַ סימן פּערשמאַלצענע ליימענע לייכטערלאַד, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען לכבוד שמחת תורה ספּעציעל פאַר דער גרוסער אילומינאַציע. די שכרות פון דעם גאַנצען מעת לעת איז ווי מיט דער האַנט אָפּגעווישט געוואָרען. קנייטשען האָבען זיך אויסגעלעגט אויפ'ן שטערן, אין די אויגען האָט זיך אַריינגע'גנב'עט אַ טיעפע זאַרג און אַ וואַכעדיגע פּער-טראַכטקייט.

געווען אַ צויבער-וועלטעל און איז פּערשוואַנדען, געזעהן מענשען פריי ווי דער ווינד, שטיפּעריש ווי די יונגע שטראַלען פון דער זון, געהערט געזונטע פרעהליכע שטימען פון געלעכטער און געזאַנגען, און פּלוצים איז דאָס אלץ חרב געוואָרען, און פון הינטער דער גרויסער חורבה האָב איד פּלוצים דערזעהן מיין נייעם רבי'ן, דעם לאַנגען שמואל חיים. ער האָט צו מיר געמאַכט מיט'ן פינגער און גערופּען אין חדר.

נאך סכות.

אוועק איז דער יום טוב, פערשוואונדען די פרעהליכע, לוסטיג-גע מעג, ניטאָ מעהר די צופריעדענע געזיכטער, עם הערט זיך שוין מעהר ניט קיין געזאנג, קיין שאל פון פרייד.

די זון, די קאלטע שעהנהייט פון סוף זומער, ווייזט זיך שוין מעהר ניט, דער הימעל וואָס איז געווען אזוי קלאָר און בלייד-בלוי האָט זיך פערצויגען מיט בלוי, א קאלטער ווינד האָט זיך ארויסגעריסען פון צפון זייט און בלאָזט, און פייפט און קלאַנגט אין די קוימענס אזוי ווי ער וואַלט געשיקט געווארען צו בעוויינען ידעם פערשטאַרבענעם זומער.

א דראַכנער, שטעכיגער רעגעלע שמייסט אין די שויבען, רייסט זיך אונטער'ן קאלנער און רופט ארויס בלעזלאך אויפ'ן גאנצען לייב.

די וואטאָווע, פערשמאַלצענע קאפטעלס קריכען ארויס פון די אלמערס און פערשפרייטען א גערוד פון טובלע, שימעל. אין די הייזער איז האלב פינסטער, טהיר און פענסטער פער-האקט. מען קנייטשט די שמערנס, פיעל דער יום טוב האָט אויפ-געגעסען, און ווי צופיהרט מען ווייטער די הענט.

די פערלאָזענע סכה איז נאָך ניט צונומען. דער ווינט האָט אָפ-געריסען עטליכע דראניצעס און קלאפט מיט זיי אין טאַקט צום וואַיען פון דעם ווינד. איז דאָס א צושפיעל צו דער לוייה פון דעם זומער? ער רייסט דער דאָזיגער צושפיעל די נערווען און מען פיהלט ווי א מחנה קעץ וואַלטען געקראכען מיט זייערע שארפע געגעל איבער'ן הוילען רוקען.

איז מארק איז דאָס גאנצע לעבען פערשוואונדען. די מארק-

ווייבער איינגעוויקעלט אין אפגעקראכענע, אפגעבליאקעוועטע, דורכ-געוויילטע פאמשיילעם זעהען אויס ווי אלטע, סארע מצבות פאר זייערע טישלאך. די פרעהליכע אויבס מיט די רייצענדע קאלירען זיינען שוין מעהר ניטא, און אנשטאט זיי ליגען אונטער נאסע שמאטעס, „אנגעגאסענע“ בערנעס, צוקראכענע עפעל און שימערע פלוימען. עס הערען זיך ניט קיין ווערטלאך, קיין רופען צו קונים, קיין געפארבטע קללות.

די צאן קדשים לויפען איינגעקארטשעט אין דרייען מיט א ספר אונטער'ן ארם אין חדר. אין די קליינע הערצלעך אין קא-לאמוטנע. א חודש, א גאנצען חודש געווען פריי, די קעפלאך רוהיג, געשטימט, געפרעהט זיך, געהוליעט, און איצט ווידער אין תפיסה. מען זאגט, אז דער נייער רבי קנייפט זיך, ער גיט אזעלכע קלייניג-קע, טייטשע קניפעלאך, אז עס פערנעהט פון זיי אין די דער נשמה און מען שפרינגט אזש פון זיי אונטער.

פויל, גענעצענדיג, עפענען די קינדער דעם חומש אין חדר. די רייכע פאנטאזיע פון די ערשטע בלעטער פון דער ביבעל ווערט פערווייקט פון דעם שמעכעדיגען אסיענדיגען רעגען און די וואונדער-בארע געשיכטע פון דעם שלאנג וואס איז געווען קלינגער פון אלע חיות אויף דער ערד, און פון די שטימע פון גאט, וואס איז ארומ-געגאנגען אין גארטען און גערופען. איכה (איעקא), קומען ארויס אהן פארב, אהן לעבען.

ניין, עס איז איצט ניט די צייט פאר וואונדערבארע געשיכ-טעס, עס איז איצט ניט די צייט פאר דער פאנטאזיע צו הויבען איה-רע מעכטיגע פליגלען. די פאנטאזיע ליענט אן איינגעקארטשעט אין מארד, אומעדיג אין אויפ'ן הארצען, טרויעריג אויף דער נשמה, עס ווילט זיך קיין זאך ניט, עס ביינקט זיך ניט נאך קיין זאך, עס גלוםט זיך קיין זאך ניט. צוטראטען איז דער גייסט, דערשטיקט זיינען די געפיהלען.

אלץ איז ווי אפגעשטארבען.

און נאך דער ווינד בושעוועט און קלאפט מיט די שמעכיגע טראפען רעגען איבער די שויבען און פייפט אין די קוימענס און דערמאנט דעם ביטערן יאמער פון זינדיגע נשמות אין גיהנום.

דער ביטערער חשוו שטעהט אויפ'ן שוועל.
ניט אומזיסט, זאגט דער רבי, רופט מען דעם אַנקומענדען
חודש מרחשוון. דאָס איז א צייט אַהן פרייד, אַהן שמחות, אַהן
עפעס א יום טוב'ס. דאָס איז א צייט פון א בליענעם הימעל,
שטעכיגען רעגען און פייפענדען ווינט.

שבת בראשית.

עם ציהען זיך שווערע וואַלקענס איבער'ן הימעל, און דער
חושך און דער אומעט ביי אלעמען אין די נשמות ווערט נאָד גע-
דיכטער.

עס בלאַזט א קאלטער ווינט פון צפון זייט און פערטדייבט
יעדע זיסע עראינערונג פון דעם גרויסען און פרעהליכען יום טוב.
דורך די שווערע וואַלקען רייסט זיך א שוואכער שטראַל, וואָס
ברעכט זיך דורך שבת בראשית.

נאָד מוסף געהט דער גאנצער עולם צום לעקאך און בראנפען.
דער עולם מאטערט זיך אַנצוהאלטען א יום-טוב'דיגע השיבות און
ווייל געהן מיט געמאָסטענע טריט און מיט'ן מאנטעל אריבערגע-
וואַרפען איבער די אַקסלען, נאָר דער קאלטער צפונ'דיגער ווינט
ווייסט ניט קיין דרך ארץ און ווייל קיינעם ניט שוינען און רייסט
זיך אריין אונטער'ן מאנטעל און גיט איהם א הויב אין דער לופ-
טען, און דער חשוב'ער בעל הבית גיט א כאפ די פאַלעס און דרעהט
זיך אלע וויילע אויס מיט'ן פנים אנטקענען איהם און אויס השיבות.
אויס געמאָסטענע טריט.

ביים לעקאך און בראנפען איז אפילו ניטאָ קיין שאטען פון
יום-טוב'דיגקייט. זעלטען ווען איינער זעצט זיך צו, אזוי ווי ער
וואַלט פיהלען, ווי עמיצער שטעהט איהם איבער'ן קאָרן. די מייס-
טע מאכען די ברכה איבער בראנפען שטעהענדיג און אזוי גיך ווי
יעדער קריגט זיין פיערקאנטיגען חלק לעקאך, ברעכט ער אָפּ א
כזית און דאָס איבריגע פערשטעקט ער אין דער הינטערסטער קע-
שענע, א מתנה פאר די קינדער אין דערהיים.
קיינער מאכט קיין שהיות ניט און יעדער איילט צו זיך אהיים.

צו מנחה, פאר'ן אויסגעהמען, ווערט דער עולם אין קלייזעל לעבעדיגער. מנחה הויבט זיך אן פיעל פריהער ווי געוועהנליך, ווייל באלד דארף זיך אנהויבען דער גרויסער מסחור פון עליות און מפטיר פאר א גאנץ יאהר. א מסחור אום שבת פאר א קהלה אידען אין די אויגען, ווען די פרומסטע און כשר'סטע געהמען אין דעם אנטהייל, און מען דארף אפילו דערביי ניט זאגען „ניט אום שבת רעדענדיג“, איז זעהר אינטערעסאנט.

דער מסחור געהט ניט אן אין דעם געוועהנליכען לשון. דער שמש רעדט א גאנץ יאהר, ווי אלע אידען אין שמעדטעל, נאָר ביים איצטיגען מסחור, האָט ער געהאט נאָר א מאַדנעם לשון.

גלייך פאר'ן אויסגעהמען האָבען אָנגעהויבען צו לויפען סטאָ-פעטען פון איין ווינקעל צום צווייטען, און אומערדום האָבען זיך פאַרמירט קליינע גרופען. דאָס האָט מען אָפגערעדט ווי ווייט מען זאָל זיך אַנשטרענגען צו קריגען די בעשטימטע עליות און דערפון איז געוואָרען א היבשער גערויש. דער שמש האָט אַ פאַטש גע-טהאָן איבער'ן בעלעמער און גערופען דעם עולם צום שטילשוויי-גען. דאָס סוד'ען זיך האָט גלייך אויפגעהערט און דער שמש מיט אַ קוויטשיגען קול האָט אויסגערופען:

— דרייסיג גראשיין מפטיר! דרייסיג גראשיין מפטיר! צוויי גילדיין מפטיר! דריי גילדיין מפטיר!

ווען עס האָט געהאלטען ביי די גראשיין און גילדיין האָט מען געכאַטען פון אלע זייטען. אפילו די יונגע קונדסים האָבען א חלק גענומען אין דעם מסחור. די באַטענים איז געקומען פון ארום דער בימה. נאָר באלד האָט זיך דערהערט פון אויבען אַן אַ כאַט פון דריי רובעל.

— ווער? ווער? — האָט דער שמש געפרעגט א צוטומעלטער, און די פראגע האָבען אונטערגעכאַפט אלע, וואָס האָבען געוואָלט קויפען מפטיר.

— איטשע דער מעהלער!

איטשע דער מעהלער איז געווען אַ שווערער בעל דבר. די יונגע איידים וואָס האָבען געהאַט אַן אויג אויף מפטיר האָבען געוואוסט, אַז עס וועט זיין שווער איבערצוכאַטען איהם, און עס האָבען גלייך

אָנגעהויבען צו פליהען סטאפעמען פֿון איין איידים צום צווייטען. זיי האָבען אין דער גיך פארמירט א גרופע און בשותפות געזוכט איינצוהאנדלען דעם מפטיר.

עס האָט זיך אָנגעהויבען א באַטענים צווישען איטשע דעם מעהלער און שלמה דעם ראדענער, וועלכער איז געווען דער פֿאָר-שטעהער פֿון די איידים. אלע אויגען זיינען געווען אויסגעשטעלט דאָ אויף איטשען און דאָ אויפ'ן ראדענער. רעדלאך האָבען זיך ארומגעקליבען ארום זיי ביידען און מען האָט צוגעגעבען הייז יעדען צד.

— ווייזט זיי, רבי איטשע, אז די יונגע שנעקעס וועלען אייך ניט אויסדינגען.

— שלמה, איהר זייט דאָך עטליכע און ביי אייך וועט זיך א רובעל אזוי ניט אָנזעהן. לאָזט ניט איטשען קריגען מפטיר.

און די קונדסים זיינען פער'הב'וועטע ארומגעלאָפֿען פֿון איין איידעם צום צווייטען און גענומען סטאפעמען פֿאר שלמה דעם ראדענער.

און אזוי איז צוגעגאנגען ביי יעדער עליה וואָס מען האָט פער-קויפט.

דער מסחור איז פֿאר דעם כבוד פֿון דער תורה און כל זמן ער האָלט אַן רופט ער ארויס א געהויבענע שטימונג. נאָר די וועניגע עליות וואָס מען קען פערקויפען זיינען שוין אויספערקויפט און ווען מען געהט ארויס נאָך מנחה פֿון קלויז זיינען די וואַלקען נאָך געדיכטער און דער לעצטער בלאַסער שטראהל איז שוין אויסגעלאָשען.

דער צפֿונ'דיגער ווינט בלאָזט איצט שטארקער און דער לעצטער שפור, דער לעצטער סימן פֿון די גרויסע ימים טובים איז פערשוואַונדען און ווי מיט א בעזים אָפגעקערט.

מיר געהען איצט פֿון קלויז און זיינען דורכגעדרונגען מיט א שווערען געפיהל, אז א קיילעכדיג האַלב יאָהר וועלען די שבתים נאָר שמעקען מיט טשאַלענט, מיט ברכי נפשי און מיט שלוש סעודות-דיגע קאלטע פֿלאַטקעס!

מתתיהו.

(א חנוכה-חלום)

איך בין אהיים געקומען דורכגענומען פון קעלט, און דער הייסער סאפער און די ווארעמקייט פון שטוב האבען אָנגעפילט מיין-נע גליעדער מיט א גליקליכער פוילקייט. עפעס א היה'דיגע צור-פריעדענהייט האט מיר אין גאנצען ארומגענומען און אפילו דער מאַנאַטאַנער נגונ'דעל פון דעם ראדיאייטאר האט מיר איצט גע-קלונגען ווי זיסע מוזיק.

די היה'דיגע צופריעדענהייט איז געווען אזוי גרויס, אז זי האט אפילו פערשטופט די אונרוהיגע געדאנקען וואס האבען די לעצטע פאָר שעה זיך געמישט מיר אין קאָפּ. איך האב געדארפט צוגרייטען עפעס חנוכה'דיגעס, און ווי אויף צו להכעיס האבען זיך אלע חנוכה טהעמאס אויסגענומען.

די גליקליכע פוילקייט האט זיך אלץ מעהר און מעהר פער-שפרייט איבער מיינע גליעדער און אן אמת'ע יום טוב'דיגע שטיי-מונג האט מיר דורכגעדרונגען, און איך האב זיך דאריבער דער-פיהלט ניט זעהר אנגענעהם, ווען דער בכבוד'יגער זקן וואס איז פלוצים אויסגעוואקסען פאר מיינע אויגען האט אויף מיר א קוק געטהאן מיט טרויעריגע אויגען, פון אונטער געדיכט-ארטאָפּהענגענ-דע ברעמען, וועלכע האבען געאטהעמט מיט אויטאָריטעט און שטרענגקייט.

די לאנגע גרויע באַרד מיט'ן פלאַקסענעם קאַליר איז געווען אין ווידערשפרוד מיט'ן אויסגעגלייכטען רוקען, און אויפגעהויבענע אַקסלען און לייכטען טריט, וועלכע האבען ערות געזאָגט אויף יונג-קייט, פלינקייט און געוואַנטקייט.

- ער איז געווען אַנגעטהאָן אין אַן אַפּד און אויפ'ן קאַפּ האָט ער געטראָגען אַ מצנפת.
- ווער ביזטו, אלטער? — האָב אײַך אײַהם געפרעגט.
- דערקענסט מײַך נײַט? — האָט ער אויפ'ן אמת'ן אײַד'ישען שטיינער געענטפערט מיט אַ פראַגע.
- עה'עה'עה — האָב אײַך אַנגעהויבען צו שטאַמלען.
- אײַך זעה, אַז דו דערקענסט מײַך נײַט, און ווי אזוי זאַלסטו מײַך דערקענען? קײן גרויסען פאַראַד האָט מען פון מײַך נײַט גע'מאַכט, האָט ער געזאָגט מיט אַ בעל'ידיגטען טאָן. אײַך בײַן מתתיהו.
- אײַך בײַן אויפגעשפרונגען, דערלאַנגט אײַהם אַ שלום עליכם, נאָר ער האָט מײַן האַנט נײַט אַנגענומען.
- פאַר וואָס ביזטו בײַן? — האָב אײַך געפרעגט.
- מען האָט אונטערגעשעצט מײַנע פערדיענסטען אין דאַס פאַלק האָט זײַך ארויסגעוויזען אונדאַנקבאַר צו מײַך.
- וואָס רעדסטו? דײַר האָט מען אײַנגעהײלט דעם גרעס'טען יום טוב. אַכט טעג נאַכאַנאַנד און אַהן אַ שום חוץ המועד.
- מען זעהט אײַהם עפעס נײַט, — האָט ער געזאָגט סאַטיריש. — וועמען?
- אײַך מײַן דעם יום טוב, אײַך האָב ערשט דורכגעשוועבט דעם מאַרק — לױפען ארום אײַדען און ה'כ'ענען ווי סאַמע אין דער וואַכען. די קרעמער זיצען אײַנגעגורעט אין זײַערע פוטערס און קוקען אויס די אויגען אויף אַ קונה, די קרעמערקעס זיצען אײַבער די פײַער'טעפּ מיט פערזאַרגטע, פער'הושד'טע פנימ'ער, אין די פאַבריקען יאָגט מען פון זײַך ארויס די נשמה, אפילו די קינדער זײַנען פון חדר נײַט בעפרייעט —
- המ... מען זאָגט הלל, — האָב אײַך זײַך פערענטפערט.
- דאַס זאָגט מען יעדען ראש חודש.
- אָבער נאָנץ הלל, האָב אײַך אײַהם אונטערגעזאָגט.
- נײַט דוקא פאַר חנוכה.
- און על הנסים?
- פורים האָט אויך על הנסים.

— ריין על הנסים איז א גרעסערער.

— עטליכע ווערטער מעהר — און דאס איז אין גאנצען.

וואו איז מיין מגילה? אפילו די פייטנים, וואס האבען בעזונגען אלץ אין דער וועלט, האבען קיין שום בענייטערונג ניט געפונען אין חנוכה.

ער האט געווארט איד זאל איהם דארויף ענטפערן, נאך איד האב קיין זאך ניט געקענט אויסטראכטען, וואס צו זאגען. דער נאך האט ער זיך אָפּגערופען:

— אפילו פון א גאסטר־אָנאַמישען שטאַנדפונקט קומט אויס חנוכה עפעס ווי א שטיעף־קינד אין דער פאמיליע ימים טובים. יעדע אידישע פרוי האט זיך פאר יעדען אנדער יום טוב געקליגט צו מאכען עפעס א פאטראווע וואס איז געבליבען א שם דבר. אויף פסח האט איהר קניידלאך און כרעמזלאך, אויף שבועות — זעמע־לאך און בלינצעס, פאר שמחת תורה — קהעפלאך, אזוי פאר יעדען יום טוב עפעס א מאכל וואס צוגעהט אין מויל, און דאס אלץ א צוגאב צו די גרויסע סעודות — און וואס האט איהר חנוכה?
— לאטקעס! — האב איד אויסגערופען מיט פרייד, וואס איד האב געהאט א געלעגענהייט צו ווייזען כאטש אויף עפעס חנוכה־דיגעס.

— גרעטשענע לאטקעס און אָפט פון האלב פערפראָרענעם קארטאָפֿעל אויף שמאלץ אויף א וואַכעדיגען טיש, מיט וואַכעדיגע פנימ'ער, מיט הענט פון דער ארבייט.

— בא! — האב איד אויסגערופען, — און די ליכטעלאך? די אָנגערוקטע געדיכטע גרויע ברעמען האבען זיך ביים זמן אויפגעהויבען און א גליקליכע עראינערונג האט דורכגעשטראַלט זיין פנים. ער האט ווידער אמאל געזעהן, ווי די זיענרייכע קעמפֿ־פער האבען זיך צוריקגעקערט אין ירושלים און ארויסגעראמט די טומאה פון בית המקדש, און ריין געמאכט דעם היכל און אָנגעצונדען די ליכט, וואס האבען געוויזען דעם גרויסען טראיאומה פון א הייר פעלע מענשען, ווען זיי זיינען דורכגעדונגען מיט א טיעפער איר דעע, געגען ריעזיגע מחנות, וואס שלאָגען זיך נאך פאר זייערע אייגענע נוצען.

דער זקן האט געביטען זיין סאמירישען טאן און זיין קול איז
געוואָרען ווייך :

— די ליכטעלאך ?

ער האט זיך אויף א וויילע פערטראכט.

איך האב זיך בענוצט מיט'ן שעת הכושר און האב אָנגע-
הויבען צו רעדען וועגען דעם טיעפען קוואל בענייסטערונג וואָס די
אידען שעפען דורך איינדרור אויס, שוין איבער צוויי טויזענד יאהר
פון די דאָזיגע ליכטעלאך. איך האב געוויזען, ווי די דאָזיגע קליי-
ניקע ליכטעלאך זיינען דער אייביגער סימבאָל פון דעם טריאומף
פון דער אידעע איבער שווארצע גבורה.

ער האט מיך פלוצים איבערגעהאקט :

— א טיעפער קוואל פון בענייסטערונג — דער אייביגער

סימבאָל פון דעם טריאומף פון דער אידעע איבער שווארצע גבורה—
דו לייענסט דאכט זיך א חנוכה ארטיקעל. איך האב בעמערקט, זיי
האַבען דאָס רוב איין נאָמען „הנרות הללו“ אָדער „די ליכטעלאך“
און זיי האָבען שטענדיג דעם זעלביגען נוסח.

— המ... — האב איך געזאגט האלב פערשעהמט, — מיר

דאכט זיך, אז איך האב אויך געהאט א „הנרות הללו“.

— אן ארטיקעל ?

— יא.

— און וואָס איז מכה סקיצען ? איך האב געזעהן פיעלע

יום טוב'דיגע סקיצען דייגע, נאָר אויב מיין זכרון נארט מיך ניט,
געפינט זיך ניט צווישען זיי פיעל חנוכה סקיצען.

— יא, חנוכה סקיצען טאקע וועניג.

— פאר וואָס ? די ליכטעלאך האָבען דאָך אזא טיעפען קוואל

פון בענייסטערונג —

— בע—בע, — האב איך גענומען שטאַמלען אויפ'ן עכטען

אידישען אופן און —

איבער מיר איז געשטאַנען מיין ווייב און האט מיך גע-

וועקט :

— וואָס מורמעלסטו ? — האט זי געפרעגט.

— א מאַדנער חלום, — האב איך בעמערקט.

דאָס קריגעלע בוימאוויל.

איז דער מנורה האָט איין ליכטעל געברענט און איד ווייס ניט פאר וואָס, עס האָט מיר אויסגעוויזען, אז דער קליינער פלאם איז העלער און פרעהליכער ווי אין די אנדערע רעהרען. געוואוינליך האָט דעם ערשטען טאָג חנוכה דאָס איינציגע ליכטעל געמאכט און אומעדיגען איינדרוק. מיט די אנדערע זיבען רעהרלעך פינסטער האָט דאָס איינציגע ליכטעל אויסגעזעהען ווי א קיילעכדיגער יתום. איד בין ניט לאַנג געקומען פון נאָס א דורכגענומענער פון דער קעלט און האָב איצט מיט אלע גליעדער געפיהלט דאָס פערגעניגען פון דער וואַרעמקייט פון הויז, ווי עס האָט זיך מיר צוגאסען אי-בער'ן לייב. פון קיך האָט זיך דערטראַגען דער בעקאנטער ריח פון געפרעגעלטע לאַטקעס און האָט גערייצט די נאָזלעכער און דעם גר-מען. איד האָב האַלט לאַטקעס און פון מיינטוועגען האָט חנוכה געמענט געדויערען א פאָר חדשים לאַנג.

איד האָב גענומען א צייטונג, אריינגעזעצט זיך אין א בעקווע-מען מאָרים שטוהל און געהאט בדעה צו ליענען. נאָך אין וואַנגאָן פאָהרענדיג אהיים האָב איד אין דער צייטונג אַנגעהויבען צו ליע-נען א רעפאָרט פון א מיטינג, וואו מען האָט גערעדט וועגען דער דעקלאַראַציע פון ענגלאַנד און איד האָב איהם איצט געוואַלט ענ-דיגען. נאָך דער פרעהליכער פייערל פון דעם ליכטעל אין דער מנורה האָט צו מיר אזוי קונדס'דיג געוואונקען, אז איד האָב פון איהם די אויגען ניט געקענט אַפרייסען.

פלוצים האָט זיך דאָס פייערל א בויג געטהאָן צום זיבעטען רעהר און איד האָב דערזעהן ווי אן אלטער איד האָט אַנגעהויבען פון דאָר-טען ארויסצוקריכען. א פאָר סעקונדען איז ער געבליבען שטעהן

אויף דער מנורה און דערנאך ארונטערגעשפרונגען אויפ'ן פלאך.
 איך האב איהם אָנגעקוקט ערשטוינט. דער פנים איז מיר גער
 ווען בעקאנט, און דוקא נוט בעקאנט, נאך איד האב זיך ניט געקענט
 דערמאָנען, וואו איד האב איהם געזעהן און ווער ער איז.
 — דו דערקענט מיר ניט? — האָט ער געפרעגט מיט אַ
 לייכטער צומישונג פון שפּאַס אין זיין קול.
 — בע—מע — האָב איד אָנגעהויבען צו שטאַמלען. — דאָס
 הייסט איד דערקען אייד —
 — פטור, דו האסט דאָך ניט לאָנג אַ נערוס פון מיר איבער-
 געגעבען, — האָט ער מיר איבערגעריסען און זיין קול איז געוואָר-
 רען נאָך שפּעטישער.
 — ישראל סבא! — האָב איד פּלוצים אויסגעשריען און בין
 אויפגעשפרונגען פון מיין שטוהל און די צייטונג איז מיר ארויסגע-
 פאַלען פון האַנט. — שלום עליכם.
 — עליכם שלום. אזוי, ענדליך פאַרט דערקענט.
 — ניט אומזיסט האָב איד אייד אזוי גרינג ניט דערקענט—
 האָב איד זיך פּערענטפּערט. — איד האָב אייד שטענדיג געזעהן
 מיט אַ וואָלקען אויפ'ן שטערן, מיט אָנגערומטע ברעמען, מיט אַ
 מיעפען עגמת נפש אין די אויגען און מיט אַן אויסגעגאַסענעם אר-
 מעט אויפ'ן פנים, און איצט זעה איד... איד בעט אייד איהר זאָלט
 מיר פּערצייהען —
 — אז איד זעה גאָר ניט אויס מעשה זקן, מיט אַ שפּעטישען
 שמייכעל אויף די ליפּען און מיט אַ פּרעהליכען פייערל אין די
 אויגען, האָט ער מיר איבערגעריסען.
 — יא.
 — דאָס פּרעהליכע פייערל אין די אויגען איז פון די תּנוכה-
 ליכטלאַך.
 — און דער שפּעטישער שמייכעל.
 — איז פאר דיר.
 איד בין אַ וויילע געבליבען שטעהן ווי מבולבל. דערנאָך האָב
 איד זיך געכאַפּט אז דער נאַסט שטעהט און איד האָב זיך פּערענט-
 פּערט:

— איך בין געוואָרען אזוי איבעראשט פון אייער בעזוד, אז איך האָב פערגעסען צו בעמען אייך זיצען. זיצט רב ישראל סבא. מען וועט באלד אריינבריינגען לאַטקעס און גענוענע גריבער נעם און מיר וועלען דאָ האָבען אן אמת'ע חנוכה'דיגע סעודה.

— איך האַנק דיר, איך האַנק דיר. איך בין היינט אזוי גוט אויפגעראמט, אז איך קען נאָר ניט איינזיצען. איך האָב נאָר חשק צו שפּרינגען. קוק ניט אויף מיינע אַלטע פיס. איך וועל זיך נאָר פערמעסטען מיט וועלכען יונגען דו ווילסט.

— וואָס איז מיט אייך אזוי די שמחה?

— סטייטש, דו זאָלסט עם פרעגען! אַט גיב אַ קוק אויף די גייעס, וואָס דו האָסט ערשט געלייענט.

ער האָט מיט'ן פינגער געוויזען אויף דער אַרונטערגעפאלענער צייטונג.

— אַה, איהר מיינט די דעקלאַראַציע פון ענגלאַנד!

— געוויס מיין איך דאָס, נו, וואָס אַ שטייגער וועסטו איצטער זאָגען? — האָט ער געפרעגט סאטיריש.

— אַ פיינע זאך, זעהר אַ וואוילע זאך.

— אַ פיינע זאך, אַ וואוילע זאך און דאָס אַלץ?

— וואָס נאָר זאָל זיין?

— גערענקסטו, ווי איהר פלעגט פון מיר שפּאַטען פאר וואָס איך האָב דעם נס געזעהן אין דעם קריגעלע בוימאויל? איהר האָט נסים געוואָלט אוועקמאכען מיט דער האַנט, און איהר האָט מיר שכל געוואָלט אריינגעבען, אז אַנשטאָט צו כאַפען התפעלות פון דעם קריגעלע בוימאויל, זאָל איך זיך בעסער אַנשמעקען מיט דער בער גייסטערונג פאר גבורה.

— יא. איך גערענק זעהר גוט.

— גבורה! — האָט ער געזאָגט סאַרקאַסטיש.

— יא, די חשמונאים האָבען עם געוויזען.

— און די איצטיגע אויפגעהויבענע האַפנונג קומט אויך פון אייער גבורה?

— בע—מע — האָב איך אַנגעהויבען צו שטאַמלען. — איהר

פערשטעהט, איצט איז א מלחמה פאר די רעכטע פון קליינע מלוכות
און געדריקטע פעלקער —

— יא, יא, די רעכטע פון קליינע מלוכות און געדריקטע
פעלקער — און איהר ווילט איצט אויך ניט קיין קריגעלע בוימ-
אויל? —

ישראל סבא האָט דערביי געשמייכעלט אזוי איראַניש און אזוי
פיעל בעדייטענד, אז איד האָב זיך דערפיהלט אונבעקוועם און בין
געווען העכסט צופריעדען, וואָס מיין ווייב איז אריינגעקומען מיט
א טאץ לאַטקעס און גריבענעס.

— איהר וועט מיט אונז לאַטקעס עסען, — האָב איד אייניג
געלאָדען מיין גאַסט.

— וואָס מורמעלסטו? — האָט מיר מיין ווייב געוועקט און
געטרייסעלט פאר'ן אַקסעל.

— מיר האָבען אַ גאַסט צו די לאַטקעס, — האָב איד ער-
קלערט מיין ווייב, עפענענדיג די אויגען.

— וואָס פאר אַ גאַסט? וואו אַ גאַסט? דו רעדסט פון שלאָף?
— הא! — האָב איד אויסגערופען און אַרומגעקוקט זיך. די
צייטונג וואָס איד האָב פריהער אין האַנט געהאַלטען איז געלעגען
פאר מייןע פיס און אין דער מנורה האָט פּרעהליך געברענט דאָס
ערשטע ליכטעל.

— ווי געפעלט עס דיר, איד האָב דאָ אין די פּאַר מינוט גע-
האַט אַ חלום.

— אויב אזוי, האָב איד מורא, אז איד וועל דיר די גריבענעס
ניט לאַזען עסען, — האָט זיך מיין ווייב אָנגערופען.

— ניין, ניין, מען דאַרף קיין חנוכה ניט פערשטערען, — האָב
איד זיך אָנגערופען.

ערב שבת.

מיט פרעהליכע הערצער, מיט שטראלענדע אויגען, מיט גרויס
ליארעם שפארען זיך ארויס פון אן אלט איינגעפאלען הילצערן
הייזעל ביי א טויץ קליינע קינדער.

— קונדסים! איהר קאנט ניט געהן שטילער? — הערט זיך
דעם רבי'ס געשריי הינטער זיי. נאך ווער הערט איהם? די „וואך-
שיעורים“ גע'פטר'ט, פון „תגרי לוד“ ארויס מיט גאנצע ביינער און
ווער איז זיי איצט גלייך?

יעדער אינגעל האלט אונטער'ן אָרעם א גרויסע גמרא. זיי
טרעטען בכיון דאָרט, וואו דער שניי איז טיעפער, זיי געהען און
שאַקלען זיך אין אלע זייטען, ביז עס ווערט א ווארפעריי מיט
„קולקעס“. דרויסען איז ליכטיג, דער בלויער הימעל שפיגעלט זיך
אפ אויף דער ערד, דער פראסט ברענט און קנאקט אין דער לופט,
די הילצערנע הייזלאך מיט די פעהאקטע לאַדענס זעהען אויס
זעהר טרויעריג, זיי לעגען זיך ווי שווארצע פלעקען אין דעם בלוי-
ווייסליכען ים; די קינדער פילדערען און ליארמען און זייער לאכען,
שרייען, הוזשען, קוויטשען דערגרייכט צו די פארוואַרפענסטע הייז-
לאך.

אין מארק ווערען די קינדער שטילער. די געוועלכער זיינען נאך
אפען און פון די טהירען פאלען געלע פאסען אויפ'ן שניי. אין די
מעהל און בשמים-קראמען און ביי די הייוועניקעס איז איצט א
שטיקעל שפע און אלע וויילע בעווייזט זיך א ווייבערשע פיגור,
פערוויקעלט אין א גרויסער פאטשיילע, לויפט אדורך דעם מארק
פון שטוב אין קראם און צוריק. ביים שטאָרט-ברונען איז א
מחלקת, די וואסער-טרעגער, וועלכע פיהלען זיך ביים ברונען גאנץ

היימיש און האבען א שנה אויף יעדען איינציגען, וואס טראגט אליין וואסער, שלידערן די בעל-הבית'ישע עמערס, רייסען דעם קאלאווואראט פון די הענט, ווארפען זיך מיט רוחות און בענשען מיט דער מאמען... די קינדער ווערען דא שטילער; זיי זאמטשעפען אפילו ניט יענטע שפרינצע היים זעליג'ס ווייסע ציג, וואס שטעהט מעלה-גרה'דיג און שאקעלט מיט איהר ציגענעם בערדעל לעבען סטאדאלע ביי א שיינק. דא פערנעהמען זיך די קינדער אין פער שידענע נעסלאך און געהען זיך פארנאנדער סטאטעטשנע, יעדער צו זיך אהיים.

הערשעלע נחמה דבורה'ס נעהמט זיך פון מארק אראפ אין א דאבייאגען געסעל, נעהט צו א הילצערנעם הייזעל און לויפט אריין מיט א פרעהליכען גוטען אבענד אין שטוב.

אין שטוב לעבען שוועדסקען אייוועלע זיצט די מאמע אויף די אונטערגעבוונגע פיס, מיט'ן טיכעל פון קאפ פארבונדען אהינדער צו דער פאמילניצע. מיט אן אנגעברענטען געזיכט פון פייער. — ראזבוניק! ווי האסטו דאס ניט רחמנות אויף זיך אליין? רופט אויס די מאמע אפקעהרענדיג דעם קאפ פון אויווען ביי הער-שעלע'ס אריינקומען — אין אזא ברענענדיגען פראסט געהסטו פערנאנדערגעשפיליעטערהייט?

— ס'איז נאר ניט אזוי קאלט, — ענטפערט הערשעלע מיט א פרעהליך געלעכטער.

— ניט קאלט? — און די מאמע נעהמט אריין הערשעלעס קאלטע הענט אין איהרע צוקארטשעמע, אויסגעהארעוועמע, צווישען די קנייטשען כראניש איינגעריכטע, נאר זעהר ווארימע הענט און דריקט זיי און הוקעט אויף זיי.

— אוי וועה איז מיר! זעה, ווי דערפרארען דו ביזט.

— אויפו! אויפו! — הויבט אן די מאמע פלוצים צו בלאזען, ארויסלאזענדיג פלינק הערשעלעס הענט און אנכאפענדיג פאר'ן הענטעל פון טעפעל, וואס האט אנגעהויבען צו לויפען.

הערשעלע געהט אפ פון אויווען, לענט אוועק די גמרא אויפ'ן קאמאר, ציהט אראפ פון זיך דאס פוטערעל און פרענט עפעס עפעס.

— די וועטשערע איז נאָך ניט פארטיג, — ענטפערט זי מיט א קול פון א זינדיגע. דאָס הארץ טהוט איהר וועה, וואָס דאָס קינד געפינט ניט עסען גרייט קומענדיג פון חדר. און אזוי ווי ווער לענדיג פערלייכטערען איהר זינד פרעגט זי איהם: — אפשר וועסטו עסען בולבע־קאשע מיט שמאלץ?

נחמה דבורה ווארט ניט אויף הערשעלעם ענטפער, זי ווייס, אז בולבע־קאשע מיט טוקעווע שמאלץ איז ביי איהם איינער פון די גרעסטע יום־טובים.

— מיר אויך קאשע! — שרייט אויס א אינגערע שוועס־טערעל.

— מיר אויך! — שרייט נאָך א אינגערע שוועסטערעל. — איהר האָט דאָך ניט לאנג געגעסען, — זאָגט נחמה דבורה מיט א בייזער, און ער איז געקומען הונגעריג פון חדר. — אָבער קאשע האָב איך ניט געגעסען, — רופט אויס די עלטערע שוועסטערקע.

— איך אויך ניט קאשע געגעסען, — כאפט אונטער די צווייטע.

— איך וואָלט אייך ניט געזשאַלעוועט, קינדערלאך, קאשע, נאָר מען קען ניט אויסלאָווען גאָר די בולבעס פון טאָפּ, — רעדט ווייך כער די מאמע, אריינרוקענדיג דעם היִלצערנעם קאָבלעפעל אין טאָפּ. יי יאָגט זיך אזוי לאנג ארום מיט'ן קאָבלעפעל, ביז עס נעהמט זיך אָן א קארטאָפעל, זי שלעפט איהם ארויס, לעגט אויפ'ן טעלער און פרוכט זיין ווייבקיט. אייניגע לאָזט זי אין טעלער און אנדערע, הארטערע, ווארפט זי צוריק אין טאָפּ.

— מיר א לעפעל קאשע וועסטו געבען? יע, הא? יע? — רוימט איין א סוד דאָס עלטערע שוועסטערקע הערשעלען אין אויער. — און מיר אויך א שטיקעלע, א פיצעלע, א טרארעלע, — רעדט שטיל דאָס אינגערע שוועסטערקע צום ברודער.

אין שטוב איז איצט זעהר ענג, ווי ביי א קרעמערקע דאָנערש־טאג ביי נאכט, וואָס דארף אלעס אָנגריימען אויף שבת אין אבענד. ביי טאָג קען נחמה דבורה ניט פועל'ען ביי זיך איבערצולאָזען די קראָם אויף ירוח'ס הענט. ער איז א שטיקעל נעדבאָליש, ער

זיצט רהיג אויפ'ן ביינקעל מיט'ן „פיפקע“ אין מויל און ווארט דער קונה זאל אריינקומען (א גוטען פנים קען מען האבען, מען זאל ווארטען אויפ'ן קונה!) און אפילו איצט רייסט איהר אויך דאס הארץ פאר'ן קראם, כאטש ווייסען ווייסט זי, אז קיין קונה וועט איצט ניט פערשמעקען און מען קאלייעט נאר איינער פון אנדערענס וועגען: ווי קען מען פערמאכען די קראם, אז „יע נער“ זיצט נאך? נאר דאס הארץ איז איהר ניט רהיג צוליעב צופה היענקען און ביילינקע איצינקעס (דאס זיינען א פאר סוחר'טעס — אויסגעפוילט זאלען זיי ווערען!) זי אליין — איז אויך קיים וואס זי ספראוועט זיך מיט זיי, זיי פוילען איהר אויס דעם לונג און לעבער ביי יעדער ליוונג — און וואס איז זייער גאנצע קניה? א פאר הערינג אויף שבת, קיין אנדער פדיון זעהט מען פון זיי קיין מאָל אין די אויגען ניט אָן — און בפרט נאָך ער, ירוחם, זיי וועלען איהם צוריען די גאנצע טון און ער וועט זיי א וואָרט ניט זאָגען, ער וועט אפילו דעם ציבעק פון מויל ניט ארויסלאָזען. נחמה דבורה האָט מורא, אז זיי קענען בכיון אָפהיטען די צייט, ווען זי איז אין קראָם ניטאָ. אמת, זי האָט איהם אפילו אָנגעזאָגט פאר'ן אוועקגעהן פון קראָם, אז ער זאל זיי צום טון ניט צולאָזען. „א סך גלייכער וואָלט געווען, ווען דו זאלסט זיי גאָר ניט ענטפערן. איד וואָלט געווען א סך רהיגער; נאָר מען קען דאָך דיד צו קיין נאָרען ניט מאַכען, מען דארף דאָך נאָך די צרה בעהאלטען; אָבער לאַמאָנ־אַשעס און לאַמאָנאַשעס (למה"ש ולמה"ש) צום טון ניט צו לאָזען! נעהם ארויס א פאָר הערינג און ווייז זיי. אָט דאָס איז די סחורה — זולט איהר, איז גוט; ניין? נעהט אייך געזונדערהייט. נאָר דו וועסט דאָך מסתמא מורא האָבען ארויסצולאָזען די פיפקע פון מויל!“ אזוי האָט זי איהם אפילו אָנגעזאָגט, און א קינד, דוכט זי, וואָלט עס אויך פערשמעהן, אָבער איהם העלפט הפנים ריידען? (אח, ער איז גאָר קיין מענש ניט!) נאָר ווי דאָס איז, ביי נאכט איז פאָרט בעסער איבערצולאָזען די קראָם אויף ירוחם'ס הענט איידער ביי טאָג און אין די עטליכע שעה מוז זי אריינכאָפען אלע ארבייט אויף שבת. די שכנות, כאַטשע זיי זיינען ניט קיין קרעמערקעס, מוזען איהר נאכטהאָן. צוואנציג פאָרדאָען מיט'ן אויווען קען מען

ניט מאכען און ווידער וואָלטען זיי זיך טאקע ניט געקענט אויס-
 קערעווען אין דעם קורצען ווינטער-טאָג — ס'איז הפנים א טאָג?
 א טל ומטר'ל, א שיין די זון און מען קלאפט שוין אין שוהל —
 ניט אלע קענען זיך גלייכען צו נחמה דבורה'ן! ביי איהר ברענט די
 ארבייט אונטער די הענט און זיי מוזען איהר נאָכטהאָן. פון אלע-
 מענס ארבייט איז אין קליינעם שטיבעל אזא ענגשאפט, אז ס'איז
 זיך ניטאָ וואו א קעהר צו טהאָן. דער טיש, די ביינק זיינען אַנגע-
 שטעלט אזוי, אז אפילו א שפילקענע קעפעל איז ניטאָ וואו אריינ-
 צושטעקען. הערשעלע געפינט זיך קיין אַרט ניט, שטעהן ווי אן
 אַנגעמאָלטער גולם איז קיין פלאַן ניט, צו זעצען זיך איז ניטאָ
 וואו, ביים אויווען קעגען פייער איז א געדרענגעניש, שלאָפען גע-
 לוסט זיך ניט. פאר איין ברירה ווערט ער גאָר א מתמיד, געהט צו
 צום טיש, וויל מאכען לעדיג א שטיקעל אַרט. די מאמע בעמערקט
 עס און ווארפט אוועק שאָבען די מערען, כדי צו העלפען איהם מאכען
 א שטיקעל לעדיג אַרט. די מולטער מיט די איינגעמאכטע חלה טראַגט
 זי אוועק איז קאמער און שטעלט אויפ'ן בעט, וואו אונטער'ן קי-
 שען ליגט א בלעמעל לאַקשען און טריקענט זיך. פון באַנק נעהמט זי
 אראָפּ דאָס ברעמעל צום לאַקשען-בראָקען און שטעלט אויפ'ן צי-
 מעס, פון טיש שאַרט זי נאָך אַפּ א פאַר סקארמוטשען און מיט
 אויגען פון פערגעניגען ניט זי א קוק אויף הערשעלען. הערשעלע
 מייסטרעוועט אווילע דעם לאַמפּ, פרובט אויס זיין קול'כעל און
 הויבט אָן מיט א סקארבאָווען נגון זינגען די גמרא. די אינגסטע
 שוועסטערעל זעצט זיך אָן א זייט לעבען אייוועלע, פערלעגט איין
 הענטעל אויפ'ן צווייטען און לאַזט ניט אראָפּ די אויגען פון הער-
 שעלען. זיין שאַקלען און זינגען ערקלערען איהר פיעל, פיעל... ער-
 קלערען איהר פאר וואָס קומט איהם א גאנצע מעלער מיט קאשע.
 די מאמע, ניט אַפּנהמענדיג דאָס מעסער פון מערעלע, ווארפט
 הינטעררויילעכטס בליקען פון לעבע אין זיין ווינקעל. זיין זינגען
 שלעפערט אין איהר איין אלע וואָכעדיגע געדאנקען, מאכט איהר
 פערגעסען אָן ציפה היענקען און ביילינקע איצינקעס און טראַגט
 איהר ארויס אין א צויבער וועלט.

— נחמה דבורה, מיין טעפעל לויפט! — רייסט איהר א שכנה

תיכף איבער איהרע זיסע פאנטאזיעס, — לאַזט מיר צו צום אויווען!
נחמה דבורה האלט שוין דעם אָפגעברענטען שטעקען און
שלעפט דאָס מעפעל פון פייער, דאָס צויבער וועלמעל איז פער-
שוואונדען.

נאָר הערשעלע זינגט ווייטער, פון א ים זיסע, מעלאָדישע
קולות רייסען זיך ארויס די הייליגע ווערטער פון דער גמרא. די
ווערטער זיינען פרעמד פאר איהר קאָפּ, נאָר זי פיהלט זיי און פער-
שטעהט זיי מיט'ן הארצען. זי ווייס פון „צאינה וראינה“ פון „קב
הישר“, פון „נחלת צבי“, אז די ווערטער, וואָס רייסען זיך ארויס
פון הערשעלעם קולות, זיינען ניט פשוט'ע ווערטער. אין יעדען
וואָרט ליגט דער מאטעריאל פאר א נאָלדענעם קישעלע און א גיז-
נאָלדערנעם שטוהל און הערשעלעם זינגען פערשטעלט ווייטער פון
איהרע אויגען דאָס פינסטערע, ביטערע, גראַשענע לעבען, פער-
טויבט דעם גערודער, נעטומעל פון ענגען שטיבעל און שוועבט וויי-
טער אוועק אין דעם ליכטיגען וועלמעל פון פאנטאזיעס און זיסע
חלומות...

— זעהט, זעהט, וואָס שלעפט דאָרטען די קאָץ? — שרייט

א שכנה, — א שטיק פלייש, דוכט זיך?
נחמה דבורה שפרינגט אויף פון אָרט און ס'ווערט א געלאַ-
פערין, א יאָגעניש ארום שטוב. א „פסיק“, א „קיט“ און די קאָץ
שפרינגט ארויס פון אונטער'ן ביינקעל, שלעפענדיג די שטיק פלייש
אין מויל, און כאפט זיך אריין צווישען אלמער, פון דאָרט א שפרונג
ארויף און א שופ אויפ'ן אַניווען, „יא טשעביע דאָס! יא טשעביע
דאָס!“ שרייען אלע און די קאָץ טראכט געוויס: זאָנט, שרייט וואָס
איהר ווילט און איד וועל טהאָן מיין זאָר.

הערשעלע זיצט שוין ניט ביים גמרא, ער קלעטערט אויפ'ן
אויווען, די קאָץ לאַזט ארויס דערזעהנדיג הערשעלען דאָס פלייש,
בלויבט א רגע אויפגעקארטשעט אויף די הינטערשטע לאַפקעס און
נאָכ'ן ערשטען קלאַפּ — אומשאַק!

אַלע שטעלען זיך ארום דעם קאַשעק, וואו ס'זאָלצט זיך דאָס
פלייש און מען מאכט א רעוויזיע אויסצוגעפינען, וועלכע שטיקעל
עס פעהלט און פון וועמעס חלק האָט די קאָץ געכאפט. די קאָץ

זיצט פעררוקט אין ווינקעל אונטער'ן בעט און האַרַכט צו, וואָס מען
דרשה'ט וועגען איהר.

— אַ לאַסוכע געוואָרען! — כאַפען געזאַלצענע פּלייש פון
קאַשעק — ביז איצט איז נאָר ניט געהערט געווען! — זאַגט
ברוגנ'דיג נחמה דבורה.

— עהע! זי האָט גאר קיין צייט ניט! אנדערש ווי ברוסט
פאסט פאר איהר ניט! דאָס בעסטע שטיקעל אַראָפּגעכאַפּט, בער
מערקט אַ שכנה מיט אַן איראַניש קול, אין וועלכען עס האָט זיך
געהערט אַ טאָן פון נקמה צו דער קאַץ.

דערווייל איז שוין הערשעלעך לערנען קאַפּוט. דער גערודער,
דאָס קריכען אויפ'ן אויווען האַבען איהם די התמדה אַראָפּגעשלאָגן
גען, דער שליייער, מיט וועלכען הערשעלעך לערנען האָט אויף אַ
וויילע פּערהילט די שטוב, איז אַראָפּגעצויגען, און דער גאַנצער
זיסער צויבער ווערט פּערשוואַנדען

אויפ'ן ברעג טיש, וואו הערשעלעך האָט פריהער די גמרא געהאַל-
טען שטעהט אַ פּאַליוואַנע שיסעל מיט וועטשערע. ביים טיש זיצען
נאָר ירוחם און הערשעלעך, נחמה דבורה האַלט די טעלער אין האַנט און
זופט די שיטערע וועטשערע שטעהענדיג. די שוועסטערעס זיצען
צוגעמאַסעט צום פּוסביינקעלע און עסען גענעצענדיג. אין ירוחם
וואַלט געהאַט הנאה פון דעם וואַרעמען געקעכץ, ווען די פּאַרע
וואַלט איהם ניט געצוואונגען אַפּקעהרען ביי יעדען לעפעל זיין
אַנגעפרוירענע נאָז און ווישען איהר. אויסער איהם זופען אלע די
וועטשערע מיט אזאַ חשק, פּונקט ווי איינער פּטר'ט אַ חוב-זאַך.

מיט דער וועטשערע מאכט מען קיין שהיות ניט, אַראָפּ די שיי-
כעל, אַראָפּ דער האַנדטוד און ווייטער ערב שבת. אלע שטוביגע
געהען שלאָפען, די שכנות האַבען זיך ניט וואָס צו איילען, זיי זיי-
נען היימישע, אבי צוגעגרייט צום אויווען און פּטור. פּאַר הערשע-
לעך עפענט זיך אויף אַ באַנק און זיין געלעגער איז תיכף פּאַרטיג.
אין נחמה דבורה בלייבט אויף, זי האָט נאָר אַרבייט.

הערשעלעך קריכט אריין אין שלאָפ־באַנק און מיט האַלב פּער-
מאַכטע אויגען קוקט ער נאָך דער מוטער ווי זי בראַקט לאַקשען:

אַט ניט זי א הויב מיט'ן מעסער עטליכע אָנגעבראקטע פעניצל'אד
און עס ווערט באלד א הויכער בערגעל פון דינינקע לאנגניקע
פעדימלאד, נאָר פלוצים הויבט אָן די מאמע ווערען קלענער, קלענער.
אַט איז זי נאָר א מאַנצעלע, אַט ווערט זי נאָר א קייקעלע, דאָס
קייקעלע הויבט אָן ווייטער צו וואַסען און ווערט נאָר פּער-
שאַונרען...

שבת.

מיט א פולער קעשענע יאָדרעם (סעמעטשקעם) אין מיין שבת-
דינער קאפאטקע לויף איד אין קלייזעל. די זון ווי א פייערדיגער
קוגעל הענגט איבער'ן בלויען וועלדעל אין מעריב זייט און בער
פארבט ווייט, ווייט דעם האַריזאָן מיט א פורפוררויטען פארב.
א סנאפ שטראלען פון דער פערנעהענדער זון שפיגעלט זיך אָפּ אין
דעם קיילעכדיגען פענסטערל אויפ'ן בוידעם פון שוהל און רופען
ארויס ווי א העלען פלאם אויפ'ן בעגילטען שפיץ פון צערקווע.
דער שמש לויפט און שרייט: „אידען, אין שרר-רוז אַרײַן!“
אויפ'ן גאס איילען די סעדיכעס אַפראמען די קאַשיקעס און גיכער
אַהיים צו בענטשען ליכט, נאָר דאָך קענען זיי ניט ביישטעהן דעם
נסיון און ניט צו ענטפערן אויפ'ן וועג א קונה, וואָס גראד איצטער
איז איהם געקומען א חשק צו קויפען עפעס. די קרעמערקעס טריי-
בען, שטופען מיט געוואלד ארויס די פערשפעטיגטע סוחר'טעס,
„וואָס געפינען גאָר קיין אנדער צייט ניט, ווי דייקע נאָר ביי סאמע
ליכט-בענטשען“, פערמאכען די קראַמען איינע נאָך די אנדערע און
לויפען מיט די פייערטעפלאד און מיט נאָך צוואנציג אנדערע פעקד
לאך אויף די ברעמנעס אַהיים. דער איסציקס פון מארק געהט
אראָפּ, עס פערבלייבען נאָר די טישלאד, ארום וועלכע עס איז ניט
לאנג געווען אזא גערודער און וואו עס האָט געקאכט מיט לעבען,
און שטעהען איצט ווי מצבות אויף דעם, וואָס איז געווען. דער צייל
קראַמען ווערט פוסט, לעדיג.

איד לויף אין קלייזעל, אום פטור צו ווערען פון שטוב-ארבייט.
אויפ'ן שוהל-הויף לויפען מיר אנטקעגען פון מרחץ פערשפעטיגטע
אידען, מיט דויטע פערשוויצטע פנים'ער, מיט אַנגעקלעבטע בלעט-

לאך אויפ'ן שטערען פון די בעזימער, מיט וועלכע זיי האבען זיך געשמיסען אויפ'ן פאל, מיט פרישע וואונדען פון די געהאקטע באנקעס אויף דער אָפּגעגאַלטער פּאַטיליצע, מיט די כּרודיגע וועש אונטער'ן אָרם. נעבאָד! זיי וועלען אפילו ניט אוספיינען אָפּשניידען די נענעל לכבוד שבת, פון כאפען א לעפעל צימעס נאכ'ן באָד איז שוין געווען ניטאָ וואָס צו רעדען.

אין קלייזעל טרעה איך שוין כמעט דעם גאנצען קאמפלעקט אודשליכע אלטע לייט, ווי זיי זיצען ארום דעם אנגעזשאַרעטען אויווען. זיי זיצען אין זייערע פּערנעלטע פון אלטקייט לאַסטענע שבת'דיגע קאפּאַטעס איבער'ן פּערשמאַלצענעם פון חלב סידור און זאָגען וואָרט ביי וואָרט מיט'ן נגון, מיט א פּערראַסטעטען קול, איבערגעריסען אלע וויילע פון א שברים-הוסט, דעם הייליגען שיר-השירים.

— שני שדיך קהו, קהו קה—ה—ה—ו, כשני עפרים קהו. קה—ה—ה—ו תאמי צביה...

הערענדיג די ליבעסערקלערונג אין אזא פּערראַסטעטען קול. אקאָמפּאַנירט מיט דעם שברים-הוסט פון מיילער אָהן צייהנער, ווער איך קעלטער צו דער שענער ברונעמקע שולמית, זאָל זיין אפילו. אז זי איז ניט מעהר און ניט וועניגער ווי די כנסת ישראל, זי ווערט ביי מיר זעהר וואַכעדיג און פּערלירט דעם גאנצען חו.

דער פּראַסט טרייבט און דער עולם איילט מיט שנעלע טריט גיכער אין די קלויזען, און ווען דער בעל תפילה קומט צו קדושה ווערט א פּויקעריי פון אינעווייניג איבער די שויבען און דרויסען א געלאַפּעריי, און פיינע אידען, שענע אידען, כּכבוד'דיגע אידען שטע-לען פּיס ניט ערגער ווי קונדסים...

צו קבלת שבת איז שוין דאָס קלייזעל געפּאַקט און איבער'ן גאנצען קלייזעל שוועבט דער הויך פון דער בת מלכה שבת. דער אַנ-געהייצטער אויווען אויף א גאנצען מעת לעת לאַזט ארויס פון זיך אזא היץ, אז מען ווערט שיער דערשטיקט, די חלב'נע ליכטלאַד הויבען אָן צו שמעלצען און די לאַמפּען ברענען זיך פּערנאַנדער און הויבען אָן צו קאפּטען און שטיקלאַד אָש הויבען אָן ארומצוטראַגען זיך אין דער לופט. די אויסגעשמיר-

מע פון דער ברייטער האַנט גרויסע ווינטערדיגע שטי-
וועל מיט רושענאכץ לכבוד שבת, גיבען ארויס פון זיך א שווערען
גערוד, וועלכער, ביים אויסמישען זיך מיט'ן ריח פון די פערשוויצ-
טע זאקען, פערכאפט אויף דעם אַטהעם...

די „ליעבע ווארימקייט“ צונעהמט דעם צוקאליעמען עולם.
אפרים דער בעקער הויבט זיך אָן דער ערשמער צו וויגען און דרע-
מעלט געשמאק איין תיכה ווי דער בעל תפילה גיט מיט אן אָנגע-
בראכענעם קול א זאָג: „לכו נרננה“. דער שכן פון איין זייט גיט
איהם מיט'ן עלענבויען א וועק, ער עפענט שווער פערנאנדער
די אויגען, נעהמט אָן א גרויסען שמעק טאבאק, נאָר די האנט ווערט
איהם פערשטארט אויפ'ן וועג צו דער נאָז און ער דרעמעלט וויי-
טער, און באַלד הויבט זיך אָן צו וויגען א צווייטער, א דריטער
און זיי העלפען איינער דעם צווייטען מיט'ן אָרם, מען טראָגט אונ-
טער די טאַבאקערקעס פון איינעם צום צווייטען און מען טרייבט
אונטער איינער דעם אנדערען און מען ניסט און מען מטהא'קעט
און מען שאַקעלט זיך אין דרעמלען און מען דאווענט.

צוויי כחות, צוויי געגענגעזעצטע כחות באַרען זיך. דער פער-
בלעבענער כח פון א נאנצע וואָד האבעווען, יאָגענים, לויפענים,
דריקט נאָר שטארק אויף זיינע קרבנות, און א יונגער גוואלדיגער
צווייטער כח, א כח פון רוה, פערנגיגען, לעבען, פון פערגעסען אלע
קליינליכקייטען וויל זיך אריינרייסען, און די מלחמה צווישען די
ביידע כחות איז שטארק און קומט פאָר אויף יעדען טריט און
שריט. אויילע זיענט דער ערשמער וואַכעדיגער כח און די סצענע
בעקומט א וואַכעדיגען, הינטישען אויסזעהן, און איז אויילע ארום
שפרייט זיך פאנאנדער א הייליגע רוה, אלע געזיכטער בעקומען נאָר
אנאנדער אויסזעהן, און עס דוכט, אז די בת מלכה שבת ווינקט
און שמייעלט פון אונטער דעם פרישען פרוכת איבער דעם ארון
קודש און די אלע קלייניגקייטען ווי היץ, טשאד, קאפאָט, שווערער
גערוד ווערען ווי פערשוואונדען און אויף דער נשמה ווערט אזוי
גרינג אזוי לייכט!

צו קידוש ווערט דער עולם מעהר בעלעבט און צו ארון עולם
איז ער שוין פריש, מונטער, איז נאנצען בעפרייט פון עול הפרנסה.

פון זארגען, פון קליינליכקייטען, מיט'ן גאנצען הארצען ווינשט מען איינער דעם אנדערען א „גוט שבת“. עס דוכט, ווי עס וואָלט גאר קיין מאָל קיין קנאה, שנאה, צאנקעריי, רייסעריי ניט עקזיסטירט און מיט שטילע, רוהיגע טריט, ניט קוקענדיג אויפ'ן ברענענדען פראָסט, לאָזט זיך דער עולם געהן אהיים.

א שענער ווינטערדיגער אָבענד! דער הימעל איז ריין און וואו ניט וואו בעפוצט מיט א העלינקען שטערענדעל; פון דער לבנה ציהען זיך ווייסע זילבערנע שטראלען און פאר זייער שוין בלישטשען אויפ'ן ריינעם קלאָרען שניי טויזענדער, טויזענדער בריליאנטען. איז אלע הייזער זיינען די פענסטער בעפוצט מיט די פראסט בלור מען, נאָר פון די אָפגעגאנגענע ווינקלען שויבען זעהן זיך די געדעקטע טע טישען מיט די ווייסע טישטיכער, מיט די אָפגעשייערטע מער שענע לייכטער, מיט די האלבע קאראפינקעס רויטען וויין.

איך לויף אריין אין שטוב פאר'ן טאטען. די פאָרלאַגע איז אויסגעשאַטען מיט'ן געלען זאמר, אין אלע ווינקעלאך איז ליכטיג צוגעקליבען, אויפגעראמט, און ווען דער טאטע ניט א זאָג „שלום עליכם“, דוכט מיר, אז מלאכים פליהען ארום איבער'ן שטוב ארום דעם גרויסען הענגלייכטער, וואו די מאמע האָט פאר'ן שוהל געהן געבענשט ליכט.

דאָס עסען שמעקט טאקע גאָר אַנטיק, דער עונג שבת לאָזט זיך פיהלען, און נאָך דעם ערשמען געריכט, א שטיקעל געפילטע פיש, נעהמט זיך ביים טאטען א קול נגינה און ער זינגט מיט גרויס מתיקות „מה יפית“. דער נגון איז אונז אלעמען גוט בעקאנט. און מיר העלפען אלע אונטער, אפילו די צוויי קליינינקע שוועסער טערלאך. נאָך די מאמע זיצט שטיל, זי זיצט נאָר און הערט און קלייבט נחת.

פון דעם שיסעל הייסע לאַקשען שפארט אזש צו דער נידריגער סמעליע א זייל פארע, די קליינינקע פייערלאך פון די גראשע-נע חב'ענע ליכטלאך ווערען ווי פערלאַרען אין דעם זייל. שטיקלאך קאלך הויבען אָן צו פאלען פון דער סמעליע גלייך אין שיסעל און דער טאטע און די מאמע וואונדערען זיך, ווי אזוי קענען איצט פאלען שטיקלאך קאלך, וואָס ווייזט אויף רעגען, אז די זון איז

פערנאנגען אזוי שעהן און אין דרויסען איז אזא ברענענדיגער פראסט...

צום צימעס ווערען אלע אָנגעוואַרעמטע, אָנגעזעטיגטע געזיכער טער פערצויגען מיט א צופרידענער פוילקייט, די זמירות האַבען זיך שוין געענדיגט און די ברעמען ווערען שווער ווי בליי.

עס גלוקט זיך שוין קיינעם ניט עפענען דאָס מויל, נאָר דער צימעס, דער צימעס, די פרוכט פון דריי טעג האַרעוואַניע, די קרוין פון אלע שבת'דיגע פאַטראַוועס שמעהט איצטער אויפ'ן טיש. איין ליכטעל אין לייכטער צאנקט, דאָס קליינינקע פייערל הויבט אָן שפּרינגען און אַראַפּבלאַזען זיך. פּלוצים גיט עס א העלען שוין. לאַזט אַרויס אַ ניט אין ערד נאָך אַ גרויסען פּלאַם און ווערט אויסגעלאָשען, אַ דיז שנירעלע פון בלויען רויך וויגט זיך אין דער לופט און אלע דערבייזיצערנע דערפיהלען פּלוצים אַ מיאוסע ביי-טערקייט אין די מיילער.

די מאמע נאָכ'ן עסען קוים וואָס זי דערציהט ביז'ן בעט, זי האָט אבער מורא לעגען זיך גלייך שלאָפען, זי זאָל חס ושלום קריאת שמע ניט פערפעהלען. זי זיצט האַלב אָנגעשפּארט אויפ'ן קישען מיט א פערנגליווערטען וואָרט פון קריאת שמע אויף די האַלב אָפּענע ליפען. זי דרעמעלט אונרוהיג, קענטיג, און זי האָט זיך געד לעגט מיט א שווערען רעיון, וועלכער פערפאַלגט איהר אין דרע מעל, זי רייסט מיט כח אלע וויילע אויף די אויגען, גיט עפעס אַ מורמעל און דרעמעלט ווייטער.

אין שטוב איז שטיל. דער לאַמפּ ברענט, אַבער דער טאַטע ליעבט בעסער דאָס קלייזעל, און פערבייסענדיג נאָך דער זאַטער סעודה מיט א הויפען באַב פון דניאל'ס כבוד וועגען, לאַזט ער זיך געהן צוריק אין קלייזעל. מיר שרעקט די הייליגע שטילקייט צוויי שעה א שטוב טויטפערשלאָפענע מענשען און איד געה נאָך דעם טאַטען אַהין. אַבער אויסער דעם ציהט מיר אַהין צום קלייזעל ווי מיט אַ מאַנגעט נאָך אן אנדער זאך. איד ווייס, און דאַרטען וועט מען דערצעהלען שעהנע, וואונדערבארע מעשיות, מעשיות פון גוטע אידען, פון שדים, פון מתים, פון גנבים און גזלנים, און כאַטש פאר די לעצטע מעשיות האַב איד מורא סכנות נפשות, פון הערען ווערט

מיר דאָס לייב ווי אַ ריב־אייזען, נאָר וואָס מעהר מורא איד האָב פאר זיי אַלץ מעהר חשק האָב איד צו הערען זיי...

דער שבת־גוי האָט שוין די לאַמפען פאַפראוועט און זיי קאַפֿ־טען ניט מעהר. די עטליכע מאַנסביל, וואָס געפינען זיך איצט דאָרטען, זיצען נאָנץ בעזונדער, צושפרייט אין אלע ווינקלען, יעדער פאר אַ לאַמפּ און זיינען מעביר קריאה די סדרה... איד איינער וויל גאָט ניט נאָרען און זעץ זיך לעבען דעם בלעכענעם סטאַיאק־לייכטער אין פיער גאָרענס, די ליכט פון איין גאָרען און דעם צוויי־טען זיינען פּעראייניגט מיט אַנגע'חלב'טע קנייטלאַד. מיר איז זעהר אינטערעסאנט צו זעהן, ווי דאָס פיער פון איין גאָרען געהט איי־בער צום צווייטען און איד זיי אַנגעשפארט מיט'ן קאַפּ אויף ביידע צוזאמענגעלעגטע הענט און קוק און ווארט ביז די ליכט פון ער־שטען גאָרען וועט אויסגעהן און דאָס פיער וועט איבערגעהן צום צווייטען.

ענדליך הויבען אָן די סדרה־לייענער צו כאַפען אינטערוויי־לעכטס אַ דרעמעל ביי די האַרטע ווערטער פון תּרנום, און ביים ערוואַכען לאָזט זיך הערען אַ גרויסער גענעץ איבער דעם גאַנצען קלייזעל. דער גענעץ איז אַ מיז סיגנאַל, און פון אלע ווינקעלאַד הויבט זיך אָן צו הערען אַ פאַטשאַינעם, גענעצען...

איינציגווייסיג קלייבען זיך אלע ארום לעבען אויבען. דאָרט ווערט נאָנץ ענג, און איד האַלט קוים, קוים אָן אַ שטיקעל שטעך הענדיג אַרט ביים טיש.

און דאָ ווער איד געוואָר פון די הרי חשך, פון די רויטע איד־לאַך און פון טייד סמבטיין, וואָס וואַרפט אַ גאַנצע וואָד, ביז פרייטאָג צוועלף אַ זייגער שטיינער און רוהט שבת, און פון דער טומאה־דיגער רוים וואו עס הענגט אַ וויגעלע אויף איין שטריקעל, דריי האַבען זיך שוין אָפּגעריסען און ווען דאָס לעצטע פיערטע שטריקעל וועט זיך אָפּרייסען, קומט די גאולה.

אלע הערען מיט קאַפּ און אַ פיעבער לויפט איבער ביי יעדען איינציגען פון אַ ברענענדיגען וואונש, אַז דאָס לעצטע שטריקעל זאָל זיך שוין געבען אַ ריס אָפּ... אזוי פיעל הונדערטער יאָהרען

געווארט און דערלעבט, אז דריי שטריקלאך זאלען לאַפּנען, סך הכל נאָך איין שטריקעל... דוכט זיך, וואָס? ...

— אַד, אז מען זאָל דאָס וויסען, וואו דאָס וויגעלע הענגט. ווי קלערט איהר? וואָלט זיך שוין געפונען, דוכט זיך, איינער, וואָס וואָלט מקרב געווען די נאולה, זיפּצעט דער דערצעהלער, נאָר ווער ווייס? מסתמא דארף מען אזוי.

און דערנאָך געהען מעשיות וועגען כיטרע, קונציגע נבנות, וועגען שעהנע, פיינע שפּיצלאך פון די ניט־שטוב־דערמאָנענדיגע, און יעדער איינער ווייס א גאנצען שאַק אזעלכע מעשיות און מיין קינדערשע פּאָנטאָזיע ווערט אזוי ווייט אָנגעשראקען, אז ווען מיר געהן ארויס פון קליוועל און אונז קומט אויס צו געהן פּאַרביי דער שוהל, טוליע איד זיך צום טאטען און האָב מורא א קעהר צו טהאָז דעם קאַפּ, איד זאָל דאָרטען פּלוצים ניט דערזעהן א ניט־גוטען, ארומגענארטעלט מיט זיין אייגענער צונג.

אין שטוב איז שוין פינסטער און איד געה טאַפּענדיג צו מיין בעטעל. איד קען לאנג ניט איינשלאָפּען און פון ליאדע שאָרד אויפ'ן בוידעם אָדער פון עפעס א קראַץ איבער דער וואנט, פער כּעהלט מיר אַטהעם פון שרעק. מיר דוכט, אז איד בין ארומגערינגעלט מיט גייסטער, רוחות און גראב דעם קאַפּ אין קישען און מיר שרעקט מיין אייגענער אַטהעם.

נאך שלוש סעודות.

שוין צו שלוש סעודות האָט זיך דערפיהלט דער אומעט פון זעגענען זיך מיט דער בת מלכה שבת. ביים טיש איז געווען פינסט מערלאך, און די גאנצע סעודה איז בעשטאנען פון א קאלטער פלאַטקע דערלאנגט אויף אן איבערנעקעהרטען טעלער. אין דעם קורצען ווינטערדיגען טאג האָט זיך ביי קיינעם נאָר דעם זאָטען שבת'דיגען וואַרעמעס קיין מויל ניט געעפענט צום עסען, און די קאלטע פלאַטקע איז נאָר געווען אויסצופילען די צאָהל פון די דריי שבת'דיגע סעודות. דער טאַטע האָט עפעס יא אָנגעהויבען צו זינגען אַ שלוש־סעודות'דיגען זמר'ל, אָבער דער „הוּ בבקעה, הוּ בהר, הוּ בשדה, הוּ ביער, הוּ בעיר, הוּ בכפר“ האָט גיכער גע־קלונגען, ווי אַ „זוי געזונט“ צו דער נשמה יתירה.

נאָר, מוחשבות'ן, אין דער האַלב פינסטערנים פון דעם ווינט מערדיגען פארנאכט איז מען קיין מאָל ניט זיכער, צי מען דאַרף איילען צו מעריב צי ניט, און אפילו ביי דער קורצער סעודה בע־מערקט זיך שוין די וואָועדיגע יאַגענים.

אין קלייזעל ווערט דער אומעט פון שידען זיך מיט דער נשמה יתירה נאָך דריקענדער. דער גרויסער עולם איז איצט פער־קליבען ארום דעם איינציגען לאַמפּ, וואָס איז געבליבען ברענען פון ערב שבת און דער טרויער־נגון פון אשרי תמימי דרך שניידט ביים האַרצען. פערלאַזט איז דער טיש לעבען אייווען, פון וועלכען די אָנגעגרייטע היץ פאר אַ גאנצען מעת לעת איז אויסגעגאנגען, אזוי ווי עס איז אויסגעגאנגען די שבת'דיגע נשמה יתירה.

די קליינווארג האָט זיך איצט פערקליבען אויף די טרעפלאַך פון ארון קודש. דאָ איז דער חושך נאָר גרעסער פון די אריבער־

געלעגטע שווערע פוטערס איבער ביידע פארענצען, און דער פלאץ וואו מיר האָבען זיך אויסגעזעצט זעהט אויס, ווי א פינסטערע הייהל. מיט די שמות, וואָס ווארטען אויף זייער קבורה אונטער די טרעפלאך, איז אזוי אונהיימיש, אזוי מורא'דיג.

די שווארצע אריבערגעהאנגענע פוטערס מאכען די אימה נאָך גרעסער, נאָר איין פוטער טראגט אריין עפעס א ווייכקייט אין אונזער פינסטערער הייהל. דאָס איז א פוטער, וואָס איז צו אונז געקומען פון דער פרעמד און איהם האָט געבראכט דער יונגער איידעם, וואָס זלמן דער שיינקער האָט גענומען פאר זיין טאָכטער. דער פוטער האָט דעם פרעהליכען געלבליכען קאַליר, וואָס פער-טראָגט צו אן איידעלע העלקייט. דער דאָזיגער קאַליר שטראַלט ארויס אפילו אין דער האַלבער פינסטערקייט און דער פוטער איז אזוי ווייך און גלאַט, און ער איז פול מיט קליינע עקלאַך.

וואָס טיעפער עס ווערט די אימה אלץ ענגער טוליען מיר זיך איינער צום אנדערן און אונזער חבר שלום, וועלכער ווייסט אלץ, דערזעהלט שטיל, אזוי ווי ער וואַלט א סוד איינגעראמט, ווי דעם גאנצען שבת האָבען די זינדיגע געהאט רוה און גיהנם און איצט זיצען זיי און פלאַטערען, ווייל דער גיהנם הויבט שוין באלד אן ווידער צו ברענען און עס וועלען זיך ווידער אנהויבען די גרויסע יסורים און ענוים. פון רוה צוריק בראַמען זיך איז געקאכטע סמאַלע. און דער פייער דאַרטען איז ניט ווי אונזער פייער. דאָר-טען אז עס ברענט איז נאָך ערגער ווי אין א קאלד-אוינווען.

און דער פייער פון א קאלד-אוינווען איז פאר אונז ניט קיין געוואוינליכער און ער האָט אונז אויסגעוויזען צו זיין עפעס אזוינס, וואָס נאָר פארצייעטען האָט מען פון איהם געוואוסט, און מיט איהם פרוכירט צדיקים.

עס הערט זיך א לייכטער ציטער אין שלום'ס קול און אנדערע הערצלעך ענטפערן מיט א פלאַטערן. מיר דריקען זיך צו נאָך ענגער איינער צום צווייטען, ווי שעפעלאך אין א גרויסען שטורם. מיט דער געריכטער פינסטערנים ארום אונז, מיט די שווערע פו-טערס איבער'ן קאַפּ, מיט די שמות וואָס ווארטען אונטער אונז

אויף זייער קבורה, איז אונזער הייהל נאר ניט א פלאץ פון דער
וועלט, און די אימה וואקסט.
מיר האבען ניט געהערט, ווי דער עולם האט אויפגעהערט
צו זאגען תהילים און מיר האבען זיך אלע א צאפעל געטהאן
פון שרעק, ווען עס האט זיך פלוצים דערהערט, ווי דער שמש האט
א פאטש געטהאן איבער'ן בעלעמער און געלאזט דערמיט וויסען.
אז עס איז צייט צו דאוונען מעריב. עס האט אונז אויסגעוויזען.
אז דאס איז געווען דער סיגנאל צו מאכען דעם פייער אין גיהנם און
אנהויבען צו בראטען די זינדיגע נשמות.

צוקערנע מענשעלאך.

נאך דעם לאנגען, אומעדיגען ווינטער האבען זיך בעווייעזען די ערשטע אַנזאָגער פון א בעסערער פרעהליכערער צייט. ביי די בעקער אויף די טישלאך האָבען זיך בעווייעזען המדטאשען און דער צעהלט, אז פורים איז נאָהענט. די סעמערס וואָס זיינען געווען פערלאָזט כמעט דעם גאנצען ווינטער האָבען ממש אָפגעלעבט און בעקומען א לעבעדיגען קאליר. עס זיינען מיט אמאָל ווי פון אונטער דער ערד אויסגעוואקסען צוקערנע מענשעלאך אין די העלסטע קאָלירען, און די גאָלדענע אפעלסינען האָבען פשוט פערבלענדט די אויגען און די לעקאכדיגע עופות און די פערדעלאך און די נייע סאָרד טען צוקערקעס האָבען געגעבען די סעמערס אאז וואונדערבארען שעה נעם פנים, וואָס זיי האָבען קיינמאָל אין קיין אַנדער צייט ניט גע- האט, און אז מיר אינגלאַך, זיינען געגאנגען פון חדר איבער'ן מאַרק, צווישען די סעמערס זיינען אונזערע אויגלאַך אזוי צולאָפען אז מיר האָבען ניט געוואוסט אויף וואָס צו קוקען פריהער.

די גאלדענע אפעלסינען האָבען ביי אונז ארויסגערופען כלויז א רעהיגע בעוואונדערונג. זיי זיינען פאר אונז געווען צו אריסטא- קראטיש און אין אונזערע געדאנקען האָבען מיר זיך געהאלטען אויף א דרד-ארץ'דיגען מרחק פון זיי. נאָר דערפאר האָבען די רויט אָנגעפארבטע צוקערנע מענשעלאך און די לעקאכדיגע עופות פרעהליך געוואונקען צו אונז און אָפגעגעבען אונז מיט אן אויפ- רייצענדער ווארעמקייט.

די ערשטע פאַר טעג האָבען מיר פשוט מורא געהאט אפילו צוצוטערטען צו א סעמער. די סעדיכעס האָבען מיט אזא כל טוב אָנגענומען איבריגע נאווה און מיר האָבען זיך געפיהלט צו קליין.

צו נישטיג, אז מיר זאלען וואגען צונעהן צו זיי. און אז איד האב זיך ענדליך מיט מוטה אנגענומען און איינגעהאנדעלט א צוקערנעם אפיצערל מיט עפאלעטען און א שפאנע און בין געלאפען אהן און אטעהעם ווייזען דער מאמען די מציאה, האט זי זיך אויף מיר אָנ געבייזערט:

— עם ניט! דאָס איז סם המות.

איד האב געקוקט אויף דעם אנגעפארבטען אפיצערל און געד ווארפען א בליק פון אונטער'ן שטערען אויף דער מאמען און בין צום וויפיעלטען מאל געקומען צום שלום, אז די מאמע איז א פחד לב'ע. פאר אלץ האט זי מורא: זי האט מורא איד זאל א שפרונג טהאן, זי האט מורא איד זאל זיך א גליטש טהאן, זי האט אפילו מורא פאר'ן דראט מיט די פיסטאנעס וואס איד האב געקויפט צו שיסען המנ'ען און זי וויל ניט אנדערס, אז איד זאל בעסער איינ שאפען זיך א שרייער אדער א קאלעקאטקע און זי פערשטעהט ניט, אז פאר א אינגעל וואס איז שוין ארויס פון די האלבע טייטשע מייטקעלאך איז א הרפה צו שלאגען המנ'ען מיט אזעלכע קינדערשע זאכען.

פערשטעהט זיך, אז איד האב דער מאמען ניט געפאלגט און איד האב מיין אפיצערל שטייפער פערקוועטשט אין האנט און אז די מאמע האט זיך פערקוקט, האב איד מיט גרויס ליעבשאפט א לעק געטהאן, איד האב ערווארט צו דערפיהלען א טעם ג'עדן אין מויל, נאך דער טעם איז געווען עפעס א לאקרייז זיסליכער. איד האב פרוכירט אן עפאלעט, נאך דער טעם איז ניט בעסער געווארען. איז א וועלכע עטליכע סעקונדען איז מיין אפיצערל שוין געווען אהן א פוס, מיט א האלבע שפאנע, אהן ביידע עפאלעטען, און מיין ליעבשאפט און בעוואונדערונג פאר איהם איז אלץ קלענער און קלענער געווארען.

און מיין צער איז נאך גרעסער געווארען דערפון, וואס דער אפיצערל איז איצט געווען אין אזא צושטאנד, אז ער האט אפילו ניט געטויגט פאר שלח מנות.

פּוּרִים.

עם איז געווען א טאָג פון גרויסע ערוואַרטונגען, ספּעקולאַר-ציעס און ביטערע ענטטוישונגען. איך האָב זיך ניט אזוי גרינג געזעגענט מיט'ן שלח מנות, וואָס איך האָב געשיקט מייע חברים. איך האָב צעהן מאָל איבערגעקוקט די פּאַר צוקערנע מענשעלאַך און די לעקאכדיגע עופות און כהמות און די עטליכע נים און איך בערגעצעהלט און איבערגעמאַסטען יעדע זאָך בעזונדער און נאָכדעם געבליבען זיצען מיט אַ האַרצקלאַפעניס און האָב אויסגעקוקט די אויגען, וואָס וועל איך קריגען צוריק. עם איז געווען אַ גרויסע ספּעקולאַציע צו שיקען די דאָזיגע צוקערנע מענשעלאַך און האַרטע לעקאכדיגע העהנער און פּערדעלאַך און די טערקישע נים, און פּער-לאַזען זיך אויף יענעמס יושר. און די נשמה איז ממש אויסגעגאנגן גען פון פיבערישען וואַרטען ביז יענער האָט צוגעשיקט זיין שלח מנות. און אזוי ווי דער גאַנצער קונץ פון שלח מנות בעשטעהט פון מאַכען אַ געניטען חלוף, האָט מיר שטענדיג אויסגעוויזען, אז מען האָט מיר געקרויודעט. און ווען עם איז געקומען צו דער סעודה, ביז איך צום טיש צוגעגאנגען גאָר ניט אין אַ יום טוב'דיגער שטיי-מונג.

ביי דער סעודה איז פּערזאָמעלט געווען די גאַנצע הויז-געזינט. און הגם דאָ האָב איך זיך געקענט אביסעל בעפרידיגען, ווייל איך ביז געווען דער מיזיניק און איך האָב געקענט אַרונטערנעהמען פון דעם שלח מנות, וואָס מען האָט געשיקט טאַטע-מאַמען אבי וועלכע נאַשעריי האָב איך געהאט ענמת נפש פון דעם אופן, ווי אזוי זיי האָבען דעם חלוף געמאַכט. עם איז אויסגעקומען, אז זיי האָבען זיך תמיד גענאַרט. אפּגערעדט פון דעם

שלח מנות, וואָס די כלי קודש האָבען געשיקט, א שלח מנות צו וועלכע כעז מען האָט זיך כמעט ניט צוגעריהרט און דער טאָטע פֿלעגט נאָר אָפֿדעקען דאָס טיכעל פֿון טעלער, אריינלעגען אביסעל מזוזן און גלייך אָפֿגעבען דעם שליח צוריק, מיט א מתנה פאר'ן גאנג. נאָר אפילו פֿון דעם שלח מנות וואָס קרובים און גוטע פריינד האָבען צו געשיקט, האָט דער טאָטע אַרונטערגענומען עפעס א קלייניגקייט פֿון יוצא וועגען און געלאָזט דער מאמען זי זאָל אַנלעגען מגדנות פיעל עס האָט געקענט אריין אין טעלער. און די מאמע האָט אָנגעדרייט אויף שלח מנות טאָקע גאָר פיינע מגדנות. דאָ זיינען געווען די אַריסטאָקראטישע אפֿעלסינען, דאָ זיינען געווען פערשידענע טאַרטען און נאָך אזעלכע גוטע זאכען, וואָס האָבען ממש אַרויסגערופֿען וואַסער אין מויל. און הגם אפילו א כלינדער האָט געקענט זעהן ווי אזוי טאָטע־מאמע נארען זיך אָפֿ פֿון קאָפֿ ביז די פֿיס. זיינען זיי געווען זעהר צופרידען דערמיט און האָבען ממש הנאה געהאט דערפֿון.

די סעודה איז צוגעגאנגען שטיל הגם אלע וואָס זיינען געזעסען אַרום טיש, א חוץ די ווייבער און קינדער, האָבען שוין עטליכע מאָל געמאכט לחיים. און שטילער פֿון אלעמען איז געווען דער פֿרוש, וועלכער האָט ביי אונז געגעסען שבת און יום טוב. ער איז שטענדיג געווען א שווייגענדיגער און האָט געהאלטען די אויגען תמיד אַראָפֿגעלאָזט. ער איז געווען א שוואכער, אויסגעוויקמער יונגעראנטשיק און די מאמע האָט אָפט מיט רחמנות געזאָגט, אז זי זייסט ניט ווי אזוי די נשמה האַלט זיך אין איהם. ער האָט קיין טאַל קיין הויך וואָרט ניט אַרויסגערעדט און בכלל האָט ער זעהר יועניג גערעדט.

די פֿורים/דיגע פּאַטראָנעס זיינען געקומען מיט גרויסע אַפּסות און דערווייל האָט די משקה אין פֿלעשעל דערגרייכט צום דעק. פֿון אַ שכנישע הויז האָבען זיך באלד דערהערט פרעהליכע קולות.

— דאָס איז ביי וואַלפע דעם חסיד, — האָט דער טאָטע בע־מערקט.

די פרעהליכע קולות און באלד דער לעבעדיגער געזאנג, וואָס

האַט זיך אָנגעהויבען ביי וואָלפּע דעם חסיד האָט ארויסגערופּען ביי אלעמען ביים טיש עפעס א מיין ביינקעניס. אלע האָבען מיט אַמאָל דערפיהלט, אז די שטילקייט און רוהיגקייט ביים טיש איז א מיין בעלידיגונג פאר דעם יום טוב פורים, ווען עס איז א מצוה צו טריינ' קען און צו הוליען. און מיט א מיין קנאה אין קול האָט דער טאַטע געזאָגט:

— די חסידים — זיי קענען זיך פרעהען.

צייט דער געזאנג האָט זיך אָנגעהויבען ביי וואָלפּע איז דער פרוש געוואָרען ווי עפעס אונרוהיג. ער האָט עטליכע מאָל אויפגע- הויבען דעם קאַפ ווי וועלענדיג בעסער כאַפּען די נגונים וואָס האָ- בען דערגרייכט צו אונז, און פּלוצים האָט ער א פאַטש געטהאָן איבער'ן טיש און א קאמאנדעווע געטהאָן קורץ:

— בראַנפּען!

דאָס איז געווען אזוי אונגעריכט אז איך האָב זיך פאר'ן פאַטש דערשראקען, נאָר דערהערענדיג וואָס ער פאַדערט, בין איך אזש אויפגעשפרונגען פאר פרייד. איך האָב זיך גלייך אָנגעשטוי- סען, אז ערשט איצט וועט זיך אָנהויבען דער אַמח'ער פורים און איך האָב פּערגעסען אלע מיינע קריוודעס, וואָס מען איז געגען מיר בעגאנגען מיט'ן שלח מנות.

באַלד איז שוין געשטאַנען א נייע פּלאַש אויפ'ן טיש און איצט האָט דער פרוש אָנגעגאַסען און גענומען בעל הבת'עווען. ער האָט איצט געקראַנען דעם דבור און האָט גערעדט פאר מיינער און פאר וואסער.

— וואו איז אייער שכן? — האָט ער פּלוצים אַ פּרעג גע-

טהאַן.

ביי אונז האָט געוואוינט א פאַר פאַלק אין שכנות. זיי האָ- בען געוואוינט אין א קאמער און האָבען דאָרטען געמאַכט די סעודה פאר זיך. און אזוי ווי זיי זיינען פארטיג געוואָרען פאר אונז האָבען זיי זיך שוין געלעגט שלאָפּען.

— רוף אריין דעם שכן! — האָט ער צו מיר געזאָגט.

איך בין צוגעגאַנגען צו דער טהיר און א רוף געטהאָן:

— רב גרונם, מען בעט אייד צום טיש.

קיינער האָט ניט געענטפערט. די טהיר איז געווען פערשפארט
און איז קאמער איז שוין געווען פינסטער.

— זיי שלאפען! — האָב איד אָפגעגעבען א רעפארט!
— וועק איהם אויף!

— איד האָב געפאלגט און גרונם האָט געענטפערט:
— איד דארף געהן מארגען צו דער ארבייט.

— וואָס הייסט, ער וויל ניט פאלגען? — האָט דער פרוש
געפרעגט אזוי פער'הרוש'ט, אזוי ווי ער וואָלט זיין גאנץ לעבען
געווען געוואוינט אז מען זאל פאלגען זיינע בעפעהלען.

— איד וועל איהם בעטען, — האָט דער טאטע געזאָגט און
געלאָזט זיך געהן צום קאמער.

ער האָט אויך געקראגען דעם זעלביגען ענטפער און פיעל דער
טאטע האָט מיט איהם ניט אריינגע'טענה'ט דורך דער פערשפאר-
טער טהיר, אז היינט איז פורים און עס וועט זיין פרעהליך, האָט
ניט געהאלפען.

איד זעה, אז איד מוז זיך שוין אליין מטריה זיין, — האָט
דער פרוש געזאָגט — האָט איהר ערגעץ א האמער?
→ א האמער? — האָט דער טאטע און נאך איהם אלע ביים
טיש איבערגעפרעגט — וואָס דארפט איהר א האמער?
— איהר פאלגט וואָס מען הייסט, האָט ער געזאָגט ווי אז
אמת'ער בעפעהל'ער.

ער האָט מיט'ן האמער געגעבען צוויי קלעפ איז טהיר און נאך
א קורצער הפסקה א דריטען קלאפ און געזאָגט מיט א קול ווי מען
רופט אויף צו אן עליה:

— יעמוד מורנו רב גרונם און קומט מאַכען לחיים!

גרונם האָט אלץ געענטפערט, אז ער ליגט שוין אין בעט און
דארף מארגען געהן צו דער ארבייט.

— איד בין גוזר אויף אייד, אז איהר זאלט תיכף ומיד אריינג-
ווארפען זיך אין די הויזען ווייל אין צוויי מינוט ארום וועט איהר
זיצען ביים טיש און מקיים זיין עד דלא ידעי.

— אדרבא, ווייזט א קונץ, — האָט שוין גרונם געענטפערט
מיט א האלבען געלעכטער.

דער שוואכער און אויסגעוויקטער פרוש, וועלכער האָט קיין מאָל קיין הויך וואָרט ניט ארויסגערעדט און אין וועלכען די נשמה האָט זיך קוים געהאלטען, האָט אַ שלידער געטהאָן דעם האַמער, אַרונטערגעוואַרפען פון זיך זיין קאַפּאַטע און מיט אַ געשריי „לשם ולגדעו“ האָט ער גענומען קלעטערען איבער דער טהיר.

איבער'ן טהיר און סופיט איז געווען אַן עפענונג און אַהיז האָט ער זיך אַרויפגעדראַפּעט מיט דער פלינקקייט פון אַ קאַץ און באלד איז ער פערשוואַונדען דורך דער עפענונג צו גרונם! איז קאַמער.

ביים טיש איז שוין קיינער ניט געזעסען, און איינער האָט זיך איבערגעקוקט מיט'ן צווייטען מיט אַ בליק פון אנגענעהמער איבער-ראַשונג און בעוואַונדערונג.

— לאַזט מיר אַנטהאַן די שטיוועל און די קאַפּאַטע! — האָט זיך געהערט גרונם'ס קול פון קאַמער.

— מען האָט אַיך מתרה געווען פריהער און איהר האָט צייט געהאַט פריהער. איצט זייט צופריעדען וואָס איהר האָט אויף זיך די הויזען.

און דער שוואכער, אויסגעוויקטער פרוש האָט טריאומפירענדיג אַרויסגעפיהרט פון קאַמער אַ פערשעמטען גרונם'ן, געזעצט איהם ביים טיש. ער האָט איהם אַנגעגאַסען בראַנפען און געזאַנט: — היינט איז פורים און אַ איד געהט ניט אַ ניכטערער שלאָפען.

— לאַזט מיר כאַטש אַנטהאַן אַ קאַפּאַטע. — האָט זיך גרונם געבעמען.

— איהר וועט טרינקען, וועט איהר ניט וויסען צו איהר האָט אַ קאַפּאַטע צו ניט.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַ דער פרוש קען זינגען און טאַנצען, דאָס הייסט שפּרינגען און מען האָט געטרונקען און מען האָט געזונגען און מען איז געשפרונגען ביז שפעט אין דער נאַכט.

און ווען מען האָט זיך נאָך האַלבער נאַכט אויפגעהויבען פון טיש האָט שוין קיינער אויף די פיס ניט געקענט שטעהן און אַלץ מאַנסביל, און גרונם אויך צווישען זיי, האַבען זיך אַרויסגערופען

צו געהן בעגלייטען דעם פרוש. אויפ'ן וועג האָט ער ערגעץ דער-
זעהן א ציעג און האָט זיך אויף איהר ארויפגעכאפט רייטענדיג
און אזוי איז ער געפאָהרען אין דער בעגלייטונג פון דער גאנצער
סוויטע און דעם גאנצען וועג האָט ער שוין מיט א הייזעריגען קול
געזונגען מיט'ן מגלה-נגון: „ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ
ביקרו“.

און ווען ער איז דעם קומענרען פרייטאג אבענד געקומען
עסען, איז ער ווידער געווען דער שוואכער און אויסגעווייקטער
יונגערמאנטשיק, מיט די אויגען אראָפּגעלאָזט און קוים די נשמה
האָט זיך אין איהם געהאלטען. נאָר זיין קול איז געווען הייזעריגלאך.
און לאנגע, לאנגע יאָהרען האָבען מיר ניט געקענט פערנעסען
די קונדסעריי, און די פלינקייט און דעם קוראזש און די גבורה אין
טרינקען, וואָס דער אויסגעווייקטער פרוש האָט געוויזען אין יענער
נאכט פון פורים.

און דאָס איז געווען דער לעצטער פרעהליכער פורים, וואָס איר
האָב געזעהן.

דער ערשמער ווארעמער שטראהל.

(פון די קינדערשע יאהרען).

מיר האָבען נאָך רעכט ניט אָפגעכאפט דעם אַטהעם פון די סאמע גרויסע פרעסט, ווי עס האָט אויף אונז אַ שיין געטהאָן דער ערשמער ווארעמער שטראהל.

נאָך איז דאָס גאנצע שטערטעל געלענען איינגעקאוועט אין דעם איינגעפראָרענעם שניי, וואָס האָט זיך דורך לאנגע דריי חדשים אין די גאסען אונטער די שווערע טריט פון די תושבים אין אַ ברודיגען אייז פערוואַנדעלט; נאָך זיינען די דעכער געווען בעלאָרען מיט'ן פיערטעליעהריגען ווייסליכען שניי; נאָך זיינען זיי שויבען און די פענסטער געווען באדעקט מיט'ן קווייטעלדיגען פראָסט; נאָך זיינען טהיר און טהויער געווען פערשפארט, אז די ביזע קעלט זאָל דורך זיי ניט קענען אריינכאפּען זיך; נאָך זיינען די דובאַטאווע פענסטער געשטאַנען אויף דער וואַך אז די אייזיגע לופט זאל זיך דורך אַ שפארע ניט אריינג'נב'ענען אין די הייזער.

און פּלוצים האָט אַ שיין געטהאָן אַ ווארעמער שטראהל. די לופט איז מיט אַמאָל פול געוואָרען מיט גינגאַלדענע פּערימלאַך און זיי האָבען גענומען וועבען די פּערגליווערטע האָפּנונגען און בעפליגלען די איינגעפרוירענע פּאנטאזיע; טרערען פון שמחה האָר בען אָנגעהויבען צו קאפּען פון די איינגעקאוועטע דעכער, און אַ זיפּץ פון ערליכטערונג האָט זיך ארויסגעריסען פון אַלעמענס הערצער.

אַ סוף פון דעם בייזען און שטרענגען ווינטער.

דורך דעם לאנגען ווינטער האָט זיך מיט יעדען נייען אויס-געפאלענעם שניי אונזער געסעל אויפגעהויבען. די צייטען פון יאהר זיינען אין מיין אַלטער היים געווען שטרענג אויסגעהאַלטען. סוף

אסיען האָט אָנגעהויבען צו פאלען דער שניי און איז געבליבען ליגען ניט געריהרט, נאָר מיט יעדען טאָג איז ער אין די גאסען אלץ הארטער און הארטער איינגעטראָטען געוואָרען און ווען די ווינטערדיגע פרעסט זיינען געקומען און פערוואַנדעלט איהם אין אייז, איז ער שוין געווען אזוי הויך, אז ווען מען האָט געדארפט אריינקומען איז א שטוב האָט מען זיך פון גאָס אין פאָרהויז גע-דארפט אַרונטערלאָזען ווי אויף טרעפּ. די אַרימע אייגענטאָזשיגע שטיבער האָבען זיך ווי איינגעקאָרטשעט און האָבען אויסגעזעהן א סך נידריגער. און אפילו די קלענסטע קונדסים האָבען געקענט אויס-שטרעקען זייערע הענט און אַרונטערייסען די אייזליכטלאך, וואָס זיינען אַרונטערגעהאַנגען פון די דעכער, ווען דער ווינטער איז מיט אַ מאָל משוגע געוואָרען און ניט געוואָלט געבען אַ פאַר טעג זיינע פרעסט.

נאָר יענע משוגע'נע אַדליגעס האָבען קיינעם ניט גענארט. מען האָט געוואוסט, אז מעהר ווי אַ טאָג אַדער צוויי וועלען זיי ניט גע-דויערען און די גאסען און די דעכער וועלען ווידער איינגעקאָוועט ווערען.

אַנדערש איז אבער געווען מיט די ערשטע ווארעמע שטראה-לען. זיי זיינען געווען די אמת'ע אַנזאַנערס אז די גבורה פון דעם ווינטער איז שוין געבראכען און די שווערע קייטען וואָס ער האָט אָנגעטהאַן אויף אלעמען און אוי פאלץ וועלען מעהר קיין קיום ניט האָבען און וועלען צושפּרונגען ווערען ביי די ערשטע בעריהרונג מיט זיי. און די ערשטע ווארעמע שטראהלען האָבען ניט נאָר אַנ-געזאַגט, אז דער סוף פון דעם ווינטער איז שוין געקומען, נאָר אז עס קומט אויך דער סוף פון דעם זמן אין חדר.

מיט די ערשטע ווארעמע שטראהלען האָט אונז דער רבי אַנ-געזאַגט די פּרעהליכע בשורה, אז דער למוּד ביי נאכט האָט אויפגע-הערט און מיר זיינען פריי אין אבענד. די שמחה איז געווען אזוי גרויס, אז מיר האָבען זיך אונטערגענומען אַפּצוראַמען דעם ווינ-טער פון אונזער נעסעל און מאכען זיין סוף פיעל גיכער. מיט האָס און אייזען האָבען מיר זיך גענומען גרונטעווען אין דעם אייז און דייסען פון איהם שטיקערווייז.

און נאך קיינמאל איז מיר פיזישע ארבייט ניט געווען אזוי זיס ווי אין יענע גליקליכע טעג, ווען די זון האָט אַרונטערגעשיקט איהרע ערשטע גינגאלדענע שטראהלען, און מיר האָבען אונזער געסעל גענומען אויסלייזען פון דעם אייזיגען יאָר. טרערען פון פרייד, וואָס די דעכער האָבען גענאסען זיינען געווען אַ וואַרנונג, אַז דער הויכער אייז פון געסעל מוז אָפּגעראַמט ווערען איידער ער לאָזט, און פון יעדער שטוב איז עמיצער אַרויסגעקומען מיט אַן אייִר זען און האַק און גענומען זיך צו דער אַרבייט.

נאָר אויב די ערוואַקסענע מענשען איז די דאָזיגע אַרבייט גע־ווען אַ הכבדה, איז זי פאַר אונז געווען אַן אַמת'ער תענוג. און אזוי גיך ווי מיר חדר־אינגלאַך זיינען פאַרטיג געוואָרען מיט'ן וואַרעמעס האָבען מיר אַנשטאַט צו לויפּען געשווינד צוריק אין חדר געכאַפּט אַ האַק און אַן אייזען און גענומען זיך צום אייז. און זיכער האָט דער טאַטע מוצאי יום כפור ניט אַריינגעקלאַפּט דעם ערשטען פּלעקעל פאַר דער סוכה מיט מעהר שמחה, ווי אַיך האָב אַריינגעלאָזט די האַק אין דעם נאַכגיביגען אייז.

שווער איז געווען דער אייזען פאַר די קליינע דאַרע הענט־לאַך, נאָר עס איז געווען ממש אין לעבען אַריין, ווען דער עלטערער ברודער אָדער דער טאַטע האָט געוואָלט צולעגען אַ האַנט. מיט דער גרעסטער אייפּערזיכטיגקייט האָבען מיר אונזערע כלי מכשירים געהאַלטען ביי זיך און ניט געלאָזט די עלטערע מענשען צוריהרען זיך צו זיי. און איבער'ן נאַנצען געסעל ווי דורך אַ סיגנאַל האָבען זיך געהויבען די העק אין דער לופּטען, אויפגעכאַפּט אויף זיך די שטיפּערישע גינגאַלדענע שטראהלען און אַרונטערגעלאָזט זיך מיט אַ טויבען קלאַפּ.

און ווי דורך אַ כּשוף ווערט דאָס געסעל בעפּרייט פון די אייִר זיגע קייטען, עס ווערט פּערשוואַונדען די ברודיגע שווערע אייזיגע דעקע און די שטיינער פון ברוק כאַפּען אָפּ דעם אַטהעם נאַכדעם ווי זיי זיינען דריי חרשים געווען טיעף בעגראַבען. העכער הויבען זיך אויף די הייזער און אומעדום פיהלט זיך דער פרייער אַטהעם. און די טראַפּענס וואָס קאַפּען פון די דעכער, און די נאַסע שטייִר נער פון דעם בעפּרייטען ברוק, און די גינגאַלדענע שטראהלען וואָס

שטיפען, שפרינגען און טאנצען אין דער קלאָרער לופט און בלענדען די אויגען מיט זייער פרישען און העלען שוין, זאָגען, אז עס איז שוין אַ סוף פון דעם ווינטער.

און די אינגלאַך מיט די אויפגעהויבענע קעפלאַך, מיט זייערע פרייע אבענדען זאָגען אז עס איז אַ סוף צום זמן מיט די לאנגע נעכט, אַ סוף צו דער האַרטער באַנק פון חדר און נאָך עטליכע געצעהלטע טעג און זיי זיינען בני חורין.

שבת הגדול.

דער הויך פון יום טוב האָט זיך שוין געפיהלט שבת הגדול ביים ווארעמעס ביי בעריל דעם סטאַליער אין שטוב, הגב די אייני ציגע זאך וואָס האָט אפשר א שייכות געהאט מיט'ן פסח איז גע- ווען דער כריין פעררויטעלט מיט ראסעל פון בוריקעס, וואָס איז געשטאַנען אין א פלאש אויפ'ן טיש. דער הויך פון יום טוב האָט זיך געשפירט אין דער זעלטענער ריינקייט און ליכטיגקייט, וואָס מען האָט אין שטוב געזעהן א קיילעכדיגען האלב יאָהר, צייט מען האָט תיכף נאָך סכות אריינגעשטעלט די דובולטאָוע פענסטער. איצט איז די שטוב געווען פריש אויסגעקאלכט, די פאָדלאגע אפ- געסקראבעט און אויסגעוואשען, די לייכטער און די מעשענע און קופערנע כלים ארומגעשויערט און אלץ האָט געפינקעלט און גע- בלאַנקט.

דער צוואנציגעהריגער הענאך, בערילס מוזייניק. האָט דוקא איצט דערפיהלט עפעס א מין ענגשאפט און ער האָט זיך קוים דער- ווארט אז מען זאָל שוין אָפּבענשען. ער האָט גענומען די הגדה און געזאָגט:

— איך געה איז קלייזעל.

הענאך איז געווען א שטילער, סטאַטעטשנער בחור און האָט נאָר געוואוסט פון זיין שטוב, זיין ווארסטאט און זיין קלייזעל. אויב ווייבער האָבען זיך מיט איהם ניט געבענשט איז דאָס נאָר געווען דערפאר, וואָס ער איז געווען א פראסטער בעל מלאכה און ניט קיין לערנער. ער איז ניט געגאנגען אין קלייזעל לערנען, ווייל ער האָט לערנען ניט געקענט; ער איז אויך ניט געגאנגען זאגען תהלים אָדער הערען עין יעקב — ווייל ער איז נאָר ניט געקומען

אין יענע יאהרען ווען מען גיט זיך אָפּ דערמיט; נאָר אין קלייזעל האָט ער זיך געפיהלט פיעל געהויבענער, ווי אין שטוב אָדער ביי דער אַרבייט, דאָ איז איהם עפעס ווי צוגעקומען אַ נשמה יתירה און ער האָט ליעב געהאט צו הערען די שיחת חולין פון קלייזעל.

אין זיין געסעל האָט זיך שוין בעוויזען אַן אנדער סאָרט אַר-בייטער, וואָס האָט געפונען אַן אנדער צייט־פערטוייב און אנדערע פּערגניגענס. אַנטקעגען הענאָד'ס שטוב האָט געוואוינט הינדע די נייטערקע און, אַ שטייגער, שבת ביי טאג האָבען זיך דאָרטען פּער-קליבען די מיידלאַד, וואָס האָבען ביי איהר געאַרבייט, זייערע חברת'עס און זייערע בעקאנטע יונגע בחורים און מען האָט דאָרטען געטאַנצט און שמחות געמאַכט און פּרעהליך פּערבראַכט.

הענאָד האָט מיט יענע בחורים קיין מחזקות גיט געמאַכט און מיט קיין מיידלאַד קיין בעקאַנטשאַפט גיט געפיהרט. זיין לע-דיגע צייט האָט ער פּערבראַכט אין קלייזעל און דאָרטען האָט ער געהאט זיינע אייגענע פּערגניגענס. ער איז געווען אַ געזונטער בחור און ער האָט אַפט געוויזען גבורות אין הויבען די שווערע גמרות. ער האָט ליעב געהאט צו שטעהן פאַר'ן טיש ביים אימווען וואו מען האָט געקענט הערען אַלערליי נייעס און די וואונדער-באַרסטע מעשה'לאַד. ער האָט געהאט אַ חוש פאַר דער הומאָר און וואָס מען הערט אַפט פון פּראָסטע מענשען און אונטער זיין לאַנגלי-כער און דיקליכער נאָז איז אַפט געווען פּערבאַרגען אַ שמייכעל, און האָט אַליין אויך ליעב געהאט צו זאָגען אַ המצאה אין דעם דאָזיגען גייסט.

הענאָד איז געקומען אין קלייזעל און האָט דאָ קיינעם גיט גע-טראָפען. די ארים בחורים און פרושים זיינען זיך צופאַהרען אויף יום טוב און פון בעלי בתים איז קיינער גיט געקומען זאָגען די הגדה אין קלייזעל.

הענאָד'ן האָט אויסגעוויזען, אַז דאָס קלייזעל זעהט איצט אויס נאָר אנדערס ווי אַלע מאָל. דורך די גרויסע פענסטער האָבען זיך געשאַטען גינגאַלדענע שטראַלען און דאָס גאַנצע קלייזעל איז מיט זיי געווען פּערפלייצט, און עפעס אַ זעלטענע ווייכקייט, לאַסטשע-דינקייט האָט זיך געפיהלט אין די דאָזיגע שטראַלען.

ער האט זיך אנידערגעזעצט אויפ'ן טאמענס שטאט און אָנגע-
הויבען צו זאגען די הגדה, מיט'ן ריכטיגען נגון און מיט'ן ריכטיגען
טראָפּ. ער האָט געזאָגט א גלאטע עברי און די הגדה איז איהם
געווען גוט בעקאנט. פלוצים האָט ער דערהערט א מיידעלשען גע-
לעכטער. דאָס האָט געלאכט שמואל איטשע דעם סטאַליערס טאָכ-
טער, וועלכע האָט געוואוינט אין דעם שטיבעל אנטקעגען איבער
דעם קלייזעל.

ער האָט א וואָרף געטהאָן א בליק אין דער ריכטונג פון וואָ-
נען דאָס געלעכטער איז געקומען. ער האָט קיין טעות ניט גע-
מאכט. דאָרטען איז אין טהיר געשטאַנען איטקע שמואל איטשעס
מיידעל, מיט נאָך א פאַר מיידלאַך וואָס זיינען איצט צו איהר
געקומען.

איטקע איז הענאד'ן קיינמאָל ניט געווען געפעלען. זי איז
געווען א קליינע און א קילעכדיגע און ווען זי איז געווען שטיף
איינגענארסעוועט האָט זי געמאכט דעם איינדרוק פון עפעס דריי-
גאַרענדיגעס איז א קליינעם פאַרמאט, און האָט דערמאַנט דריי
טעפלאַך, ווי זיי שטעהען איינער אויפ'ן צווייטען: פון אויבען א
קלענערער, אין מיטען א גרעסערער און אונטען נאָך א גרעסערער.
מען זאגט, אז זי איז א גרויסע פערדיענערקע, זי ארבייט ביים
בעסטען דאמסקען שניידער און זי איז דאָרטען די ערשטע מאס-
טעריצע, נאָר מיט אזא פנים ווי איהרען און אזא פיגור ווי איהרע
וועט זי מיט אלע איהרע פערדיענסטען לאנג דארפען ווארטען אויף
א חתן.

ניין, איטקע איז הענאד'ן לחלוטין ניט געווען געפעלען, און ער
האָט קיין מאָל אין איהר זייט ניט געוואָלט א קוק טהאָן, און ער
האָט אליין ניט פערשטאַנען פאר וואָס ער האָט אָפגעקעהרט די
אויגען פון דער הגדה און נאָכגעקוקט איטקען און איהרע חברת'עס,
און ווען זיי זיינען פערשוואונדען הינטער דער טהיר, האָט ער זיך
באלד אריבערגעזעצט צום פענסטער, וואָס איז ארויסגעקומען אנט-
קעגען שמואל איטשעס שטיבעל און ער האָט מיט מעהר חשק
גענומען זאגען די הגדה.
אין קלייזעל זיינען דערווייל אָנגעקומען נאָך עטליכע בחורים,

מיט וועלכע הענאך האט זיך גע'חבר'ט. זיי זיינען אויך געקומען מיט די הגדות און ווי הענאך זיינען זיי אויך ניט געווען אזוי אויסען צו זאגען די הגדה, נאָר ווייל זיי האָבען זיך געפיהלט עפעס ענג ביי זיך אין דער היים און עס האָט זיי געצויגען צו אַ פרייערען פּלאַץ.

— וואָס האָסטו זיך עפעס געזעצט דאָ? — האָט געפרעגט ברור, אַ געזונטער בחור, מיט ברייטע באַקען און עטוואָס אַנגעבויי-גענעם רוקען.

— דאָ איז בעסער, — האָט הענאך געענטפערט קורץ. פון שמואל איטשעס שטיבעל האָט זיך איצט דערהערט דער נגון פון אַ קאָדריל, אויסגעברומט מעהר אונטער דער נאָז ווי דורכ'ן מויל. דאָס האָבען די מיידלאך אונטערגעברומט דעם נגון און האָ-בען זיך געשטעלט טאַנצען.

ביי שמואל איטשען אין שטיבעל איז דאָס טאַנצען ניט געווען פערשייט. דאָ האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען מיידלאך, אַהן בחורים, און האָבען אליין אונטערגעזונגען און אליין געטאַנצט.

— אַהא! — האָט זיך אַנגערופען אלטער, אַ הויכגעוויקסיגער דאָרער בחור. — הענאך ווייל זיך אויסלערנען טאַנצען.

זיי האָבען זיך אַנידערגעזעצט לעבען הענאד'ן און אויך אַנ-געהויבען צו זאגען די הגדה אויפ'ן קול, מיט'ן ריכטיגען נגון. זיי האָבען זייער קול געהויבען פיעל העכער און דעם נגון מעהר אויס-געצויגען, ווי עס פאָדערט זיך ביים זאגען די הגדה שבת הגדול. די הגדה האָט לאַנג ניט געדויערט, און די ערשטע ווייכע לאַסטשעדיגע שטראַלען פון דער פריהלינג-זון האָבען זיך געשאַטען דורך די גרויסע פענסטער און גענומען שטיפען מיט די פריזמעס, וואָס זיינען אין צוויי גאַרען אַראַפגעהאַנגען פון דעם הענגלייכטער און אַרויסגעריר-פען אַרום זיי אַ וואַנדערבאַרען געמיש פון די רייכסטע קאַלירען, וועלכע האָבען פערבלענדט די אויגען.

דאָס שטיילע ברומען פון די יונגע מיידעלשע שטימען, וואָס האָט דערגרייכט פון שמואל איטשעס שטיבעל דורך די אַפּענע פענסטער האָט געהאַט אין זיך עפעס אַנ'שכור'ענדעס. הענאך האָט פּלוצים דערפיהלט, ווי אַ פערשפּאַרטע קראַפט הויבט זיך אָן צו

שטויסען ביי איהם אינעווייניג און רייסט זיך ארויס. ער האט זיך
ענערגיש א הויב געטהאָן פון באַנק, אַנגעכאַפּט ברוד'ן און א הויב
געטהאָן איהם אין דער לופטען.

— א חכם אויפצוהויבען מיד, ווען איך האָב זיך ניט גערעכט!
אדרבה, ווייז א קונץ און הויב מיד איצט אויף, — האָט ברוד זיך
אַנגערופען.

זייער ראַנגלען זיך האָט באַלד צוגעצויגען די אויפּמערקזאַמ-
קייט פון די מיידלעך אין שמואל אימשעם שטיבעל און זיי האָבען
אוועקגעוואַרפען זייער טאַנצען און געשטעלט זיך אין פענסטער און
צוגעקוקט זיך. הענאך האָט אין זייער זייט ניט געקוקט, נאָר ער
האַט געוואוסט, אז ער האָט א פּובליקום און ער האָט מעהר כח
און ענערגיע אריינגעגעבען אין זיין ראַנגלען און באַרוקען זיך, און
ער איז געווען אויפ'ן זיבעטען הימעל, ווען ער האָט זיין געגנער
אומגעוואַרפען און דערביי האָט זיך דערהערט א געלעכטער פון
פענסטער, וואו די מיידלעך זיינען געשטאַנען.
— צווישען זיך איז אַ מקום קרוש! — האָט הענאך דער-
הערט דעם שמש'ס קול.

די גאַנצע שכרות איז פּלוצים ווי מיט דער האַנט אוועקגע-
נומען געוואָרען. הענאך און זיינע צוויי חברים האָבען זיך גלייך
אויסגעניכטערט. זיי האָבען איצט אלע שווער געשאַפעט און קוים
געקענט שטעהן אויף די פיס. די ווייכע, לאַסטשענדע שטראַלען
זיינען דערווייַל פּערשוואַנדען און די פּריזמעס פון דעם הענג-
לייכטער האָבען פּערלאָרען דעם וואַנדערבאַרען געמיש פון די
רייכסטע קאָלירען און האָבען ווידער אויסגעזעהן ניט מעהר ווי
געשליפען גלאַז.

הענאך האָט א וואַרף געטהאָן א בליק צום פענסטער פון
שמואל אימשעם שטיבעל. דאַרטען איז געשטאַנען איטקע אין איהרע
אלע דריי גאַרענס, און הענאך'ן האָט אויסגעוויזען, אז זי איז איצט
נאָך מאַוס'ער ווי אלע מאַל..